

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN BİREYLERİN
GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ
ÖRNEĞİ**

ESRA ASLAN

14737004

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Şerif ESENDEMİR**

**İSTANBUL
2017**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN BİREYLERİN
GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ
ÖRNEĞİ**

**ESRA ASLAN
14737004**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Şerif ESENDEMİR**

**İSTANBUL
2017**

ÖZ

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNİN BİREYLERİN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Esra ASLAN

Mayıs, 2017

1980 sonrası Türkiye’de kırdan kente göçlerin artması sonucunda büyük kentlerde yığılma meydana gelmiştir. Bu durum özellikle büyük kentlerde çarpık kentleşmeyi ve alt yapı yetersizliğini meydana getirmiş ve kentin orantısız ve düzensiz bir şekilde gelişmesine sebep olmuştur. Bu durum karşısında kentin alt yapısının ve mimari yapısının yeniden düzenlenmesi adına kentsel dönüşüm uygulamaları, etkin bir çözüm yolu olarak sunulmaktadır. Esenler’de zamanında inşa edilen yapıların, günümüzde depreme dayanıksız, eski, bakımsız ve kentle uyumsuz yapılara dönüşmesi kentsel dönüşüm uygulamasını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple Esenler Turgut Reis Mahallesi’nde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulaması ile eski mahalle yıkılarak yerine Belediye ve TOKİ işbirliği ile site inşa edilmiştir. Eski mahalle yapısından oldukça farklı olan kentsel dönüşüm sitesi hem mimari hem mekânsal algı açısından bazı bireylerin tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Bu doğrultuda ‘site yaşam tarzı’ alanının getirdiği birtakım kural ve normların bireylerin gündelik yaşam pratikleri üzerindeki etkisi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Mekânın anlaşılması açısından 2016 senesinde ‘derinlemesine mülakat’ yöntemi kullanılarak site sakinlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. ‘Site yaşam tarzı’ alanındaki bireylerin birbiri ile olan ilişkileri ve alanın yapısal özelliklerinin tanımlanması amacı ile Bourdieu’nun habitus, sermaye ve alan kavramları kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Alandaki bulgular göstermektedir ki ‘site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grubunun bazı bireyleri, alandaki site kurallarına uyulmamasını sert bir dille eleştirmektedir. Buna karşın, alandaki kuralları gereksiz görerek buna direnen bazı bireyler ise eski mahallesindeki alışkanlıklarını sitede devam ettirme eğilimi göstermektedir. Bazı bireyler ise eski alışkanlıklarından vazgeçerek alandaki kural ve normlara uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alan, Bourdieu, Gündelik Hayat Pratikleri, Habitus, Kentsel Dönüşüm, Sermaye, Site

ABSTRACT

THE EFFECT OF THE PROCESS OF URBAN TRANSFORMATION ON THE INDIVIDUALS' DAILY LIFE PRACTICES: THE CASE OF ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ

Esra ASLAN

May, 2017

After 1980, people have been gathered in urban areas as a result of migration in Turkey. In particular, this situation created irregular urbanization and infrastructure inadequacy, and awry development in the metropolitan areas. Under these circumstances on behalf of the city's infrastructure and reorganization of architectural structure urban transformation application is presented as an effective solution. Since there were old, neglected and instable buildings for earthquake in Esenler, the implementation of urban transformation became a necessity. Therefore, the old neighborhood of Esenler Turgut Reis Mahallesi was transformed and rebuilt by municipality and TOKİ. Urban transformation apartment complex which is quite different from the old neighborhood influences some individual's attitudes and behaviors both in terms of architectural and spatial perception. In this direction, some rules and norms in field of 'apartment complex lifestyle' influencing the individual's daily life practices constitute the purpose of the research. In terms of understanding of the place in 2016, it was tried to reach the residents of apartment complex by using the 'in-depth interview' method. For the purpose of defining individual's relationships with each other in the field of 'apartment complex lifestyle' and the structural features of the field, Bourdieu's concepts of habitus, capital and space were used for the evaluation. Findings in the field show that in the 'apartment complex lifestyle' some members of the sovereign group chew up individuals who not follow the rules of the apartment complex in the field. Despite that some individuals who see rule as unnecessary shows that there is a tendency to keep old habits in the apartment complex. On the other hand, some of the individuals try to adapt field's rules and the norm by leaving their old habits aside.

Keywords: Urban Transformation, Apartment Complex, Daily Life Practices, Bourdieu, Habitus, Capital, Space

ÖN SÖZ

Kentsel dönüşüm uygulamaları ile inşa edilen mimari yapılar bireylerin gündelik hayat pratiklerinde birtakım değişimler meydana getirmektedir. Mekânsal değişim ile birlikte eski mahallesinden ayrılan bireyler yeni alana alışma ve benimseme süreçlerinde çeşitli zorluklar yaşayabilmektedir. Mekânsal algının bireylerin tutum ve davranışlarında etkili rol alması mekânın anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Mikro ölçekte incelenen bu çalışmada mekânın bireyi nasıl etkilediğini ve alandaki ilişkilerin resminin çizilmesi amaçlanmaktadır.

Esenler Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesinde niteliksel araştırmanın yürütülmesinde maddi ve manevi yardımını esirgemeyen Esenler Belediyesi Başkan Yardımcısı Hasan Taşçı ve Belediyede Kentsel Dönüşüm Emlak İstimlak Bölümündeki Nurşen Koca'ya çok teşekkür ediyorum. Tez saha sürecinde derinlemesine görüşme yapmayı kabul eden Esenler Turgut Reis Mahallesi sakinlerine ayrıca çok teşekkür ederim. Tezimi okuyarak engin düşünce ve tecrübelerini benimle paylaşan Doç. Dr. Zuhale Yonca Odabaş, Yrd. Doç. Dr. Hakan Arslan, Yrd. Doç. Dr. Şevket Ercan Kızılay ve Doç. Dr. Ramazan ARAS hocalarıma minnettar ve müteşekkirdiğimi bildirmek isterim. YTÜ Sosyoloji Bölümü hocalarım olan Prof. Dr. Bedri Gencer, Prof. Dr. Ergün Yıldırım ve Yrd. Doç. Dr. Onur Güneş Ayas hocalarıma yüksek lisans döneminde değerli bilgilerini paylaşımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Ayrıca tez danışmanım olan Yrd. Doç. Dr. Şerif Esendemir hocamın maddi ve manevi desteğinden dolayı çok teşekkür ederim. Bu süreçte beni destekleyen ve hep yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi belirtmek isterim.

29.03.2017

Esra ASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar	6
1.2. Niteliksel Araştırma Yönteminin Önemi	9
1.3. Saha Araştırmasına Dair Bilgiler	11
2. KENTSEL DÖNÜŞÜM	14
2.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı	14
2.2. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri.....	19
2.3. Kentsel Dönüşüm Boyutları	21
2.4. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci	24
2.4.1. 1950-1980 Yılları Arasındaki Kentsel Dönüşüm.....	26
2.4.2. 1980-2000 Yılları Arasında Kentsel Dönüşüm.....	31
2.4.3. 2000 ve Sonrası Kentsel Dönüşüm	35
2.4.4. Kentsel Dönüşüm ile İlgili Alınan Yasal Kararlar	38
2.5. Esenler’de Kentsel Gelişim Süreci.....	48
2.5.1. Esenler’in İstanbul’daki Stratejik Konumu.....	49
2.5.2. Esenler’in Tarihsel Geçmişi	53
2.5.3. Esenler’in İdari Yapısındaki Değişim	54
2.5.4. Esenler’in Süreç İçerisindeki Demografik Değişimi	55
2.5.5. Esenler Mekânının Yaşam Kalitesi	57

2.5.6. Esenler’de Günümüze Kadar Planlanan İmar Çalışmaları.....	62
3. KENTSEL DÖNÜŞÜM SİTESİNİN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ EKSENİNDE KAVRAMSALLAŞTIRILMASI	64
3.1. “Mahalle Kültürü” ve “Site Yaşam Tarzı”nın Kavramsallaştırılması	64
3.2. Bourdieu Kavramlarının Gündelik Hayat Pratikleri Ekseninde Değerlendirilmesi.....	68
3.2.1. Bourdieu’nun Özne-Nesne Yaklaşımı	71
3.2.2. Bourdieu’nun Alan Kavramı.....	72
3.2.3. Bourdieu’nun Sermaye Kavramı.....	79
3.2.4. Bourdieu’nun Habitus Kavramı	86
3.2.5. Bourdieu’nun Oyun Kuramı	92
4. UYGULAMA: ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM SİTESİ ÖRNEĞİ	97
4.1. Bourdieu Kavramları Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Sitesi Yaşam Tarzının Değerlendirilmesi.....	100
4.1.1. Site Sakinlerinin Ekonomik ve Kültürel Sermayeleri.....	103
4.1.2. Giyim Tarzının ve Bedensel Bakımın Sermaye Açısından Değerlendirilmesi.....	114
4.1.3. Eşya ve Ev Dekorasyonunun Sermaye Açısından Değerlendirilmesi ...	125
4.1.4. Sosyal Aktivitelerin Sermaye Açısından Değerlendirilmesi.....	130
4.1.5. Yeme Alışkanlıklarının Kültürel Sermaye Açısından Değerlendirilmesi	134
4.1.6. Misafir Ağırlama Pratiklerinin Sermaye Açısından Değerlendirilmesi.	140
4.2. Bourdieu Kavramları Çerçevesinde Site Kurallarının Değerlendirilmesi	144
4.2.1. Yangın Merdivenlerinin Kullanım Amacı	150
4.2.2. Sığınakların Kullanım Biçimi	154
4.2.3. Asansörün Kullanım Biçimi.....	155
4.2.4. Ayakkabıların Kapı Önlerinde Durması	156
4.2.5. Çöplerin Bırakıldığı Yer	159

4.2.6. Kapı Önlerinde Oturma.....	161
4.2.7. Sitede Düğün Yapılması	164
4.2.8. Sitede Halı Yıkama	144
4.2.9. Sitede Halı Çırpma ve Örtü Silkeleme.....	169
4.2.10. Çamaşırların Balkon Dışına Asılması.....	171
4.2.11. Sitede Yün Yıkma ve Çırpma	172
4.2.12. Sitedeki Eksiklikler ve Beklentiler.....	174
4.3. Sitede Komşuluk İlişkileri	177
5. SONUÇ.....	191
KAYNAKÇA	199
EKLER.....	206
Ek 1. Anket Formu.....	206
ÖZ GEÇMİŞ.....	209

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Esenler İlçe Haritası (Esenler Kaymakamlığı sitesinden alınmıştır, ölçeksizdir).....	52
Şekil 2: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinin Dış Görüntüsü	97
Şekil 3: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinden Bir Kare.....	114
Şekil 4: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde Misafir Olunan Bir Hane	134
Şekil 5: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesi Çöp Konteynırları	159
Şekil 6: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde Balkonlara Çamaşırların Asılması	171
Şekil 7: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde Arabaların Park Edildiği Boş Alan	174

KISALTMALAR

Bakanlık:	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
İBB:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
ESGEV:	Esenler Gençlik ve Bilgi Evleri
İEET:	İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri
KTVKK:	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
K-TOKİ:	Ankara Karacaören Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

1. GİRİŞ

Kentsel dönüşüm uygulamaları, bireyin gündelik yaşam pratiklerini fiziksel, politik ve ekonomik boyut açısından etkilediği kadar sosyal boyut açısından da etkilemektedir. Özellikle son on beş senede Türkiye’de yaygınlaşan kentsel dönüşüm uygulamaları sosyal bilimler alanında tartışma konusu haline gelen ve hala tartışılması gereken önemli noktalar içeren bir saha oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamasının gerçekleştirildiği Esenler Turgut Reis Mahallesi’nde, Belediye kontrolünde depreme karşı dayanıksız, eski, rutubetli, kırık, dökük evler yerine yeni, temiz yedi bloktan oluşan ve 270 haneyi barındıran site inşa edilmiştir. Eski mahalle yıkılarak yerine sitenin inşa edilmesi ile mekânda fiziksel ve sosyal açıdan farklılık meydana gelmiştir. Kentsel dönüşüm sitesi yaşam tarzının, mekâna yabancı olan bireylerin gündelik hayat pratikleri üzerindeki etkisinin analizi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Mekânın değişmesi bireylerin tutum ve davranışlarının değişmesinde rol oynaması sosyo-mekânsal analizi gerekli kılmaktadır. Bu yaşanan dönüşümün ev halkı üzerindeki etkisini analiz etmek amaçlı “Esenler Turgut Reis Mahallesi’nde yaşanan kentsel dönüşümün bireylerin gündelik yaşam pratikleri üzerindeki etkileri nelerdir?” sorusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Böylelikle kentsel dönüşümün sosyal açıdan etkisi ortaya konulmuş olunacaktır.

Esenler’de yaşanan kentsel dönüşüm uygulaması daha önce aynı bölgede yaşamış olan bazı bireylerin bazı eski alışkanlıklarını, yaşam tarzlarını ve sosyal çevrelerini etkilemektedir. Sitedeki kültürel ve ekonomik heterojen yapı, sitede gruplar arasında mücadeleyi, kendi aralarında dayanışmayı beraberinde getirmektedir. Sitedeki kural ve yaşam tarzına adapte olamayan ve yeni mekânda eski alışkanlıklarını devam ettirmek isteyenler bireyler, alandaki baskın grup tarafından ‘ötekileştirilmektedir’. Sitenin kuralları, fiziksel ve sosyal yapısı bazı bireylerin eski alışkanlıklarını, tutum ve davranışlarını sitede devam ettirmesini engellemektedir. Bu durum alandaki farklı kültürel yapılar ile yeni bir iletişim ve etkileşim ağı meydana getirmektedir.

Alandaki gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen değişimin anlaşılması açısından, bireylere iki ana başlık olan ‘site sakinlerinin yaşam tarzları’ ve ‘sitede uyulması gereken kurallar’ hakkında sorular yönlendirilmiştir. Bireylerin beğeni seçimlerini yansıtan Ayrım (Bourdieu, 2015) kitabından hareketle, bireylerin yaşam tarzlarını gösteren bedensel bakım, giyim tarzı, ev ve eşya dekorasyonu, sosyal aktivite, yeme alışkanlıkları ve misafir ağırlama pratikleri hakkında bilgi toplanmaya çalışılarak sitedeki sermaye çeşitleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ‘site yaşam tarzı’ alanının kural ve sınırlarının anlaşılması açısından bireylere gündelik yaşamlarında kullandıkları yangın merdiveni, sığınaklar, asansör, ayakkabıların koyulduğu yer, çöplerin atıldığı yer, kapı önlerinde oturma pratiği, sitede halı ve yün çırpılması ve yıkanması, sitede düğün algısı, siteden beklentiler ve komşuluk ilişkileri hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. ‘Site yaşam tarzı’ alanın yapısını ve kurallarını gösteren bu pratikler mekânın yaşam tarzının yansıtmakta ve site sakinlerinin algı ve davranış kalıplarını göstermektedir.

Apartmanlar, tarihsel süreç içerisinde batı kaynaklı olup dar gelirli bireylerin yaşam şekillerini belirleyen ve konut ihtiyacının artması ile çözüm olarak sunulan barınma biçimidir. Kentte toprağın her karesinin değerli olması ve artan nüfus sebebi ile tercih edilen apartmanlar, gecekondü bölgelerinde, deprem evlerinde, dar gelirli bireylere yönelik konut çözümlerinde daha düşük maliyet sunması, fazla haneyi barındırabilmesi, hızlı inşa edilebilmesi sebebi ile mekân ve kültür fark etmeksizin her yerde inşa edilmektedir (Görgülü, 2007, 98). Kentsel dönüşüm ile inşa edilen site ise bu özellikleri kapsayan daha büyük yapılar olması ve eski yapıların yıkılarak yerine birçok hanenin barınabilmesi açısından günümüzde tercih edilen alternatif yapı özelliği taşımaktadır.

Kentsel dönüşüm yapıları sadece fiziksel anlamda inşa edilen somut yapılar değil, aynı zamanda mekânın yapısını değiştirebilen dinamik, canlı ve sosyal mekânlardır. Bu doğrultuda sosyal varlık olan insanların bu mekânı nasıl algıladıkları, mekânla olan ilişkisi ve mekândaki aktörlerin birbiri ile olan ilişkileri, ilişkiler ağını oluşturan bir harita niteliği taşımaktadır. Özne merkezli perspektif gereği, bireyin kentsel dönüşüm sonrası yerleştiği mekândan nasıl etkilendiğinin incelenmesi kentsel dönüşümün sosyal boyutunun incelenmesini önemli kılmaktadır. Kentsel dönüşüm politikalarının birey üzerindeki etkisi özellikle gündemde ‘soylulaştırma’ kavramı ile popüler hale gelmektedir. Merkezde yer alan ve alt sınıf

olan bireylerin, yerinden veya mekânından edilerek kent çeperine yerleştirilmeleri ve merkezde yapılan yerlere üst sınıfın yerleşmesi ‘soylulaştırma’ olarak kendisini birçok ilçemizde göstermektedir. Fazlaca işlenen bu konu ile bireylerin yeni mekânlarını nasıl yadırgadıkları, ‘mekâna yabancılaştıkları’, merkezdeki işlerine ne kadar uzak oldukları ve alışık olunmayan fiziksel mekânda alışkanlıklarını nasıl devam ettirmeye çalıştıkları yapılan bilimsel araştırmalar ile görülmektedir. Buna karşın, ‘yerinde edilmenin’ (soylulaştırma) söz konusu olmadığı Esenler Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesinde, ‘yerinde kentsel dönüşüm’ politikası ile diğer çalışmalardan farklılaşmakta ve ‘yerinde kentsel dönüşüm’ politikası bilimsel çalışmalarda yeterince işlenmemesinden dolayı önem taşımaktadır.

‘Yerinde kentsel dönüşüm’ olmasına rağmen inşa edilen mimari yapıların bireylerin yaşam tarzları ve kimlikleri ile uyuşmaması alanda birtakım sıkıntı ve zorlukları meydana getirmektedir. Sitedeki kültürel ve ekonomik heterojen yapının düşünülmeden inşa edilmesi, alanda bireyler arasında çatışmaya sebep olabilmektedir. Modern mimari bakış açısı ile inşa edilen tek düze sıralanmış, estetik kaygıdan yoksun, küçük ve bireylerin taleplerini karşılamayan bloklar mekânda sorunları artıran fiziksel bir yapı haline gelmektedir. Sitede yeşil alan, çocuk parkı, otopark, spor, sosyal aktivite ve güvenlik sistemi gibi yapıların eksik olduğu yoğun olarak hissedilen konulardandır. Oysa yaşam tarzlarının çeşitliliği öngörülerek inşa edilecek olan özgün kimliklerin korunduğu, kent yapısı ile bağdaşan ve estetik mimari yapının sağlandığı post-modern yapılar alandaki bazı problemlerin çözülmesini ve taleplerin karşılanmasını sağlayabilmektedir. Bu sebeple kentsel dönüşüm uygulamaları sürecinde, mekân sakinlerinin sosyal ilişkilerini, gündelik hayat pratiklerini, mekân bilincini ve algısını etkilemesinden ötürü toplumsal sonuçlar göz önünde bulundurularak hareket edilmelidir. Kentsel dönüşümün toplumsal sonuçları bir olgu niteliği taşıması sosyal boyutunun incelenmesini daha değerli ve gerekli kılmaktadır.

Postmodernizm ile mücadele konusu haline gelen özne, “sınıf”tan “birey”e kayması ile toplumsal mücadeleler yerine parçalı kimlik siyaseti izlenmeye başlamıştır. Bu durum bilimsel arenada yapısal tartışmaları mikro bölgeye, konu ve boyutlara çekmektedir. İşlevselcilik ve yapısalcılık gibi akımlara yanıt olarak ortaya çıkan simgesel etikileşimcilik, etnometodoloji, fenomenoloji gibi mikro sosyolojiler “yapı”ya karşı “özne/fail”i öne çıkarmaktadır. Yapı ve özneyi birbirinin karşıtı olarak

görmek yerine, toplumsal hayatın öncelikle zengin ilişkilerden oluştuğunun farkına varılması ilişkisel sosyolojinin yapı ve özneyi bir bütünün ilişkisel parçası olarak görmesini sağlamaktadır. Artık ilişki ağları kendilerini örер, sunar ve ortaya koyarken söylem, anlatı, öykü gibi zengin ilişkisellikler ile metodolojik imkânlar sunmaktadır. Böylece gündelik hayattaki pratiklerin zenginliği hesaba katılarak önyargı, değer sistemi ve peşin hesaplar yapmadan, anlamaya çalışarak günlük yaşam gerçekliği içinde sayısız ilişkinin hem karmaşıklığını hem de karmaşıklığın sistematize edilebilmesini sağlamaktadır (İnal, 2016, 11-12). Bu doğrultuda sadece yapının bireyi etkilediği bir kuramsal bakış açısı yerine ikili koordinasyon olan özne – nesne yapısının birbirini değiştirdiği ve etkilediği bir alan kabul edilmektedir. Bu sebeple öznenin anlaşılması ve anlamlandırılması yapının anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Toplumsal bir olgunun anlaşılması sadece yapıların incelenmesi ile değil, aynı zamanda öznenin bilinçli veya bilinçsiz almış olduğu aksiyonların da anlaşılması ile gerçekleşmektedir. Bourdieu kuramının temelini oluşturan özne nesne ilişkisinin bir köprü niteliği taşıması, araştırmamızda neden mikro ölçeğe yöneldiğinin bir cevabıdır. Wacquant (2014a, 61) göre ise Bourdieu alandaki özne ve nesne sürekli diyalektik bir ilişki ağında kendisini sunmaktadır. Nesnel yapılar öznel yapılar üzerinde kurduğu dayatma ile bireylerin pratiklerini kısıtlarken, eyleyiciler de nesnel yapıları korumaya veya dönüştürmeye çalışarak bireysel ve kolektif mücadelelerle alandaki faallliğini göstermektedir. Bu sebeple sosyal yapı, karşılıklı inşa ve tekabülîyet ilişkisi içerisinde yer almaktadır. Öztimur'un (2014, 582) aktardığı üzere Bourdieu, öznelcilik ve nesnelcilik karşıtlığı içerisinde girmeden, ikisi arasında köprü kurarak sosyal yapılar ile eyleyiciler arasında karşılıklı etkileşime odaklanarak toplumsal pratiği göstermeye çalışmaktadır.

Nesnenin (yapının), özne üzerindeki tahakkümü kadar, öznenin (bireyin) de yapıyı değiştirme ve etkileme gücünün anlaşılması açısından mikro çalışmalar önem teşkil etmektedir. Makro bakış açısı, özne ve nesnenin birbirine göre konumlanışında öznenin faallliğini ve pratiğini göz önünde bulundurmadan nesneye odaklanmaktadır. Bu durum bireyin eylemlerinin geri planda kalmasına ve alandaki etkinliğinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Bu doğrultuda sitedeki bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin anlaşılması, özne-nesne ilişkisini gösteren mikro ölçekten hareketle alandaki büyük (makro ölçekteki) resmin parçalarının görülmesini sağlamaktadır.

Toplumbilimleri toplumsal eyleyicilerin boş eylemlerde bulunmadıklarını ve her eyleyicinin harekete geçmesinin bir nedeni olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda bir sosyal bilimci bu nedenleri öğrenmeli ve görünürde tutarsız, keyfi bir tutumlar dizisi gibi görünen bu nedenleri tutarlı bir diziye oturtarak, tek bir ilkedden veya tutarlı ilkeler bütününden hareketle kavranmasını amaç edinmelidir (Bourdieu, 2015b, 142). Kökeninde yatkınlıklar bulunan pratiklerin özgül mantıklarının anlaşılması için görünürdeki çıkış nedenlerine dayalı açıklama ile haklı nedenlere dayalı açıklama arasındaki kalıplaşmış ayrım bırakılarak (Bourdieu, 2015b, 218), ampirik analizler ile pratik bilgilerin sorgulanması ve anlaşılması esas alınmalıdır (Calhoun, 2014, 89). Bu doğrultuda Bourdieu'nun habitus, sermaye ve alan kavramlarından hareketle araştırmanın gerçekleştiği site alanındaki ilişkiler ağı, sistematik bir çerçeveye oturtulması ve bireylerin gündelik hayat pratiklerinin analiz edilmesi önem taşımaktadır.

Mekândaki nesneler arasındaki ilişkilerin sosyal alandaki yansımasının anlaşılması için bireyler arasındaki ilişkinin ve etkileşimin incelenmesi gerekmektedir. Mekânın yapısında ciddi değişimler meydana getiren kentsel dönüşümün, bireyler üzerindeki etkisini ele almak kentsel dönüşümün fiziksel ve sosyal boyutunun görülmesini sağlamaktadır. Mekândaki mimari yapının değişimi ilişkiler ağının yeniden üretilmesini beraberinde getirmesinden ötürü, karmaşık, düzensiz ve dinamik alanın açıklanmasını ve haritasının çıkartılmasını gerekli kılmaktadır.

Eski mahallesinden Esenler Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesine taşınan bazı bireyler, daha önce 'site yaşam tarzı' deneyimine sahip olmamalarından ötürü birtakım zorluklar yaşamaktadırlar. Yaşadıkları zorlukların neler olduğu ve neyden kaynaklandığı, site kuralları konusunda algı ve davranış kalıpları, eski komşuluk ilişkilerinin nasıl etkilendiği, bireylerin birbiri ile olan ilişkilerinin anlaşılması araştırma amaçlarımızdandır. Eski mahalle alışkanlıklarını sitede devam ettirmek isteyen bireyler ile site kurallarını benimseyen bireyler arasındaki tutum ve davranış farklılıklarının çözümlenmesi alandaki yapıyı ortaya koymasından ötürü analiz edilmesi gerekmektedir. Ayrıca sitedeki kurallara direnen, sitedeki kurallara uyum sağlamaya çalışan ve site yaşam tarzını benimseyen bireylerin, yaşam tarzlarının ve sermaye çeşitlerinin anlaşılması alandaki mücadele yapısını daha iyi

ortaya koymasından ötürü, bunların bilgisine sahip olmak araştırmadaki amaçlardandır.

Çalışmada farklı gruplara mensup bireyler değersizleştirilmeden ve ‘özel’ yargılardan arındırılmaya çalışılarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kentsel dönüşüm sonrası bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen bazı değişimlerin anlaşılması ve alandaki karşılığının çözümlenmesi hedeflenmiştir.

1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar

Gündelik hayat görünüşte anlamsız olan olguların değerlendirilerek düzene sokularak tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu açıdan gündelik hayat toplumu anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Gündelik olanın, küreselliğin, devletin, tekniğin ve teknikliğin, kültürün vs. içerisine yerleştirilmesi ile toplumumuzu kavramak ve topluma nüfus ederek onu tanımlamak mümkün olabilmektedir (Lefebvre, 1998, 35). Bu doğrultuda sürekli değişim içerisinde olan gündelik hayatın keşfedilmesi toplumun değişimini de ortaya koyabilmektedir. Toplumun seçimleri, tutum ve davranışlarının neye göre biçimlendiğinin anlaşılması açısından gündelik hayat pratiklerinin analizi gerekmektedir.

Toplumsal dönüşüm ancak gündelik hayatın dönüştürülmesi ile mümkündür. Dinamik ve değişen bir yapıya sahip olan toplumun işleyişini ve nasıl dönüştüğünü anlamak açısından bireylerin gündelik hayat pratiklerine bakılması, tıpkı tablonun bütününe anlamak için detaylara ve özne–nesne ilişkisine bakılması gibidir. Bu doğrultuda toplumsal yapı ve öznenin anlamlandırılması açısından sitedeki bireylerin gündelik hayatına Bourdieu’nun habitus, sermaye ve alan kavramları çerçevesinde bakılmaya çalışılacaktır.

Dinamik, değişime her daim açık olan alan kendisine has bir mantığı olmasından ötürü özerk bir saha oluşturmaktadır. Alanların her birinin kendi mantığı, kuralları ve özgül düzenlilikleri vardır (Kaya, 2014, 410). Alanın değişimi içerisinde barındırması ve özgül mantığının olması, evrenselleştirilmesini engellemekte ve birçok araştırma alanlarını meydana getirmektedir. Bu doğrultuda Esenler Turgut Reis Mahalle’sindeki kentsel dönüşüm sitesi araştırmamızda bir alan oluşturmaktadır. Mekânsal farklılığın getirdiği farklı algı ve davranış kalıplarının anlaşılması açısından kentsel dönüşüm öncesi mekân olan eski mahalle ve şimdiki

site ile karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. İki mekânın anlaşılması ve anlamlandırılması açısından Weber'in ideal tip kavramından hareketle apartman yaşamının hâkim olduğu kentsel dönüşüm öncesi mahalle yapısına “mahalle kültürü” ve kentsel dönüşüm sonrası inşa edilen yapılara ise “site yaşam tarzı” kavramsallaştırılması öngörülmüştür. Bu kavramsallaştırmalar, içerisinde her ne kadar bireysel bazı tutum ve davranışları kapsasa da, genel olarak mekândaki ortak algı ve davranış kalıplarını ifade etmektedir. Her iki kavramsallaştırmanın içerdiği nitelikler, saha verilerinden çıkarımlar yapılarak ve öznellikler göz ardı edilerek yapılan varsayımlardır.

Bireysel öznelliklerin göz önünde bulundurulmadığı ‘mahalle kültürü’ ideal tiplemesinde, ortak nitelik ve pratiklerde bireyler arasındaki sosyal ağlar “site yaşam tarzı” alanına kıyasla daha çok kuvvetlidir. “Mahalle kültürü”, güven içerisinde komşuluk ilişkilerinin devam ettiği, mekân sakinlerinin “çat kapı” misafirlğe gidebildiği, yardımlaşmanın, paylaşmanın memnuniyet ile yapıldığı, gündelik yaşamda toplumsal değer ve normların baskın olduğu bir ortamdır. Bireysel yaşam bakışı açısı yerine, toplumsallığın olduğu ‘mahalle kültürü’nde, davranış kalıpları mekânsal örüntüye göre değişiklik göstermektedir. Bireysel çıkarın ön planda olduğu “site yaşam tarzı”nda bireyler arasındaki sosyal ilişkiler ‘mahalle kültürü’ne göre daha zayıftır. Komşuluk ilişkilerinin daha samimiyeysiz ve mesafeli olduğu, “haberli komşuluğun” yaygın olduğu, dayanışma ve güven ilişkilerinin azaldığı, özel alanların daha çok hissedildiği, disiplin, düzen ve kuralın hakim olduğu bir ‘site yaşam tarzı’ alan yapısı söz konusudur. Alanların özellikleri bireylerin habituslarını oluşturarak ortak tutum ve davranış oluşturmaktadır.

Bourdieu birey ve toplum arasında rastgele bir ilişki yerine, habitus ve alan arasında inşa edilmiş bir ilişkiyi öngörmektedir. Ne habitus ne de alan toplumsal eylemleri tek taraflı olarak belirleme yetisine sahip değildir. Alan, aktörlerini özel davranış kalıplarına yönlendirmesinden ötürü (Wacquant, 2014a, 63-64), alandaki habitus eyleyicilerin hal ve hareketlerinde, bedensel duruş, tüketim ve dış görüntülerine sirayet ederek bireyde bedenselleşmiş habitus haline dönüşmektedir.

Alanlarda genel olarak, yeni girenler ile alanın özgül sermayesine sahip olan hâkim sınıf arasında sermayenin tanımı ve dağıtımı konusunda sürekli bir mücadele gerçekleşmektedir. Alanda uzun yıllar yaşayan ve fazlasıyla sermaye biriktirmiş hâkim gruplar savunmacı refleksleri ile mevcut sermaye dağılımını koruma

stratejilerini sürdürmeye çalışırken, diğerleri de bu konumdakileri yıkma stratejileri geliştirmeye çalışmaktadır (Wacquant, 2014b, 64, 400). ‘Site yaşam tarzı’ alanın hâkim grubunun bazı bireyleri de sermayeleri doğrultusunda alandaki kuralların uygulanmasını sağlamaya çalışırken, ‘mahalle kültürü’ alanına sahip bazı bireyler ise alandaki kurallara direnerek ve ihlal ederek alanın yapısını değiştirme eğilimi göstermektedir.

Sermaye bir alana bağlı olarak var olup işlev görmekte ve alanın işleyişini tanımlayan kurallar ve düzenlilikler üzerinde veya alandaki çıkar üzerinde iktidar sağlamaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 86). Sermaye yapısı ile üretilen tercihler sistemi, bireyi toplumsal seçimlerinde, pratiklerinde ve düşünceleri benimsemeye özendirir (Bourdieu, 2015b, 43). Sitede bireylerin yaşam tarzları, tutum ve davranışları sermaye çeşitlerine ve miktarına göre değişmektedir. Örneğin bedenine ve giyimine özen gösterilmesi ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bazı bireyler için önem taşımazken, ‘site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grubunun bazı bireyleri için önemli olması kültürel ve ekonomik sermayelerine bağlıdır.

Toplumsal ve tarihsel süreçte inşa edilen algı ve beğeni kategorileri olan habitus, toplumsal eyleyicileri şekillendirmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 128). Habitus, bedeni merkezine alarak alışkanlıkları, farklı beğenileri, zevkleri, eğilimlerin toplamını bedende cisimleştirmektedir (Öztimur, 2014, 585). Bu sebeple habitus beden aracılığıyla bir mekândan bir başka mekâna taşınabilmektedir. Mekânlarda birey kendisini diğerlerinden farklılaştırmak adına gösterdiği vasıflar, yorumlamalar ve değerlendirmeler bireyin yaşam tarzı olan habituslarıdır (Bourdieu, 2015a, 255-256). Bu şekilde pratikler ve algı kalıpları bedene işlemiş toplumsal yapılar veya bedene işlemiş sermayeler olarak alanda kendisini göstermektedir (Bourdieu, 2015a, 177). ‘Site yaşam tarzı’ alanındaki yaşam tarzlarının değerlendirilmesi habitusların anlaşılmasını sağlayan önemli bir kılavuz sunmaktadır. Sitedeki bireylerin bedensel bakım, giyim tarzı, ev ve eşya dekorasyonu, sosyal aktivite, yemek alışkanlıkları ve misafir ağırlama pratikleri hakkındaki düşünce ve algı kalıpları, ekonomik ve kültürel sermayelerini ve habituslarını göstermektedir.

1.2. Niteliksel Araştırma Yönteminin Önemi

Kasapoğlu'nun (2016, 31) belirttiği üzere, Elias sahada yapılan nicel araştırmalara eleştirel yaklaşmaktadır. Doğa bilimlerindeki nedensellik konusundaki varsayımları ve fiziksel ölçümlerin örnek alınarak yapılan araştırma, mekânîk modelin esas alınarak yapılan açıklamalar ve geçerliliği tartışmalı genellemeler mevzunun anlaşılmasını imkansızlaştırmaktadır. Verinin ve insan eyleminin yorumlanarak anlaşılmasını sağlayan derinlemesine yorumsama tekniği ile alandaki yapı ve faktörler sadece somut veriler değil, bireylerin davranış kalıpları ve ilişkiler ağı üzerinden düşünülmektedir. Kısmilik/parçası olma durumunda bazen araştırmacıların sahip oldukları değerler yüzünden verileri hatalı veya yanlış yorumlayabilmesi söz konusudur. Elias öznellikten olabildiğince kaçınılması gerektiği düşüncesindedir. Weber ise öznel tercihlere rağmen nesnel bilim yapmanın mümkün olduğu düşüncesindedir. Weber araştırma sorusu ve kurumsal çerçevenin seçilmesinden itibaren araştırmacının, öznel tercihlerle hareket etmesine karşın yine de araştırdığı konu ile kendi arasına mesafe koyarak nesnel olabileceğini savunmaktaydı (Weber, 1946'dan aktaran Kasapoğlu, 2016, 32-33). Bakış açısına göre öznellik realitiyi kavrayabilmenin ön koşuludur. Çünkü sosyal bilim araştırmalarında problem ve amaç sorularının düzenlenmesi, belirli bir kurumsal duruşlu ilişkilendirilmesi ve sorulara yanıt bulabilmek için uygun tekniklerin seçilmesi aşamalarından geçilmesi zorunludur (Kasapoğlu, 2016, 33). Çalışmamızda olabildiğince öznellikten kaçınmaya çalışarak derinlemesine yorumlama tekniği ile sosyal olguların araştırılması öngörülmektedir. Bireyin öznellikten kendisini yüzde yüz arındıramadığı kabul edilen bir realite olup mümkün olduğunca sosyal mekân ve ilişkilere nesnel yaklaşılmaya çalışılmıştır.

Elias'ın (1986) figürasyonel sosyolojisine göre birey bulunduğu figürasyon içerisinde figürasyonu değiştirme gücüne sahiptir. Mikro düzeyde yeniden yapılandırmayı içeren figürasyonel sosyoloji bireylerin içinde bulundukları konuma göre az veya çok güçlü eylemde bulunmasına olanak sağlayan bir eylem tablosu çizmektedir. Bireylerin figürasyona nasıl dâhil oldukları veya ayrıldıkları, diğer üyeler ile olan ilişkileri, yaşamları süresince konumlarındaki değişimler ve bunların nedenleri ve figürasyonu nasıl değiştirdikleri veya değiştirmedikleri figürasyonel sosyoloji için önem taşımaktadır (aktaran Kasapoğlu, 2016, 37-38). İnsanların

davranışlarının altında yatan belirsizliğin (Calhoun, 2014, 95) anlaşılması açısından mikro düzeydeki araştırmalarda birey odak noktasıdır. Gündelik yaşamdaki düzenin, ilişkilerin, sistemin veya yapının birey üzerindeki etkisinin görülmesi açısından öznenin tutum ve davranışlarına bakılmalıdır.

Sosyal fenomenlerin sürekli olarak değişmesi kalıcı yasaların, kalıcı biçimlerin, kalıcı mekânizmaların oluşumunu imkânsız kılmaktadır. Bu sebeple Depelteau sosyolojinin özellikle pozitivist bakış açısına göre soyut kural ve kavramların takip edilmesini gereksiz görmektedir. Sosyolojinin eylemdeki sosyal, yani ilişkileri dikkate alması gerekmektedir. İlişkilerin sonsuz olmasından ötürü ve insan aklının tümünü algılayabilmesinin sınırlılıkları sebebi ile ilişkisel sosyoloji içerisinde daha pragmatist davranılarak, görülen ve bilinen gerçeklik seviyesinde kalınarak insan ve insan olmayan transaktörler arasındaki karmaşık transaksiyon ya da birlikteliklere yani ilişkilere odaklanılması gerekmektedir (aktaran Odabaş, 2016 175). Bu bakış açısından hareketle mekândaki ilişkiler ağının resminin çizilmesi, grupların davranışlarının dayanak noktalarının görülmesi açısından öznenin eyleminin incelenmesi gerekmektedir.

Kasapoğlu'nun (2016, 18) aktardığı üzere, Bourdieu "tözcü" anlayış yerine "ilişkisel" yaklaşımı benimsemektedir. Sosyal düzeni şeyleştirerek sosyal olguların özüne inme eğilimi içerisindedir. Bourdieu'ya göre inceleme konusu bütünün bir parçasını oluşturmaktadır. Nesne ve öznenin içerisinde bulunduğu alanda inceleme konusu pratiklerden anlamaya çalışarak anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bourdieu'nun alan kavramı ve etkisi yaşanan mekân olarak düşünülebilmektedir. Alana girenlerin karşılaştıkları, kendi içkin özelliklerine göre değil, alanın yapısal özelliklerine göre izah edilebilmektedir. Alanın sınırları ise etkisinin bittiği yerde çizilmektedir (Kaya, 2014, 409). Alan sürekli değişim halinde olmasından ötürü evrensellik iddiası içinde tanımlanamamak gerekmektedir. Bunun yerine tüm karmaşıklığı ile gözlemlemek, tasvir etmek, betimlemek ve karşılaştırmak gerekmektedir (Odabaş, 2016, 177). Bu alanların nasıl somut olarak kuruldukları ve nerede sona erdikleri, kimlerin bunun parçası oldukları, kimlerin olmadıkları ancak her biri incelenerek anlaşılabilir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 86). Bourdieu'nun habitus kavramı ise, toplumsal dünyayı kavramak ve değerlendirmek için birer araç olarak kategorilere uyarlanması açısından pratik yetenekleri içermektedir (Tatlıcan, Çeğin, 2014, 323).

Araştırmamızda genellenebilir bir sonuca ulaşma eğilimi yerine bütünün içerisindeki parçaları anlama söz konusudur. Belli bir grup üzerindeki etkinin analizi üzerinden mekândaki değişen ilişkiler ve pratikler inceleme konusudur. Nitel araştırmamızda evrensel bilgilere ulaşma yerine mekândaki somut ve soyut eylemlerin analiz edilerek somutlaştırılması öngörülmüştür. Bu sebeple pozitivist anlayış doğrultusundaki denetlenebilirlik ve güvenilirlik kaygısı taşımamaktadır.

1.3. Saha Araştırmasına Dair Bilgiler

Çalışmamızın temel sorunu olan kentsel dönüşümün gündelik hayat pratikleri üzerindeki etkisinin deneyimler üzerinden ele alınması derinlemesine görüşmeler üzerinden analiz edilmektedir. Özne merkezli bir araştırma olmasında ötürü niteliksel araştırma yönteminin tekniklerinden olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmaktadır. Esenler Belediye Başkan Yardımcısı Hasan Taşçı ve Esenler Belediyesi Emlak İstimlak Bölümünden Nurşen Koca'nın önerdiği iki referansla araştırmaya başlanmıştır. Diğer görüşmecilerimize ise iki referansımızın yardımı ile ulaşılmıştır. Araştırmamızda 10 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Özellikle bu mekândaki hane sakinlerinin muhafazakâr yapılarından ve güvensizlik duvarından ötürü görüşmecilere ulaşılması kolay olmamıştır. Bu sebeple görüşmeci sayısı sınırlı düzeyde kalmıştır. Lakin istenilen verilere bu görüşmeciler sayesinde ulaşılmıştır. Farklı bloklarda yer alan görüşmecilerimiz çevresindeki habitusu bir nevi yansıtmaktadır.

Araştırma sahamızı İstanbul Esenler İlçesinde Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde gerçekleştirilmiştir. Esenler'deki eski haneleri yıkılıp yerine Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinden pay verilen hane sakinleri “yerinde kentsel dönüşüm” ile sitelere yerleşmişlerdir. Böylece ilçeden ayrılmayan mekân sakinleri eski komşuluklarını devam ettirebilme olanağına sahip olmuşlardır. Mekândaki yapıların farklı olması, bloklar arasındaki mekânsal mesafe, mekâna yeni gelenler ile eskiler arasındaki ilişki, alandaki iktidar grubun tutumlarına karşılık alana direnen bireylerin tutumları ve birbirleri ile ilişkisi, sitedeki (alandaki) kuralların uygulanması konusunda yaşanan sıkıntılar ve eski mekândaki habitusun yeni mekânda işlerliğini kaybetmesi gibi konuların daha iyi anlaşılması açısından ilişkiler ağı göz önünde bulundurulmaktadır.

Ev hanımı kadınların, evde geçirdikleri zaman dilimi erkeklere oranla daha fazla olduğu söylenebilir. Kadınların varlıklarını gösterdikleri en belirgin mekân olan ev ve çevresinin değişmesi gündelik hayat pratiklerini yakından ilgilendirmektedir. Mekânsal değişim sonucunda varsa yaşanan travma, sorunlar, değişen pratikler, çatışmalar, dayanışma ve ilişkiler gibi mevzuların incelenmesinin en net görüngüsü kadınlar ile yaptığımız görüşmeler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple araştırmada kadın görüşmeci ağırlıkta olmuştur. Araştırmada görüşmecilerin biri çift olurken, sekizi kadından oluşmaktadır. 2016 yılının Kasım ayında gerçekleştirdiğimiz derinlemesine görüşmelerde alanın tanımının yapılabilmesi, bireylerin kültürel sermayesinin ve habitusunun daha iyi anlaşılması açısından bireylere yaşam tarzları ve sitedeki kurallar hakkında sorular yöneltilmiştir. Referansımız olan iki görüşmecimizin evlerinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler yaklaşık bir saat ile yarım saat arasında sürmüştür. Görüşmeler, görüşmecilerin izni dâhilinde ses kaydına alınmış ve sonrasında çözümlenmesi yapılmıştır. Görüşmecilerimizin gerçek isimleri ve oturdukları binaların açık adresi alınmamıştır. Kurulan güven ilişkisi ile on görüşmeci ile siteye, komşulara, eski-yeni pratiklerine dair derin bilgilere ulaşılmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmeler çay ve sohbet eşliğinde gerçekleştirilmiş olup görüşmecilerin izni dâhilinde resimler çekilmiştir.

Esenler'deki Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinin seçiminin sebebi bu mekânın halk tabanını oluşturması ve “yerinde kentsel dönüşümün” gerçekleştirilmesidir. Gecekondu ve az katlı apartmanlardan oluşan mekân, yeni haliyle birlikte 40 daireli, on katlı yedi bloktan oluşan site yapısı inşa edilmiştir. “Mahalle kültürü”ne sahip olan bazı bireyler siteye taşındıktan sonra yeni pratikler ile karşılaşmaktayken, sitede oturma hakkı elde eden bazı hane sakinleri ise ‘site yaşam tarzı’nı benimsemeyerek dairelerini satmaktadır. Ayrıca sitedeki daire sayısının çok olmasından ötürü dairelerin tamamında eski mekân sakinleri bulunmamaktadır. Kiraya verilen ve satılan dairelere yeni gelen daire sakinleri alandaki çeşitliliği artırmaktadır. Mekândaki bu çeşitliliğin ve ilişkilerin daha iyi anlaşılması açısından hem ev sahipleri hem de kiracılar ile görüşülmüştür. Araştırmada 2 görüşmeci kiracı, 8 görüşmeci ev sahibidir. Ev sahiplerinin 6 hanesi ev taksiti borcunu ödemektedir. Sosyo-ekonomik düzeye bakıldığında üç görüşmecinin hane geliri 1300 TL altında iken, dört görüşmecinin hane geliri 2000

ila 3000 TL arasında ve üç görüşmecinin hane geliri 3000 ila 5000 TL arasındadır. 2 görüşmeci farklı mekânlardan (Pendik ve Malatya) gelirken, 8 görüşmeci eski mekân sakinleridir. Mesleklerine bakıldığında ise görüşmecilerin ikisi öğretmen, ikisi binaların merdivenlerini silme işinde çalışan, dördü ev hanımı, emekli çift ve emekli kadın görüşmeciye ulaşılmıştır. Başka sitede merdiven silme işinde çalışan üçüncü görüşmeci aynı zamanda oturduğu blokta eşi yöneticidir. Kendisi ile siteye dair kurallar ve beklentiler üzerine verimli bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin yaş aralığı 28 ila 53 yaşları arasındadır. Eğitim düzeyine bakıldığında iki görüşmeci üniversite mezunuyken, sekiz görüşmeci ilkokul mezunudur.

2. KENTSEL DÖNÜŞÜM

2.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri, belli bir nüfus yoğunluğu, iş bölümü, uzmanlaşma ve farklılığı barındıran mekân parçasına kent denilmektedir. Louis Wirth'e göre kent, toplumsal açıdan benzerlik göstermeyen bireylerin oluşturduğu, göreceli olarak geniş, yoğun nüfuslu ve mekânda süreklilik niteliği olan yerleşmedir (aktaran Keleş, 2013, 101-102). Zaman içerisinde kent yapısı fiziksel, sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan birtakım değişiklik yaşamasından dolayı kent tanımları süreç içerisinde farklı tanımlarla tasvir edilmiştir. Özellikle küreselleşme ile kentlerin değişimi ve dönüşümü hız kazanmış ve yerel kent yapılarından birbirine benzer modern kent yapılarına dönüşmüştür.

Kent yapısındaki dönüşümü anlamak açısından değişim ve dönüşüm arasındaki anlamsal ilişkinin anlaşılması gerekmektedir. Değişim çeşitli formasyonlar ile herhangi bir olgu, nesne veya durumun zaman içerisinde bilinç dâhilinde olmadan aslından farklılaşmasına denmektedir. Dönüşüm ise değişim sonucunda, olduğundan başka bir biçime geçme, şekil değiştirme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon demektir (TDK, 2015). Kentin yaşadığı değişim zaman içerisinde kentin yapısında birtakım değişikliklere sebep olmaktadır. Özellikle kentleşme ve küreselleşmenin çok hızlı yaşandığı illerde kentin dokusunu bozmakta ve kimi kısımlarda kentsel yaşam kalitesini düşürmektedir. Değişimin olumlu ve olumsuz yanlarının yaşandığı kentte dönüşüm, kendiliğinden değil, planlı belirli aktör veya kurumlar tarafından gerçekleştirilen bir süreçle kenti yeniden canlandırma, ekonomik, sosyal, fiziksel açıdan yaşanabilir mekânlara dönüştürme çabasıdır. Kentsel dönüşüm değişim gibi doğal süreç içerisinde meydana gelmek yerine iradi olarak kentin dönüştürülmesine dair olduğu için dönüşümün çeşitli müdahaleler doğrultusunda gerçekleştiğini savunmak yanlış olmayacaktır. 2000'li yıllarla "kentsel dönüşüm" kavramı daha belirgin bir şekilde siyasette, kent planlamacıları ve akademisyenler tarafından tartışılarak kentsel dönüşüm proje ve planları kabul edilmiştir.

Kentsel dönüşüm, kentsel bozulmanın gerçekleştiği, çevresel kalitenin veya çevre dengesinin kaybolduğu alanlarda, toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal amaçlarla kent parçalarının kullanım biçimine dışarıdan bir karışma sonucunda gerçekleşmesidir (Şisman, Kibaroglu, 2009; Keleş, 2013, 388). Gecekondu bölgeleri, yüksek yoğunluklu kaçak apartmanların bulunduğu alanlar, doğal yıkım riski yüksek alanlar, kent öteklerindeki çöküntü alanları, tarihsel kent çekirdekleri ve ekonomik ömrünü doldurmuş, çöküntü olarak görünen kent bölümleri gibi kentsel alan parçalarının, yeniden canlandırılması ve yenilenerek dönüştürülmesi ile kente kazandırılması amaçlanmaktadır (Keleş, 2013, 388; Kaypak, 2010, 87). Kontrollü bir şekilde kentin yeniden inşa edilmesi projesi kimi zaman mekân ve yaşam kalitesinde artırıcı yönde etkilerken; kimi zaman ise, mekânın ekonomik, toplumsal, çevresel ve fiziksel çökme ve bozulmasına sebep olabilmektedir (Akkar, 2006, 29). Kentsel dönüşüm projeleri uygulamaya geçilmeden önce kentsel dönüşüm politikaları kamu yararı gözetilerek uygulanmalıdır. Kentlerin gelişmesi ile kentte harabeye dönen, riskli ve çöküntü alanların yeniden kentle bağdaştırılmasını sağlayacak olan kentsel dönüşüm alınan kararlar kimi zaman mekân sahiplerini mağdur edebilmekte ve mekânın ranta açık hale gelmesine sebep olabilmektedir. Böylece amacı mekânın yeniden üretilerek kente eklemlenmesini sağlamak olan kentsel dönüşüm, kimi zaman amacının dışına çıkabilmektedir.

‘Modern kent’ yapısı küresel sermaye ile bütünleşmesi ile kentlerin yeniden inşa edilmesi kentsel dönüşüm adı altında gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Batı kentlerinde dönüşüm kentlerin birçoğunun üretim mekânlarından tüketim mekânlarına doğru evrildiği ve küresel ekonomi içinde servis sektörünün önemli kazancı haline geldiği bir dönemi kapsamaktadır (Türkün, Ulusoy, 2006, 130). Kentlerdeki nüfus artışı ve küresel kent anlayışı ve uygulamaları ile kentlerin üstlendiği ekonomik alanlar farklılaşarak sanayiden hizmet sektörüne geçişi meydana getirmektedir. ‘Küresel kent’ olma anlayışının devlet politikalarında yaygınlaştığı bu süreçte kentsel yenileme projeleri bu ideale ulaşmadaki bir adım haline gelmektedir. Böylece mekânsal, ekonomik ve politik değişimler zamanla kent yapısının dönüşümüne de ön ayak olmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde kentsel yenileme, kentsel sorunların çözümü veya iyileştirilmesi adına çeşitli hedef ve amaçlar bulunmaktadır. Kentsel dönüşümün ilk hedeflerinden biri olan fiziksel ve çevresel hedefler; yaşamaya elverişli olmayan

konutların yerine daha kaliteli konutlar yapmak, yoksulluk yuvalarının temizlenmesi, alt yapı sorunlarını gidermek, yaşam kalitesini artırmak, çevre kirliliğini azaltmak ve yeşil alanların oluşmasını sağlamak gibi amaçlar gütmektedir. Ekonomik hedef ise kent merkezlerinde, kentin çevresine yatırımcıları çekmek, istihdam yaratmak, kent ekonomisini yenilemek, kentin yaşam kalitesini artırmak adına mekânda ekonomik canlılık sağlamayı hedeflemektedir. Kentsel dönüşüm planları fiziksel ve toplumsal çöküntü alanları haline gelen kent parçalarında ekonomik canlılığı yeniden sağlayacak stratejileri geliştirmeyi ve böylece kentsel refah ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlamaktadır. Sosyal hedef ise zamanla köhneleşmiş alanlarda toplumsal sorunlarla yol açan nedenleri ortadan kaldırmak, insan ve toplum bünyesine zarar veren alışkanlıkları engelleyebilmek, komşuluk ilişkilerini geliştirmek ve alanda yaşayanları bütünleştirebilmek amacını planlamaktadır. Kültürel hedefler ise kültürel-tarihi kimlikleri ve doğal zenginlikleri korumak ve canlandırmak, turistlerin dikkatini çekebilecek mekânların inşanı oluşturmaktır (Keleş, 2013; Akkar, 2006, 30; Galdini, 2005, 6).

1992 yılında kabul olunan Avrupa Kentsel Şartı metninde ideal kent; kent sakinlerinin haklarının korunduğu, en iyi yaşam koşullarının sağlandığı ve birçok ticari, sosyal, kültürel, eğlence gibi aktiviteleri barındıran bir mekânın üretildiği, tarihi yapıların korunduğu, eskiyi tahrip etmeden yeniyile bütünleştirildiği, sürdürülebilir gelişme ilkelerini sağlayan, sağlıklı kent dokusunun, sosyal konforun, hoşnutluğun olduğu yeşil alanların yoğunlukta olduğu, düzenli, kirlilikten arındırılmış bir mekân olduğunu belirtmiştir (Özden, 2006, 223). Bu özelliklerin yanı sıra iyi ve etkin bir kent yönetimi için yerel yönetimlerde olması gereken kentsel dönüşümün çok boyutlu düşünülerek, müzakereci yöntemi benimseyen işbirlikçi ve katılımlı planlama yaklaşımı ile özel sektör, kamu sektörü, gönüllü kuruluşlar ve toplumun farklı kesimlerinin ortaklıkları ve uzlaşmalarını sağlamak adına birden fazla aktörle yönetilmesidir. Bu konuda iş adamları ve esnaf forumu, mahalle veya bölge sakinleri forumu, kentsel tasarım paneli gibi platformlar oluşturulmalıdır. Sürdürülebilirlik, çok boyutluluk, olanaklara eşit erişim, yaşam kalitesinin artırılması, şeffaflık, bütüncül bakış açısı, fiziksel, ekonomik ve sosyal boyutların göz önünde bulundurulduğu, özgün ve toplumsal mutabakatın sağlandığı bir kentsel dönüşüm projesi planlanmalıdır. Sosyal boyut açısından kentsel kültür ile kentsel kimlik, mekânda yaşanan kültürel norm ve değerler, gündelik hayat pratikleri gibi

faktörler üzerinde durulmalıdır (Es, 2012, 55; Akkar, 2006, 35). Halkın da söz hakkı sahibi olduğu çok aktörlü kentsel dönüşümün yanı sıra, uygulama sırasında ortaya çıkan sorunları çözümlemede başarılı bir konsey grubu, projenin ne kadar başarılı olduğunu, nasıl yürütüldüğünü denetlenmeli ve değerlendirmelidir. Böylelikle kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamaları tekrardan gözden geçirilebilir ve bu ilke, yaklaşım ve uygulama stratejileri ile kentsel dönüşüm başarıya ulaşılabilir.

Kentsel dönüşüm projelerinin daha işlevsel ve kamu yararına olabilmesi açısından yerel yönetimlere yasa ile verilmesi gereken yükümlülüklerden biri 'kentsel yenileme büroları'' açılarak buraya mimarların, şehir plancılarının, peyzaj mimarların, inşaat ve çevre mühendislerinin, sosyologların, hukukçuların ve ekonomistlerin istihdam edilmesidir. Ayrıca karar alma ve uygulama sürecinde yer alacak olan meslek odalarının temsilcilerinden oluşan ve mekân sakinlerinin de katılımı ile "Danışma Kurulu" oluşturulmalıdır. Kentsel kültür mirasını korumak adına ise KTVKK (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu) ile işbirliği içinde olunmalıdır. Kentsel dönüşüm projelerinde uygulama sırasında meydana gelecek finansal sorunları çözmek için "Kentsel Yenileme Araştırmalar – Uygulamalar Fonu" oluşturulmalıdır. Böylece araştırma ve proje maliyetleri bu fondan karşılanmasının yanı sıra dönüşüm sırasında artan mülkiyetlerin değerleri mülk sahiplerinden alınacak vergiler yolu ile bu fona aktırılarak fonun devamlılığı temin edilmektedir (Özden, 2001, 262). Ayrıca projeye başlamadan önce mekânın kültürel özelliklerine, eğitim düzeyine, gelenek ve görenekler, bilinçlilik düzeyi, yöreden hoşnutluk, mülk sahipliği, aidiyetlik, demografik yapı toplumsal veriler bir ön çalışma ile tespit edilerek toplumsal gereksinim ve istekler göz önünde bulundurularak uygulamaya geçilmelidir (Ertaş, 2011, 6). Yapılacak kentsel dönüşüm projelerinin geri dönüşü olmadığından, kısa vadeli olarak değil günümüzün ve geleceğin sorumluluğu alınarak, temkinli ve iyi düşünülerek yapılmalıdır.

Avrupa'da Endüstri devrimi ile kentlere yığınla insanların göç etmesi, kentlerdeki alt yapının yetersiz olması ve yönetimin yeterli önlem alamamaları sonucunda büyük kentler köhneleşmeye başlamıştır. 19. yüzyıl ile kentsel politikadaki birtakım ilke ve yaklaşımlar sonucunda kentsel yenileme anlayışı tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreç zarfında kentsel çöküntü alanlarının ekonomik açıdan canlandırılması, birtakım sosyal sorunlardan temizlenmesi ve fiziksel olarak

yeniden kente kazandırma amaçlı kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaya başlamıştır.

Kentsel dönüşüm Avrupa’da eski kent dokusundaki kentsel yoksulluğu barındıran alanların “yıkıp yeniden yapma” olarak kurgulanan bir süreci tanımlamaktadır (Özden, 2006, 216). Kentsel dönüşüm düşüncesinin kurucularından olan Baron Haussmann, Paris’te 1850-1860 yılları arasında kentsel yenileme projesi gerçekleştirmiştir. Bu dönemin en kapsamlı müdahalesi ve operasyonu olan bu kentsel yenileme projesi kentte kendiliğinden oluşan sınıfsal ve sosyal karma yapıyı, “düzene sokmak” hedefiyle homojenleştirmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda işçi sınıfının yoğunlukta olduğu kent merkezlerinde büyük yıkımlar yapılarak kent merkezi büyük bulvarlar ile birbirine bağlanmıştır. Geniş caddeler, bulvarlar, belediye ve mahkeme binalar, kütüphane, müze gibi önemli kamusal yapılar öne çıkartılarak kent merkezinin yenilenmesi gerçekleştirilmektedir (Şen, 2013, 286-289). 1950’li yıllarda Avrupa’da kentsel gelişim kent çeperlerine taşınması ile oluşan banliyöler, merkezi ve yerel yönetime özel teşebbüsün katılımı ile birlikte yerleşik alanların geliştirilmesi ve kamu sektörünün yaşam standartlarını arttırması ile kentsel merkeze yakın alanlar önem kazanmış ve modernist planlama ve tasarım ilkelerine göre yeniden inşa (reconstruction) anlayışı doğrultusunda gelişen yeni kentler kurulmuştur. 1960’lı yıllarda ise kentsel yenilemede canlandırma (revitalization) politikası ile banliyölerin büyümesi, kamu ve özel sektör arasındaki dengenin kurulması, bölgesel alanlardaki eylemler ile özel sektörün öneminin artması, sosyal imkânların gelişmesi ve ferah, yaşanabilir alanların oluşumu hedeflenmiştir. 1970’lerde ise katı projeler, özel sektörün öneminin artması, yerelliğin ön plana çıkması, kamu ve özel sektörün kaynaklarının gelişimi, sosyal tabanlı eylemler, eskimiş kentsel altyapı neticesinde çevre öneminin artması gibi gelişmeler ile kentsel yenileme (renewal) politikası benimsenmiştir. 1980’lerde kentlerde boşaltılmış, köhneleşmiş çöküntü alanlarında ekonomik canlanmayı sağlamak, uzak şehir projeleri, özel sektöre önem verilmesi, yerel ölçekteki yoğunlaşma gibi etkenlerle yeniden yerleştirme ve yeniden geliştirme projeleri ile kentsel yapılandırma yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. 1990’larda ise yeniden oluşum (regeneration) isimi ile kentsel dönüşüm tekrardan gündeme gelmiştir. 2000’li yıllarda ise çok faktörlü eylemlerin (ekonomik, sosyal, fiziki, teknolojik) bütüncül bakış açısı ile

kentsel dönüşüm kavramı tartışılmaya devam etmiştir (Es, 2012, 57; Akkar, 2006, 31).

2.2. Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

1950'lerden bu yana farklı dönemlerde farklı zamanın değişen politika ve kentsel stratejilerine göre kentsel dönüşüm kavram ve uygulamaları da değişiklik göstermiştir. Zamanla ortaya çıkan farklı kentsel dönüşüm yöntemleri her ülkenin ihtiyacına, sosyal, fiziksel ve ekonomik kentsel yapısına, kentsel gelişimine, öngörülen politikalara göre çeşitlilik arz etmektedir. Son zamanlarda ise Türkiye'de çeşitli mekânlarda farklı kentsel dönüşüm yöntemlerinin uygulandığını ve bu doğrultuda şehir planlamacıları ve diğer branşlardaki düşünürlerin kentsel dönüşüm kavramları ve yönetim şekilleri üzerine ciddi tartışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Çalışmada bu tartışmalara bakılmadan önce kentsel dönüşüm yöntemlerinin kısaca izah edilmesinde fayda vardır.

Kentsel iyileştirme (rehabilitation), bir yerleşim yerinin işlevlerini yerine getiremez durumdan kurtarmak üzere gerekli donatıların eklenmesi ve mevcut imkânların kullanılabilir hale getirilmesidir (Keleş, 1998). Mekânın sosyo-ekonomik açıdan statü ve yaşam kalitelerinde önemli ölçüde değişiklik yaşanmadan, fiziksel çevrenin iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Ertaş, 2011, 5). Sağlıklaştırma (rehabilitation) kavramı ise tahribin başladığı, ancak henüz özgün yapısını kaybetmemiş eski kent parçalarının eski haline kavuşturulmasıdır (Özden, 2001, 257).

Kentsel yenileme (urban renewal) ise fiziksel ve işlevsel (toplumsal ve ekonomik) anlamda eskimiş veya belli bir semtin ya da kent kesiminin değerini tüm olarak yitirmesi sonucunda eskiyen kent kesimlerinin yenilenmesi ve toplumsal, ekonomik yönden yeni değerler ve işlevlerin kazandırılması amaçlı alanın yıkılıp yeniden yapılmasıdır (Keleş, 2013, 390).

Kentsel yeniden canlandırma (revival-revitalization) eski canlılığını kaybetmiş, sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının ve tarihi kent merkezlerinin sosyal önlemler ile o alanın tekrar hayata döndürülmesi, yeniden canlandırılmasıdır (Özden, 2001, 257). Bu kentsel strateji ile ekonomik, sosyal ve fiziksel canlanma sonucu mekân çekici

etkenlere sahip olur. İşlevini kaybeden, köhneleşmiş mekânlar tercih edilebilip cazip mekânlara dönüşmektedir.

Çok yönlü bir dönüşüm ile kentsel yeniden yapılanmanın bir parçası ve sonucu olan soylulaştırma, fiziksel müdahale yolu ile yenilenen alt gelir grubu konut alanlarının yerine orta ve orta üstü gelir gruplarının yerleştirilerek yeni bir sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı ifade etmektedir (Şen, 2005, 128; Sönmez, 2006, 122). 1960’larda sosyolog Ruth Glass’ın soylulaştırma ile ilgili beyanı birçok bilim insanı tarafından desteklenmektedir. Bu beyana göre bir mahallede soylulaştırma başladığında özgün işçi sınıfı kullanıcılarının tamamı ya da çoğunluğu yerlerinden edilene ve mahallenin toplumsal karakteri tamamen değiştirilene kadar hızla devam etmektedir. Batı kentlerinde kentsel yenileme özel-piyasa soylulaştırmasını teşvik ederken, 1980’lerden sonra kent merkezinde arazi ve konut piyasasının yoğunlaşan özelleştirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. 21. yy’de soylulaştırma işçi sınıfının kent merkezinden uzaklaştırılmasını işaret etmektedir (Smith, 2006, 20).

Yerinden edilmeler aynı zamanda beraberinde birtakım sorunlar meydana getirmektedir. Özellikle toplumsal alt grupların bir arada yaşadığı mekânlarda büyük kentlerde toplumsal yaşam içerisinde birbirine tutunarak yaşayabilen kesimlerin kopartılarak yerinden edilmeleri bir tramvaya dönüşebilmektedir. Örneğin İstanbul Sulukule’de yaşayan Roman vatandaşların gönderildikleri Taşoluk’ta yeni yaşam biçimlerine uyum sağlayamamışlardır. Aynı şekilde Taşoluk’lular da yeni toplumsal katmana uyum sağlamada sıkıntı çekmiş herhangi bir sosyal ilişki kurmak istememişlerdir (Özden, 2006, 8). Farklı kültürel formlardan gelen iki sosyal grubun bir anda kaynaşmasını beklemek ve yeni gelenlerin gündelik hayat alışkanlıklarını bir kenara bırakarak yeni mekâna adapte olmalarını beklemek abes olacaktır. Kentsel yenileme yöntemi bir nevi iki grubun çatışmasına ve yeni gelenlerin yeni mekânlarda dışlanmalarına sebep olmaktadır. Modern mimari yapıların temsili olan apartman hayatının nizam ve kurallarına uyum sağlamanın yanı sıra paralarını kazandıkları işleri bu konutlarda icra etmeleri imkânsız hale gelmektedir. Mekânsal ve sınıfsal ayrışmanın temsili olan soylulaştırma eşitsizliğin, sosyal sorunların yaşandığı bir politikadır.

Türkiye’de soylulaştırma ekonomik bir yatırım stratejisi olarak görülmektedir. Galata’daki soylulaştırma sürecine baktığımızda büyük yatırımcıların iştahını kabartan Galataport gibi büyük kent projeleri öngörülmekte ve buradaki mülkiyetler

rantların artmasına neden olmaktadır. Değişen kullanım fonksiyonları ile bu mekânlar pahalı hale gelmekte ve bu alanlarda oluşan fiyat artışlarını karşılayan bir kesim yaşamaya başlamaktadır. Yerinden edilen kesim ve kiracılar için önerilen bir sosyal politika yoktur. Uzun vadeli ödemelerle “konut sahibi yapma” politikası ise menkul piyasasının ekonomik beklentilerini karşılamaktan öteye gitmemektedir (Şen, 2006, 70-75).

2.3. Kentsel Dönüşüm Boyutları

Başarılı bir kentsel dönüşüm uygulaması için önceden projenin sosyal, fiziksel ve ekonomik boyutları enine boyuna tartışılıp kamu yararı için en iyi kararların verilmesi gerekmektedir. Bu sebeple kentsel dönüşüm fiziksel, sosyal, ekonomik ve mekânsal boyutları açısından tartışılmaya değerdir.

Kentlerin fiziksel yapısı, kentin alt ve üst yapısı, geçitler, ulaşım, kaldırımlar, yaya ve araç yolları, estetik görüntüsü, yeşillik yoğunluğu, konutların yapısı ve sorunları ile ilgilidir. Kentsel dönüşümden bahsedildiğinde tartışılan ilk konulardan biri kentin fiziksel ve çevresel boyutuna olumlu ve olumsuz yanları olmaktadır. Kentsel yenileme ile kentin harabeye dönüşmüş, doğal afet riski altında, estetik görüntüden uzak çöküntü alanları, kentsel dokuyla bağdaşmayan yapılar, alt yapısı olmayan muhitlerin yeniden inşa edilmesi birtakım sorunların üstesinden gelinmesini ve mekânın işlevsel fonksiyonlara sahip olmasını sağlamaktadır.

Kentsel dönüşümün çevre üzerindeki etkisi azımsanmayacak kadar önem teşkil etmektedir. Özellikle endüstri alanlarına yönelik yapılan yenileme projelerinde üç çevre sorunu ile karşılaşilmektedir. İlki sanayi kuruluşları tarafından kirletilmiş alanların yeniden düzenlenmesi için gereken maliyet bu yerlerin mülkiyet değerlerinden daha çok olabilir. İkincisi yeşil alanlardaki sanayi etkinliklerini onaylamak, korunması gereken yeşil alanların kirletilmesinin önünü açmaktır. Üçüncüsü kente yakın bölgelerde yeni sanayi etkinliklerini onaylamak ise mekân sakinleri açısından zararlı olup çevresel kirlilik toplumsal tehlikelere sebep olabilmektedir (Aydın, 2013, 9).

Sürdürülebilir kent için kentlilik bilincinin ödev ve sorumlulukları hem yöneticiler hem de vatandaşlar tarafından desteklenmelidir. Çevresel sorunlara karşı duyarlı, tarihi kent yapısını koruyan, değişim ve yeniliklere kamu yararına olduğu

sürece katılan “kentli” kentsel dokuyu koruyabilir. Aksi durumda kent günümüzde nasıl ki birçok sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların eşiğine geldi ise yine bu şekilde devam edecektir. Özellikle kentsel dönüşüm mekânları yeniden yapılandırıldıklarında ekolojik hassasiyet ile yeşilliğin yoğun olması, kentle uyum içerisinde olabilecek, çok boyutlu işlevlere sahip projelerin uygulanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde kent tekrardan kazanılıp canlandırılır.

Kentsel dönüşüm, köhneleşmiş alanlarda yeniden ekonomiyi canlandırmak, iş olanaklarını artırmak ve yaşam kalitesini artırmak gibi hedefleri vardır. Mekân sakinleri yerinden edilmezler ise bu ekonomik durumdan yarar sağlayacaklardır. Lakin kentsel yenileme ile hedeflenen ekonomik canlandırma, merkeze yakın olan bölgelerde ekonominin konut rantına dönüştüğü görülmektedir. Türkiye’de kentsel dönüşüm ile ilgili yasalardan sonra gecekondulara verilen imar hakları ile kentten pay almak isteyen gruplar mülkiyet rantından yararlanmak istemiştir. Kentsel tarihi mekânlar ve hazine arazileri imara açılması ile büyük kentler hızla dolmaya başlamış ve boşluk kalmayacak şekilde farklı yapılarda konutlar yükselmiş ve kentin silüetini bozmuştur.

Yerel yönetimler ve merkezi yönetim kentsel yenilemede dengeli dağıtım gözeterek, örgütlü ve ekonomik yararları yüksek kentsel dönüşüm uygulamalarına geçit veren ekonomik programlara yer vermelidir (Özden, 2006, 218). Oysa kentsel dönüşüm projelerine baktığımızda her zaman dengeli dağıtım gözetilmemekte bunun yerine mekân orta üst gelirli sermaye grubuna devredilmektedir. Yapılan düzenlemeler ile kentsel topraklardaki kullanım ve mülkiyet hakları alt gruptan üst sınıflara doğru, kamusal mülkiyetten özel mülkiyete transferi mümkün kılmaktadır. Kentsel topraklar küresel kapitalizm ışığında pazardaki aktörlerin güç-rekabet ilişkileri ile metalaşmaktadır. Ayşe Buğra’nın (2000) “Ahlaksız Konut Ekonomisi” başlıklı makalesini Türkiye’deki gecekondu olgusunun gelişimi açısından tersinden çevirerek “kentsel dönüşümün ahlaksız ekonomisi” şeklinde ifade edildiğinde; maliyeti kentin yoksul sınıfları tarafından ödenen barınma ihtiyacı piyasanın kişisel olmayan güçlerine bırakan neoliberal ekonominin ahlak dışı tavrıyla kentli yoksul sınıfların geleneksel barınma ihtiyacını karşılama yolları ve ahlakının çatışması temel bir toplumsal çatışma alanı olarak ortaya çıkmaktadır (Kurtuluş, 2006, 7-10).

Ranta açık kentsel dönüşüm barınma ve yaşam kalitesi yükseltilmesi hedeflenen kitle yerine, yüksek gelir grubuna hizmet etmektedir (Ertaş, 2011, 15).

Orta ve orta üstü gelir gruplarının, fiziksel müdahale yolu ile yenilenen alt gelir grubu konut alanlarına yerleşmesi olarak tanımlanan soylulaştırma, sadece lüks konutların yapılarak burada yaşayan mekân sakinlerinin göz ardı edilerek mekânın yeniden üretilmesini temsil etmektedir (Sönmez, 2006, 122, 126). Bu lüks konutların emlak değerleri arttığı için elbette alt gruptaki yoksul mekân sakinlerinin bütçesini aşmaktadır. Bu durum aynı zamanda o alanda yaşayan grubun farklı yerlere dağılmasına, anlamlandırılan mekânsal kurgunun ortadan kalkmasına, dayanışma ve grup bilincinin yok olmasına sebep olmaktadır.

Yapılan çok katlı apartmanlar kamusal alan kullanımlarının son derece sınırlı olduğu, “mühendislik hesaplarının” tutturularak yeterli sayıda daire üretilmeye çalışıldığı görülmektedir (Özden, 2006, 12). Dünyanın farklı kentlerindeki uygulamaların çoğunda hala tepeden inme ve güç hiyerarşisine göre ekonomik ve daha kolay ulaşılabilir kesimlerin denetimindedir. Dönüşümden etkilenen kesim ise çoğunlukla uygulamalardan haberdar değildir (Türkün, Ulusoy, 2006, 137). Oysa dönüşüm sadece fiziksel ve mekânsal boyutu ile değil, ekonomik toplumsal, kültürel ve çevresel niteliğiyle de anlaşılması gereken; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal boyutuyla çok yönlü, kent ve ülke ölçeğinde çözülecek bir sorundur (Kaypak, 2010, 96-97). Dönüşümün bu ekonomik sorunları yasal yollar ile çözülmedikçe başarılı bir proje ortaya çıkması neredeyse imkânsızdır.

Kentsel dönüşümde alınan tüm kararlar mekân sakinlerinin sosyal ilişkilerini, gündelik hayat pratiklerini, kentlilik bilincini, mekân algısını, grup dinamiği ve dayanışmasını etkilemektedir. Soylulaştırma gibi yerinden etme kentsel dönüşüm politikaları alt grupların yeni mekânlarda sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına, yeni mekâna ve insanlara alışma sürecinde sorunlar yaşamalarına, mekânsal kurgunun yeniden inşa edilmesinden dolayı başlangıçta boşlukta kalmalarına, dayanışma ve yardımlaşma gibi grup normların dağılmasına ve sonuç olarak yeni mekânın bir tramvaya dönüşmesine sebep olabilmektedir. Kentsel dönüşüm projesi yapıldığı mekân ve sosyal gruplar için ehemmiyet taşıdığından sadece fiziksel ve ekonomik boyutu değil, toplumsal sonuçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Mekân orada yaşayan grupların yaşam standartlarını, sosyo-kültürel özelliklerini, yaşama bakış açılarını, ekonomik ve eğitim durumlarını, aile yapılarını, gündelik alışkanlıklarını ve nasıl bir sosyal formasyondan geçtiklerini anlatan bir

ayna misalidir. Mekânsal yenileme bu nitelikler düşünöldüğünde sanıldığı kadar kolay yürütölecek bir proje olmaktan çıkıp mekân sakinlerinin yaşamlarını doğrudan etkileyecek bir forma dönüşmektedir. Bu doğrultuda alınan kararlar kentsel dönüşüm sonucunda meydana gelebilecek sosyal boyut sorunları tekrar tekrar çalışılmaya değerkılmaktadır.

Fakir ve zenginin sınıfsal katmanlarının belirginleştiğı kentte, grupların hem üretime yüklendikleri roller hem de tüketim kalıpları açısından ayrışmaya başlaması kent mekânının buna bağılı olarak adalar halinde şekillenmesine yol açmaktadır (Türkün, Ulusoy, 2006, 130). Küreselleşme, kentleri ve toplumları neoliberal ekonomi politika ile yeniden yapılandırmakta ve kentsel mekân üzerinde hâkimiyetini göstermektedir. Günümüzde ise bu güç göstergesi ve rekabeti, küreselleşen kent yapısı, kentlerin girdiğı kaotik gelişme ve değışmeler, yönetimlerin kentsel dönüşümü bir araç olarak devreye sokup, ondan medet ummasına neden olmaktadır. Oysa kentsel dönüşümü bir araç olarak kullanmak için, mekânı toplumsal yapı ile bir arada düşünmek ve sosyo-ekonomik geri planı ile birlikte okumaya çalışmak gerekmektedir (Özden, 2006, 1).

Dönemin koşulları gereğı ucuz konut ihtiyacının karşılanması kaynak yokluğundan istense de bütünsel bir yaklaşım politikası güdülememiş ve bunun yerine toplu konut uygulamaları tercih edilmiştir (Şahin, 2006a, 113). Yıllarca tarihsel, sosyal, ekonomik ve siyasal süreçlerle oluşmuş bir mekânsal dokuyu koruyacak projelerin üretilmemesi ile kentin veya toplu konutlar ile bölgenin özgün yapısı yok edilmektedir. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi büyük kentlerde yapılan kentsel dönüşümlerde kentsel kimlikten öte, günü kurtarmak adına yapılan yapılar mevcuttur. Kentlerin çeşitliliğı ve tarihsel dokusu post-modern yapılar ile bütünleştirilerek küresel kent (dünya kenti) projeleri tercih edilmelidir. Modernitenin benzeştirdiğı tek düze yapılar yerine özgün kimliklerin korunduğı, kentsel kimliğın özgün yapısı ile bağdaşan estetik mimari yapının sağlandığı kentsel yenilemeler teşvik edilmelidir.

2.4. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Süreci

Türkiye’de ve dünyada 1950’li yıllarda artan sanayileşme ile kentlere göç ivme kazanmıştır. Türkiye ekonomisinin merkezi haline gelen ve hızla gelişen büyük

kentlere göçler sonucunda kentin mimari, tarihi ve mekânsal alanlarında çeşitli sorunlar meydana gelmiştir. Sanayi kenti olmasından dolayı en çok göç alan kentlerin başında gelen İstanbul'un, aldığı göçler kontrolsüz olup sanayileşme ve örgütleşme hızının çok üzerindedir. Özellikle sanayi bölgeleri olan Topkapı, Rami ve Levent gibi yeni sanayi alanlarının çevresinde yerleşimler meydana gelirken İstanbul'un gecekondulu yerleşim alanı 1960'lı yılların yarısında %45'ten, 1980 yılında % 70'e yükselmiştir (Tüfekçioğlu, 2015, 16-18). İstanbul nüfusu gün be gün artmakta ve alt yapı çalışmaları yetersiz kalmaktadır. Ağ ilişkisi ile göç edenlerin İstanbul'da aynı kaçak arazilere yerleşmeleri çarpık kentleşmeye sebep olmasının yanı sıra zor ve kötü şartlarda yaşam mücadelesine de sebep olmaktadır. İlk gelenlerin kurdukları geçici barakalar, naylon evler, çatısı akan, rutubetli, elektriksiz, yolsuz, susuz mekânlar belirli bir süre sonra iyice harabeye dönüşmüştür.

İstanbul kent sınırları gittikçe genişlemeye ve birden fazla merkezi ilçeler oluşmaya başlamıştır. Bu durum, İstanbul ekonomisini canlandırırken kentin istikrarlı, düzenli ve kontrollü büyümesini engellemiştir. İstanbul'un almış olduğu bu yoğun göçler çarpık kentleşmeye sebep olmuş ve bir an önce önlemler alınmasını beraberinde getirmiştir. Kentteki bu değişim ile “kentsel dönüşüm” kavramı altında siyasetçiler, akademisyenler, mimarlar tarafından tartışılmaya başlanmıştır.

Alt yapısı nüfus yoğunluğunu kaldıramayan kentlerin çeperi gecekondulu yapıları ile dolması ile kentin dokusunu bozmaya ve kentte birtakım sorunların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu yapıların doğal afet olaylarına karşı önlem alınması, yaşanabilir mekânların yeniden üretilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması açısından “kentsel dönüşüm” projesi olarak revize edilmesi gereklilik haline gelmektedir. Dünya çapında bir akıma dönüşen “kentsel dönüşüm” Türkiye’de de aktif olarak fiziksel, sosyal ve ekonomik boyut olarak etkisini göstermiştir.

Kentsel dönüşüm olgusu ve uygulamaları 1950-1980, 1980-2000 ve 2000 sonrası olarak üç dönem şeklinde tartışılmaktadır. Bu üç dönemdeki ekonomik büyüme ve göç kentin yapısını etkileyen en önemli faktörlerdendir. Bu sebeple her dönemde farklı politikalar ve stratejiler izlenmiştir. Örneğin kentsel alandaki dönüşümlerin yönetsel boyutu ilk yıllarda daha merkezîyetçi iken seksenlere doğru yetkiler yerele doğru kaydırılmıştır. Bu üç dönemde metropoliten kentlerin gelişmesi öncelikle büyüme modundan, sonra çok merkezli büyüyen ve giderek bölgesel bir

olguya dönüşmüştür. Bu değişimler ilk dönemde gecekondu alanlarının oluşmasına neden olurken, sonraki dönemlerde ruhsatsız konutların yanı sıra ruhsatlı kentsel alanların dönüşümü gerçekleşmiştir. Türkiye’de metropoliten kentsel dönüşüm olgusu farklı dönemlerde farklı yapısal, bağlamsal, sosyo-ekonomik, yönetsel ve fiziksel faktörlere bağlı olarak değişim göstermiştir. Yapılan dönüşüm müdahaleleri yerel bağlamsal koşullar ve küresel akımların etkisi ile belirlenmiştir. Bu müdahale biçimleri ise sadece fiziksel olarak değil, sosyo-ekonomik boyutları içerecek şekilde çeşitlilik kazanmıştır. Türkiye’de kentsel dönüşüm deneyimi plan ve programlardan çok, piyasa koşullarına, “spontan/anlık” çözümlere, merkezi ve yerel yönetimin karşılıklı etkileşimine dayanmaktadır (Ataöv, Osmay, 2007, 58-61).

Bu dönemlerde kent çeperine kurulan fabrikalar, sanayi alanları, tekstil gibi hem hizmet sektörüne hem de üretime katkı yapan iş alanlarında yükselme söz konusu olmuştur. İş mekânlarına yakınlık açısından kurulan gecekondu alanları ise merkezden uzak ama sanayi bölgelerine yakın mekânlar olarak tercih edilmiştir. İş imkânının olduğu çevreler kırsaldan gelen göçmenler tarafından doldurulmuştur. Küresel sermaye ve yerli piyasanın yaşadığı neoliberal politikalar ile zamanla emek dünyası farklı iş alanlarına doğru kaymış, kent ve konut yapısını dönüştürerek etkilemiştir.

2.4.1. 1950-1980 Yılları Arasındaki Kentsel Dönüşüm

Türkiye’deki kentsel dönüşümün değişim ve dönüşümüne bakıldığında 1950’li yıllarda başlanan hızlı kentleşme süreci, sanayileşme, küresel kent ve neoliberal küreselleşme projesi ve politikası yeni bir dönem açmıştır (Uzun, 2006, 50; Öktem, 2006, 53). Bu dönemde ivme kazanan sanayileşme kırsaldan kentlere göçleri artırmış ve işçi sınıfı için merkezden uzak mekânlarda “gecekondulaşma” dediğimiz sürecin temelini atmış ve çarpık kentleşme sorununu meydana getirmiştir.

1950’lerde hızlanan toplumsal ve ekonomik hızlı değişim, kentsel ve kırsal alandaki nüfus oranlarını artırmıştır. 1950’li yıllarda köylülükten kentlileşmeye geçiş süreci hızlanmaktadır. Kentteki nüfus binde 22,5’ten binde 55,7’e fırlamaktadır. Bu dönemde kentte gecekondulaşma gittikçe artış göstermektedir. 1955’lerdeki 50 bin gecekondu ve 250 bin nüfus, 1960’ta 240 gecekondu ve 1 milyon 200 bin kişiye çıkmıştır. Gecekonudaki artış yüzde 4,7’den yüzde 16, 4’e yükselmiştir (İçduygu, Sirkeci, 1999, 250-252). Nüfusun artması ile büyük şehirlerde konut yetersizliği

meydana gelmiş ve kentte sosyal, fiziksel sorunlar baş göstermiştir. 1950’li yıllar ile başlayan sosyo-ekonomik gelişmeler kentleşme hızını ve kentsel nüfusu artırırken büyük kentlerde yeni merkezleri ortaya çıkarmıştır.

Kıray’a (1998, 11) göre modern sanayi şehirleri beş mntıkadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki şehre rengini veren şehrin ortasındaki merkezi iç mntıkadır. Bunun etrafını iş yerleri ve konutların bulunduğu bir geçiş mntıkası, onu saran ucuz konut mntıkası, daha sonra orta sınıf konut mntıkaları ve en dışarıda ağır sanayi mntıkaları ile zengin konut mntıkaları şehri sarmaktadır. Türkiye’de nüfusun artması ve tarımda hızlı mekânizasyondan dolayı iş bulmak amaçlı kırsaldan kente göç eden gruplar, iş mntıkalarına daha yakın geçiş mntıkalarında kısa bir süreliğine kiracı olarak kaldıktan sonra şehrin çevresinde veya köyden gelir gelmez kendilerine ait olmayan boş arazide gecekondulu evi inşa ederek veya satın alarak taşınmaktadırlar (Tekeli, 2008, 68; Kıray, 1998, 22). Dost, arkadaş ve akraba ile el emeğiyle yapılan konutların gecekondulu sahiplerinin masraftan tasarruf etmelerini sağlarken kalitesiz, standartların en asgari düzeyde tutulduğu yapıların inşa edilmesine sebep olmuştur. Gecekonduda amaç en az masraf ve olabilirse hiç para ödememek olduğu için arsa değerinin fiyatlarını ödememek veya minimum düzeyde ödemek adına ciddi çaba harcanmıştır. Gecekonduların bugünkü hali az gelişmiş, sanayileşmemiş sosyo-ekonomik düzenin bir yansımasıdır (Kıray, 1998, 22-23).

Sanayi toplumuna geçilme sürecinde, izlenen sanayileşme stratejisine göre kent yeniden biçimlenmeye başlamaktadır. Sanayileşme sürecinde küçük üreticilerin büyümesi, ticaret sermayesinin sanayi alanına girilmesi ile farklı etkiler meydana gelmektedir. Orta ölçekli sanayi girişimcileri kentin yakın çevresinde sanayi kurma eğilimi gösterecektir. Kentin merkezindeki bu sanayi finansman, bankacılık gibi diğer taleplere servis yaratacaktır. Ekonomik canlılığın yaşandığı bu merkez iş bulma alanı olmasının yanı sıra ucuz emeğin mekânı haline dönüşmüştür. Türkiye’de bu durum kentin çevresinde gecekondulu kuşaklarının oluşmasını ortaya çıkarmıştır. 1950 ila 1970’lerin ikinci yarısına kadar Türkiye’deki kentler bu şemaya benzer kentsel dönüşüm yaşamışlardır. 1970’li yılların ortasına kadar kentlerin büyümesi büyük ölçüde yapıların birer birer eklenmesi ile gerçekleşmiştir. Kent içi ulaşım hizmetlerinin yetersiz olmasından dolayı kentin yapılaşmış kesiminden kopmaya olanak vermemektedir. Kent yüksek yoğunluklu bir yağ lekesi gibi büyümekte, kent merkezindeki yık-yap süreçlerinin işleyişinden dolayı tarihsel ve kültürel değerler

tahrip edilmekte, sürekli olarak yoğunluk artışı ile yeşillik alanlar yok olmakta ve sosyal alt yapıların yetersiz kalmasına sebep olmaktadır (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 24-25).

1970'lerin ikinci yarısından sonra kentte yapı sunum biçimleri sermayelerin bir araya getirilerek büyük yapı birimlerinin sunulmasına olanak vermiştir. Bu dönemde toplu konut sunum biçimleri gelişmiş, küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgelerinin sayıları hızla artmış, toplu iş yeri yaptırma kooperatifleri örgütlenmiş, yükseköğretim kuruluşları, sağlık kuruluşları gibi kamu hizmetleri binaları kampüsler halinde inşa edilme eğilimi yükselmiştir. Kent birer birer yapıların eklenmesinden büyük parçaların eklenildiği büyüme biçimlerine dönüşmüştür. 1970 sonra otomobil üretiminin Türkiye'de başlaması ile özel araba sahipliği artmış ve özel, kamu kuruluşları çalışanları servisler ile getirilip götürülmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerden sonra kentin metropoliten yapısının arada boş alanlar bırakılarak gelişmesi beklenirken, Türkiye'de bunun tersi olarak aralarda hiç boşluk bırakılmadan büyüme gerçekleşmiştir (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 25).

Konut ve gecekondu sorunlarının yaygınlaşması ile ara çözümler ile düzenlenemeyeceği anlaşıldığı için 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı kurulup, konut ve gecekondu sorunları bu örgütün görev kapsamına alındı (Şenyapılı, 2004, 204). Kente göç edenler, kentte kendisini güvende hissetmek ve kentte kalmayı garantilemek adına ne bahasına olursa olsun konut sahibi olmak istemektedirler. Kiralık, ucuz evlere taleplere çok olmasından dolayı ev bulmanın zor olduğu bu dönemde aynı mekânlara kaçak ev yapıp kiralayan ve satan spekülâtörler söz konusudur. Dönem hükümetleri bunu engellemek ve haksız mülkiyet yapılanmasına karşı tekrar tekrar yıkım kararı almasına karşın bu yapıların yeniden inşa edilmesinin önüne geçememiştir. Yirmi senelik resmi makamların hayata uymayan yazılı kanunlarını zorla tatbik çalışmaları sonuçsuz kalmıştır. Gecekondulara tapu vermek konut standardı, şehir yerleşme düzeni ve bu mntıkaların ıslahı tapu alanların kendilerini güvende hissetmeleri dışında herhangi bir değişim oluşturmamıştır. Bu güvenlik hissi ise seçimler sırasında politik güçler tarafından sömürülerek güç kazanmalarını sağlamıştır. Oysa tapuların verilmesi ile gecekonduların standartlara

göre yeniden imar edilmesi ve çevre şartlarına göre düzenlenmesi söz konusu olmamaktadır (Kıray, 1998, 25- 27).

Demokratikleşme süreci içerisinde sayıları artan gecekonduların seçmen olarak önem kazanması ile 1948 yılından itibaren değişik tarihlerde çıkartılan gecekondular ile gecekonduların yasallaştırılmasının önü açılmıştır (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 28). 1968 yılında 634 sayılı Kat Mülkiyet Yasası gereğince bulvara çıkan yollara 9-10 kat yükseklik verilmesi ve arka bölgelere 6 kat yükseklik alınınca planda öngörülen 2-3 katlı, bahçeli, ayırık düzendeki doku hiçbir zaman korunamadı. Binaların statik ve tesisat sistemleri açısından riskli olan kat yükseltme akımı, rant gelirlerini yükseltmek isteyen konut sahiplerini cezbetmiştir. Bu yıllarda eski yapılar yıkılarak İmar İdare Heyeti'nden yeni cephe hattı, irtifa, çatı katı hakkı, çatı katlarının tam kata tamamlanması için izin istenmesi ile bahçeler ortadan kalkmakta, yapı derinlikleri, inşaat alanları, kat yükseklikleri ve bloklaşmalar artmaktaydı (Şenyapılı, 2004, 204-221). Bu dönemden sonra kentsel rant döneminin önü iyice açılmış olup ağaçlı mekânlar, ekim alanları imara açılmıştır. Yeniden yapılandırılmış yapıların merkezde olması kent dokusu ve yapısından öte ekonomik çıkarın ön planda olmasına ve konut yapılarındaki kararların bu doğrultuda alınmasına sebep olmuştur. Özellikle müteahhitler konutlarda kar etmek amacı ile yeniden inşa ettiği yapılarda denetim ve mühendislik kontrolünü göz ardı etmişlerdir.

Gecekondularından sonra temel kaygı gecekonduların sahiplerine kentsel yaşamda bir güvence sağlamak olmuştur. Bu güvenceyi temin eden gecekonduların sahiplerinin konutlarında iyileştirmeler ve alt yapı kalitesi açısından belli ölçüde gelişmeler yaşanmıştır. Gecekonduların kat çıkmasına olanak sağlayan yasalardan sonra gecekonduların sahiplerinin zaman için geliştirdikleri çok katlı yapılar oluşturulmaya başlanmıştır. Gecekonduların sahibi kat çıkma veya arsa satın almada ekonomik yetersizliğe sahip ise konut sahibi olmak isteyenlerle bir araya gelerek arsa fiyatlarını ödeme konusunda işbirliğine varmışlardır. Zamanla gecekondular toplumun bu kesimi için barınak olmaktan çıkarak kentin oluşan rantından kar eden bir yatırım aracı haline gelmiştir. Toplu konut sürecinin Türkiye'de kendisini benimsettiği 1970'li yılların ikinci yarısından sonra gecekondular alanlarındaki kat çıkma yasasından yararlanan iki fragman ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri konut kooperatifleri; diğeri ise gecekondular alanlarında küçük girişimcilerin yaptıkları ve sattıkları apartmanları

temsil eden yapsatçı diye adlandırılan küçük girişimcilik formudur (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 28, 31).

Kent silüetini deforme eden bu eski yapılar, apartmanlaşma politikası ile ilerleyen zamanlarda başka formatlara dönüşmüşlerdir. Amaç olarak düzenli konut yapısını öngören yasal düzenleme iyi bir şekilde yönetilememesinden ötürü birbirinden farklı yapılar ortaya çıkmıştır. Kentin ruhuna uyum sağlayacak konutların inşasının yerine gecekondular sahiplerinin ellerinde bulunan imkân ve müteahhitlerin yapabildikleri kadar bir konut inşası meydana gelmiştir. Hızlı ve çarpık apartmanlaşma depreme dayanıksız, birbiriyle uyumsuz, sıvasız ve badanasız evlerin oluşmasına sebep olmuş ve kent estetiğini bozmuştur.

Gecekondular yerleşim mekânlarında konut ve inşaat becerileri, cemaat ruhu, girişimcilik ve kar güdülerini kendi rolleri doğrultusunda mekâna yön vermektedir. Dayanışma olmadan ve boş arsa tespit edilmeden gecekondulara başlayanların sayısı çok azdır. Gecekondular yerleşiminde devam eden komşuluk ve cemaat bağları ve dayanışma hem yerleşimin hem de göçmenin konut ve toprağa yaptığı yatırımın kalıcılığını güvence altına almanın en önemli araçlarından olup yeni çevrede kendini kanıtlamanın olumlu eylemlerindendir. Aynı zamanda gecekondular cemaati kent çevresi ile bütünleşmeye başlamanın güçlü ve güvenilir temellerindendir (Karpas, 2003, 59-62). Karpas'ın (2003, 59-62) aktardığı üzere Louis Wirth'e göre zamanla göçmenlerin kentlileşme komşuluğun ortadan kalkmasına ve akrabalık bağlarının çözülmesine, ailenin geleneksel bağlarının ve dayanışmanın toplumsal öneminin son bulmasına sebep olmaktadır. Göçmen kendi halk kültürünü bir kenara bırakıp, kent alışkanlığı ve değerlerini kazandığı bir süreç meydana gelmiştir. Kentin sosyo-ekonomik yapısı ile bağdaşmayan bu yapılar kentin dokusuna farklılık katmak ile birlikte sosyal tabakalar arasında çatışmaya sebep olmuştur. Kentin gündelik yaşam pratiklerine uymayan gecekondular yapıları, dünya görüşlerini, yaşam tarzlarını kente taşımış ve kentsel olgular ile sentezleyerek yeni bir kültürel form meydana getirmiştir. Böylelikle gecekondulaşma kentin bir olgusu, fragmanı veya aktörü haline gelmiştir.

1945 ila 1960 yılları arasında ülke ekonomisi iç pazara hapsedilmiş, tarımda modernizasyona ağırlık verilerek dışa açılma süreci başlamış, liberalleşme söylemi içinde özel kesime önem verilmeye başlanmıştır. Bu ekonomi politikaları kısa sürede

dış ödemelerde sıkıntı yaratınca, korumacı bir anlayışla ithal ikameci bir sanayileşme politikası izlenmiştir. 1960 ve 1980 arası ise ithal ikameye dayalı iç piyasaya dönük sanayileşme politikası ile planlı karma ekonomi politikası uygulanmaya çalışılmıştır. 1970 yıllarında yaşanan iki petrol şoku ile ülkede ciddi dış ödemeler dengesinde sorunlar yaşanmıştır. 1980’lerde ise Türkiye’deki içe dönük ekonomik politika ile yaşanan ekonomik sıkıntılara çözüm olarak öngörülen dışa dönük neoliberal politikaların desteklendiği yıllardır. Lakin kamu maliyesi açıkları önlenemediği için daha önceki dönemlerde görülmeyen düzeyde yüksek enflasyon yaşanmıştır (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 15-16). Yaşanan ekonomik sıkıntılar halkın cebini etkilemesinin yanı sıra yaşam standartlarında, konutta fiyat artışına sebep olmuştur.

Bu dönemde sanayiye verilen önem ve liberal ekonomi politikaları kentte göç eden nüfusun iş alanlarını değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Kırdan kente göç eden göçmenler, kentlileşmenin ilk adımı olarak mesleklerinde değişimlere gitmişlerdir. Göçmenin kırsal ile ilgisini kesip kentlileşmeye başladığı en önemli adım mesleki değişimi gerçekleştirmesidir. 1950’lerde kırdan kente göç eden bu kesim vasıfsız, geçici işlerde çalışmışlardır (Karpat, 2003, 73). Ekonomik yapının değişmesi ailenin konut seçiminde rol oynar iken aynı zamanda ketin de yapısını değiştirmiştir. Kentte iş bulmakta zorlanan göçmenlerin ilerleyen dönemlerde kentin bir aktörü haline gelmiş ve ekonomik sermayesinin etkisiyle yaşam standartlarını da değiştirme eğiliminde bulunmuştur.

2.4.2. 1980-2000 Yılları Arasında Kentsel Dönüşüm

İkinci dönem 1980 ve 2000’li yılları kapsayan mega kentlerin dışa açık liberal ekonomiden ve küreselleşmeden etkilendiği yıllardır. Bu süreçte büyük kentlerde bir yandan ruhsatlı ve ruhsatsız yapılanma meydana gelirken, bir yandan da yerleşim alanları merkez dışına doğru kaymıştır. Riskli ve yaşam kalitesi düşmüş mekânlarda yenileme, sağlıklılaştırma, yeniden canlandırma, tarihi değerleri olan mekânlarda soylulaştırma gibi stratejiler ön planda olmuştur (Ataöv, Osmay, 2007, 59). Kentin çeperindeki bu yerleşim alanlarında kurulan evlerin kırık dökük, depreme dayanıksız olması, su, elektrik gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması mekânın yaşam standardını epeyce düşürmüştür. Bu mekânlarda “kentsel dönüşüm” projeleri gereklilik arz etmiştir.

Bu dönemde kentleşmeye etki eden en önemli gelişme ülke ekonomisinin uluslararası ekonomik sisteme açılmasıdır. Özal'ın özelleştirme ve liberal ekonomi anlayışı sadece ekonomi alanını değil siyasi, yasal ve kentin mekânsal durumunu da kapsamıştır. Yeni geçilen bu ekonomik sistemle, üretim ve ticaret sistemlerinde yaşanan değişimler kent dokularını etkilemiştir. Kent sakinlerinin artan gelir durumları ile yeni imar düzenlemeleri hızlı apartmanlaşmayı beraberinde getirmiştir (Yılmaz, 2015, 23). 1980'li yıllarda ekonomik olarak izlenen liberal politikalar ve 'yeni sağ' olarak nitelenen politik söylemler ile gecekondulara ruhsat verilmesine yönelik bir dizi yasa oluşturulmuştur (Mutlu, 2007, 67). Yaygın şekilde olan tek katlı ve derme çatma gecekondulardan çok katlı ve çoğu zaman bina üzerinde yükselen demir filizler ile bir kat çıkmaya hazırlıklı yapılaşma meydana gelmiştir (Tüfekçioğlu, 2015, 22).

Bu dönemde Türkiye'de kentsel dönüşüm 1984 yılında çıkartılan 2981 sayılı "İmar Ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"u ile yoğun bir şekilde gecekondu alanlarında gerçekleşmekteydi. Bu kanun ile gecekonduların ıslah imar alanı oluşturulurken, kentsel dönüşüm projelerinin pratikteki yolu açılmış olmaktadır. Yasal izinler ile gecekonduların alınıp satılması, kat sayısının artırılması ve müteahhitlere verilmesi meşru olarak yapılır duruma gelmiştir. Gecekondular ile ilgili yapılan yasal düzenlemeler kısa vadede mekânsal çözüm sunarken uzun vadede ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel çözüm sağlamamıştır (Uzun, 2006, 50). Dönemin kent politikası gereği mekânın fiziksel boyutu ön planda iken sosyal boyutu gaz ardı edilmiş ve bunun sonucunda gecekondunun dayanışmacı, samimi ortamı apartman hayatı ile dönüşmeye başlamıştır. Bir nevi kırsaldaki yaşamın ve sosyal ilişkilerin sürdürüldüğü gecekondu mahallelerinde apartman kültürünün yayılması mekân sakinlerinin gündelik hayat pratiklerinde eski ile yeni arasında sıkıştırabilmektedir.

Gecekonduların yasadan sonra apartmanlaşmasıyla birlikte kentte başka problemler ortaya çıkmıştır. Plansız, mühendis ve mimar kontrolü olmadan, gelişmiş güzel yapılan evlerin depreme dayanıksız olması ve kente çirkin bir görüntü veren düzensiz, dışı boyasız, sıvasız evlerin yapısı, bu mekânların tartışılmasını beraberinde getirmiştir. Yapılardaki bu nitelikler sebebi ile 1980'li yıllarda "kentsel

dönüşüm” projeleri tartışılmaya başlanmıştır. 1990’larda yerel yönetimlere ayrılan kaynakların ve imkânların yetersizliği, mülkiyet sorunları nedeniyle kentsel dönüşüm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde başarılı olunamamıştır. Merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılan kaynaklar kentsel dönüşüm uygulamaları adına kullanılması yerine kentin hizmetleri için kullanılmıştır. Bu dönemde her ne kadar kentsel dönüşüm kentsel ranttan pay alma, estetik kaygılar taşıma, yeterli düzeyde uygulanamaması gibi sorunlarla karşılaşsa da siyasal zeminde kentsel dönüşümün bir gereklilik olduğu kabul edilmiş ve bütün belediyelerde kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu sorunlardan ötürü kentsel dönüşüm faaliyetleri daha parçacı ve nitelikten çok niceliğe yönelik olmaktadır (Şahin, 2006, 113).

Bu dönemde ekonominin yanı sıra kente olan bakış açısı da bir takım değişimler göstermiştir. Geçmiş dönemlerde izlenen kentsel politikalarda daha çok merkeziyetçilik politikası uygulanırken, bu dönemde ademi-merkeziyetçilik politikası ile halkın kentte söz hakkı sahibi olup katılması desteklenmiştir. 1980 sonrası dönemde Türkiye’de yerleşme sistemi eşitçilik, sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik ilkeleri doğrultusunda ele alınmaya başlanmıştır. Yerleşme sisteminin doğal kaynakların tahrip edilmeden, ekolojik dengenin korunarak ve gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını engellemeyecek şekilde tasarlanması sürdürülebilirlik ilkesini ifade ederken, yaşanabilirlik ise insanın beden ve akıl sağlığı için gerekli koşulların sağlanması, insanın canının ve malının büyük riskler altında bulunmaması, yeterli sağlıklı su, temiz hava, atıkların sağlık koşullarına uygun şekilde uzaklaştırılması, güvenliğe ve gürültüye karşı insanların korunması, insanların paylaşmasını teşvik eden, insanların yaratıcılığını geliştiren ilkedir. Rant güdüsü ile hızlı bir şekilde geliştirilen kentsel yapılarda yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri ihlal edilmesinden dolayı ciddi yapısal bozukluklar meydana gelmiştir. Yeşil alan kazanımı, yeterli alt yapı standartlarına erişilmesi, yeterli otopark alanlarının sağlanması, yaya bölgelerinin geliştirilmesi, kentsel dokuda boş ve yapılı alan dengelerinin yeniden kurulması, yapı ve yönetimden, yapı toplulukları ve mahalle çevresi yönetim aşamalarının kurulabilmesi Türkiye’de henüz gerçekleşmemiş boyutlarıdır (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 31-37).

Toplumda kadın, erkek, çocuk her bireyin dinsel, siyasal inançları ile etnik kökenlerindeki farklılıklara bakmadan mekânda eşit fırsatlara sahip olmasını ifade

eden eşitçilik ilkesi, kentsel yaşam kalitesine herkesin ulaşabilmesini vurgulayan en önemli ilkeler arasındadır. Eşitlik ilkesinin söylemlerde vurgulanmasına rağmen Türkiye’de yerleşme sistemi eşitsizliği, bölgeler arası eşitsizlikler ve yerleşme içi eşitsizlikler şeklinde kendisini değişik kademelerde göstermektedir. Kentteki eşitsizliklerin mekândaki en açık yansıması ise kentteki gecekondu yapılarıdır. Bu eşitsizlikler sadece konut alanlarındaki farklılaşmada değil, kent içi ulaşım araçlarının kullanımında kentsel yaşamın değişik kısımlarında görünürdür. Toplam konut sayısının yeterli olması, aslında konut eşitsizliğinin var olmadığını göstermemektedir. Konutların toplumdaki grupların ödeme güçlerine göre dağılmaması, gelir düzeyi düşük gruplar için sıkıntı yaratmaktadır. Gecekondular bu noktada konut arzının ödeme güçleri ile uyumlu hale getirilmesini sağlayan bir olgu haline gelmiştir (Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı, 1996, 39, 40).

Kent olanaklarına eşit bir şekilde erişim tartışmalarının tohumları bu yıllarda atılmıştır. Bazı kentsel dönüşüm uygulamaları incelendiğinde rantın bu bakış açısını nasıl olumsuz etkilediği görülmektedir. Kentsel dönüşüm sürecine başlangıçta kent dokusunun bozulmuş yapısını tekrardan revize etmek, aynı zamanda depreme dayanıksız kötü konutlardan vatandaşları kurtarmak, kent olanaklarına erişim konusunda “eşitlikçi” bir idealizm gütmek gibi ideolojiler ile yola çıkan plan ve projeler, yerel belediyecilerin ve müteahhitlerin mekânın rantından yararlanarak haksız kazançlar elde etmesine dönüşmüştür. Maalesef sürdürülebilirlik, farklılıkların korunması, olanaklara ulaşmada eşit fırsatlar, kentte alınan kararlarda söz hakkı sahibi olma gibi ideoloji ve söylemler rant hırsının altında kalmıştır. Oysa mekânsal eşitsizliğin kentsel dönüşümde aşılması açısından eşitlik ilkesi göz önünde bulundurularak kentin gelişmesini planlamak daha ilkeli bir duruş olacaktır.

2000’li yıllarda ise kentsel dönüşüm kavramı, projeleri ve uygulamaları daha yoğun bir şekilde tartışılmaya devam edilmiş ve yasal düzenlemeleri, uygulayan kurum ve şahıslar, uygulama sürecinde ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır (Mutlu, 2007). Özellikle 1999 yılında yaşanan büyük deprem sonrasında eski yapıların ciddi tehlike altında olduğu anlaşılmış ve kentsel dönüşüm projelerine hız verilmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri depreme karşı alınan çözüm yolu olarak kabul edilmiş ve yasallaştırılarak kentsel dönüşüm uygulamalarının önü açılmıştır (Yılmaz, 2015, 24).

Kenti bozduğu düşüncesi ile gecekondulaşma, toplum tarafından onaylanmasa da yoksul ve çaresiz olarak görüldüğü için hoşgörü ile yaklaşmıştır. Lakin özellikle liberal politikaların uygulandığı Özal döneminde (1983-1993) çıkarılan gecekondu afları ve gecekondu arazisi üzerinde dört kata kadar bina yapılmasına izin verilmesi ile birlikte gecekondu rant mekânizmasına dönüştürmüştür. Gecekondu arazisi büyük kazanç getiren ticari meta haline gelmiştir. Özal'ın, formel konut piyasasını canlandırmak açısından yapmış olduğu yasal değişikliklerin sonucunda ortaya çıkan “yasal rant”ın yanı sıra enformel piyasada “arazi mafyası” veya “gecekondu mafyası” olarak nitelendirilen aktörler de ortaya çıkmıştır (Erman, 2004, 10).

2.4.3. 2000 ve Sonrası Kentsel Dönüşüm

2000’li yıllardan sonra kentsel dönüşüm planlamaları siyaset ve kent alanında konuşulan önemli konulardandı. 1980 ile 2000’li yıllardaki kent politikaları göz önünde bulundurulduğunda birinci dönemin siyaset rolü daha pasif ve gelişmeler karşısında geri çekilip göz yumar iken, ikinci dönemde siyaset mekâna inerek, sürecin içerisinde yasal yollar ile daha güçlü rol oynamaktadır. Birinci dönemde kent mekânı belirgin ve bilinçli bir politikasızlık sebebi ile yasadışı bir kent mekânı yapısı hâkim olmuştur. İkinci dönemde ise belirgin ve bilinçli bir politika hüküm sürdüğü için “meşru” kılınmaya çalışılan bir kent örüntüsü oluşturulmaya çalışılmıştır (Özden, 2006, 2).

Küresel çapta değişen ekonomik ilişkilerin yeniden yapılandırılması, ulaşım ve iletişim ağlarının güçlenmesi ile kentsel yönetim sınırları değişerek bölge-kent (city-region) olarak işlevi kazanmıştır. Bu durum İstanbul’da birden fazla merkezi mekânın oluşarak iletişimin önem kazanmasını sağlar iken, karar verme süreçlerinde aktif rol alan bir kentsel yönetim (governance) gereksinimini doğurmuştur. Bu dönemde kentlerde yaşanan dönüşüm dört farklı şekilde meydana gelmiştir. İlk olarak kent çeperlerinde alt gelir tarafından ana arterler boyunca kurulmuş olan sağlıklı ve ruhsatsız gecekondu yapıları belediyeler tarafından yenileme (renewal) adı altında yıkılmıştır. İkinci olarak orta ve orta alt gelir grubuna ait 1960-70’li yıllardan kalma kent içi apartmanlar iyileştirme (upgrading) uygulaması ile yeniden revize edilmiştir. Üçüncü olarak üst ve orta gelir grubunun arabaya sahip olmasından ötürü kent dışında kırsal ya da ormanlık alanlarda yapılandırma (development) adı altında kurulmuş olan yeni siteler ve kapalı yerleşim mekânlarına yerleşmesidir.

İstanbul’da Bahçekent ve Kemer Country buna örnek yerleşkelerdir. Dördüncü dönüşüm ise Cihangir ve Kuzguncuk gibi kent merkezindeki tarihi veya eskimeye yüz tutmuş konutları satın alarak restore ederek soylulaştırdığı (gentrification) uygulamalardır (Ataöv, Osmay, 2007, 69-71). Kent merkezleri orta ve üst sınıfın ikame edebileceği konut yapıları inşa edilerek “soylulaştırma” ideolojisi ile mekân sakinleri kent dışına gönderilme eğilimi doğmuştur. Kent yapısının dönüştüğü bu dönemde konut yapısının hangi tarz kentsel dönüşüm faaliyetinin uygulanacağını akıbeti belirli ekonomik çıkarlar ve yerel hükümet tarafından belirlenmektedir.

Eski ticaret merkezlerinin yoğunluğu artarken, İstanbul’da İkitelli gibi ticaret ve medya merkezleri, yeni iletişim teknolojileri ve ulaşım ile gelişerek ‘yeni finans merkezleri’ne dönüşmüştür. Tarihi kent merkezleri olan Taksim İstiklal Caddesi gibi mekânlar turizm ağırlıklı işyerlerine dönüşerek hizmet alanında yoğunlaşmaya doğru değişim yaşamıştır (Ataöv, Osmay, 2007, 69-71). İstanbul birden fazla merkeze sahip olurken kentte iş alanları açısından iş bölünmesi (ayrışma) meydana gelmiştir. Her ilçenin üstlendiği misyon tarihsel süreç içerisinde dönüşürken ve çalışma alanı arz ve talep doğrultusunda şekillenmektedir.

Kentsel anlayışın değişimi açısından Türkiye iki önemli unsurun etkisinde kalmıştır. Bunlardan biri doksanlı yıllar ile küreselleşmenin ülkemizi yakinen etkilemesi ile sürdürülebilirlik, eşitlik ve demokratikleşme gibi kavramların ön plana çıkmasıdır (Ataöv, Osmay, 2007, 68). İkincisi ise seksenli yıllar ile başlayan Avrupa Birliği’ne üye olma idealinin 1 Ocak 2001 yılında atılan aday olma adımı ile bir dizi farklı yapılanma ve dönüşüm hareketi doğrultusunda yapılan çalışmalardır. Kentin yapısını değiştirecek olan bu unsurların yanı sıra 1999 yılında gerçekleşen Marmara Depremi (Özden, 2006, 2) kentin nasıl bir tehlike altında olduğunu göstermiş ve yöneticilerin bu anlamda önlem almaları gerektiği ve bazı değişikliklere gidilmesi gerektiği fikrinin alt yapısını oluşturmuştur. Bundan dolayı kentsel dönüşüm planlaması ve uygulamaları siyaset ve yasal yollar ile desteklenmiş ve hatta bir gereklilik olduğu konusunda konsensüse varılmıştır. Meşru zeminde desteklenen bu politika 2000’li yıllar ile uygulama konusunda hızlı adımlar atılmış ve bir süre sonra sadece büyük şehirlerin sorunlarını çözmek anlamında değil, tüm şehirlerdeki yıkık dökük, depreme dayanıklı olmayan ve bazı kesimlerde rant açısından uygulanmaya başlanmıştır.

2000’li yılların sosyo-ekonomik yapısına baktığımızda nitelikli iş gücü talebinin arttığını, becerili, yarı becerili ve düşük eğitilmiş grup devingenliğini kaybettiğini, işsizlik ve yoksullaşma ile ilişkili olarak sosyal hizmetlere ulaşım, eğitim sorununun, kent içi çöküntü alanlarında suç oranlarının arttığı görülmektedir. Bu dönemde inşaat şirketleri uluslararası pazara açılmış ve yeni teknolojilerin kullanılması ile inşaat sanayi ivme kazanarak gelişmeye devam etmiştir. Konut yapısına bakıldığında belediyeler tarafından yapılmış olan toplu konut kooperatiflerinin ve devlet kredisi ile depreme karşı dayanıklı olmayan konutların yeniden inşasıyla konutlarda artış meydana gelmiştir. Özel sektörün kent dışında yaptığı lüks konut yapısı artarken kent merkezinde tarihi konut stokları yeni konut veya işyeri olarak kullanılmaya açılmaya devam edilmiştir (Ataöv, Osmay, 2007, 69-71).

Kentsel dönüşüm uygulaması 2000’li yıllarda tekrardan konuşulmaya başlanması ile kent merkezlerinin yeniden yapılandırılmasını da gündeme getirmiştir. Eskiden şehrin beynini oluşturan iç mülk bütünü sosyal ve iktisadi faaliyetlerin idare ve kontrol fonksiyonlarının toplandığı yerd. Bu mülkde üretim ve imalat yapılmazken üretim kollarının idare merkezleri, mali ve idari politikalarına dair kararlar burada alınırdı. Taksim, Karaköy, Eminönü, Sirkeci semtleri bu mülkaya örnek teşkil etmekteydi. İş mülkasında ticaret ve sanayinin gelişmesi yavaşlar veya gelişme şehir içerisinde yönünü değiştirirse bu mülkadan taşınanlar, evleri işyerleri haline gelmediği için boş bırakılır veya kiraya verilir. Seneler sonra ise evler daha çok harap olur, kiralar düşer, istikrarlı aileler yerine nüfusu fazla olup şehrin büyümesinde rolü büyük olan şehre yeni gelen göçmenlerin mekânı haline dönüşmüştür. İstanbul’da Beyoğlu Tarlabası, Galata arka sokakları, Sirkeci Eminönü mülkasında Tahtakale gibi şehrin merkezindeki bu semtlerde oda oda kiralama, ucuz otel ve pansiyonlar şeklinde kullanılmaya başlanmıştır (Kıray, 1998, 11-13). Günümüzde kentsel dönüşüm müdahalesi ile kentin iç mülkasının yapısı ve özü yeniden dizayn edilmeye başlanmış ve kent merkezi yeniden canlandırılarak cazibe merkezi haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu durum ise kentsel rantın önünü açmış ve zenginlerin tekrardan kent merkezlerinin önü açılmıştır. Burada yaşayan kent yoksulları ise kentin merkezinin dışına yönlendirilmiştir.

Bu dönemde çıkarılan yasalar diğer dönemlere oranla çok daha fazladır. Kısaca bu yasaların neler olduğuna bakmakta yarar vardır. 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 2005 yılında 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu (Kaypak, 2010, 94) ve 2012 yılında 6303 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Kanunu ile kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanması için büyükşehir belediyelerine oldukça geniş yetkiler tanınmıştır.

2.4.4. Kentsel Dönüşüm ile İlgili Alınan Yasal Kararlar

2004 yılında çıkartılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda Büyükşehir Belediyelerine kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini uygulama yetkisi verilmiştir (Uzun, 2006, 51). 2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı kanun ise “Yıpranan Tarihi ve Kültür El Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’dur. Bu kanunun amacı ise

“...yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.” (Uzun, 2006, 51)

Lakin bu yasada yıpranan ve özelliğini kaybetmiş kent alanlarının nasıl ve hangi ölçütlere göre belirleneceği açıklanmamakta olup Kentsel Sit Alanı kararlarının ve koruma amaçlı imar planlarının bütünlüğünün bozulmasına da sebep olmaktadır (Uzun, 2006, 51). Bu durum aynı zamanda kentsel sit alanlarının muhafaza edilmesini engelleyecek ve imara açılarak yeni yapılar ile yeşil alanları katledilmesine göz yumulacaktır. İstanbul gibi hızla büyüyen ve her geçen gün konut sayısını artıran bir kentte yeşil alan sorunu yaşanır iken böyle bir yasanın kabul edilmesi ve uygulamaya konulması kentte nefes alacak yeşillik alanların yok edilmesi ile eşdeğerdir.

Bu kanunun ikinci maddesine bakıldığında yenileme alanları il özel idarelerinde il genel meclisi, belediyelerde belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir. Buradan çıkarılan kararlar ise Bakanlar Kuruluna sunulur. Büyükşehirlerde ise ilçe ve ilk kademe meclislerince alınan kararlar büyükşehir belediye meclisince onaylanmasından sonra Bakanlar Kuruluna sunulur.

Bakanlar Kurulu ise üç ay içinde projenin uygulanıp uygulanmamasına karar verir (Genç, 2008, 117-120). Kentsel dönüşüm projelerinin esas kabul etmesi gereken kurum Bakanlar Kurulu olmasından ötürü ciddi sorumluluğa sahip olup kararı ciddiyetle göz önünde bulundurmalıdır. Mekân sakinlerini ve mekânı olumsuz yönde etkileyecek kararların verilmesi ve kabul edilmesi ileriye dönük olarak sosyal ve fiziksel boyutlarda olumsuz sonuçlara sebep olacaktır.

5366 yasası içerisinde yer alan stratejik planlama kavramı bütüncül yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşıma göre üstten ve bütüncül bir bakış açısı gözetilmesi gerekirken günümüzde daha noktasal, parçacı ve günü kurtarmaya yönelik yöntem uygulanmaktadır (Özden, 2006, 6). Bu durum yapıların mimari ve kent dokusu estetiğine uymadan aynı tip yapıların oluşmasına, kamu yararı gözetilmemesine, sosyal boyutta birtakım problemlere, soylulaştırma gibi kentsel dönüşüm yöntemleri ile kentsel aidiyet konusunda sorunlara sebep olmaktadır. Otoparkı, yeşilliği olmayan yapıların türemesi mekânın iyice betonlaşmasına, sağlık açısından elverişsiz konutların oluşmasını beraberinde getirmektedir.

Aşağıdaki ibare belediyelere kentsel dönüşüm açısından geniş yetkiler verildiğini göstermektedir. Merkez hükümete verilen hakların yerel belediyelere verilmesi kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasını hızlandırmak ile birlikte bu kararların şahsi ve ekonomik çıkarlar güdülerek kanunun suiistimal edilmesine sebep olmaktadır. Belediyelerin verdiği kararların denetlenmesi adil, eşitlikçi kent açısından önem taşımakta ve kamu faydasına faaliyetlerin yürütülmesi öncelikli hedef olması gerekmektedir.

“Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 69, 29)

5393 yasasına 2010 yılında değiştirilen 73. madde ile belediyenin işlevi ve yapacakları kentsel dönüşüm ve proje adı altında genişletilmiştir.

“Büyükşehir belediye meclisince uygun görülmesi halinde ilçe belediyeleri kendi sınırları içinde kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir... Büyükşehir belediyeleri tarafından yapılacak kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin her ölçekteki imar planı, parselasyon planı, bina inşaat ruhsatı, yapı kullanma izni ve benzeri tüm imar işlemleri ve 3/5/1985 tarihli

ve 3194 sayılı İmar Kanununda belediyelere verilen yetkileri kullanmaya büyükşehir belediyeleri yetkilidir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31)

Şehir, süreç içerisinde sosyal, ekonomik dinamikler ile kendiliğinden gelişmekte olan doğal bir yapıya sahiptir. Kent ise belirli plan ve projeler doğrultusunda şekillendirilerek müdahale yolu ile oluşturulmaktadır (Pirenne, 2014). Bu tasvirlerle doğrultusunda belediyeler üst kurum olarak “İstanbul şehir” yapısına yukarıdan müdahale yöntemi göz önünde bulundurularak, planlama ve projeler yolu ile İstanbul’u kent perspektifi ile yeniden düzenlemektedir. İstanbul bu açıdan şehir yapısını kaybetmiş, belediyelerin kentsel dönüşüm projeleri ile kent bölgesel ve parçalar şeklinde tekrardan inşa edilmesi öngörülmüştür. Bu durum şehir dokusunun doğal yapısını bozar iken aynı zamanda yeni “İstanbul kenti” ile ulaşım, düzen, yeni bina silüetinin, depreme dayanıklılık açısından güvenli mekânların oluşmasını sağlamıştır. Her ne kadar kentin tekrardan inşası sırasında betonlaşma hız kesmeden devam edip, yeşil alanların, çocuklar parklarının yeterli olmasa da güvenli mekânların oluşmasının önemi vurgulanmaya değerdir.

Özden’in aktardığı üzere Lefebvre, mekânın üretiminin ideolojiden, siyasetten, toplumsal yapıdan arındırılmış bir nesne olmadığını ve bunun politik bir süreç olduğunu 1976 yılında dile getirmişti. 2000’li yıllara baktığımızda ise bu teşhisin çok açık bir şekilde isabetli olduğunu görebilmekteyiz (Özden, 2006, 2). Yapılan kentsel dönüşüm projeleri dönemin politikasını kapsadığı kadar mimari bakış açısını da kapsamakta olup mekânın yeniden üretilmesini beraberinde getirmektedir. Osmanlı’nın ve Cumhuriyet’in izlerini taşıyan İstanbul şehri bölgesel olarak yeniden inşa edilirken geçmişin kültürel değerleri ve mimarisi ilham alınması yerine batı özentili yapıların inşa edildiği görülmektedir. Kültürel norm ve pratiklerimiz ile bağdaşmayan “Fransız balkonları” gibi yapılar mekânın inşası süresince yerellikten uzak ve özgünlük barındırmayan tek tip yapıların meydana gelmesine sebep olmuştur. Oysa yaşanan mekân toplumun yapısına, geçmişini, sosyo-kültürel yapısına ışık tutan, halkın kendisini diğer toplumlara yapılar aracılığı ile ifade edebildiği yerlerdir. Özgün İstanbul şehir yapısından modernitenin dayattığı “tekçilik” anlayışı mimari yapılarda da etkisini göstererek küresel “kent” formatına bürünmüş olmaktadır. Belediye ve diğer yetkili üst kurumların modernitenin ve küreselleşmenin “tek boyutluluk” bakış açısının çekim gücüne kapılmamaları ve

özgün, kültürel değerlerimizi yansıtan yapıların inşa edilmesine ön ayak olmaları gerekmektedir.

Bu kanuna göre konutların kimlere hangi şartlar karşılığında tahsis edileceği 69. madde altında izah edilmiştir. Bu madde ile konut sahibi ve ekonomik olarak zor durumda olan vatandaşın mağdur edilmesinin önüne geçilmiş ve kamu yararının gözetilmesi sağlanmıştır.

“...kendisine, eşine veya on sekiz yaşından küçük çocuklarına ait konutu olmayan dar gelirli kişiler ile afete maruz kalanlara, sanayi bölgelerinden nakledilecekler ve üyelerinin tamamı bu durumda olan kooperatiflere, bedeli 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre oluşturulan takdir komisyonu tarafından belirlenecek tutardan aşağı olmamak üzere arsa tahsis yapılabilir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 69, 30)

5393 Sayılı Kanunu 2010 yılında tekrardan revize edilerek kentsel dönüşümün kısaca nerelerde uygulanabileceğini ve hangi kurumların talep ve onayının gerektiğini izah edilmiştir.

“Kentsel dönüşüm ve gelişim alanı Belediye, belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 30)

2005 yılındaki 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültür El Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”da yıpranan ve özelliğini kaybetmek üzere olan, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil edilen bölgeler, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa edilmesi kabul edilmiştir. Bu hükümde kültür ve tabiat varlıklarının imara açılması meşru olarak desteklenmiştir. 5393 sayılı kanunda ise kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak gibi muğlak bir ifade ile tarihsel dokularda nasıl bir yöntemin ve uygulamanın yürürlüğe konulacağı hakkında bilgi verilmemiştir.

Kanunda kentsel dönüşüm projelerinin ne kadarlık alanı hangi aralıklarda kapsayacağı belirtilmiştir. Böylece belediyelerin nereleri kentsel dönüşüm alanı olarak belirleyebileceği kanunlar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Çeşitli çıkarlar doğrultusunda belediyenin gelişi güzel mekân seçmesi de engellenmiştir.

“Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilecek alanın; üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar olması, yapı yükseklik ve yoğunluğunun belirlenmesi, alanın büyüklüğünün en az 5 en çok 500 hektar arasında olması, etaplar halinde yapılabilmesi hususlarının takdiri münhasıran belediye meclisinin yetkisindedir. Toplamı 5 hektardan az

olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 30)

Belediyeler kentsel dönüşüm alanını belirleyip proje olarak Bakanlar Kurulu’na sunduktan sonra onaylanması durumunda “belediyelere ait gayrimenkuller ile belediyelerin anlaşma sağladığı veya kamulaştırdıkları gayrimenkuller üzerindeki inşaatların tamamı belediyeler tarafından yapılır veya yaptırılır” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31)

“Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31) ibaresi ile belediyelere verilen kentsel dönüşüm projeleri hakkında kentlinin veya mekân sahiplerinin haklarının korunması ve ihlal edilmemesi açısından birtakım kararlar alınmıştır. Kamu kuruluşlarının üstten zorlama ile rıza dışı mekânlarda kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesinin önüne geçilmiş olunmaktadır. “Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan gayrimenkul sahipleri ve belediye tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşülür ve karara bağlanır” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31). Hukukun, belediyenin yürütme ve uygulamasından önce gelmesi hakların korunması ve adalet bakış açısı açısından önem taşımaktadır. Halkın mülkiyetini koruması ve bu konuda hukuka başvurabilmesi için hakkını savunabilme yolu açılmış olmaktadır. Lakin mahkemeye başvuru sırasında kentsel dönüşüm projesinin durdurulma kararının alınıp alınmaması bu kısımda belirtilmemektedir. Bu durumun muallaklık içermesi bu maddedeki hukuksal boşluğu göstermektedir. Bu dönemde meclisin bunu açığa kavuşturması ve öncelik olarak durdurma kararının alınması gerekmektedir.

Bu maddede izah edilen diğer bir husus ise hissedarların kimlerin olabileceği ve ne gibi haklara sahip olduklarıdır. Aşağıdaki ibareye göre kentsel dönüşüm projelerinde gayrimenkul sahiplerinin de maddi olarak destek olması beklenilmektedir. Proje masraflarının tamamı belediyelerce karşılanmadığı için kamu kuruluşu ve halk arasında konsensüs oluşturulması şarttır.

“Kendilerine ayrı ada veya parsel tahsis edilen gayrimenkul sahipleri ile kamulaştırma dışı kalan gayrimenkul sahipleri, sahip oldukları inşaatın toplam metrekaresi oranında proje ortak giderlerine katılmak zorundadır” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31)

5393 Sayılı Kanun'un 73. Maddesine göre Belediyeler kentsel dönüşüm projelerinin yürütülmesi ve yapılarının inşa edilmesi yetkilerinin yanı sıra taşınmaz değerlerin tespit edilip hak sahiplerine değerlerinin karşılığını vermeye ve konutların dağıtımını yapmak ile de mükelleftir. Konut satışı yapmanın ve dağıtımının meşru kanunlar ve kurumlar tarafından yapılması kontrol edilmesini ve inisiyatiflerin bir nebze de olsa azalmasına vesile olmaktadır. Lakin burada dikkat edilmesi gereken halkın mağdur edilmemesi için konut dağıtımının kontrolü üst kurumlar tarafından takip edilerek dağıtımın adil bir şekilde hak sahiplerine yapılmasıdır. Yasalarda karar verme süreçlerinde mahalle muhtarları, il kamu kuruluşları, meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının fikri katılımları yasalar tarafından somut olarak desteklenmesine rağmen karar alma ve plan uygulamalarının denetlenmesinde kapalı bir sistem oluşturulmaktadır. Belediye meclis toplantılarının yasalar gereğince herkese açık olması gerekmesine rağmen gündem belediye başkanı tarafından belirlenmekte ve kentlinin kent yönetimini denetlemesine ilişkin bir yasa söz konusu değildir (Ataöv ve Osmay, 2007, 70).

“Belediye, kentsel dönüşüm ve gelişim projelerini gerçekleştirmek amacıyla; imar uygulaması yapmaya, imar uygulaması yapılan alanlardaki taşınmazların değerlerini tespit etmeye ve bu değer üzerinden hak sahiplerine dağıtım yapmaya veya hasılat paylaşımını esas alan uygulamalar yapmaya yetkilidir... 2981 Sayılı Kanun kapsamına girmeyen gecekondular sahiplerine enkaz ve ağaç bedelleri verilir veya belediye imkânları ölçüsünde kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı dışında arsa veya konut satışı yapılabilir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31)

Kentsel dönüşüm mekânları içerisinde tapusu olan hak sahiplerinin yanı sıra tapusu olmayan yapılar da mevcuttur. Bu yapılar yeterince eski ve binaların sağlam olmaması sebebi ile tekrardan inşa edilmek zorundadır. Lakin tapusu olmayan konutların konutlarda hak sahibi olmak istemesi genellikle bu tarz projelerde karşılaşılan bir durumdur. Bu maddede bu tarz sorunları aşılması ve projenin hızlandırılması açısından aşağıdaki madde gibi birtakım kararlar alınmıştır. Yıllarca oturulan konutlarda bir anda proje ile ellerinden çıkması eski konut sahiplerini elbette germekte ve evlerini geri almak derdine düşmektedirler. Zamanında gecekondulaşma ile kurulan yapıların zamanla apartmanlaşması ve tapusuz mekânların olması resmi kuruluşlar tarafından kabul edilmemektedir. Bu madde ile bu tarz sıkıntılar mahkeme sonucu gözetilmeden karara bağlanmış ve halkın çıkarları geri planda kalmıştır.

“Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanması sırasında, tapu kayıtlarında mülkiyet hanesi açık olan veya aynı hakları davalı olan taşınmazlar doğrudan kamulaştırılarak bedelleri

mahkemece tayin edilen bankaya belli olacak hak sahipleri adına bloke edilir. Belediye kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulama alanında bulunan taşınmazların kamulaştırılması sırasında veraset ilamı çıkarmaya veya tapudaki kayıt malikine göre işlem yapmaya yetkilidir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 31)

Aşağıda yer alan Belediye Kanundaki 73. maddedeki ibareye göre ile kent estetiği açısından sıvasız, boyasız veya dış cephesi eskimiş yapıların yenilenerek büyük, küçük, eski ve yıpranmış evler yerine bakımlı konutların olması İstanbul’a görsel bir şölen sunması açısından önem arz etmektedir.

“Büyükşehirlerde büyükşehir belediye meclisinin, il ve ilçelerde belediye meclislerinin salt çoğunluk ile alacağı karar ile masrafların tamamı veya bir kısmı belediye bütçesinden karşılanmak kaydıyla kentin uygun görülen alanlarında bina cephelerinde değişiklik ve yenileme ile özel aydınlatma ve çevre tanzimi çalışmaları yapılabilir. Cephe değişikliği yapılacak binalarda telif hakkı sahibi proje müelliflerine talep etmeleri hâlinde, değiştirilecek cephe veya cephelerin beher metrekaresi için bir günlük net asgari ücret tutarını geçmemek üzere telif hakkı ödenir” (Belediye Kanunu, 2005, Madde 73, 32)

6306 sayılı kanun ise “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” 16 Mayıs 2012 tarihinde TBMM’de kabul edilerek, 31 Mayıs 2012 tarihinde *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. Kanunun amacı aşağıda yer aldığı gibidir:

“Afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir” (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 1, 1)

6306 sayılı Kanunda riskli yapı ve rezerv alanlarının tespit edilerek yeniden yapılması, yenilenmesi, güçlendirilmesi, taşınmazların değerlerinin tespiti yapılarak hak sahibi olanlarla anlaşılmaya varılması ve yapılacak yardımlar gibi usul ve esaslar belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm projesi alanlarının onaylanması Bakanlar Kurulu’na verilirken, söz konusu kanunun uygulama sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na verilmiştir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 3, 1).

Bu yasanın diğer kentsel dönüşüm yasalarından farklı olarak gerçekleşen bir afet olayından sonra alınmış olup belediye ve üst kurumlara daha fazla yetkiler ile donatılarak bir an önce risk altındaki yapıların yeniden inşası desteklenmiştir. Van’da 23 Ekim 2011’de meydana gelen depremden sonra 644 vatandaşımızın hayatını kaybetmesi, 1.966 vatandaşımızın yaralanması (Van Depremi Hakkında, [12.03.2016]) ve depremde 2262 binanın yıkılması, 5739 binanın hasarlı ve oturulmaz halde olması (Van Depremi, [12.03.2016]) hükümeti afet riskine karşı

riskli olan konut ve yapılar hakkında bir an önce karar almaya ve gelecekte meydana gelebilecek tehlikelerin önüne geçilmesi adına “kentsel dönüşüm” projelerine destek vermeye yönlendirmiştir.

Risk tespit alanı madde üçte belirtildiği üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından maliklerden istenebilir veya Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nca lisanslandırılan kurum ve kuruluşlara yaptırılarak ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın görüşü alınarak dosyalanıp Bakanlar Kurulu’na sunulur. Bakanlık tarafından yapılan risk tespitine malikler on beş gün içerisinde itiraz edilebilir. Bu itiraza Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’n isteği üzerine üniversitelerde ilgili meslekte ehil olan öğretim üyelerinden dört ve Bakanlık’ta görevli üç kişinin katılımı ile teknik heyetler tarafından incelenip karara bağlanır. Bu süreçte meydana gelen masraflar tapu müdürlüğüne bildirilerek arsa paydaşları arasında bölüştürülerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na veya İdareye, binanın hak sahiplerine bilgi verilir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 3, 2).

Risk alan tespiti yapılırken büyüklüğün asgari 15.000 metrekare olmak zorundadır. Lakin uygulama bütünlüğü göz önünde bulundurularak ihtiyaç duyulduğunda parsel veya parselin büyüklüğü göz önüne alınmaksızın risk alan tespiti yapılır (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 5/4, 3). Söz konusu afet riski altındaki alanlar olduğunda gelecekte yaşanabilecek afet olaylarına karşı tedbir almak amaçlı kararların hızlı alınması önem taşıdığından üst kurumlara tanınan inisiyatif meşru yollarla yasallaştırılmıştır.

Yasanın 4. maddesinde dikkat çeken ibarelerden biri de risk alanları hakkında mal sahibinden çok yerel kurumların söz hakkına sahip olmasıdır. Bu ibareye göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yürüttüğü projede TOKİ veya İdare her türlü imar ve yapılaşma işlemlerini geçici olarak durdurabilme hakkına sahiptir. Oysa 9. maddeye göre mülk sahipleri tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içerisinde İdari Yargılama Usulü Kanunu uyarınca dava açılabilmesine rağmen bu davada yürütmenin durdurulmasına karar verilmez. Oysa vatandaşın mağdur edilmemesi açısından her iki tarafın açmış olduğu dava süresince yürütmenin durdurulması ve mahkemece verilen karara uymaları daha adil bir yapı oluşturacaktır. 8. Maddeye

göre ise riskli yapıların tespitini, tahliyesini, yıktırma işlemlerini engelleyenler hakkında Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunup ceza davası açabilmektedir. Aynı şekilde görevlerini yerine getirmeyen ve engelleyen kamu görevlileri hakkında da ceza ve disiplin hükümleri uygulanmaktadır (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 8/3, 7). Bu yolla vatandaşın ne mahkeme yolu ile ne de fiziksel olarak yürütmeyi durdurma şansının olmadığını ve yasalar ile bunun meşru zeminde yapıldığını görebilmekteyiz. Vatandaşın kendi mülkiyeti hakkında bu kadar az yetkiye sahip olması eşitlikçi ve adaletçi yasanın oluşmamış olmasına bağlanabilir. Oysa 2005 yılında kabul edilen Belediye Kanunu'nun 73. maddesine göre vatandaşın mülküne yasal yollar ile el koyulması ve mahkemede konunun öncelikle görüşülüp bir karara bağlanması önceliklidir. Afete karşı alınan tedbir ve uygulamalar için bu kentsel dönüşüm maddesinin değişmesi, vatandaşın sosyo-ekonomik hayatını olumsuz etkilemekte ise verilen kararın tekrardan gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

6306 yasasında riskli yapıların yıktırılırken nelere dikkat edilmesi gerektiği, hangi ölçütler doğrultusunda nasıl bir aksiyon alınacağı maddelerce belirtilmiştir. Özellikle büyük kentsel dönüşüm projelerinde yaşanan en önemli sorunlardan biri de idare ile mülk sahibi olanlar arasındaki anlaşmazlıklar sebebi ile projenin gecikmesi veya uygulamaya konulamamasıdır. Bu konu hakkında 5. maddede riskli yapıların yıktırılmasında ve rezerv yapı alanlarında öncelikle malikler ile anlaşma yoluna gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Anlaşma ile tahliye edilenlere geçici konutların ve iş yerlerinin sağlanması veya kira yardımı garanti altına alınarak (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 5/1, 3) vatandaşın bu konuda mağdur edilmesinin önüne geçilmiştir

Yasanın uygulama işlemlerine baktığımızda parselleri tevhit edilmesine, imar adası şeklinde birleştirilmesine, paylarını satılmasına, paylaşılmasına en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir. Bu karara katılmayanların arsaları veya hisseleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na rayiç değeri tespit ettirilerek bu değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma ile satılır. Şayet paydaşlar tarafından satın alınmaz ise hisse Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Hazine adına belirlenen fiyatla satın alınarak Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) veya İdareye devredilir. Hisse sahibinin elinden hissesi kamu aracılığı ile bu iki yoldan biri ile

satın alınır ve kentsel dönüşüm projesi geciktirilmeden devreye konur (Madde 6/1). Diğer bir bentte ise yıkılmak üzere olan risk altındaki mekânlarda maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, TOKİ veya İdare tarafından “acele kamulaştırma” kararı verilir. Kentsel dönüşüm amaçlı yapılan bu kamulaştırmanın ilk taksiti ise belirlenen tutarların beşte biri oranında yapılır (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 6/2, 4). Hissedarın elinden konutu veya arsası yasal dayanak gösterilerek rıza dışı alınması mülkiyet hakkı açısından adil görünmemesine rağmen riskli afet alanı altında olduğu için böyle yapıların bir an önce yıkılarak yerine yenisinin yapılması gereklilik haline dönüşebilmektedir.

Bu yasa ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı riskli yapılara, rezerv yapı alanlarına her tür harita, plan, proje, arazi ve arsa düzenleme işlemleri ile toplulaştırma yapmaya, taşınmaz mülkiyeti anlaşma yolu ile menkul değere dönüştürmeye, inşaat yapmaya ve bunu pay etmeye, risk altında olmayıp güçlendirilmeye ihtiyacı olan yapılar için güçlendirme kredisi vermesi, her tür ve ölçekteki planlama işlemlerini teşkil edecek standartları belirlemeye, kent tasarımları hazırlamaya gibi yükümlülükler verilmiştir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 6, 4). Bakanlığa verilen bu yükümlülükler şehrin yenilenmesi ve mekânın yeniden kurgulanmasını sağlamaktadır.

Aşağıdaki maddede yer aldığı gibi kentsel dönüşümde hangi kurumdan masrafların karşılanacağı ve taşınmazların satışı sonrası alınan meblağın dönüşüm projeleri özel hesabına gelir olarak kaydedileceği dönüşüm gelirleri esasınca yasa tarafından kalem kalem gösterilmiştir.

“Bakanlık, dönüşüm projeleri özel hesabı gelirlerinin elde edilmesi, tahsili ve takibi ile bu hesaba bütçeden aktarılan tutarların dönüşüm faaliyetleri kapsamında yürütülecek hibe veya borç verme programlarında kullanımı, her türlü yapım, mal ve hizmet alımına ilişkin taahhütlere girişilmesi, giderleştirilmesi, muhasebeleştirilmesi, denetimi ve özel hesabın işleyişine ilişkin diğer usul ve esasları, Maliye Bakanlığı’nın uygun görüşünü alarak belirlemeye yetkilidir” (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 7/7, 7)

Kentsel dönüşüm projeleri özellikle risk altındaki yapıların yeniden imar edilmesi açısından önem arz ederken Madde 18’e göre fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, korunması ve geliştirilmesi, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, enerji verimliliği ve iklim duyarlılığı ile yaşam kalitesinin artırılması

gibi esaslar doğrultusunda planlamaların yapılması öncelik teşkil ettiğini belirtmektedir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 18/1, 17). Bakanlık planı onaylarken planın kent bütünlüğünü, çevresine etkisini ve uyumunu, ulaşım sistemi ile bütünleşmesini, sosyal ve teknik altyapı alanlarının sağlanmasını ve kentsel doku ve yaşanabilirlik hususlarını da dikkate alması gerekmektedir (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, 2012, Madde 19/1, 17). Turgut Reis Mahallesi’nde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm alanında yaşam kalitesi ve kent dokusuna uygun olmayan yapılar söz konusudur. 275 daireli site herhangi bir yeşil alana, çocuk parkına ve spor tesislerine sahip değildir. Bu yasada yer alan yaşam kalitesinin göz önünde bulundurulması pek mümkün olmamış ve sadece depreme dayanıklı yapıların inşa edilmesine öncelik verilmiştir. Turgut Reis Mahallesi’nin çevresindeki konutların kat sayısı yüksek değilken, kentsel dönüşüm ile yeniden inşa edilen Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanının konutları dikey yönde oldukça yüksek ve çevre uyumluluğu açısından güzel bir görüntü oluşturmamaktadır. Kültürel mirasımız ile bütünleşmeyen bu yapılar herhangi bir yerellik taşımamaktadır. Bu durumda Batı benzeri yapıların meydana geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.5. Esenler’de Kentsel Gelişim Süreci

Yaşam kalitesi insanların biyolojik durumları, yaşam biçimleri, ilişkileri ve içinde bulundukları çevrenin nicel ve nitel değerlerinin toplamı, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanma, yeterli beslenme ve korunma, sağlıklı bir çevre, hak, fırsat ve cinsiyet eşitliği, günlük yaşama katılma, saygınlık ve güvenlik olarak sıralanabilir. Bu birleşenlerin her biri ayrı anlam taşımakla birlikte, herhangi birinin eksikliği kaliteli yaşamı olumsuz etkilemektedir (Şeker, 2011, 19). Sosyal, fiziksel ve ekonomik gelişmeyi ön görerek yaşam kalitesini artırmaya yönelik yapılan kentsel dönüşüm, Esenler’de birçoğu risk altındaki yapıların yeniden inşa edilmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Kentsel yaşam kalitesinin, yaşama etkisi göz ardı edilemeyecek ölçüde olmasından dolayı kentin “insan” faktörü ve onun kaliteli yaşam sürebilmesi göz önünde bulundurularak kentsel dönüşüm projelerinin oluşturulması gerekmektedir. Özellikle 1980’ler sonrasında İstanbul’a yapılan göçlerden nasibini alan Esenler, yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi açısından ilkeler doğrultusunda kentsel dönüşüme ihtiyaç duymaktadır.

Esenlerin kentsel gelişimine baktığımızda özellikle göçler ile kent dokusunu bozacak konut yapılarının inşa edildiğini, “gecekondu” dediğimiz yapıların türediğini ve 1980’ler ile bu yapılara tapu verilmesi ile kat sayılarının artırılarak apartmanlaşmaya dönüştüğünü görmekteyiz. Çarpık kentleşme örneklerinden biri olan Esenler’de, “kentsel dönüşüm” uygulaması ile depreme dayanıklı, yeni evlerin inşa edilmesi yasal dayanaklarla ile meşruiyet kazanmıştır. Hükümet çeşitli teşvikler sunarak, yasal yollar ile zorunluluklar getirerek kentsel dönüşüm uygulamalarını destekleyerek, birçok akademisyenin kabul ettiği mekânsal dönüşüm ve mekânsal kurgunun yeniden inşa edilmesini beraberinde getirmiştir.

Tarihi geçmişi Bizans devrine kadar uzanan ve bir tarım köyü olan eski adıyla Litros olan Esenler, günümüzde alt yapısındaki eksiklikler ve aldığı yoğun göç nedeniyle yaşadığı sıkıntılarla anılan bir bölgeydi. Göçler ile nüfusu hızla artan ve bugün nüfusu beş yüz bine ulaşan Esenler, 1994 yılında ilçe olması ile mevcut alt yapı eksilikleri uzun süren çabalarla giderilmeye çalışılmıştır. İstanbul’un en kalabalık ve kozmopolit ilçelerinden biri olan Esenler, yerel yönetimlerin yaptığı çalışmalar ile birçok sıkıntısı giderilmeye ve modern bir ilçe haline getirilmeye çalışılmaktadır (Güldal, Uçar, 2013, 9).

2.5.1. Esenler’in İstanbul’daki Stratejik Konumu

Güneyde Güngören, güneydoğuda Zeytinburnu, kuzeyde Sultangazi, kuzeydoğuda Gaziosmanpaşa, kuzeybatıda Başakşehir, batıda Bağcılar, doğuda Bayrampaşa ilçelerinin arasında kalan Esenler, 17 mahalleden oluşan 5.227 hektarlık bir alana sahiptir. Esenler çevresindeki sanayi merkezlerinden farklı olarak yerleşim merkezi olarak kullanılmaktadır (Esenler, [12.03.2016]). Esenler ilçeleri Çiftelavuzlar, Davutpaşa, Fatih, Fevzi Çakmak, Havaalanı, Karabayır, Kazım Karabekir, Kemer, Menderes, Mimarsinan, Namikkemal, Nenehatun, Turgut Reis, Yavuzselim, Tuna, Birlik, Oruçreis olup bağlı bucağı ve köyü yoktur (Anadol, 1993, 200, Nüfus Bilgileri, [12.03.2016]).

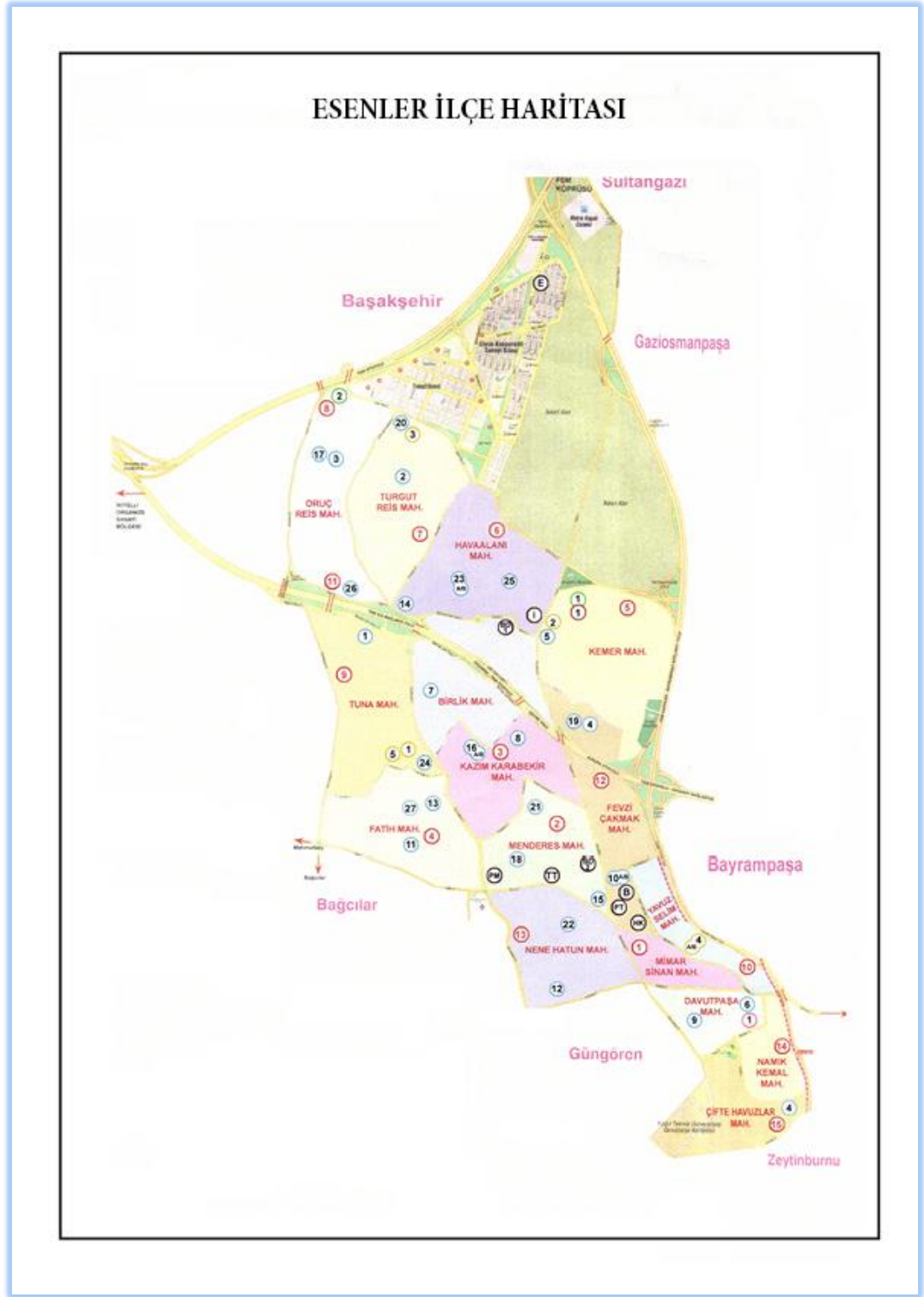
29 Aralık 1993’te yürürlüğe giren 3949 Sayılı Kanun’la kurulan Esenler, kurulmadan önce Bakırköy İlçesi sınırlarına dâhildi. Bakırköy İlçesi’nin 1992’de bölünerek yeni ilçelerin oluşturulması esnasında, bölgede yeni kurulan Güngören İlçesi içinde kalmış ve daha sonra yapılan çalışmalarla 1993’de Esenler bölümü ayrı bir ilçe olmuştur. 1985 nüfusu 135.373 iken, 1990 nüfusu ise 235.328’e yükselen

Esenler nüfusu, İstanbul'a göçler sürecinde hızlı bir şekilde artmış ve mekân daha çok yerleşme alanı olarak tercih edilmiştir (Anadol, 1993, 200).

Son yıllarda Esenler'e ekonomik, sosyo-kültürel, yeni yapıların, yeni ulaşım kolaylıklarının yapılması ile stratejik ve ekonomik açısından bir potansiyel haline dönüşmüştür. İmalathaneler ve küçük sanayi tesisleri, İlçe'nin ortasında güneybatıdan kuzeydoğuya doğru geçen Trakya Otoyolu E-5 Bağlantı Yolu'nun inşa edilmesi Esenler'e yeni bir çehre kazandırmıştır (Anadol, 1993, 200). Trakya Otoyolu'na ve Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'ne yan yolla bağlanan Esenler, kuzeydoğusunda yer alan Büyük İstanbul Otogar'ı, hal ve Hafif Metro güzergâhı, Osmangazi (Dağyolu) Caddesi, Çiğindere Caddesi, Atışalanı Caddesi ana arterleriyle 0-2 (E-6) karayoluna, Eski Londra Asfaltı ve E-5 Karayolu'na bağlanmakta olup konum itibari ile tam bir ulaşım aksı üzerindedir. Hem Atatürk Havalimanı'na, hem de her iki boğaz köprüsüne (1. Boğaziçi Köprüsü, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü) ve İstanbul merkezine kısa sürede ulaşabilmesi mümkündür (Ulaşım, [14.02.2016]).

Esenler İlçesi'ni İstanbul metropoliten merkezine bağlayan önemli akslardan biri ve ilçe içinde yer alan kavşaklarla erişilebilir durumda olan ilçenin kuzey bölgesinden geçen TEM Otoyolu (0-2) Büyükdere-Mecidiyeköy'e, Anadolu yakasında yer alan ticaret-hizmetinin yoğunlaştığı Kavacık-Dudullu bölgesine erişim kolaylaştırmaktadır. Diğer bir önemli güzergâh olan Esenler'in ortasından geçen Topkapı-Aksaray bölgesini ve İkitelli Sanayi bölgesine bağlayan TEM- E-5 bağlantısı Avrupa Otoyolu (0-3) ise ticaret ve sanayi merkezlerine ve medya yönetim fonksiyonlarının yer aldığı Yenibosna hizmet alanlarını kapsayan güzergâh yolunu sağlayarak stratejik konumunu güçlendirmektedir. Esenler İlçesi'ne dair 2002 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmış olan 1/5000 ölçekli Esenler TEM Otoyolu Güneyi Nazım İmar Planı Raporu'nda, ilçenin kuzeyinden geçen TEM otoyolu (İstanbul 2. Çevre Yolu, 0-2)1, doğu sınırından geçen Davutpaşa-Esenler – Metris Yolu, (D-IOO Karayolu) -0-2 Bağlantı yolları “lineer eşikler”; kuzeyde yer alan İSTEK-GİYYKOOP Kooperatif alanı. (Giyim kent ve Tekstil kent) ve Metris Askeri Alanı ile güneydeki Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) sahası “alansal blok eşikleri” olarak tanımlanmaktadır (Çolak, 2013, 56-57).

İstanbul'un en büyük otogarı olan İstanbul Esenler Otogarı Esenler'in mekânsal konumunu etkileyen faktörlerdendir. 1987 yılında inşa edilmeye başlanan, Bayrampaşa sınırlarında kalan "Esenler Otogarı", yaklaşık 7 yıl sürmesinden sonra dünyanın en büyük otogarı unvanını aldı. 14 Ocak 1989'da ilk deneme seferi gerçekleştirilen hızlı tramvay, Aksaray, Emniyet, Ulubatlı, Bayrampaşa, Sağmalcılar ve Kartaltepe Güzergâhında çalışmaya başlayarak 31 Ocak 1994 tarihinde Otogar istasyonu ise resmen hizmete girdi. Daha sonra Terazidere, Davutpaşa, Merter, Zeytinburnu ve Bakırköy istasyonları hizmete girmiş lakin Esenler şube hattı da iptal edilmeyerek Otogar-Esenler istasyonları arasında ücretsiz mekik seferleri konulmuştur (Güldal, 2013, 189-190).



Şekil 1: Esenler İlçe Haritası (Esenler Kaymakamlığı sitesinden alınmıştır, ölçeksizdir)

Toplu ulaşım açısından Eminönü, Mecidiyeköy, Yenikapı, Bakırköy gibi İstanbul'un merkezlerine İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri (İETT) tarafından otobüs güzergâhlarının konulması ulaşımı kolaylaştırmıştır. Ayrıca İstanbul merkezinden uzak mekânlar olan Başakşehir ve Avcılar'a gibi güzergâhlara

giden İETT otobüsleri de Esenler'e hizmet vermektedir. Topkapı, Bakırköy, Merter gibi çeşitli hatlarda seferler düzenleyen minibüsler, ulaşımı kolaylaştırmaktadır (Ulaşım, [14.02.2016]).

Daha öncesinde sadece Yavuzselim Mahallesi'nde Esenler, Namıkkemal Mahallesi'nde Terazidere istasyonları bulunan Hafif Metro Hattı yakın zamanda Menderes Mahallesi ve Üçyüzlü istasyonları da hizmete koyulmuştur. Aksaray ve Havalimanı güzergâhlarından metroyu kullanan yolcular Yavuzselim Mahallesi, Namıkkemal Mahallesi, Üçyüzlü ve Menderes Mahallesi'ndeki istasyonlar sayesinde Esenler'e ulaşabilmektedirler. İnşaatı devam eden 17,5 kilometre uzunluğunda ve yapımı 2017'de tamamlanacak olan 15 istasyonlu, Esenler Tekstilkent'ten de geçecek olan Mecidiyeköy–Mahmutbey Metro Hattı, Şişli-Kağıthane-Eyüp-Gaziosmanpaşa-Esenler-Bağcılar ilçelerinden geçecektir. Mahmutbey'den Kabataş'a kadar planlanan ulaşım hattı ilk etap olarak Mecidiyeköy-Mahmutbey arası olarak inşa edilecek ve sonrasında ikinci etap olarak da Mecidiyeköy-Kabataş olarak geliştirilecektir (Ulaşım, [14.02.2016]).

Giyimkent ve Tekstilkent, YTÜ Davutpaşa Kampüsü Esenler'e ekonomik ve sosyal yaşam açısından canlılık katmıştır. İstanbul'u Edirne'ye bağlayan eski yol üzerinde yer alan ve Bizans Dönemi'ne (395-1453) kadar yerleşim mekânı olarak kullanılan Davutpaşa Kışlası İstanbul'un eski askeri alanlarının başında gelirken, 1999 yılı sonlarında Yıldız Teknik Üniversitesi'ne devredildi. Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan ve inşaatı 1826-1827 yıllarında başlayıp 1831-1832 yıllarında tamamlanan Davutpaşa Kışlası'nın içerisinde sadece konaklama ve askerlerin pratik yapacakları mekânlar değil, aynı zamanda ibadet için mescit veya cami, o dönemde üzerinde ciddiyetle durulan doktorlar yetiştiren Tıbbiye bulunmaktaydı. 20. yüzyılda harp olan kışlaya, Balkanlar Savaşı sırasında getirilen göçmenler yerleştirilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise onarılarak 1926-1930 yılları arasında yine kışla olarak kullanıldı. 1999 yılına kadar çeşitli askeri amaçlar için kullanılan Davutpaşa Kışlası artık Yıldız Teknik Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir (Esenler Tarihi, [14.02.2016]).

2.5.2. Esenler'in Tarihsel Geçmişi

Litros Köyü Çingeneler tarafından kurulmuştur. İstanbul'un çevresindeki bu köyler fetihten sonra, İstanbul içindeki yerleşim çalışmalarına başlanmadan önce kurulmuştur. Devletin iskân politikası gereğince bu köylere yerleştirilip

kendilerinden derhal üretim faaliyetlerine başlamaları istenen halkın birçoğu “ortakçı kulları” diye isimlendirilen ve fethedilen ülkelerden getirilen köle statüsündeki çiftçilerdir. Burada iskân ettiği kişilere ziraat yapmaları için tohum, çift ve öküz dağıtmış ve verdiği malzemeleri onların üzerine zimmetlemiştir. “Devlet, bu köylerde yaşayan köleleri büyük çiftliklerde ırgat gibi çalıştırmak yerine hür insanların arasında küçük işletmeleri üzerinde kendi hesaplarına çalışır bir hale sokmak için lazım gelen toprak, tohum, hayvan vesaire gibi alet ve malzemeyi temin ederek müstakil bir çiftçi gibi toprağa yerleştirilmelerini uygun görmüştür”. 1870-1887 yılları arasında ise Litros ve çevresindeki köylere bakıldığında nüfus gittikçe azalmıştır. Geldon’a göre köydeki nüfusun azalmasının sebebi Yeşilköy ve Bakırköy’e demiryolu yapılması ile halkın bu bölgeleri tercih etmesidir (Güldal, 2013, 12-42).

Litros (Esenler) ve Avas (Atışalanı) adlarıyla kurulan köylerde yaşayan Rumların yerleşimi Bizans Dönemi’ne (395-1453) kadar uzanmakta olup Osmanlı Devletinin fethetmesi ile etnik yapısına müdahale edilmeden iskân politikası uygulanmıştır. Cumhuriyet döneminde Rum asıllı halkın Yunanistan’a göç etmesi ile boşalan köylere, Doğu Makedonya’dan gelen Türkler yerleştirildi. 1939 yılına kadar Litros ve Avas isimleri orijinallliğini korumuş daha sonra Litros-Esenler, Avas-Atışalanı olarak Türkçeleştirilmiştir (Esenler Tarihi, [14.02.2016]).

Esenler ilçesinin tarihi eserlerine baktığımızda Bizans ve Osmanlı Dönemi’ne (1299-1922) ait çeşme, su kemeri, su terazisi ve sebil günümüze değin ulaşan yapılarıdır. Avas Kemeri, Atışalanı Çeşmesi, Atışalanı Sebili, Menderes Çeşmesi (Litros Ayazması), Yavuz Selim Çeşmesi ve Nenehatun Çeşmesi gibi Esenler’deki tarihi eserlerin kitabeleri tahrip olduğu için yapım tarihleri hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir (Esenler Tarihi, [14.02.2016]).

2.5.3. Esenler’in İdari Yapısındaki Değişim

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Litros ve Avas Bakırköy’e bağlıydılar. 1969 yılında Danıştay’a gönderilen evraklar ile Esenler Köyü’nde bir belediye kurulması talep edilmiştir. Daha öncesinde ise Esenler Köyü’nde ihtiyar heyeti Mahallin Mülkiye Amirliğine köyün belediye olması için başvurmuş ve bu doğrultuda köy sakinleri oylama yapmıştır. İstanbul İl Genel Meclisi 23 Ocak 1969’da Esenler ’de bir belediye kurulmasının uygun olduğuna karar vermiştir. 15.01.1969 yılında ise

Danıştay Başkanı Şükrü Gilisralıoğlu başkanlığından heyet tarafından oy birliği ile Esenlerin belediye olmasına karar verilmiştir. Dönemin başkanı Süleyman Demirel zamanında yapılan belediye seçimlerinde Esenler ilk Belediye Başkanı Nadir Bayır (1970-1973) olurken, Esenler'in ilçe olana kadar diğer iki belediye başkanı ise 1973-1977 yılları arasında Mustafa Yumak, 1977-1980 arasında da Çetin Aksoy'dur. 1980 darbesinde ise birçok ilçe gibi Esenler'de şube müdürlükleri tarafından yönetilmiştir. İhtilalin ardında Esenler, Bakırköy Belediyesi Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. 1992 yılında Güngören'in Bakırköy Belediyesi'nden ayrılması ile Esenler, Güngören'e bağlanarak şube müdürlüğü statüsünden ayrılmıştır (Güldal, 2013, 169-171).

1994 %36,32 ile Belediye Başkanı seçilen Mehmet Öcalan, 1999 seçimlerinde de %39,18, 2004 yılında %42,11 aldığı oy ile Belediye Başkanlığına devam etmiştir. 2009 (%47,34) ve 2014 (%62,30) yılında ise Mehmet Tevfik Göksu Esenler Belediye Başkanlığı'na gelerek Esenler halkına hala hizmet vermektedir (Esenler, [14.02.2016]).

2.5.4. Esenler'in Süreç İçerisindeki Demografik Değişimi

Yunanistan-Türkiye arasında Litros Köyü'ne dair iki göç hareketi yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1913 Balkan Savaşı sonrası 1914 yılı Nisan ayında Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde gerçekleşen göçler, ikincisi ise 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Sözleşmesi ile gerçekleşen 1925 göçleridir. Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın ele geçirdiği topraklarda yaşayan Müslümanların meskenleri basılarak, değerli eşyalarına el konularak çeşitli zulümler yaşanıyordu. Artan baskı ve tacizler sonucu birçok Müslüman şehir değiştirmiş veya Türkiye'ye doğru kaçmayı çözüm olarak görmüşlerdir. Selanik bölgesinde yoğun olarak yaşayan Müslümanlar yaşanan yoğun fiziksel ve psikolojik baskılardan ötürü 10 Mart 1914 tarihine kadar 163.000 Müslüman bu bölgeyi terk etmiştir. Türkiye'ye gelen muhacirler ise 1 Mayıs'a kadar ise 34.930 kişiye ulaşmış ve Litros'a da Selanik'ten ilk muhacirler gelmeye başlamıştır. I. Dünya Savaşı başlamadan önce yaşanan nüfus göçünün ardından Türkiye ve Yunanistan hükümetleri ilk mübadele girişimini başatmış ve muhacirlerin mallarının iadesi amacıyla 1 Temmuz 1914'de Aydın vilayetinin sahil kesimindeki Rumların Yunanistan'a, Makedonya Müslüman ahalisinden isteyenlerin de Aydın

Vilayeti'ne göçleri konusunda Osmanlı ve Yunan hükümetleri arasında anlaşmaya varılmıştır. Fakat I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine anlaşma yürürlüğe girememiştir. Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından, Lozan Barış Konferansı yapılmış Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan Nüfus Değişimi (Mübadele) Antlaşması uzun müzakereler ve tartışmalardan sonra Türk-Yunan esirleriyle birlikte 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan sözleşme yürürlüğe girmiştir (Güldal, 2013, 138-140).

Mübadele sonrası köyler ve mahalleler, hatta aileler bile dağılmıştır. Litros Köyü'ne 1925 yılında mübadele ile gelen sekiz ailenin çoğunluğu çiftçi olmak üzere biri bakkal ve biri de muallim-hoca olarak kayıtlara geçmiştir (Güldal, 2013, 146-147). Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan Türkiye-Yunanistan arasındaki Nüfus Mübadelesinin ardından Esenler (Litros) ve Atışalanı (Avas) köylerinde nüfus iyice azalmış ve bölge uzun süre kendine gelememiştir. Mübadele sonra Selanik ve Kavalcından gelen göçmenler bu bölgedeki köylere yerleştirilmesi ile köyler de şenlenmeye başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda İstanbul'a yapılan göçlerden Esenler'de nüfusunu artırmıştır. Balkan muhacirlerinden sonra Anadolu'dan gelen birçok göçmen Esenler'e yerleşmiştir (Güldal, 2013, 170).

Esenler ülkemizde yoğun şekilde göç alan yerleşim yerlerinden biridir. 1935 yılındaki 604, 1940 yılında 860 nüfusu ile bir köy görünümündeki Esenler, 1970'li yıllardan sonra büyük bir göç akını ile nüfusunu bir hayli artırmıştır. 1985 sayımında 154 bin 380 kişi ile büyük bir şehir haline gelen Esenler 'in nüfusu 1990'a gelindiğinde yüzde 38.6 artışla 214 bin'e kadar yükselmiştir (Esenler Nüfus Tarihi, [14.02.2016]). İstanbul'da 1990 sonra artan nüfus hareketliliği ve yoğun göçler Esenler'in de demografik, ekonomik, sosyal yapısını etkilemiştir. 1990 nüfus sayımı verilerine göre Birlik (14.506), Kemer (10.306), Havaalanı (20.144), Karabayır (17.238) ve Cevat paşa (642) gibi mahallelerden en çok yoğunluğa sahip olan 38.003 nüfus sayısı ile Turgut Reis'tir. Bu verilere baktığımızda bu tarihte nüfusun büyük çoğunluğu İstanbul dışında doğanlar oluşturmaktadır. Atışalanı Türkiye'nin birçok bölgesinden göç alırken, Cevatpaşa, Karabayır, Birlik ve Turgut Reis mahalleleri Sivas'tan, Kemer'e Kars'tan; Havaalanı Mahallesi'ne de Sinop ve Giresun'dan göç alanlar ağırlıktadır (Güldal, 2013, 169-170). Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre Esenler İlçesi'nin nüfusu 2000 yılında 380.709 nüfusa sahip iken 2014 yılında 458.857'yi bulmuştur (TUİK, [14.02.2016]).

2.5.5. Esenler Mekânının Yaşam Kalitesi

Kentsel yaşam kalitesi; toplum, ekonomi ve çevre ekseninde, yaşam kalitesi ve çevre kalitesinin karşılıklı etkileşiminde gerçekleşen nesnel ve öznel değerlendirme ölçütleri şeklinde belirtilmektedir. Algıya dayalı olan kentsel yaşam kalitesinin öznel bileşenleri esenlik, sağlık, güvenlik, huzur gibi değerler iken, nesnel bileşenleri ise yapılı çevre, doğal çevre, ekonomik ve sosyal fonksiyon alanları gibi somut değerleri kapsamaktadır (Emür, Onsekiz, 2007, 367). Yaşam kalitesinin yüksek olması kentsel anlamda ekonomik canlılığı arttırıp yerleşim alanlarının ekonomik zenginliğine katkıda bulunurken, kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu mekânlarda bölgelerarası dengesizlik ve bireylerin mekândan ötürü yer değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu durum ise bölgelerarası dengesizlik ve göç hakkında plancılara yeni ipuçları sağlamaktadır (Türksever, 2001, 70).

Bir mekânın kentsel yaşam kalitesi açısından incelemek için demografik, eğitim, sağlık, ekonomi, ulaşım, çevre, sosyal yaşam göstergelerine bakmak gerekir. Yapılan *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması*'nda (Şeker, 2011, 54) Esenler 39 ilçede en son sırada (-0.71292) yer almaktadır. Ulaşım ve erişilebilirlik endeksinde 35. sırada (-0.37103), beşeri sermaye ve İstanbul çevresel durum endeksinde en son sırada (-2.11103), sosyal yaşam endeksinde 17. sırada (-0.20207), demografik yapı endeksinde 17. sırada, sağlıklı yaşam endeksinde 32. sırada, ekonomik gelişmişlik endeksinde 24. sırada yer almaktadır. İstanbul'da memnuniyet düzeyi ve yaşamak istenen ilçeler açısından son sıralarda yer alan Esenler, İstanbul'da yaşam kalitesi sıralamasında son sıradadır. İstanbul'da Yaşamak istenilen ilçelere baktığımızda Sultangazi ve Esenyurt sonuncu sırada yer alırken Esenler katılımcılar tarafından tercih edilmemiştir. İlk sırada ise Adalar, Beşiktaş, Kadıköy, Üsküdar gibi İstanbul'un sosyal ve fiziksel olarak gelişmiş ilçeleri yer almaktadır. Katılımcıların mekân tercihlerindeki sıralamada mekânın yeşil alana sahip olması, eğitim, kültür seviyesi yüksek kesimin yaşaması, sosyal olanaklar, işe yakınlık, daha ucuz yaşanabilmesi, çocukların yetişmesi için uygun ortam, düzenli yapılaşmanın olması, deprem riskinin az olması, zengin kesimin yaşaması gibi yukarıdan aşağıya doğru seçilme oranı azalmaktadır (Şeker, 2011, 54-115). Bu tercih sırasında baktığımızda Esenler birçok konuda listede son sıralarda yer aldığını yapılan indekslerden anlaşılmaktadır. Her ne kadar 2000 sonrası dönemde Esenler kentsel yaşam kalitesinin artırılması konusunda ciddi çalışmalar yürütülse de hâlâ yeteri düzeye

ulaşamamıştır. Özellikle kentsel dönüşüm projelerinin Esenler'in kentsel yapısını değiştireceği öngörülmekte olup bu konuya hem hükümet hem de yerel yöneticiler tarafından destek verilmektedir. Lakin Turgut Reis Mahallesi'nde tamamlanmış kentsel dönüşüm projesi maalesef kentsel yaşam kalitesi açısından sadece deprem riskine dayanıklı binaların inşa edilmesi ile kalmış ve peyzaj mimarlığı, sosyal aktiviteler açısından yeterli çalışma yapılmamıştır.

İstanbul'daki konut yapılarına baktığımızda konutların kk, eski, rutubetli, yalıtımdan kaynaklanan ısınma sorununu, riskli yapıların olması ve bunlara ek olarak birçok ilçenin kalabalık olması kentsel yaşam kalitesini düşürmektedir. Özellikle 1980'ler sonrasında kent içinde ruhsatlı konut stokunun daha çok katlı ve daha yoğun apartman konutlarına dönüşümü sırasında af uygulamalarından cesaret alan 'yap-satçılar' ruhsatsız apartmanlarretmeye başlamış ve düşük standartlı yapılar kk müteahhitler tarafından, kamu ya dazel denetimlerden yoksun ve kentsel hizmetler açısından yetersiz olarak inşa edilmiştir (Balamir, 2002'den aktaran Ataöv, Osmay, 2007, 64). Esenlerde planlı kentleşme doğrultusunda inşa edilen konutlardan ziyade İstanbul'a yapılan gler ile gelişi güzel imar edilen konut yapıları ilçenin çarpık kentleşmesine ve yapıların mimar, mühendis ve uzman kontrolü olmadan riskli yapıların inşa edilmesine sebep olmuştur. "Kentsel dönüşüm" uygulamaları hem bu yapıların yeniden inşasını sağlamakta hem de kent dokusuna yakışır yapıların inşa edilmesine olanak sağlamaktadır.

Kentleşme çalışmalarının mimari açıdan daha estetik, modern ve dayanıklı yapıların inşasıyla kentin çehresini değiştirdiğini vurgulayan düşünürler söz konusudur (şeker, 2011, 69). Oysa kent dokusu Batı mimari yapılarının taklit edildiği modern yapıların inşasındante kültürel formlar ile birleştirilmiş ve gelecek için miras bırakılmaya değer mimari açıdan kaliteli yapılar olmalıdır.

"Bulunduğunuz ilçede yaşamaktan memnun musunuz" sorusuna Esenler'de yaşayan katılımcıların cevabına göre 27. sırada yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde "yaşadığınız evden memnuniyet" sorusunda alınan cevap Esenler'in 22. sırada olduğunu göstermektedir (şeker, 2011, 169-181). Bu rakamların oldukça yüksek olması Esenler'de konut açısından ciddi sorunların yaşandığını gzlernne sermektedir. Siyasi düşünce yapısına göre farklılığın az olduğu Esenler'de, etnik köken olarak kozmik bir yapıya sahip olduğu için ilk sırada yer almaktadır. Bu kadar

kozmik bir yapıya sahip olması farklı şehirlerden göç almasına dayanan Esenler’de, İstanbul’da kentsel yaşam kalitesi en son sıralara koymuştur.

Esenler güvenlik açısından 39. sırada yani son sırada yer almakta ve çeşitli güvenlik sorunları ilçenin vatandaşları tarafından onaylanmaktadır. Ekonomik açıdan alt ve orta sınıfın ucuz konut ve yaşam sebebi ile tercih edilen Esenler, zamanla suçların yoğun olarak yaşandığı, hırsızların ve sokak eşkıyalarının yoğunlukta yaşadığı bir mekâna dönüşmüştür. Araştırmaya göre İstanbul’da en fazla mağduriyet duyulan suç alanı hırsızlık olup kapkaç, yankesicilik, gasp ve dolandırıcılık gibi suçlar da yoğun olarak yaşanmaktadır. Araştırmada güvenlik açısından sorulan sorularda evlerinde yalnız otururken kendilerini ne kadar güvende hissettikleri, gece yalnız yürürken kendilerini ne kadar güvende hissettikleri gibi sorularda vatandaşın kendisini Esenler’de güvende hissetmedikleri ortaya çıkmıştır (Şeker, 2011, 160-187). 2000 sonrasında Esenler’de çeşitli Belediye faaliyetleri bu algıyı ve verileri değiştirmek adına Esenler’in imajını düzeltme kararı almıştır. Belediyenin ulaşım, çevre temizliği, yardıma muhtaçlara adına yapılan kampanyalar, ekonomik gelişme açısından açılan Giyimkent Sanayi, Esenler Kültür Merkezi ile çocuklara ve yetişkinlere yönelik yapılan bilgilendirici ve eğlendirici sosyal faaliyetler ve depreme karşı risk altından olan konutların yeniden imarı (Kentsel Dönüşüm Uygulamaları) gibi hizmetlerle Esenler’e yeni bir çehre kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Nüfus yoğunluğu açısından 29. sırada yer alan Esenler kapasitesinin üzerinde bir yoğunluğa sahip olmasından ötürü sağlık (17. sırada) ve eğitim (30. sırada) kurumları açısından yetersiz kalmaktadır. Mekân sakinlerinin temel hakları olan eğitim ve sağlık gibi kurumlarda yaşanan yoğunluk elbette ki çocuklarının yaşam kalitelerini de etkilemektedir. Kalabalık sınıflarda eğitim görmek zorunda olan öğrencilerin eğitim kalitelerinin düşmesinin yanı sıra “eğitimde eşitlik” hakları da ihlal edilmektedir. Verilen eğitim ve çevreden kaynaklı olarak katılımcıların çocuklarının başarıları ve ahlakı konusunda verdikleri yanıtlara göre Esenler 26. sıradadır (Şeker, 2011, 161-165).

Kırsal kesimden yoğun göç alan Esenler eğitim-öğretim alanında ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Son yıllara okul ihtiyacını karşılamak adına çeşitli plan projeler yapılmış olsa da henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır. 1990’lı yılların başlarında sınıf ortalamaları 100’ün üzerinde iken, Esenler’de açılan yeni okullarla birlikte bu oran 2007-2008 eğitim-öğretim yılında yaklaşık 80’e düşmüştür (Eğitim

Kültür, [14.03.2016]) Eğitim yaşam kalitesini etkileyen önemli faktörler olmasının yanı sıra kentsel yaşam kalitesini de belirlemektedir. Ebeveynlerin eğitime verdiği önem ve eğitim düzeyleri çocukların eğitimine verdiği önemle doğru orantılıdır. Çocuğunu okumasını çocuğun hayatını kurtaracağı anlayışına sahip olan ebeveynler ise var gücü ile çocuklarını okutmaya çalışmaktadır; lakin bilinçli değilse aile ve çevresi çocuğun meslek seçiminde doğru yönlendirilmemesine sebep olmaktadır.

Araştırmada sorulan hayat standartları ve memnuniyet düzeyleri kentsel yaşam kalitesi etkileyen aktörlerden biridir. İlçede yaşayanların eğitim düzeyi, ilçedeki eğitim imkânlarının çeşitliliği ve kalitesi diğer bir kentsel yaşam kalitesini belirlemektedir. Yukarıda Esenler İlçesi hakkında elde edilen verilere göre alt sıralarda yer alan sağlık, eğitim, ekonomi gibi endeksler aynı şekilde mekân sakinlerinin şahsi olarak yöneltilen sorularda eğitimlerinden (28.sırada), sağlıklarından (32.sırada) ve kazançlarından (25.sırada) memnun olmamaları ile paraleldir. Ve bu sonuçlara göre değerlendirmeleri istenildiğinde hayatlarındaki mutluluk düzeyleri 21. sırada yer almaktadır (Şeker, 2011, 51-185).

Esenler’de yaşanan bölgede toplum kurallarına uyum düzeyi doğrultusunda yapılan araştırmada sosyal ilişkiler açısından son sırada yer alırken, dini inanç, kılık kıyafet ve siyasi görüşler açısından ilk sıralarda yer almaktadır. Kamuya açık alanlarda diğer insanlara anlayış göstermek, saygılı davranmak konusunda 27. sırada, komşuluk ilişkilerinde karşılıklı anlayış göstermek konusunda 33. sırada yer almaktadır. Dini inançları farklı gruplara baktığımızda 5. sırada, farklı mezhepler 7.sırada, dini inançları ve yaşayış biçimleri 9.sırada, kılık kıyafet 1.sırada, aile yaşam biçimleri 12. Sırada, eve giriş-çıkış saatleri 5.sırada yer aldığını görmekteyiz (Şeker, 2011, 162-164). Verilere bakıldığında Esenler’in dini ve aile açısından muhafazakâr yapıya sahip olduğu görülmektedir. Mekân sakinlerinin çevreye ve sosyal ilişkiler açısından zayıf kaldığı ve hoşgörü, empati açısından yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Yine araştırmaya göre çevreyi kirletmemek konusunda Esenler 36. sırada yer almaktadır. Bu da çevreyi koruma, sahiplenme ve saygı duymanın minimum seviyede olduğunu göstermektedir.

Esenler’de farklı şehirlerden gelen göçmenler olmasına rağmen farklı dini, mezhebi, siyasal düşüncesini benimseyen ve farklı cinsiyet tercihi azınlıktadır. Verilere göre dini inançları farklı gruplar 5. sırada, farklı mezhepler 7. sırada, farklı cinsel tercihi olanlarla toplumun diğer üyeleri arasındaki ilişki 16. sırada, farklı siyasi

düşünce grupları 5. sıradadır (Şeker, 2011, 156-157). Aynı kültürel normları içeren ve homojenliği gündelik yaşamlarına yansıtan mekân sakinleri, kendi norm ve değerlerini benimsemeyen heterojen gruplar ile asgari düzeyde ilişki içerisinde olmaktadır.

Bir ilçenin kentsel yaşam kalitesini etkileyen en önemli unsurlardan biri ekonomik yapıdır. İlçedeki firma sayısı, banka şube sayısı, gayrimenkul değerleri ve vergi gelirinin düzeyi ilçenin iktisadi faaliyetlerin yoğunluk düzeyini göstermekte ve ekonomik yapısı hakkında ipuçları vermektedir. Ekonomik açıdan homojen yapıya sahip olan Esenler, zengin ve fakir arasındaki fark açısından 3. sırada olmasından ötürü sosyal gruplar arasında uçurum yaşanmamaktadır (Şeker, 2011, 51-154).

Esenler spor, sinema, tiyatro, park gibi sosyal yaşam aktivitelerinde 30. sırada yer almaktadır (Şeker, 2011, 159). Genel olarak aynı ekonomik düzeye sahip Esenler halkı için ekonomik yaşam statüsü sosyo-kültürel yaşam ile paralel doğrultudadır. Sosyal yaşantı açısından kendilerine yeterince zaman ayıramayan Esenler halkı yoğun iş temposu, çeşitli ekonomik sıkıntılar ve alışkanlıklar sebebi ile yeterli düzeyde kültürel faaliyetlerde bulunamamaktadırlar.

Esenler halkının belediye hizmetlerinden memnuniyet dereceleri analizinde sosyal yardım ve aktiviteler bakıldığında belediyenin sosyal ve kültürel faaliyetleri açısından 12.sırada, belediyenin sosyal yardımları açısından 4. Sırada, belediyenin sağlık hizmetleri açısından 9. sıra şeklinde üst sıralarda yer almaktadır. Yeşil alanların miktarı açısından 17.sırada, park ve oyun alanları açısından 15. sırada, otopark açısından 14. sırada, sokakların aydınlatılması açısından 17. sırada şeklinde Esenler orta sıralarda yer almaktadır. Çöp ve çevresel atık toplama hizmeti açısından 29.sırada, kanalizasyon hizmeti açısından 28.sırada, şebeke suyu hizmetleri açısından 35.sırada, toplu taşıma hizmetleri açısından 25.sırada, zabıta hizmetleri açısından 30. sırada, yol/kaldırım yapımı hizmetleri açısından 20. sırada, pazar yerleri 22.sırada, hava kirliliği ile mücadele açısından 21.sırada yer alan Esenler en alt sıralarda yer almaktadır (Şeker, 2011, 170-177).

Halkın bilinçlenmesi ve çocukların daha iyi şekillerde sanat ve kültürel faaliyetlerden yararlanması açısından Esenler Kültür Merkezi'nde kütüphane, tiyatro, sinema gibi hizmetleri verilmektedir. Merkezi karargâh olarak Tekstil Kent'te yer alan ve yeşilliğin içerisindeki Esenler Kültür Merkezi, mekân açısından estetik ve

post-modern mimari yapının temsilidir. Bu mekânda Esenlere hakkında kent, eğitim, halkın bilinçlendirilmesi mevzuunda çeşitli çalıştaylar ve seminerler yapılmaktadır. Birçok ilçede yer alan Barış Manço Çocuk Kütüphanesi, Esenler Gençlik ve Bilgi Evleri (ESGEV) ise çocukların bilim, fen, sosyal bilgiler hakkındaki bilgilerinin artmasını sağlamaktadır (Esenler Belediyesi, [13.03.2016]).

Esenler kaymakamlığı sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı hizmet standartlarına baktığımızda ise gıda, yakacak, barınma (kira), sosyal destek, eğitim, şartlı eğitim yardımı, şartlı sağlık yardımı (şnt), özürlü ihtiyaç yardımları, afet destekleri (deprem, yangın, sel vb.), terör zarar yardımı, proje destekleri, 65 yaş aylığı, özürlü aylığı, genel sağlık sigortası yardımları hizmetlerinde bulunmaktadır (Esenler Belediyesi, [13.03.2016]).

2.5.6. Esenler’de Günümüze Kadar Planlanan İmar Çalışmaları

Göç sonucunda çarpık kentleşmenin, kaçak yapıların inşa edildiği bir mekân olan Esenler, belirli bir plan ve denetim olmaksızın kent dokusu ile bütünleşmeyen çok sayıda imar söz konusudur. Esenler’in geç ilçe haline gelmesi yapılacak çalışmaları da geciktirmiş ve alt yapı, konut sorunları ortaya çıkmıştır. Esenler ilçesinde uygulamaya koyulan ilk planlama 16.06.1997 tarihinde Esenler (Merkez) Nazım İmar Planı ve Revizyon İmar Planı’dır. 2002 yılında 1/5000 ölçekli Esenler TEM Otoyolu Güneyi Nazım İmar Planı Esenler için yapılan geniş bir çalışmayı kapsamıştır. Bu plandan sonra ise yaklaşık on bir yıl sonra Esenler genelinde uygulama planları yapılmıştır. Bütüncül yaklaşım esasına dayanan bu plan, 9 adet 1/1000’lik parçacıl yaklaşıma dayanan meri plan oluşturulmuştur. 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarına baktığımızda 26.02.2004’te YTÜ Teknoloji Geliştirme Bölgesi Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı, 25.02.2003 tarihinde YTÜ Davutpaşa Yerleşim Birimi Uygulama İmar Planı, 14.04.1999’da Atışalanı 1. Etap Revizyon İmar Planı (Havaalanı, Kemer-Birlik Bir Kısım), 25.01.1999’da Turgut Reis-Oruçreis Mahallesi 3. Etap Revizyon İmar Planı, 17.09.1998’de Karabayır (Tuna) Revizyon İmar Planı, 20.08.1998 Atışalanı Birlik II. Etap Revizyon İmar Planı, 16.06.1997’de Esenler Revizyon İmar Planı (Merkez), 23.09.1996’da Atışalanı Üst Bölge İş Merkezleri (Tekstil-Giyimkent) İmar Planı, 02.09.1996’da TEDAŞ Uygulama İmar Planıdır. 1997 ile 2002 tarihleri arasında ise parsel kaymaları ve uyumsuzlukların olduğu 180 plan tadilatı yapılmıştır. 04.10.2012 tarihinde Esenler

Belediye Meclisi'nde geçirilen planlar, İBB'ye iletilerek 14.02.2013 tarihinde onaylanmıştır. Bu plan Esenler Belediyesi için “15 yıldır çözüm bekleyen ve imar kısıtlamasından dolayı yenilenemeyen alanların problemlerini çözüme kavuşturan imar planı”dır (Çolak, 2013, 68-69).

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM SİTESİNİN GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ EKSENİNDE KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

3.1. “Mahalle Kültürü” ve “Site Yaşam Tarzı”nın Kavramsallaştırılması

Kentsel dönüşüm uygulamaları fiziksel, ekonomik, siyasi ve yasal açıdan yoğun bir tartışması konusu olmasının yanı sıra son dönemlerde sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel açıdan bireyler üzerindeki etkisi tartışılmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşümün makro düzeyde incelenmesi, mikro açıdan mekândaki bireylerin yaşadığı değişimi analiz edilmesine ket vurmasından ötürü bu alanda yapılan mikro çalışmalar önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızın gerçekleştirildiği Esenler ilçesi Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesinde yaşanan mekânsal değişikliğin hane sakinleri üzerindeki sosyo-kültürel açıdan etkisinin analiz edilmesi çalışmanın dayanak noktasını oluşturmaktadır. “Apartman yaşam tarzından” “site yaşam tarzına” geçiş sürecinde bireylerin yaşadıkları sorunlar, iki mekân arasında arada kalmışlık, çelişkiler, belirsizlikler, bireyler arasındaki ilişkiler, sosyal ve kültürel sermayeden kaynaklı yaşam tarzı farklılıkları, kültürel çatışmalar, mücadeleler çalışmamızda yer alacak temel sorunsallardır.

Bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde yaşadıkları değişimin iki farklı mekân olan apartman ve site üzerinden değerlendirilmesi çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın temel sorusu mekânsal değişim sürecinde bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde meydana gelen tutum ve davranışlarındaki değişimlerin neler olduğudur. Çalışmamızın çerçevesini sınırlandırmak açısından bu değişimi “yaşam tarzı” (Bourdieu’nun kültürel ve ekonomik sermayesi doğrultusunda) ve “sitede uyulması gereken kurallar” başlıkları altında görüşmecilere yöneltilen sorular ile anlaşılmaya çalışılmaktadır. Mekânsal farklılığın getirdiği farklı algı ve davranış kalıplarının anlaşılması açısından iki mekân karşılaştırılarak analiz yöntemi kullanılmıştır. İki mekânın anlaşılması ve anlamlandırılması açısından Weber’in ideal tip kavramından hareketle apartman yaşamının hâkim olduğu kentsel dönüşüm öncesi mahalle yapısına

“mahalle kültürü” ve kentsel dönüşüm sonrası inşa edilen yapılara ise “site yaşam tarzı” kavramsallaştırılması öngörülmüştür.

Weber’in ideal tip kavramından anlaşılması gereken şey toplumsal oluşumun en önemli genel nitelikleri belirtilerek bireysel durum ile ilgili nitelikler atılarak, elde edilen soyut saf örnek veya model oluşturmaktır. Toplum bilimi, toplumsal oluşumları karşımıza çıktıkları şekilde tasvir etmemektedir. Örneğin cemaat, hâkimiyet (egemenliğin), şehir, feodal toplum düzeni, devlet, kilise, tekke ve mezhep cemaatleri ve benzeri “ideal tip” kavramları ile yaratılmaktadır. Aslında tüm genelleştirilen kavramlar, ideal tipler somut gerçeklikten uzaklaşabilmektedir. Çünkü bireysel görünüşlerin gösterdikleri birçok nitelikler ve özellikler bile bile dışarıda bırakılmaktadır. Yapı için önemli sayılan, yani yok sayılmayacak nitelikler belirtmektedir. Yani gerçek oluşumlar somut olduğu halde, ideal tipler soyuttur. Lakin karışık oluşumlarda olguları doğru teşhis etmek için soyut ve yalın yapılar ile tanımlamak gerekmektedir. Bu da demek oluyor ki gerçekte bütün etkenler hesaba katılmamaktadır. Örneğin insanlar üzerinde etkili olan görenekler, insanların tüm iş ve eylemlerinde karşılaştıkları yanlışlıklar, tüm tutum ve davranışlar bir kenara bırakılarak akılsal amaçlı toplumsal oluşumlar ideal tipleri oluşturmaktadır (Freyer, 2015, 171-174).

Çalışmada ideal tip kavramından hareketle adlandırılan “mahalle kültürü” ve “site yaşam tarzı” ayrımı, içerisinde her ne kadar bireysel bazı tutum ve davranışları kapsasa da genel olarak mekândaki ortak algı ve davranış kalıplarını ifade etmektedir. Bu ideal tipler sahada elde edilen veriler doğrultusunda tanımlanmaktadır. “Mahalle kültürü” ideal tiplerinde bireysel özellikleri göz önünde bulundurulmadan ortak nitelik ve pratik kısaca şöyle izah edilebilir: “Mahalle kültürü”nde bireyler arasındaki sosyal ağlar “site yaşam tarzı”na kıyasla daha güçlüdür. “Mahalle kültürü” komşuluk ilişkilerinin güven içerisinde devam ettirildiği, mekân sakinlerinin “çat kapı” misafirlğe gidebildiği, yardımlaşmanın, paylaşmanın bir onurun göstergesi olduğu, toplumsal değer ve normların benimsendiği, sosyal aktivitelerin misafirlik ve piknik algısından oluştuğu, ekonomik ve kültürel sermayelerin zengin olmadığı ortamdır. Metanın esiri olmayan, gösterişten uzak, beden ve eşyalara verilen ehemmiyetin ikinci planda olduğu, samimi duygu ve davranışların baskın olduğu, bireylerin nerdeyse herkesin birbirini tanıdığı ve kolladığı, güvenlik sistemi yerine komşuların gizli kamera ve güvenlikçi

görevi görerek anahtarların komşuya emanet edildiği bir mekânsal özellik taşımaktadır. Bu mekânda “özel alan” kavramı yerine kuralların net olmadığı duruma göre esneklik gösterdiği, dillendirilmeyen ama herkes tarafından da bilinen “kamusal alan” söz konusudur. Bireysel yaşam tarzından çok toplumsal norm ve değerlerin ön planda olduğu “mahalle kültürü”nde, davranış kalıpları mekânsal örüntüye göre değişmektedir.

Bireysel çıkarın ön planda olduğu “site yaşam tarzı”nda bireyler arasındaki sosyal ilişkiler zayıftır. Bireysel yaşamın hâkim olduğu, hane sayısının çok olduğu ve sürekli kiracıların değişmesinden ötürü herkesin birbirini tanımadığı, komşuluk ilişkilerinin mesafeli olduğu ve samimiyetin azaldığı, “haberli komşuluğun” olduğu, dayanışmanın azaldığı, bireyler arasında güven ilişkilerinin azaldığı, sosyal aktivitelere olan özenin önem taşıdığı mekânsal ilişki ağıdır. Özel alanın daha belirginleştiği, bireyler tarafından dairelerinin geri kalanın kamusal alan olarak değerlendirilerek tutum ve davranışlarına özen gösterildiği ortamdır. Toplumsal norm ve değerleri kamusal alana taşınmaktan ise hane içinde ve yakın çevre ile paylaşıldığı bir durum almıştır.

Kullandığımız “mahalle kültürü” ve “site yaşam tarzı” ideal tipleri, yaşam tarzlarına ve gündelik yaşam pratiklerinde bulundukları mekânı kullanım biçimine göre değerlendirilmektedir. Yaşam tarzı, beğenilerin farklı pratikler bağlamında birleşmesi ile oluşan sınıf-eksenli kültürel kalıpları sonucunda oluşmaktadır. Hayatın stilizasyonuna odaklanan orta sınıf ile maddi zorunluluk baskısı altındaki işçi sınıfının tercihlerindeki kültürel biçimler farklılık göstermektedir. Her sınıfın tükettiği gıda, dinlediği müzik, okuduğu gazeteler çerçevesinde edindiği pratikler toplumsal sınıfı yeniden üretmesinin yanı sıra kendi sınıf habitusunun oluşmasını sağlamaktadır (Seidman, 2004, 148-149’dan aktaran Çeğin, Göker, 2015, 16). Çalışmamızda net bir sınıf ayrımı yapmak yerine grupların çeşitli sermayeleri, kültürel değerleri, yaşam tarzları, gündelik hayat pratikleri üzerinden analizi söz konusudur. Mekândaki sermayenin ve bireyler arasındaki ilişki ağının anlaşılması açısından öncelikle bireylerin yaşam tarzlarının göstergesi olan beden ve giyim tarzı, ev ve eşya dekorasyonu, sosyal aktivite, yeme alışkanlıkları, misafir ağırlama pratiği algısı ve davranış şekillerinin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu tutum ve davranışlar, eski mahalleden siteye geçiş sürecinde bir değişime uğrayıp uğramadığı yaşam tarzının analiz edilmesi ile anlaşılmaktadır. Ancak bunu yaparken “site yaşam

tarzı” habitusunu ve “mahalle kültürü” habitusu yargılanarak veya ötekileştirilerek değil, mekân ile ve ilişkiler ağı ile anlamlandırılarak yapılmaya çalışılmaktadır.

“Mahalle kültürü”nde mekânın kullanım biçimindeki tutum ve davranışlar kesin bir kural çerçevesinde çizilmemektedir. Balkondan halıların silkelendiği ve örtülerin çırpıldığı, sokak arasında halıların yıkandığı, sokakta yünlerin çırpılıp yıkandığı, çöplerin kapının önünde bırakıldığı, ayakkabıların kapı önlerinde bırakıldığı, balkondan balkona bağırarak konuşulduğu, gürültünün yapılmasında herhangi bir mahsurun görülmediği, kapı önlerinde oturulduğu, merdivenden çocukların ve bireylerin gürültülü bir şekilde indiği, aidatların olmadığı veya daha cüzi miktarda olduğu bir mekânsal habitusa dönüşmüş alışkanlıklar söz konusudur. Buna karşıt olarak “site yaşam tarzı”nda ise yönetici tarafından “siteye yakışır” bir ortamın olması açısından bireylerin site kurallarına uyması beklenmektedir. Sitedeki kurallar ise kesin, net ve esnetilme payı daha zordur. Bireylerden sitede gürültü yapılmaması, halı ve yünün çırpılmaması, halı ve yünün kapı önünde yıkanmaması, eski mahalleye göre daha yüklü miktarda olan aidatların zamanında ödenmesi, çöplerin konteynıra atılması, ayakkabıların kapı önlerinde bırakılmaması, kapı önlerinde oturulmaması, sitede düğünlerin olmaması, asansörün yük taşıma amaçlı kullanılmaması, yangın merdivenine ve sığınağa eşyaların bırakılmaması, balkondan balkona bağırılmaması gibi konularda hassasiyet gösterilmesi beklenmektedir. Bu kesim için yönetici, güvenlik sistemi, yeşil alan, çocuk parkı, otopark gibi fiziksel ihtiyaçlar zaruret haline dönüşmektedir.

Kent bağlamı açısından modern tarzda inşa edilen konutlarda, modern yaşam biçiminin hâkim olduğu gündelik yaşam pratikleri içerisinde gelenekselliği de barındırmaktadır. Modern kalıplar içerisindeyken daha çok geleneksel yaşam şekli yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu durum özellikle radikal kentleşme politikalarından olan TOKİ’lerde ve uydu kentlerde kendisini göstermektedir. Modern tarzdaki bu konutlarda yaşayanların yaşam biçimlerinin bu “modernliğe” uyumlu olması beklenmektedir. Geleneksel yaşam tarzları, âdetleri, ritüelleri ve kalıplaşmış davranış biçimleri ile gündelik yaşamdaki uyumsuzluk “kentleşme ama kentlileşememe veya geç kentlileşme” durumunu meydana getirmektedir. Geleneklerini devam ettirmek isteyen bireyler, kentlileşmiş alanlarda kendilerine yer açma, mekânı kendilerine göre şekillendirme, ideal olarak sunulan/dayatılan “kentlileşme” eğilimi yerine kendilerine göre yorumlama ve ruhsuz, yalıtılmış ve yapay bir düzene oturtulmuş

“modern” yaşam biçimlerine bir direnç gösterme eğilimi içerisine girmektedirler. Bu durum ise kent kültürüne uyum sağlayamadıkları için “arada kalmışlığı” meydana getirmektedir. Binadaki koridorlarda halıların serilip oturulması, kırsal yaşama olan özlemin yanı sıra kentsel mekânların alışık olmadığı ekmek, salça vs. ürünlerin binaların bahçelerinde yapılması, köyde veya gecekonduda herhangi bir “gariplik” olarak algılanmayan fakat kentlerde anakronik bir duruma dönüşen temizlik faaliyetleri (halı veya yün yıkama); erkeklerde daha nadir görünse de orta yaş ve yaşlı kadınların hâlâ geleneksel kıyafetler giymeleri (şalvar, geleneksel şallar) mekânda çelişkiyi göstermektedir. Sonuç olarak modern kent yapısı içerisinde geleneksel rutinlerin ve ritüellerin devam ettirilmesi bir anakronizmin olduğunu göstermektedir (Sevgili, 2015, 1054-1069).

Modern kent bireylerden birtakım tutum ve davranış beklentisi içerisindedir. “Mahalle kültürü” habitusuna sahip bireyler modern kent tasarımlı siteye ayak uydurmak için ya alışkanlıklarını değiştirme eğilimi içerisine girmektedir ya da “site yaşam tarzı”na direnerek habitusunu sitede devam ettirmektedir. Bu sebeple alandaki “mahalle kültürü” habitusu ve “site yaşam tarzı” habitusu söylemsel olarak mücadele içerisine girmektedir. Ama aynı zamanda mekânda farklı gelir gruplarına ait yaşam tarzlarının varlığı homojen yapı yerine heterojen bir yapı veya kültürel farklılık meydana getirmektedir. Bunun yanı sıra hem “site yaşam tarzı”na uyum sağlamak isteyen hem de “mahalle kültürü” habitusuna sahip olan bireyler arada kalmanın verdiği çelişkiyi yaşamaktadır. Bu durum bireyin aidiyetlik konusunda kendisini iki tarafa da ait hissetmemesine ve mekânda yabancılaşmasına sebep olabilmektedir.

3.2. Bourdieu Kavramlarının Gündelik Hayat Pratikleri Ekseninde Değerlendirilmesi

Düalist bakış açısını ret eden sosyologlardan olan Bourdieu, yapı/eylem, nesnel/öznel ve teori/pratik karşılığını aşmaya çalışmaktadır. Ona göre sadece iki taraftan da bakmak değil aynı zamanda ayrılmaz ikili olduklarını görmek önemlidir (aktaran Calhoun, 2014, 93). Bu açıdan Kasapoğlu’nun (2016, 18) aktardığı üzere Bourdieu “tözcü” (substantialist) yerine “ilişkisel” (relational) yaklaşımın benimsenmesi gerektiği düşüncesindedir. Sosyal düzeni şekillendirerek sosyal olguların özüne inme eğilimi içerisindedir. Bir konuyu bağlamsal çerçeve içerisinde bütünün bir parçası olarak görmektedir. Konu ve nesnenin anlamı kendi özünde

bulunmamakta ve özellikleri, nitelikleri tarafından belirlenmemektedir. Bunun yerine anlamın, nesnenin içinde bulunduğu “alan”, pratikler veya aktivitelerden kaynaklanmaktadır. Bourdieu sosyolojisi ile gündelik yaşam, “alan” içerisinde analiz edilerek özne-nesne ilişkisi ve alandaki mücadele anlaşılmalı çalışılmaktadır. Bourdieu, araştırmamızda kuramsal dayanağımızı oluşturmaktadır. Kendisinin “toplumsal eylem teorisi” bireylerin tutum ve davranışlarının anlaşılmasını sağlayacak önemli bir kılavuz aracılığı sunmaktadır. Bu doğrultuda “mahalle kültürü” alanından “site yaşam tarzı” alanına geçiş sürecinde bireylerin gündelik yaşam pratikleri konusunda hangi açılardan etkilendiği Bourdieu’nun alan, habitus ve sermaye kavramları ile anlaşılması önem arz etmektedir.

Sosyal dünyaya aşina olmak, dünyaya “kendiliğinden sahip olmak” demektir. Gündelik hayatta farkında olmadan içselleştirilen bilgiler gibi “sahip olma” durumudur. Oysa Bourdieu “kendiliğinden bilgi”ye karşı çıkarak, insan bedeni toplum tarafında şekillendirilip, kontrol edilip ve kısıtlansa dahi, toplumsal anlamın algılayıcısı ve üreticisi olarak bireyin rol oynadığını vurgulamaktadır (aktaran Löfgren, 2014, 230-259). Araştırmanın merkezinde yer alanda, bireyler katıksız “yanılsamalar” oldukları ve var olmadıkları anlamına gelmemektedir. Aksine eyleyiciler alanda toplumsal olarak etkin ve hareketli olmalarında kaynaklı olarak çevresini etki altında bırakabilmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 93). Toplumsal eyleyiciler, dış kuvvetlerce mekânîk olarak çekilen ve itilen “parçacıklar” olmaktan ziyade, sermaye taşıyıcılarıdır ve donandıkları sermaye gereğince bulundukları alanda sermaye dağılımının korunmasına veya baş aşağı edilmesinde etkilidir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 94). Hem etkisi altında kalan hem de etkisi altına alan birey, özne-nesne ilişkisini sunmasının yanı sıra alandaki yatkınlıkları ve alan içerisindeki hareketleri incelemeyi ve alana dair bilgi sunmada kolaylık sağlamaktadır. Bu sebeple alandaki öznenin habitusunun anlaşılması aynı zamanda alandaki güç mücadelelerinin ve ilişkilerinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Toplumsal eyleyicilerin pratikleri, sahip olunan mallar, kanaatler arasındaki farklılıklar, algı kategorileri, ayırım ilkeleri aracılığıyla algılandıklarında simgesel farklılıklar ve ayrıştırıcı göstergeler olarak çözümlenmelidir (Bourdieu, 2015b, 23). Bu sebeple olabildiğince hakikati veya alandaki verileri nesnelleştirmek gerekmektedir (Bourdieu, 2015a, 26). Bireylerin “simgesel farklılığı ve ayrıştırıcı göstergeleri” nesnelleştirilmesi sonucunda oluşan veriler aracılığı ile alanın

anlamlandırılması ve bireyin habitusunun çözümlenmesi mümkün hale gelmektedir. Bu doğrultuda mekândaki “simgesel farklılıklar ve ayrıştırıcı göstergeler”in düşünülmesi gerekmektedir.

Ekonomik konum büyük ölçüde sınıfı belirlerken, ekonomik sermaye tarafından şekillendirilen kültürel sermaye sınıfsal kesimleri oluşturmaktadır. Toplumsal uzamdaki her mekân, belirli yaşam koşulu yani sınıf sunmaktadır. Belirli bir sınıf durumu deneyimi sunan, bireylere belirli bir yatkınlık setini dayatan sosyal konumu paylaşan bireyler kendi toplumsal pratiklerini yapılandıran ortak bir habitusu üreten rehberlik sağlayan, sınırlayan, bireysel yeniliği mümkün kılan, tekrarlanan deneyimler yaşamaktadırlar (Seidman, 2004, 145’den aktaran Çeğin, Göker, 2015, 19). Sosyoekonomik hiyerarşiler, yaşam tarzı hiyerarşilerini ortaya çıkarmakta, ekonomik ve sosyal koşulların evreni ile yaşam tarzları evreni arasındaki ilişkiler toplumların anlaşılması için sınanabilir bir yöntem sunmaktadır (Çeğin, Göker, 2015, 10-19). Ekonomik yapının getirmiş olduğu belirli yaşam tarzı günümüzde tüketim alışkanlıkları ve nesnel objeler ile bastırılmaya veya üzeri örtülmeye çalışılmaktadır. Birey kendi sınıf habitusunu bırakarak bir üst sınıf habitusunu edinmeye alırsa da bu oldukça zor süreci ve çabayı gerektirmektedir. Bireyler bu doğrultuda bir üst sınıf alanına girmek için ciddi çaba sarf etmektedirler. Görsel ve şaşalı dünyanın ön planda olduğu günümüzde bireyler olduklarından farklı görünmeye –örneğin fakirken zengin görünmeye, bazı sermayeleri olmamasına rağmen varmış gibi gösterme vb.- çalışmaktadırlar. Kentsel dönüşüm projeleri ile modern ve yeni evlere geçen bazı bireylerin, “mahalle kültürü” habitusunu devam ettirmeye çalışılırken, bir kısmı “site yaşam tarzı” habitusunu edinmeye çalışarak bu alana girmek için mücadele edebilmektedir.

Bourdieu kuramının alan, sermaye ve habitus kavramları özellikle ampirik araştırmalarda özne-nesne ilişkisi ve mekânı anlamlandırmak açısından ciddi katkılar sağlamaktadır. Bu sebeple bu kavramlarda metinde işlenecek ve sahadaki karşılığı analiz edilecektir. Esenler bağlamında yapılacak araştırmamızda bu kavramların anlaşılması ve sahaya yansıtılması ile mekân daha iyi anlaşılacaktır. Sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel sermayeyi yansıtan beğeniler, yaşam tarzı gibi alanların nesnelleştirilerek sorulması algıların ölçülmesi ile mümkün olacaktır.

3.2.1. Bourdieu'nun Özne-Nesne Yaklaşımı

Bourdieu teorisinin temel kavramlarını oluşturan alan, sermaye ve habitusu anlamak için öncelikle özne-nesne ilişkisini anlamamız gerekmektedir. Nesnelcilik, sosyal gerçekliğin bilinçleri veya iradelerine bakmaksızın eyleycilere kendisini dayatan ilişkiler ve güçler bütününden meydana gelmektedir. Öznellik ise bireysel temsilleri temel almaktadır. Bourdieu ise nesnelci ve öznelci diyalektik bir ilişki içerisinde. Bir taraftan aktörlerin öznel temsilleri bir tarafa bırakılarak, nesnel yapıların eyleyciler üzerinde kurduğu dayatmalar ile bireylerin pratiklerini kısıtlamaktadır. Öte yandan ise eyleycilerin bu nesnel yapıları korumaya veya dönüştürmeye çalışırken verdikleri bireysel ve kolektif mücadeleler yönlendirme kabiliyetleri söz konusudur. Bu sebeple toplumsal yapı, karşılıklı inşa ve tekabülîyet ilişkisi içerisinde. Bu ilişkinin sağlanması için Bourdieu habitus, sermaye ve alan ilişkilerini bu doğrultuda oluşturmaktadır (aktaran Wacquant, 2014a, 61).

Öznellik ve nesnellik karşıtlığı içerisinde girmeden ikisinin arasında köprü kurmayı hedefleyerek, sosyal yapılar ile eyleyciler olarak bireyler arasında karşılıklı ve etkileşime odaklanarak sosyal pratiği anlamaya çalışmaktadır (Öztimur, 2014, 582). Toplumsal hayatı bilişsel ve statik terimler ile betimleme eğilimini reddederek, yapısalcılığın failliği ihmal eden bir iç mücadele alanı olarak ifadelendirmektedir (Calhoun, 2014, 89). Rasyonalite anlayışı eyleycilerin bireysel ve kolektif tarihleri yok saymaktadır. Oysa eyleycilerin tercihleri, tarih aracılığıyla onları üreten ve onların da yeniden üretme eğilimi gösterdikleri nesnel yapılarla karmaşık bir zamansal diyalektik içerisinde oluşmaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 113). Bourdieu ve Goffman'ın oyun metaforunda oyuncunun iyi veya kötü oynayabileceği gibi bireyler kendi yaşantılarında farklı şeyler yapmaya çalışsa dahi her daim toplumsal düzeni yeniden üretme eğiliminde oldukları bir performans şekli olan sosyal hayat düşüncesini paylaşmaktadırlar. Birey bilinçli bir eylem içerisinde olmasa dahi alışverişte, apartman dairesi kiralandığında, mal sahibi olduğunda, işe gidildiğinde şirket düşüncesini ve pratikleri yeniden üretmektedir (aktaran Calhoun, 2014, 90-105).

“Öznel”, pratik bir kavrayışla yani zevk gibi tercihlerden, görüş ve ilkelerinden kalıcı bilişsel yapılardan ve koşulların algılanışından ve bu koşullara verilecek yanıtları yönlendiren eylem kalıplarından oluşan edinilmiş bir sistemle donatılmış, eyleyen ve bilen eyleycilerdir (Bourdieu, 2015b, 42). Burada dikkat

edilmesi gereken toplumsal eyleyiciler belli bir dalı seçen öğrenciler, çocukları için belli bir kurum seçen aileler vb. mekanik güçlere tabi olan birer parçacık olmamakla birlikte, rasyonel eylem kuramı savunucularının sandıkları gibi olguların tam bilgisiyle ve tamamen önceden tasarlayarak eyleyen bilinçli ve bilen özneler de değildir (Bourdieu, 2015b, 42). Bu sebeple ne sadece yapı ne de sadece özneler ile var olan toplumsal yapı sistemi vardır. Bunun yerine daha uzlaşıcı daha karşılıklı etkileşim içerisinde olunan ve değiştiren, dönüştüren özne/nesne yapısı ilişkisi söz konusudur. Alanın bu şekildeki tasavvuru ile bilinçsiz, pasif, durağan eyleyici yerine daha aktif, hareket eden bireyler alanda yer almaktadır. Dolayısı ile kentsel dönüşüm mekânında yaşayan eyleyicilerin sadece yapının bir tutsağı ve kuklası oldukları bir teoriyi kabul etmek yerine öznenin de sesinin çıktığı, düşünen ve aksiyona geçen toplumsal yapı sistemini kabul etmek yerinde bir seçim olacaktır. Böylece her alanda değişen eyleyicinin hareketlerinin anlamlandırılması ve yapı ile olan ilişkisi analiz edilebilir.

3.2.2. Bourdieu’nun Alan Kavramı

Bourdieu alan kavramını çok boyutlu konumlar ve faillerin bu konumlara yerleşmesi olarak tanımlar ve alan kavramının, toplumsal dünyada öznelerarası etkileşime ve ilişkilere indirgenmesine karşı çıkmaktadır. Bu doğrultuda alandaki yapısal-nesnel ilişkiler ağı, öznelerarası ilişkilerin ve etkileşimlerin biçimini ve içeriğini belirlemektedir (aktaran Kaya, 2014, 397). Esenler Turgut Reis Mahallesi’ndeki kentsel dönüşüm mekânını bir alan olarak kabul edilecek olunursa, ihtişamla sunulan bu “modern yapıların” nasıl özelliklere sahip olduğu ve eyleyicilerin bu alanda nasıl hareket etmeleri istendiği, var olan mücadeleler, alanın sahiplerinin veya iktidarlarının kimler olduğu ve bu doğrultuda iktidar sahiplerinin söylemleri ile alanı nasıl korudukları gibi konulara bakılması açısından “alan” kavramını anlaşılması önem taşımaktadır.

Alanlar ekonomide, siyasette ve sınıf yapısında özerkleşmesine bağlı olarak tarihsel süreçte değişmektedir. Bu sebeple alanları birleştiren evrensel bir sınıflandırma sistemi kurmak mümkün değildir. Aynı şekilde her alanda var olan farklı mücadeleler söz konusu olduğu için alanların evrensel bir tanımı da yoktur. Bu sebeple alan dinamik, değişime her daim açık ve alanların her birinin kendi mantığı, kuralları ve özgül düzenlilikleri söz konusudur. Alandan bir alt-alana geçiş (örneğin

edebiyat alanından roman alt-alanına geçiş) niteliksel bir değişim meydana getirirken, her alanın sınırları alanın içerisindeki mücadeleler doğrultusunda açık bir oyun mekânı oluşturmaktadır. Alan, hiç kimsenin icat etmediği, bütün oyunlardan daha akışkan ve karmaşık bir oyun yapısına sahiptir. Her alanın sınırları aynı derecede belirgin ve net olmamakla birlikte kayıtlı kurallara sahiptir. Bu sebeple her alanın zorluk derecesi farklılık göstermektedir. Bazı alanların kuralları açık ve kesin olarak kodlandığı için, sınırları geçirgen ve akışkan, konum ve meşrulukları ise esnek ve çeşitlilik arz ederken; ekonomik alan, akademik alan veya bürokratik alana girmek daha zordur. Giriş kuralları net ve açık oldukça alana girişlerin kolaylığı da o düzeyde artmaktadır (Kaya, 2014, 408-415). Bu doğrultuda “site yaşam tarzı” alanındaki iktidar grubun söylemlerinden hareketle alanın sınırlarının çizilmesi gerekmektedir.

Bir alan ile o alana uyarlanmış yatkinlıklar sistemi arasındaki bağıntıdan doğan harekete geçme eğilimi tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilmiştir. Bu durumda sermaye, yatırım, çıkar gibi kavramların her alanda aldıkları özgül biçimi tanıma ve tanımlama olanağını vermektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 107). Bu sebeple birey ve toplum arasında kendiliğinden bir ilişki yerine, habitus ve alan arasında inşa edilmiş bir ilişkiyi, yani yatkinlıkları “bedenlerden cisimleşmiş tarih” ve “şeyler içinde nesnelleşmiş tarih” ilişkisi söz konusudur. Ne habitus ne de alan toplumsal eylemleri tek taraflı olarak belirleme kapasitesine sahiptir (Wacquant, 2014a, 64). Yani bireylerin bilinçli olarak bir gelir, statü veya g artırma stratejileri içerisinde olduğu bir toplumsal eylem teorisi yerine, bireyler toplumun sağladığı itibar arzusu inançlarına göre davranmaktadır (Bourdieu, 1997a, 280’den aktaran Wacquant, 2014a, 58). Alandaki habitus eyleyicilerin hal ve hareketlerinde, bedensel duruş, tüketim ve dış görüntülerine sirayet etmesinden ötürü bireyde bedenselleşmiş habitus şeklini almaktadır.

Toplumsal olay ve kalıbı açıklamak için aktörün sosyal inşası ve içerisinde hareket ettiği toplumsal alanın oluşumu kadar, onların birbiriyle karşılaştıkları ve birbirlerini etkiledikleri özel koşulları da amayı gerektirmektedir (Wacquant, 2014a, 64). İlişkiler ağının açıklanması ile mekânda nasıl bir alanın olduğu ve bireyleri nasıl yönlendirdiği ve bireylerin de onu nasıl etkilediğini göstermektedir.

Alanın kendisine has yapısından dolayı gelişim sırasında kendisini dış etkilerden yalıtma ve komşu veya davetsiz alanlar üzerinde ve karşı olarak kendi

kıstaslarını geliştirme kapasitesine sahiptir. Ayrıca alan içerisindeki aktörleri özel davranış kalıplarına yönlendirmektedir (Wacquant, 2014a, 63-64). Baktığımızda tüm alanlarda ortak olan şey alana yeni girenler ile alanın özgül sermayesi üzerinde hegemonyası olan baskın sınıf arasında sermayenin tanımı ve dağıtımı konusunda sürekli bir mücadelenin olmasıdır. Alana erken katılan ve alanı tanımlarından dolayı fazlasıyla sermaye biriktirmiş hâkim gruplar savunmacı refleksleri ile mevcut sermaye dağılımını koruma stratejilerini sürdürmeye çalışırken, diğerleri de bu konumdakileri yıkma stratejileri geliştirmeye yatkındırlar (Wacquant, 2014b, 64, 400). Tarihsel süreç içerisinde bulundukları alanın iktidarı olan bireyler, alanla olan bağlantılarının geçmişe dayanmasından ötürü alan içerisinde daha deneyimli ve stratejik davranmaktadır.

Bu doğrultuda alanda hâkimiyetlerini sağlayan ilkeleri korumak için egemen gruplar, koruma, takip ve altüst etme gibi stratejileri uygulamaktadırlar. Alana yeni girenler ise, egemen grupların alanda yeniden-üretimlerini sağlayan doxayı (sabit kanaati) sarsmak için yeni stratejiler geliştirmektedirler. Alanın baskın gruplarının Ortodoks tutumları ve alana yeni girenlerin heterodoks tutumları alanın dinamik yapısının ve statüsünün sürekli korunmasına ve yeniden-üretilmesine sebep olmaktadır. Baskın gruplar alanda herhangi bir değişimde, sermayelerinin tanımını, dağıtımını ve yeniden-üretimi konusundaki hâkimiyetlerini kaybedebilirler. Bu sebeple ya mevcut durumun devam etmesi gerekir ya da değişmesi gerekiyorsa egemen grup kendi kontrollerinin altında bu değişimi gerçekleştirmek isterler. Alandakiler sürprizlere ve radikal çıkışlara karşı temkinli iken; alana yeni girenlerin ise benimsediği yol ilk etapta takip stratejisiyken, sonrasında hâkim konumları elde etmek için uygun fırsat kollama çabasına dönüşmektedir. Alandaki herkes (yeni girenler de dâhil) güç alanında yer almak mücadelesi içerisinde olmaktadır. Takip stratejisi, heterodoks heyecanlarla alana yeni girenlerin nasıl da hâkim alanın etkisine kapılıp Ortodoks söyleme kayabileceğinin bir sembolüdür. Altüst etme stratejisi ise baskın gruplara ait olup sermayede göze en az görünen ve alanın meşruiyetini en esaslı sorgulamasıdır. Ancak bu sorgulama her daim aynı hızda gitmeyebilir, alanın doxic yapısı buna izin vermeyebilir (Kaya, 2014, 400-401).

Kentsel dönüşüm bağlamında bakıldığında bu stratejilerin baskın grup ve alana yeni girenler tarafından nasıl ve ne yönde kullanıldığının gösterilmesi elzemdir. Mekânda baskın grup kendisini diğerlerinden ayırıştırarak alanda güç gösterisi

yapmaktadır. Bu doğrultuda alandaki stratejiyi kullanarak statüsünü ve çıkarlarını koruma eğilimi içerisine girebilmektedir. “Site yaşam tarzı” alanındaki iktidar grup konumunu ve farkını söylemler, davranış ve algı kalıpları üzerinden gösterebilmektedir.

Kentsel Dönüşüm uygulaması ile eski evlerine göre daha lüks ve yeni evlere geçen gruplar bir noktada yeni bir alana da girmiş olmaktadır. Bu alanda eski yaşam tarzlarını ve edindikleri bir takım pratikleri geride bırakmak zorunda kalabilmektedirler. Erman’ın yapmış olduğu araştırmaya göre özellikle köyden göç eden ve gecekonduya yaşayan gruplar -şehirli modern orta sınıf üzerinden tanımlanan- site/daire yaşamına alışmaları parçalanmış habitusları sebebi ile onları sarsmaktadır. Yaşamı boyunca edinmiş olduğu oturma, yeme alışkanlığı, konuşma, giyinme gibi pratikler yaşam çevresini tanımlayan dünyasını oluşturmaktadır. Oysa gecekondu mahallesinde köylü davranış ve görünüşleri ortamın zaten getirmiş olduğu bir tutum olmasından ötürü bir sorun teşkil etmemekteydi. Gecekonducuların yıkılması ile taşınılan site ise bambaşka bir ortam olmasından ötürü eski alışkanlık ve yatkınlıkların yenisi ile çatıştığı bir dünyayı da beraberinde getirmiştir. Toplumun ilerlemesine olanak olarak sunulan “yeni yaşam çevresi” köklü dönüşümler talep etmekte ve bir noktada “kimlik kaybı”na neden olmaktadır. “Gecekondu habitus”undan çıkan/çıkarılan insanlar içinde oldukları eğilim ve beklentiler farklılaşabilmektedir. Yaşça büyük olanların çoğunluğu eskiyi sahiplenme eğiliminde iken, yaşça daha çok genç olan kadınlar ise daireyi statü atlamak için önemli bir basamak olarak görmektedir. Bir nevi “kabuk değiştirmek”/”kabuğunu kırmak” istemekte, kıyafetlerine, konuşmalarına dikkat etmektedirler. Daha ileri bir boyutta kendilerini “yukarı” çekebilmek için köylü komşularıyla aralarına mesafe koymakta ve hatta bazıları onları beğenmemekte ve eleştirmektedir. K-TOKİ’de yeni toplumsallık kurulurken, daire yaşamı üzerinden büyük bir çekişme yaşanmaktadır (Erman, 2016, 296). Kentli, modern yapıyı sunan “site yaşam tarzı” alanındaki iktidar grup, alana girmeye çalışanlar ve bu alana girmeye değer bulmayanlar arasında çekişme ötekileştirme, dışlama şeklinde gerçekleşmektedir.

Fiili ve potansiyel kuvvetlerin mekânı olan alan, aynı zamanda bu kuvvetlerinin şekillerinin dönüşümü ya da korunması için de mücadele edilen bir alan olmuştur. Alan içerisinde baskın gruplar bireysel ya da kolektif olarak konumlarını koruma ya da iyileştirmeye veya hiyerarşi ilkelerini dayatmaya

çalıştıkları stratejileri yönlendirmeye çalışmaktadır. Yani eyleyicilerin stratejileri, alandaki özgül sermayenin dağılımındaki konumlarına ve alanı algılayışlarına, alanın içinde durdukları noktadan alana bakış açılarına bağlıdır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 87). Dolayısıyla alana egemen gruplar alanın sınırlarını, tanımlarını muhafaza etmek ve alana girişleri kontrol ederek kurulu düzeni korumaya çalışmaktadır. Alanda üretim yapan nüfus arttıkça, mevcut hiyerarşik yapıyı korumanın önemi ve aciliyeti de artmaktadır; çünkü böyle durumlarda alan kolayca dış etkilere açık hale gelmektedir. Alana giriş yapanların sayısındaki artış alışla gelmiş işleyişin mantığını tersine çevirebilmekte ve getirdikleri yeni üretim teknikleri kurulu düzeni tehdit etmektedir (Kaya, 2014, 410). Bu sebeple alana girenlerdeki sayının artması alandaki iktidar sahiplerinin konumunu tehdit etmekte ve alana yeni girenler gerekli nesne ve farklılıkları küresel ve kapitalist dünyada edinmesi epey kolaylaştığından oyuna adapte olması ve stratejileri kullanması da kolaylaşmaktadır.

Erman'ın "*Mış Gibi Site*" adlı kitabında yer alan araştırmaya göre ev sahipleri topluma ve o mekânın getirmiş olduğu hiyerarşik statüyü içeren alana ayak uydurmak için komşuyu rahatsız etmemeye çalışma ve bu doğrultuda kapıların yavaş kapatılması, komşunun ziline basmaya çekinme gibi tutumlar tamamen "gürültücü komşu" olmaktan kaçınma adına yapılmaktadır. Bu durum alana girmeye çalışan komşuların serbest davranmasını engellemekte (Erman, 2016, 269) ve sınırlandırmaktadır. Oysa alana hâkim olan veya aşinalık taşıyan eyleyiciler alan içerisinde gayet rahat bir şekilde hareket etmektedirler. Çok katlı TOKİ apartmanlarında yaşamanın getirmiş olduğu bir takım davranışlar bireyi bir forma sokar iken aynı zamanda geçmişte edinmiş oldukları pratiklerin de değişmesini beraberinde getirmektedir. Bu sebeple bireylerin bu yaşam tarzına alışması ve bu alana girmeleri için fedakârlıkta bulunmaları ve gerekirse bazı gündelik hayat pratiklerinden taviz vermeleri gerekmektedir. Bu durum ise bireylerin endişe duymasına sebep olurken rahat hareket etmelerini engellemektedir.

Bir alan, alanın etkisinin görüldüğü mekân olarak düşünülebilmektedir. Bu mekânda nesnenin başına gelenler, nesnenin içkin özellikleriyle değil, ancak alanın asli özellikleriyle açıklanabilmektedir. Alanın sınırları ancak alanın etkisinin bittiği noktada bulunmaktadır. Bu evrenlerin nasıl somut olarak kuruldukları ve nerede sona erdikleri, kimlerin bunun parçası oldukları, kimlerin olmadıkları ve gerçekten bir alan oluşturup oluşturmadıkları incelenerek anlaşılabilir. Örneğin X veya Y'nin,

algılanan şekliyle alanın temel yasasında yazılanlara göre uygun bir sosyolog olmadığını ya da gerçek bir sosyolog olmadığını söylemek aidiyet ölçütlerini dayatarak ve kabul ettirmeye çalışarak konjonktüre göre başarılı ya da başarısız olduğunu alanın sınırlarını çizerek belirtmektir. O halde, alanın sınırları, ancak ampirik bir araştırmayla belirlenebilmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 85-86). Bu doğrultuda sınırların nasıl gösterildiği ve tanımlandığı, kimlerin iktidar olup ve kimlerin dışlandığı ilişkiler ağı ile “site yaşam tarzı” alanında yapılacak ampirik bir çalışma ile mümkündür.

Alana kimlerin girebileceği, alan içerisindeki egemen güçlerin koymuş olduğu kural ve kıstaslara göre belirlenmektedir. Karacaören TOKİ araştırma alanında mekân sahiplerinden bazıları kendilerini site halkından farklı görmekte ve “dairede yaşamasını bilenler, kendine ve ailesine çeki düzen verenler dairede oturmalı” diyerek, kendilerini bir üst sınıfa ait olarak göstermektedirler. Daire yaşamının nasıl ve kimler için olması gerektiğini söyleyerek (Erman, 2016, 253) bir yandan alanın sınırlarını çizmekte ve kendisini diğerlerinden farklılaştırmaktadır. Site yaşam tarzına ve bu yatkinlıklara sahip olduğunu ve sitelerde yaşayabileceğini düşünen bu grup, Erman’ın (2016, 252-253) deyişiyle kentte doğmuş genç kadınlar kendilerini apartmana uygun kesime dâhil ederken, buna uygun olmayan komşularını bunun dışında tutmaktadır. “Herkes her yerde yaşayamaz, insanların kendileriyle, geliştirmeleriyle alakalı bir durum. Herkes her yerde yaşamamalı” söylemleri ile alanda kendi konumunu koruma stratejisi geliştirmektedir. Aynı şekilde sınıf atlama çabası içerisinde olan iki görüşmeci ise daire yaşamını bilmeyenlerin dairede yaşamaması gerektiğini şu tutum ve davranışlar üzerinden ifade etmektedirler: “Ekmeği yiyorlar, sofraya bezini çırpıyorlar, koca koca ekmekleri atıyorlar, herkese göre değil apartman. Apartmanda terbiyeli, kendini bilen, temizliğinde tutumlu olan insanlar yaşar. Asansörde tüküren insanlara yazık.” diyerek dışlama strateji kullanılmaktadır. Buna karşın “Gecekondu köylülere, daire şehirlilere uygundur” söylemini karşın gecekondu ezikliğini kabullenmeyenler, kendilerini daire yaşamı için yeterli olduklarını ve dairede yaşamının onların da hakkı olduğunu düşünenler ise (Erman, 2016, 252-253) alana girmeye çalışan kesimi oluşturmakta ve alana girmek için gerekli yatkinlıkları edinmeye çalışmaktadırlar. Bir alan mücadelesinin söylemler üzerinden nasıl meydana geldiğini Bourdieu kavramları ile daha iyi anlaşılacağını düşündüğümden Esenler’de bu analizin yapılması önem arz

etmektedir. Adeta savaş alanından farksız olan bu mücadele biçiminin görüşmeciler tarafından nasıl ifadelendirildiği ve kullandıkları stratejileri mekândaki ortamın anlaşılmasına olanak verecektir.

Gecekondu veya az katlı apartman dairelerinden sitelere geçişte yaşanan mekân değişikliği bireylerin gündelik hayatlarını da etkilemektedir. Yeni çevre ister istemez eski gecekondu halkının yaşamına yeni unsurlar ve yeni roller getirmektedir: AVM’de alışveriş, Hanımlar Lokali’nde spor, Lokal’in düzenlediği bedava geziler, kurslar. Gündelik yaşam pratiklerinde site halkı modernitenin sunduğu norm ve orta sınıf davranış kalıplarından çok uzak, kamusal alan-özel alan ilişkisi “esnekleştirilmiş”, gecekondu faaliyetleri sitenin ortak alanlarına taşınmıştır. Bir yandan site sakinlerinin bir kısmının geçmişini ve köy kimliğini sahiplenerek korumak istemesi diğer yandan gecekondudaki gibi sosyalleşme araçları sitede çelişkileri barındırmaktadır. Fiziksel olarak dairede yaşasa da gönlü gecekondu kalan bu kesim aynı zamanda site yöneticileri tarafından “kentli modern” kurgunun getirmiş olduğu davranış kalıplarına hapsedilmeye çalışılmaktadır. Bu sebeple TOKİ’ler özlemleri, hevesleri, öfkeleri, hayal kırıklıkları, çatışmaları, çekişmeleri içerisinde barındıran bir yapıdır (Erman, 2016, 317). “Mahalle kültürü” ile “site yaşam tarzı” habitusları arasında sıkışmış bireyler ya alana ayak uydurması gerekmekte ya da alana girmeye değer bulmadığı, alanda herhangi bir motivasyon, çıkar gütmeyeceği için baştan alana girmeyi reddetmektedirler.

Alana duyulan aidiyet kentsel dönüşümde kültürel sermaye ve kodlarının yanı sıra ekonomik sermayeye dayandırılmaktadır. Hatta “modern” olmak bir noktada bireyin ekonomik sermayesine dayalı olan orta sınıf ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin Erman’ın araştırmasında “Topluma hâkim olan “modernlik” yeniden mi kurgulanıyor yoksa tamamıyla olumsuzlanarak ret mi ediliyor?” sorusu üzerinden “Modern insan nasıl olur?” sorusuna görüşmecilerin vermiş olduğu yanıt şöyledir: “Moderen insan Ankara’da doğmuş, yoksulluğu görmemiş, iyi giyinmiş, açlık sefalet çekmemiş, medeni bir insan”; “Başına buyruk, muntazam giyinen. Düzenli tatile giden”, “Lüks bir yerde oturursun moderen olunca.” “Yani modernini hali vakti yerinde bir şehirli olacak; iyi giyinip iyi yaşayacak.”, “Arabası vardır, eşiyile çocuğuyla yazlığa gider. Yemeğe çıkar, nerede güzel yemek var, takip eder.”, “Halk tipi bir insanım imkânım olsun ben çok moderen olurum. Lüks işi, modern işi biraz imkân işi.” (Erman, 2016, 302) şeklindeki tanımlamalar hem maddi hem de kültürel

olarak nasıl olman gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple bu alana girmek isteyenler kural ve kriterlerin neler olduğunu bilmekte ve bu sermayeleri edinmeye çalışmaktadır.

Site yaşamını yücelten kesimin yanında gecekonduyu aşağılamadan, belli bir yaşam biçimi üzerinden tanımlayanlar da söz konusudur. Görüşmeciye göre gecekonduda hür olmak isteyen yaşamaktadır. Toprağı seven ve onunla uğraşan, daha mütevazı, ailedeki kişi sayısı çok olan kişiler gecekonduyu tercih etmektedir (Erman, 2016, 253). Kısacası K-TOKİ’lerde çoğunluğu gecekondudan göç eden site sakinleri arasında kentli modernliğe karşı duruşu olanlar ile bu doğrultuda değişmeye istekli olanlar arasında çekişme, bir anlamda “kültür çatışması” yaşanmaktadır. Modern kentli-apartman kültürüne sahip olanlar ile değişmeyi reddedenler arasında gündelik yaşam üzerinde tartışma ortamı yaşanmakta (Erman, 2016, 315) ve alana girmek isteyen ile alanın dışında durmak isteyen iki grup mücadelesi verilmektedir.

3.2.3. Bourdieu’nun Sermaye Kavramı

Kentsel dönüşüm alanındaki yapının ve ilişkilerin anlaşılması açısından Bourdieu’nun sermaye kavramının anlaşılması ve sahadaki görünürlüğünün incelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple metnimizde sermaye ve sermaye çeşitlerini kentsel dönüşüm örneklemini bağlamına oturtularak çalışılacaktır. Bireylerin yeni mekân olan siteye geçmesi ile eski gündelik hayat pratiklerinde meydana gelen değişimlerin anlaşılması açısından sermaye çeşitlerinin alandaki görüngülerinin gösterilmesi gerekmektedir.

Sermaye ancak bir alana bağlı olarak var olmakta ve işlev görmektedir. Sermaye, alan üzerinde, alanın yapısını oluşturan maddeleşmiş ya da somutlaşmış üretim ya da yeniden üretim araçlarının dağıtımı üzerinde, alanın sıradan işleyişini tanımlayan kurallar ve düzenlilikler üzerinde, yani buradan kaynaklanan faydalar üzerinde bir iktidar sağlamaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 86). Alana hâkim olmak aynı zamanda sahip olunan sermayelerin türleri ve zenginliği ile doğru orantılıdır. Bu sebeple alana girmek isteyen eyleyiciler, alanın kurallarından biri olan etkin sermaye türüne de sahip olmalıdır ki alan girişi kolaylaşsın.

Toplumsal eyleyiciler dış kuvvetler tarafından yönlendirilen ve itilen “parçacıklar” olmak yerine sermaye taşıyıcılığı ve donandıkları sermaye (miktarı ve yapısı) gereğince alanda işgal ettikleri konuma ve yörüngelerine göre, ya sermaye

dağılımının korunmasına, ya bu dağılımın baş aşağı edilmesine yönelme eğilimleri içerisinde olmaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 94). Bir başka deyişle, bireylerin yönlerinin ve hareketlerinin yasasını onları şu kurum ya da bu dala yönelten “Vahiy”in kökünü kendilerinde, yani habituslarında taşımaktadırlar. Örneğin sermaye yapısının ürettiği tercihler sistemi, gençleri eğitimle ilgili ve toplumsal seçimlerinde ve bunlara tekabül eden pratik ve kanaatleri benimsemeye özendirilmektedir. Bazı öğrencilerin entelektüel dergiler okuması, tiyatro ve sinemaya sıkça gitmesi ve az spor yaparken, bazı öğrencilerin kendilerini daha çok sağda görerek yoğun biçimde spor yapması gibidir (Bourdieu, 2015b, 43). Dolayısıyla hem sermaye sisteminin hem de öznenin seçiminin birbiriyle etkileşimde olduğu bir toplumsal yapı sisteminde alanda var olan tercihler, eyleyicileri yönlendirmekte ve özellikle alanda yer almak isteyenler için bu pratikleri edinmek bir fırsata dönüşebilmektedir.

Sermaye türlerine bakılacak olursa dört temel tür sıralanabilir: Ekonomik (maddi ve parasal değerler), kültürel (kıt sembolik mallar, beceriler ve unvanlar) ve sosyal (bir gruba üyelikten kazanılan) ve dördüncü olarak sembolik (“bahsettikleri” zaman ve paraya hayırseverlik yüklemenin bir sonucu olarak üst sınıfın üyelerine ahlaki nitelikler atfedildiğinde) sermayedir (Wacquant, 2014a, 62-63). Nesnelleştirilmiş veya somutlaştırılmış olan ekonomik sermaye, kar üretmek için potansiyel kapasite olarak birikmesi zaman alan sermaye çeşitlerindendir (Bourdieu, 1986, 241). Toplumsal sınıfların barındırdığı sermaye hacimleri sınıfsal farklılıkları oluşturmaktadır. Ekonomik statü ise büyük ölçüde sınıfı belirlerken, ekonomik sermaye tarafından şekillenen kültürel sermaye ise sınıfsal kesimleri oluşturmaktadır (Bourdieu, 2015a, 16). İkinci tür olan kültürel sermaye ise, toplumun etkili grupları tarafından kabul edilen, kendini uygun şekilde ifade eden değerler, tatlar, dil, özel beceriler ve rekabetler gibi beklenen tavır ve davranış şekillerini kapsayan ve yaşam biçimini belirleyen paylaşım ve anlamlar bütünüdür (Çekmiş ve diğ., 2007, 154). Bireylerin hareket ve tavır alışlarındaki farklılıklar, yatkınlıkların kökeninde yer almasından ötürü (Bourdieu, 2015b, 21), eyleyicilerin sermaye ve konumlarına ulaşma tarzı ve yollarını ortaya çıkartma onların bir noktada habitusları hakkında değerli ipuçlarına sahip olmamızı sağlamaktadır (Wacquant, 2014a, 62-63). Bu sebeple kentsel dönüşüm alanında site sakinlerinin tutum ve davranışlarına, alan ve sermaye türlerine ulaşmak aynı zamanda alandaki habitusu (yatkınlığı) ortaya

çıkacaktır. Böylece alandaki mücadele ve gruplaşma, dayanışma daha iyi analiz edilecektir.

Kültürel sermayeye bakıldığında üç başlık altında izah edilebilir: İlki habitus olarak tanımlanan kişinin çevresinden resmi olmayan yollardan veya bazen sözsüz iletişimle elde edilen bilgi; kişinin karakteri ile kişisel eylem ve deneyimleri için rehber olacak eğilimler sistemi olan somutlaştırılmış kültürel sermayedir. İkincisi resim, yazın, dans gibi sembolik olarak diğer kişilere aktarılabilecek kültürel ifadeler ve dekorasyon, mobilya gibi stilistik yaklaşımları gösteren tarafsızlaştırılmış kültürel sermayedir. Üçüncü olarak sahibine değer verilmesini sağlayan konu ile ilgili akademik nitelikler veya resmi yollarla öğrenmeyi sağlayan kurumsallaştırılmış sermayedir (Bennett, Savage, 2004; Bridge, 2006'den aktaran Çekmiş ve diğ., 2007, 154).

Kültürel sermayeyi farklılaştıran önemli figürlerden olan eğitim sistemi, öğrencilerin mezun olduktan sonra sermayelerini belirleyebilmektedir. Köken olarak aynı sınıftan gelmeseler dahi öğretmenler, öğrencilere aktardıkları bilgi ve kültür yine hâkim sınıfın dili olacaktır. Bu durumda bu dili anlama konusunda hâkim sınıftan gelenler daha büyük avantaja sahip olacaktır. Kısacası aynı sınıf ortamında eğitim görseler dahi alt sınıfsal-kültürel sermayelere sahip öğrencilerin, verilen eğitimden aynı şeyleri alma şansları daha işin başında yok denecek kadar azdır. Bu durum kültürel sermayeleri farklılaştırmaktadır (Çeğin, 2014, 483). Örneğin okul sistemi üst düzey yüksel okulların öğrencileri ile sıradan fakültelerinkiler arasında bir kopma oluşturarak, üst düzey soylu sınıf ile alt düzey soylu sınıf ve alt düzey soylu sınıf ile soylu olmayanlar arasındaki sınırları koyarak bu sistemi korumaya çalışmaktadır. Bu ayrıştırma, yatkınlığın yer aldığı yaşam tarzlarında, sınavlara hazırlık döneminde ortaya çıkmaktadır. Bir tarafta sıkı bir denetim, “okul” tarzı öğrenim biçimleri, uysal olmayı ve şirket veya işletme dilinin kullanıldığı rekabet ortamı sunarken, öte taraftan bohem hayat geleneğine yakın sayılan, çalışmaya ayrılan zaman konusunda bile disiplin ve zorunlulukların olduğu bir “öğrenci yaşamı”dır. Alana girenler yaşamları boyunca, bir aidiyetin (mezunu) damgasını taşımakta olacaklardır. Başka bir deyişle bir birlik, bir lonca üyesi, bir soylular birliğidir. Sıradan insanlardan ayrılan ve tahakküm etme yetkisi kazanan insanların sınırları açık bir şekilde çizilmiş kümeye aittir, okulun geliştirdiği bu ayrım, bir nevi kutsama, bir soylular sınıfına dâhil etme çabasıdır. Yani farklılaştırma akla

dayandırılarak meşrulaştırılmakta ve bunların sonucunda verilen belgeler (ve sıfatlar), tıpkı teknik yetkinlik güvenceleri gibi soyluluk sıfatlarına benzetilen toplumsal yetkinlik sertifikaları sunmaktadır (Bourdieu, 2015b, 38).

Bourdieu'ya göre toplumun eğitim düzeyini ve toplumsal sınıflarına dayanan üç temel beğeni çeşidi vardır. Bunlardan ilki olan meşru beğeni, eğitim düzeyiyle doğru orantılı olarak artar ve en üst noktası olan egemen sınıfın eğitim sermayesi açısından zengin fraksiyonlarına kadar ulaşmaktadır. Buna örnek olarak yaptığı çalışmada “iyi Düzenlenmiş Klavye” temsil edilmektedir. “Ortalama” beğeniye temsil eden ise “Rhapsody in Blue” müziğini seçmiştir. Ortalama beğeni, halk sınıflarına ve egemen sınıfın “entelektüel” fraksiyonlarına oranla, orta sınıflarda daha fazla rastlanmaktadır. Popüler beğeni ise “hafif” olarak adlandırılan müzik yapıtlarının seçimi ile Mavi Tuna adlı müzik çeşididir. Popüler beğeni ise halk sınıfında yaygın olup eğitim sermayesiyle ters orantılı olarak değişmektedir. Bu beğeni çeşidi öğretmen ve kültür araçlarına oranla sanayi veya ticaret patronları ve yöneticiler arasında daha yaygındır. Sermayenin yapısı, miras alınan kültürel sermayenin büyüklüğü, yaş ve oturulan yerin önemi tercih edilen yapıtlara ve yaşam tarzına göre değişmektedir. Özellikle meşru beğeniye simgeleyen yapıtlarda yaş ilerlemesi, diplomadan, babanın sosyoprofesyonel kategorisinden, cinsiyetten ve oturulan yerden daha etkilidir (Bourdieu, 2015a, 30-32). Sermayenin sadece maddi ve ekonomi merkezli düşünülmesine karşıt olarak, kültürel ve sembolik açıdan düşünülmesi ile gündelik hayattaki yansımalarına bakılıp toplumsal alanın yapısı daha net bir şekilde kavranabilmektedir. cBu doğrultuda “site yaşam tarzı” alanında beğeni çeşitlerini ortaya koymak sermaye çeşitlerini belirlemek demektir. Alana girme ihtimali kültürel sermayenin zenginliğine bağlı olmasından ötürü alandaki sermayeleri edinmek önemlidir. Bireyin sermayesi ile şekillenen habitus, alanda rahatça hareket edebilmektedir.

Modern endüstri toplumlarında iktidar mücadelesini hiyerarşinin baskın ilkesi olan ekonomik sermaye (servet, gelir, mal-mülk) ve kültürel sermaye (bilgi, kültür, eğitim) dağılımı belirlemektedir. Yani iktidar alanı birbirlerine göre konumlanan bir yapıda örgütlenmiş ve hiyerarşinin tepesinde ekonomik sermaye ile belirlenmiş ekonomik alan; ikincisinde kültürel sermayenin oluşturduğu kültürel alan vardır. Kültürel ve ekonomik sermaye arasındaki bu temel zıtlık iktidar alanını şekillendirmektedir (Kaya, 2014, 416-417). Sosyal sermaye ile kültürel sermaye

karşılaştırıldığında ise, sosyal sermayeye temel oluşturduğundan ve sosyal sermayenin kalitesini belirlediğinden kültürel sermaye daha geniş kapsamlıdır (Çekmiş ve diğ., 2007, 154). Kültürel sermayenin geniş yelpazesi altında bireylerin habitusunu şekillendiren yaşam tarzı “site yaşam tarzı” alanındaki aktörlerin özelliklerini ortaya koymaktadır. Kültürel, sembolik ve sosyal sermaye doğrultusunda giyim tarzı, bedene olan özen, yeme alışkanlıkları, misafir ağırlama pratikleri, eşya ve ev dekorasyonu tarzı, sosyal aktivite ve spor pratiği, eğitim durumu ve algısı ile farklılıklar meşrulaşmaktadır.

Simgesel sermaye nesnel yapıların özümsemesinin, yani sermayenin dağılım yapısının ürünü ve algı kategorilerinin ürünü olan, görü ve ayırma ilkelerine, sınıflandırma sistemlerine, sınıflandırıcı kalıplara, bilgisel kalıplara göre algılandığı şeklindeki sermaye biçimidir. Simgesel sermaye, bilişsel temelli olup sıfat ve rütbede, pratiklerde ve giysilerde farklılıklarının tanınmasını ve onlara değer verilmesini sağlayan, tek kelimeyle bir takke sorunu için ölmeye hazır olan insanlar tarafından algılandığı ölçüde var olan, bilgiye ve başkaları tarafından kabul görmeye dayanan bir sermayedir (Bourdieu, 2015b, 153). Algı kategorileriyle kavranan simgesel sermaye (Bourdieu, Wacquant, 2014, 108), ekonomik sermayeye sanatsal alanda çabucak dönüşebilmektedir. Mükemmel sanata gelen insanların onu izlemeye, görmeye ve satın almaya başlaması ile maddi çıkar sağlama ortamı gelişmektedir. Ayrıca ekonomik sermaye sembolik sermaye üzerinde egemenlik kurabilmektedir. Örneğin üniversite alanında sembolik sermayeye sahip entelektüel kesim kurum üzerinde iktidar olamazken, entelektüel olarak çok yoksul ama yeniden-üretim araçlarını elinde tutanlar ekonomik sermaye açısından daha baskın ve alanda söz sahibidirler. Bir yanda akademik sermayeye ve kültürel sermayeye sahip en iyi okullarda ve büyük şirketlerde kariyer yapmış yönetici-teknokratlar varken, diğer yanda tüm sermayesini aile mirasından biriktirmiş aile şirketi patronları yöneticileri ekonomik sermaye ile iktidar olmanın gücünü kullanmaktadır (Kaya, 2014, 406-417). Aynı şekilde miras yoluyla kültürel sermayeye sahip olanlar ile bu sermayeden yoksun olanlar bir dizi ayıklama işlemi aracılığıyla birbirinden ayrıştırılmaktadır. Yetenek farklılıkları ise miras edinilen kültürel sermayeye göre toplumsal farklılıklarından ayıramayacağından eskiden var olan toplumsal farklılıklar devam ettirilmektedir (Bourdieu, 2015b, 37). Kültürel sermaye kültürel unsurların paylaşılması ile değerlerini artırsa da, aynı zamanda bir sınıfsal eleme mekanizması

olarak bazı kültürel unsurların olabildiğince belli ellerde toplanması yoluyla değerini korumaktadır (Aktay, 2014, 477).

Toplumsal sermaye bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı ve böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamını oluşturmaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 108). Toplumsal sermayede hem ne bildiğin hem de kimi tanıdığın önemlidir. Bu sebeple çok fazla insan tanıdıkça ve onlarla ortak bir hayat görüşü paylaştıkça bireyin sosyal kapitali zenginleşmektedir. Bourdieu'ya göre sosyal sermaye sosyal mekân ile yakından ilişkilidir. Sosyal ağların homojen grup oluşumu ve bunun grup kimliğine yansması sosyal sermayenin birleştiriciliğine olanak sağlamaktadır (aktaran Çekmiş ve diğ., 2007, 153). Bireylerin diğer komşuları ile olan bağları, bir grup içerisinde bulunmaları ve aidiyetlik hissetmeleri ve bu ilişkiler dolayısı ile üstlendikleri sorumluluklar, ayrıcalıklar ve güven, yatkınlıklarını gösteren sosyal sermayeleridir. Bu sebeple Esenler kentsel dönüşüm alanında sosyal sermaye ağının nasıl değiştiği, alana girmek açısından ne gibi komşuluk bağlarının yakınlaştığı ve mesafe koyulduğunun gösterilmesi önem taşımaktadır.

İnsan kapitali için sermaye; insanın kazandığı ve içerisinde bulunduğu grup (sosyal veya iş), çevresi için kullanabileceği bilgi, beceri, davranışlar ve birikimleri (sosyal, kültürel, ekonomik) ile sosyal ve kültürel kapitali kapsarken, aynı zamanda insan kapitallerinin toplu olarak etkisi ile doğal ve fiziksel kapitali de biçimlendirmektedir (Çekmiş ve diğ., 2007, 153). Belirli bir insan kapitaline sahip sınıfın üyelerinin sınıflama, değerlendirme, yargı, algı ve davranış biçimlerini paylaştığı sınıfsal habitus, aynı sınıfa ait habitusların yapısal eğilimlerini oluşturmaktadır. Bir noktada kolektif bilince karşılık gelmekte ve bireylerin dünyayı benler biçimde sunmaları ve belirli bir tarzda sınıflama yapmaları, seçmeleri, değerlendirmeleri ve davranmalarını mümkün kılan bilişsel duygusal bir rehber sağlamaktadır. Her toplumsal konuma karşılık gelen sınıfsal habitus farklılık göstermekte ve ne kadar doğal ve kişisel bir olgu olarak algılanan beğeni bu nesnel sınıfsal mevkii göstermektedir. Örneğin üst sınıf için sanat müzesi, işçi sınıfı için TV; eski üst sınıf için nazik ve mesafeli bir zarafet, yeni üst sınıf için gürültülü ve gösterişçi bir tüketim; egemen için opera, egemen olunan için avangart tiyatro gibi. Mesela halk sınıfı sembolik malların hangileri olduğunu bilmesine rağmen ailevi

alışkanlıklardan ötürü bu malların uygun tarzda nasıl tüketceklerini bilmezler. Sınıfların toplumsal uzaydaki konumu ve tüketim alışkanlıkları, eğilimler bağlamında ortaya çıkmaktadır (Tatlıcan, Çeğin, 2014, 67-326).

Örneğin fotoğrafçılık amatörcü ve bir hevesle yapıldığında bir “hobi” olarak tanımlanmasına özen gösterilmekte ve fotoğraf çekmekle, banyo etmekle, makineyi kullanmakla ilgili teknik işlemlere vurgu yapılmaktadır. Bunu köylü sınıfı gibi alt sınıftan birisi yaptığında ise “işlevsiz” kullandığı ve üst sınıfları kötü bir biçimde taklit etmek olarak kodlanarak “durdukları yeri bilmezler” şeklinde dışlanırlar. Sanatsal formlara göre fotoğrafçılık üç kategori olarak tanımlanır: İlki kutsanmış sanatların hâkim meşruluk bölgesi (klasik müzik, resim ve edebiyat gibi formlar burada konumlanmaktadır), ikinci olarak meşrulaştırılabilir olan, kutsanma mücadelesinin sürdüğü “ortadaki bölge” (fotoğrafçılık, sinema, caz müziği gibi biçimler yer almaktadır), üçüncü olarak en alt hiyerarşide konumlanan, sistemin geneli içinde meşru olmayan estetik otoritelerin hüküm sürdüğü “keyfi” biçimlere ait bölgedir (kozmetik, dekorasyon, aşçılık gibi biçimlerdir) (Göker, 2014, 534-535).

Kültürel kapitali, ‘tadın dışavurumu’, insanların sınıfsal aidiyet özelliklerini gösteren özelleşmiş bir takım kültürel tüketim olarak sunan Bourdieu’nun (aktaran Çekmiş ve diğ., 2007, 154) toplumsal eylem kuramından yola çıkılarak bireyin habitusunun çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır. Oluşan sermaye birikimleri ile kentlerin değişmesi, gelişmesi ve büyümesi farklı kapitallerin etkisi ile adeta bir dönüşen mekanizma halini almıştır. Kentlerdeki bu kadar farklılaşmanın, artan demografik yapının yanı sıra kente farklı bakış açısı sunan gruplar tarafından da belirlenmektedir. Kentlerin içerisinde barındırdığı farklı alan yapıları, sermaye ve habitus ile mücadele alanını oluşturmaktadır. Araştırmamızda ele aldığımız kısım, bu alanların sadece bir bölümünü oluşturmakta olup en azından alanlardan birisinin incelenmesini sağlamaktır.

Farklı sermaye türleri ve bunların yeniden üretimi (özellikle eğitim kurumu) konusunda iktidar sahibi olmak için mücadele ettikleri bir oyun alanıdır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 101). Farklı sermaye türleri arasındaki dönüştürme oranları her sınıf tarafından en gözde sermaye hiyerarşisini dayatmaya çalıştığından temel toplumsal mücadele şekli ortaya çıkmaktadır. Gruplar arasındaki hayat tarzları içerisindeki rekabet sınıf mücadelesinin gizli ancak temel bir boyutunu teşkil etmektedir (Wacquant, 2014a, 67-68). İki yeniden üretim mekanizmasından olan

sermaye ve toplumsal yapı alan içerisinde bu mücadeleler sonunda değişimler ve dönüşümler yaşayabilmektedir. Örneğin; kültürel sermaye ailelerin stratejileriyle okul kurumunun özgül mantığı arasındaki bağıntı aracılığıyla yeniden üretilmektedir (Bourdieu, 2015b, 35). Aynı şekilde okullar kültürel sermayenin eşitsiz dağılımını meşrulaştırarak toplumsal sınıf ilişkilerinin hiyerarşik yapısını yeniden üretmektedirler. Elinde sermayesi bulunan kişilerin pratikleri değerli-nadide olarak bakılırken, hiç sermayesi olmayan ya da çok az sermayeye sahip kişilerin pratikleri vülger-bayağı olarak kabul edilmektedir. Lakin ezilenler statüsünde yer alan grup ya da kişiler (ikincil-aşağı sosyal sınıfların tüketicileri) diğer alanlara girmek için kültürel üretim alanında ikincil pozisyonlarda bulunan üreticilerin ürünlerini tüketme eğiliminde olmaktadır. Yani faillerin farklı alanlardaki konum, strateji ve alışverişleri sınıf habituslarına göre değişmektedir. Alanın özgül yapıları, mekanizmaları ve süreçleri, arz-talep dengesini, üretici-tüketici beklentilerini, kültürel üretim alanı-sosyal sınıf alanı arasındaki ilişkiler kendi işleyiş mantığı içerisinde izah edilmektedir (Kaya, 2014, 412-413). Her alanın kendisine özgül mantığının olduğu kabul edilmekte ise o halde her alanın araştırma konusu olmaya hakkı var demektir. Alanlar arasındaki farklılık ve yeniden üretim, alanı dinamik tutmasından ötürü alan her daim inceleme konusu olmaktadır. Bu doğrultuda mekânsal alanlarda strateji, konum, habitus, yaşam şekli değişim yaşamakta ve bireyler bu yönde yeni mekâna ayak uydurmaya çalışmaktadır.

3.2.4. Bourdieu'nun Habitus Kavramı

Araştırmamızın temel kavramlarından olan habitus, kentsel dönüşüm çerçevesinde bireylerin gündelik hayatta “modern kent” anlayışı ile değişmeye başlayan habitusları incelenmektedir. Habitus akışkan ve değişen bir yapıya sahip olduğu için mekânsal değişim durumunda alandaki yeni görünümleri yeniden inceleme konusu oluşturmaktadır. Bireyler mekânsal değişiklik ile farklı habitus ve sermayeler ile karşılaşmakta ve buna karşı tutum ve davranışları farklılık göstermektedir. Sitedeki farklı grupların habituslarının ve bu doğrultuda birbirleri ile olan ilişkilerinin anlaşılması mekânın özelliklerini ve işleyişini anlamamızı sağlamaktadır. Sahadaki bulguların analiz edilmesini kolaylaştıracağından, bu bölümde Bourdieu'nun “habitus” kavramının yapısı ve nitelikleri işlenmektedir.

Latince *habitus* kavramının anlamı “alışkanlık” kelimesinin yerine Aristoteles’in kullandığı “*exis*” edinme ve “yetenek” anlamlarını daha iyi ifade etmektedir (Tatlıcan, Çeğin, 2014, 305-306). Bourdieu, alışkanlığı ele alırken bedeni merkezi konuma alıp alışkanlıkları, farklı beğenileri, zevkleri, eğilimlerin toplamını bedenlerde cisimleştirmektedir (Öztimur, 2014, 584-585). Mauss makalesinde alışkanlık anlamına gelen *habitude* sözcüğü yerine *habitusu* tercih etmesi bu hareketlerin ferdi alışkanlıklar olmayıp toplumlar, eğitim sistemleri, âdetler ve modalar, hatta sınıf davranış kalıplarına (*prestige*) göre farklılık göstermesinden ötürü şekillenmiş olmasıdır. Toplum, sosyal eyleycilerin hareket ettikleri sosyal uzayları içeren bir sosyal alanı temsil etmektedir. Sosyal alanlarında (siyaset, ekonomi, din, kültür, eğitim vb.) hareket eden sosyal eyleyciler bulundukları ortamlara uyum göstermeleri ve karşılaştıkları olaylara tepki göstermeleri o güne kadar edindikleri *habitus* ile gerçekleşmektedir (Yel, 2014, 563-565).

Bourdieu *habitus* kavramını “alışkanlık doğuran güç”, “kültürel bilinçdışı”, “zihinsel alışkanlık”, “algı, beğeni ve eylemin zihinsel ve bedensel şeması”, “düzenli doğaçlamaların doğurgan ilkesi”, “yapılaşmış praxis” şeklinde de ifade etmektedir (aktaran Tatlıcan, Çeğin, 2014, 317-318). Bireysel/kolektif, bilinçli/bilinçdışı, çıkar güden/çıkarcı gütmeyen gibi kavramlarla bağlarını kopararak *habitus* mantığını izah eden Bourdieu, *habitusu* belli bir durumda yapılması gereken şeye ilişkin bir tür pratik kavrayış olarak göstermektedir. Örneğin sporda buna “oyunu okumak” veya oyundaki geleceği görebilme yeteneğidir (Bourdieu, 2015b, 10-42). *Habitus*, faillerin, önceden kestirilemeyen ve her zaman değişen durumlarla başa çıkabilir hale getiren, “strateji üretici ilke” oluşturmaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 125).

Bireysel, kişisel, öznel olanın dahi toplumsal, kolektif olduğu *habitus*, toplumsallaşmış bir özneliktir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 116). Toplumsal eyleycileri toplumsal, tarihsel olarak inşa edilmiş algı ve beğeni kategorileri etkin olarak belirlemektedir. Bu algı ve beğeni kategorileri kendilerini büyük ölçüde inşa edildikleri iktisadi ve toplumsal koşullar tarafından belirlemektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 128-129). *Habitusu* anlamak aynı zamanda alanın, keyfi olarak inşa edilmiş bir yer olmadığını, üretilmeyen ve içine doğulan bir uzam olduğunu anlamaktır. Örneğin; soyluluk, bir bütün olarak katıştırılan, bünyeye katılan bir grup, bir eğilim, bir *habitus* olarak soylu davranışların öznesi haline dönüşmek ve soyluyu

soyluca davranmaya zorlamaktır. Toplumsallaştırılmış tüm beyinler aşılınmış olduğundan, hem bireysel hem de kolektif olarak zihinsel bir yapıyı oluşturmaktadır (Bourdieu, 2015b, 132-156). Gecekondu ve mahalle ortamındaki bireyin habitusu bu doğrultuda şekillenmektedir. “Mahalle kültürü”nden “site yaşam tarzı” alanına geçen bireylerin tutum ve davranışları mekândaki habitus ile çatışabilmekte ve mücadele içerisinde girilebilmektedir. Bu doğrultuda “mahalle kültürü” ve “site yaşam tarzı” habitusu karşılaştırılarak alana girmeye çalışanlar ve alana hâkim grup arasındaki mücadele gösterilmeye çalışılmaktadır.

Yapılandırıcı ve yapılanmış yapı sistemine sahip habitus, pratiklerde ve düşüncelerde pratik algı ve şemalarını devreye sokmaktadır. Böylece toplumsal yapılar, toplumsallaşma ve tarih sürecinde bedende somutlaşmaktadır. İnsanların çoğu başlangıçta habitusları şekillendiren durumlarla karşılaşmaktadır. Yani yatkınlıklarını pekiştirecek deneyimler yaşamaya mahkûm olmaktadır. Örneğin Cezayir’de “kapitalizm-öncesi” habituslarla yaşayan insanlar, kapitalizm süresince öyle hızlı bir değişim içerisine girmektedirler ki zihinsel dünyaları geçmiş tarafından şekillendirilmiş olan eyleyiciler kendilerini birdenbire geri kalmış bulmaktadırlar. Özellikle çoğu yaşlı insanlar zamana aykırı ve anlamsızca davranıp zamanı geçmiş bir şekilde, adeta bir tür boşlukta kalmaktadırlar (Bourdieu, Wacquant, 2014, 122-131). Yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik, mekânsal değişimlerde bireyler, eski durumdan yeni duruma geçmesinden ötürü bir afallama, ortama adapte olmaya çalışma, alanın kural ve sınırlarını çözmeye, alanın girilmeye değer olup olmadığını düşünme, şayet değerse o doğrultuda sermaye edinmeler gibi çaba ve düşünce içerisinde olmaktadır. Geçmişte alan içerisindeki habitus ile edinilen pratikler, sermaye artık bu yeni alanda işlerliğini kaybetmekte ve hatta alanda eski-yeni çatışmasına sebep olmaktadır. Alana yeni girenler ile hâkim güçler, alandaki konumlarını korumak ve alanın yeniden üretilmesi, değiştirilmesi gibi kaygılara karşı önlem alma ihtiyacı duymaktadır.

Aktörlerin tüm pratik ve edimleri her türlü kasıtlı tutarlılık arayışının dışında birbirleriyle nesnel olarak uyuşmakta ve her türlü bilinçli kararlaştırmanın dışında, aynı sınıfın diğer bütün mensuplarınıninkiyle nesnel olarak bütünlük göstermektedir: (Habitus) (sermaye) + alan= pratik formülüne göre habitus motor alışkanlıkları (habitude motrice) gibi devamlı pratik metaforlar üretmektedir (Bourdieu, 2015a, 157-258). Yani nesnelcilik ve öznelcilik arasında kurmaya çalıştığı köprünün temel

direkleri, habitus, alan, sermaye ve strateji kavramlarından oluşmaktadır (Öztimur, 2014, 584). Nesnel yapıların bilinçsiz birlikteliğine karşılık, habitus-pratik-yapılar-habitus döngüsüyle birey bilinçli eylem teorisi ile nefes almaktadır (Wolfreys, 2014, 468). Toplumsal yapıyı sürekli olarak yeniden üretmeye katkıda bulunan şey, tüm eyleyicilerin hem bazen çatışmaya yol açacak kadar bağımsız, hem de uyumlu olan yeniden üretim stratejileridir. Eyleyiciler bu yapının ürünü olsalar da dönüşerek sürmesine katkıda bulunsalar da yapıyı radikal bir biçimde dönüştürmeleri olasılığı da söz konusudur (Bourdieu, Wacquant, 2014, 133).

Kaderden öte tarihin ürünü olan habitus, devamlı yeni deneyimler ile karşılaşmakta ve etkilenmekte olduğu açık bir yatkınlık sistemidir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 125). Habitus bireysel ve kolektif bir tarihe bağlı olarak kendiliğinden tekrarlanan, mekanik üretici, sonsuza dek belirlenmiş bir kader ve tarih dışı bir öz olmaktan öte, yaratıcı, kendi toplumsal koşullarını üreten, dönüştüren, geçmiş deneyimler ile strateji-üretici bir ilkesel yapıya sahiptir (Tatlıcan, Çeğin, 2014, 317). Kendisinin de bir ürünü olduğu habitus, geçmişini içerdiği ve geleceğe dair yapılan pratik göndermeler içerisinde zamansallaşmaktadır (Bourdieu, 2015b, 165). Bu doğrultuda insan eylemleri, uyaranlara anında verilen karşılık yerine, bir kişinin bir başkasına vermiş olduğu tepki dahi iki kişinin tarihiyle alakalıdır. Tesadüfen işitilen bir söz, bir olay, bir fiyat gibi uyaranları bir yankı veya çağrışım ile bağdaştırmak onları anlamak için yeterli olmamaktadır. Bunun için bireylerin, grupların beğenileri, inşaları tarihsel süreç içerisinde oluşturdukları habitus ile anlamak mümkündür. Her ne kadar dayanıklı bir sisteme sahip olsa da, kuşaklar arası değişen habitusun, alanlarının belirli ve değişmez habitusları yoktur (Bourdieu, Wacquant, 2014, 114-127). Örneğin, halka ait bir pratik zaman içerisinde soylular tarafından benimsenebilen bir habitusa dönüşebilmektedir. Zamanın belli bir anında bulunan mal ve pratikler belirli bir durumda, herhangi bir gruba (soylular, işçiler, memurlara) ait olabilmekte o gruba içkin ve zorunlu özelliklere dönüştürmemeye dikkat etmek gerekmektedir (Bourdieu, 2015b, 18). Eyleyiciler, zamansal süreç içerisinde içinde doğdukları, büyüdükları ortamda yıllarca biriktirdikleri tutum ve davranışları zamanla habitusa dönüştürerek alışkanlıktan öte bedenlerinde somutlaşan bir yapıya dönüştürmektedir. Kentsel dönüşüm öncesi mahalle ortamında bireyler aynı dilden konuşmakta ve benzer habituslar taşımaktaydılar. Komşuluk, paylaşma, yaşam tarzı gibi başlıklar zamanla habituslarını oluşturmakta ve oyunda

herkesin nasıl oynayacağını bildiği pratikler söz konusudur. Karşısındaki kişiyle konuştuğunda muhabbetin devamı, cümlelerin öncesi ve sonrası tahmin edilebilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde edindikleri yatkınlıklardan ötürü komşunun ima ettiği veya mimikleri ile neyi ifade ettiği karşılıklı anlaşılmaktadır.

İnsanlara yeniden üreten bir dünyaya ait olma duygusu veren habitus, ifade edilen düşüncelerden çok bilinç dışında bir sınıfın birliğini kuran, beğenilere ve iğrenmelere, sempatlara ve tiksintilere, düşlere ve korkulara en derininde sahip olan aracısız bir katılımdır (Bourdieu, 2015a, 122). Bu sebeple sevilen şeye sahip olunmasını, sahip olunanın sevilmesini sağlayan, habitus çerçevesinde şekillenen beğeniler, dağılım esnasında ona mal edilen ve sınıflamada ona meşru olarak atfedilen niteliklerdir. Tüm bedene işlemiş sınıflandırma ilkesi, bedeninin fiziksel ve psikolojik olarak yuttuğu, sindirdiği ve özümlediği her şeyi seçerek değişikliğe uğratmaktadır. Bu durumda beden, sınıf beğenisinin farklı şekillerde dışa vurulmasını en reddedilmez şekilde nesnelleştirmektedir. Bedene bakış, özen gösterme, onu doyurma ve bakımını sağlama gibi, oluşumunun boyutlarıyla (hacim, boy, ağırlık vb.) ve biçimiyle (yuvarlak ya da küt, kazık gibi ya da esnek, düz ya da kavisli vb.) bedene dair tüm tutumları içermektedir (Bourdieu, 2015a, 261-281). Örneğin bir araştırmacının seminer hocası olarak, kişinin gerçek davranışlarını kavrayabilmesi için öğrencinin ailesine, sınıfsal kökenine, gittiği okullara, dinsel veya din dışı eğitimine gibi noktalara dikkat edilerek (Mouzelis, 2014, 191) bir haritası çıkarılmalıdır. Farklı toplumsal koşullar ve sınıfın etkisi ile şekillenen birey mekândaki çevrenin etkisi ile habitusunu oluşturmaktadır. Mekândaki “mahalle kültürü” alanı ile “site yaşam” alanı arasındaki çatışmanın aktörleri olan bireylerin gruplara dair sahip oldukları beğeniler, kaygılar, söylemler, kimliği tanımlama sözcükleri alandaki sınırlarını ve bedenlerine işlemiş habituslarını anlatmaktadır.

Pratiklerin birleştirici, üretici ilkesine ve sınıf koşulunun dayattığı koşullanmaların bedene işlemiş bir zorunluluk olan sınıfsal habitus, homojen koşullandırılmaları dayatan ve homojen yatkınlıklar sistemini üreten, homojen varoluş koşulları ile nesnelleştirilmiş hatta bazen mal ve iktidar sahibi olmak gibi hukuki olarak garanti altına alınmış ortak niteliklere sahip eyleyiciler kümesinden oluşmaktadır. Habitus, genel ve bir yerden bir yere taşınabilir bir yatkınlık oluşturmakta ve doğrudan edinilmiş olanın sınırlarının ötesine geçerek, öğrenmenin temelinde bulunan gerekliliğin, sistemli ve evrensel bir uygulamasını

oluşturmaktadır. Eyleyici kendisini diğerlerinden farklılaştıracak vasıfları edinmesi, yorumlaması ve değerlendirmesi için gerekli algı değerlendirme kalıplarını benimsemesi yaşam stillerine yansımaktadır. Yaşam stilleri, karşılıklı ilişkiler içerisinde habitusun kalıplarına göre algılandıkları, toplumsal olarak nitelendirilmiş işaret sistemlerinden oluşan sistematik ürünlerdir. Toplumsal failerin toplumsal dünyayı pratik bir şekilde anlamak için kullandıkları bilişsel yapılar bedene işlemiş toplumsal yapılar olup pratik bilgi, sınıflandırıcı kalıplar, “sınıflandırma biçimleri”, “zihinsel yapılar”, “sembolik biçimler gibi nesnel şekilde sınıflara bölünmenin sonucu olan tarihsel algı ve değerlendirme kalıplarını hayata geçirmektedir. Bu sebeple hayata geçirilen bu algı ve davranış kalıplarının yansıtıldığı yaşam tarzlarının incelenmesi önem arz etmekte ve araştırma alanında değerlendirilmesi elzem görünmektedir. Örneğin özel mallar ve pratikler sınıfını alakadar eden havyar ya da avangart resim, ileri görüşlülük veya şık sporlar vb. gibi tam anlamıyla sınıfı belirleyen ve ayırt edici, sınıflanmış ve sınıflayan pratiklerin üretim ilkesini oluşturan nesnelleşmiş sermaye ve bedene işlemiş sermayenin (habitus) bu alanda aldığı biçim yaşam tarzını oluşturmaktadır (Bourdieu, 2015a, 157- 677).

Habitus, ayırılmış ve ayırtıcı olduğu için farklılaşma ilkelerini de meydana getirmektedir. Kendilerini meşru beğeni sahibi olarak görenler ise zevk sahibi olmanın ayırt etmeyi emrettiği farklı beğenilerin birlikteliğini oluşturmaktadır (Bourdieu, 2015a, 92). Farklı sınıfların kültürel beğeniler ve kültürel tüketim yatkınlıkları arasındaki ayrışma ve hiyerarşi oluşmasına, “kültürel sermaye, habitus ve alan” arasındaki etkileşime bakılarak teori inşasını anlaşılabilir. Örneğin müzik tercihleri, tiyatro, kitap okuma gibi alışkanlıklar, dışarıda yemek yeme sıklığı gibi sorular kültürel tüketim ayrımlarını oluşturmaktadır (Çeğin, Göker, 2015, 10). Bir işçinin tükettiği şey, yeme biçimi, spor ve yapma biçimi, siyasa düşünceleri ile sanayici patronun tercihleri farklı olmasından ötürü sınıflandırıcı şemaya sahip olmakta ve farklı sınıflandırma ilkeleri, farklı görü ve ayırım ilkeleri, farklı zevklerdir ile kötü, güzel ile çirkin, saygın ile kaba vb. arasındaki ayrımları farklılaşmaktadır. Örneğin aynı davranış birine saygın, birine iddialı, birine gösterişli, başkasına da çok kaba gelebilmektedir (Bourdieu, 2015b, 22). Örneğin çorbayı höpürdeterek içmek Japonya’da çok beğenildiği anlamına gelirken, Avrupa’da yemeğin adabı muaşeretine uymadığı anlamına gelmektedir. Anlamsal açıdan sözcüklerin çağrışımları, davranışların toplumsal ve sınıflara göre değişmesi, cümlelerin her

grup için farklı anlamlara gelmesi her alanın inceleme konusu olduğunu göstermektedir. K-TOKİ’de genişleyen tüketim sektöründen payını almış ve sosyal statü beklentisi ile gecekondudan apartmana geçişte tüketim yeni anlamlar kazanmıştır. Yaşamlarında önemli bir mekân değişikliği yaşayan mekân sakinleri yeni evlerini de en iyi şekilde döşeme arzusunda (Erman, 2016, 260). Bu doğrultuda kültürel tüketimin insanlar arasında nasıl hiyerarşiler, farklar ve mesafeler oluşturduğu çalışan bir araştırmacının bir şekilde hesaplaşması gereken bir araştırma raporu sunmaktadır (Çeğin, Göker, 2015, 9). Sitede bireylerin kültürel sermayelerini şekillendiren şey ne tarz nesnel seçimlerde bulunduklarını gösteren pratikleri ve yaşam tarzlarıdır. Kültürel tüketimin ne yönde yapıldığının anlaşılması mekândaki gündelik hayat pratiklerinin, habitus ve kültürel sermaye arasındaki bağın anlaşılmasını sağlamaktadır.

3.2.5. Bourdieu’nun Oyun Kuramı

Bourdieu, oyun kuramı ile alan, sermaye ve habitus ilişkisini ortaya koymaktadır. Oyunda bir kart veya koz olarak sunulan sermaye ve habitus eyleycilerin etkin olarak kullandığı stratejiyi oluşturmaktadır. “Mahalle kültürü” ve “site yaşam tarzı”nın temsillerini içeren aktörler oyun içerisinde dayanışma ve mücadelelerini sermayeleri üzerinden göstermektedir. Oyunda/mekânda/alanda iktidar olmak için her iki takımın oyuncuları meşruluklarını kanıtlama kaygısı içerisine girmektedir. Araştırmamızdaki kentsel dönüşüm mekânının oyun olarak kurgulanması mekândaki çatışmaları, mücadeleleri ve dayanışmaları daha anlaşılır kılmaktadır.

Bourdieu’ya göre, Ludus (oyun) kökeninden gelen Latince sözcük olan illusio, oyuna dâhil olmak, kendini oyuna vermek, oyunu ciddiye almak anlamına gelmektedir. Oyuna yoğunlaşmak, hatta oyun tarafından ele geçirilmek, oyunun çabalamaya değdiğini sanmak veya oyun oynamaya değdiğini düşünmek illusio olarak tanımlanmaktadır. Bunu bir örnek üzerinden değerlendirecek olursak takke kavgasında, saltanat ortamında doğmamış ve bu ortama dair habitusunuz yoksa ve zihinsel dünyanızda oyuna dair yapıları taşıyorsanız bu çatışma size boş ve gülünç gelmektedir. Şayet zihinsel yapıda bu oyuna dair uygun yapılar söz konusuysa, oyun şüphe edilmeden oynamaya değer haline gelmektedir. Toplumsal oyunlar kendilerini oyun olarak unutturan oyunlardır. Illusio, zihinsel yapılar ile toplumsal uzamın

nesnel yapılar arasındaki bir oyun düzeni ile kurulan büyü ilişkidir (Bourdieu, 2015b, 143-144). Oyuna kendisini kaptıran birey oyunu doğal olarak kabul etmekte ve oyundaki çıkarı doğrultusunda hareket etmektedir. Oyunun oynamaya değer olduğu düşüncesi bireylerin oyunu ciddiye alarak daha temkinli ve stratejik davranmalarını sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızda mekânda oynamaya değer olarak görülen oyunun ne olduğu ve nasıl oynandığı, hangi tutum ve davranışların bu doğrultuda tercih edildiği anlaşılmaya çalışılacaktır.

Alandaki güç ilişkilerinin görünmez hale gelmesinde ve mevcut düzenin devam etmesinde doğrudan etkili olan doxa, alana içkin ve dillendirilmeyen ortak kabulünü temsil etmektedir (Kaya, 2014, 402). Oyuna bağlılık oyunun getireceği ödüllere sahip olma arzusudur (Calhoun, 2014, 81). Oyunda doxa inancı ile oyuncular arasında bir bahse dönüşen kazanılacaklar ve kaybedilecekler bir rekabet ürünü meydana getirmektedir. Oyuncular, oyuna ve bahislerine inancı (doxa) paylaştıkları müddetçe oyuna katılıp kıyasıya rekabet etmekte ve oyuna girerek oynamaya değer olduğunu kabul etmiş olmaktadır. Oyuncular, oyunu ve bahsi öyle benimserler ki bunu sorgulama dışı tutmaktadırlar (Bourdieu, Wacquant, 2014, 82).

Alandaki oyunda güçlere sahip olanlar oyuna göre değişen temel kartlara sahiptirler. Her alanda geçerli etkili olan bu kartlar temel sermaye türlerini temsil etmektedir. Kartların gücü oyuna göre değişmekte ve farklı sermaye türlerinin (iktisadî, kültürel, toplumsal, simgesel) gibi hiyerarşiler farklı alanlarda değişmektedir. Oyuncunun stratejileri ve oyunu tanımlayan her şey, sadece belli bir zamanda sermayenin yapısına, miktarına ve oyun olanaklarına değil, aynı zamanda sermayesinin miktarının ve yapısının zaman içindeki dönüşümüne, toplumsal güzergâhına ve belli bir nesnel olanaklar yapısıyla tarihsel süreçte oluşan yatkınlıklara (habitus) bağlıdır (Calhoun, 2014, 82-83). Bir sermaye türü belli alanda hem mücadele silahı hem uğruna mücadele edilen şey olarak sahibine belli bir iktidar, bir nüfuz kurma olanağı veren, belli bir alanda var olmayı sağlayan şey olarak, belli bir alanda etkili olmaktadır. Bu sebeple ampirik çalışmada alanın ve sınırlarının ne olduğu, bulunan sermaye türlerinin hangi sınırlarla etkili olduğu saptamak gerekmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 82).

Alanın yapısını belirleyen şeylerden biri de oyuncular arasındaki kuvvetli ilişkilerinin her zaman ki durumudur. Farklı renkteki jetonların farklı sermaye

türlerine karşılık geldiğini düşünülecek olunursa, jetonların (sermayenin) miktarı ve yapısı, oyuncunun oyundaki görece kuvveti, oyun mekânındaki konumu, oyunda aldığı az veya çok riskleri, temkinleri, cüretkâr ya da ihtiyatlı hamleleri, oyundaki stratejilere bağlıdır. Aşağı yukarı eşdeğer topyekûn sermayeye sahip oyuncuların, konum ve tavırlarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin işletmeci patron daha çok iktisat sermayeye ve daha az kültürel sermayeye sahipken, öğretmen daha çok kültürel sermayeye ve daha az iktisadi sermayeye sahiptir. Jetonların değerini, farklı sermaye türleri arasındaki değişim oranını, rakiplerin sermaye türlerini düşürmeye, özellikle sahip oldukları sermaye türlerini de artırma söz konusudur. İktidar alanındaki mücadelelerin çoğu bu türdendir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 83-84). Sitedeki sermaye türlerine bakılırken özellikle ekonominin şekillendirdiği kültürel sermaye biçimi ele alınmaktadır. Sermaye, oyunda bireyleri hem avantajlı kılarken hem de stratejik davranmalarını sağlamaktadır.

Illusio, toplumsal eyleyicileri oyunda yönlendirmekte ve ‘benim çıkarım ne?’ sorusunu sorduran yapıdır (Kaya, 2014, 402). Bu yapı doğrultusunda oyuncu için daha ciddi oyunlar, daha iyi öğrendiğim oyunlar şeklinde bazısında çok bazısında az hareket ettiği oyunlar söz konusudur. Bu oyunlar bir çıkar karşılığında alınan ödüller çerçevesinde oynanmaktadır. Kazanç, kariyer duygusu, yapılan iş ile diğer insanlara hizmet verme inancı, aşk, evlilik, çocuk yetiştirme, çocuklarının başarılı olmalarını sağlama, maddi servet elde etme, dinsel kurtuluş arayışı gibi. Bu sebeple bir sosyal durumu anlamak için aktörlere hangi oyunu oynadıklarını sormak gerekmektedir. Bu oyunların sağladığı fayda, neyin kazanılıp neyin kaybedildiğini göstermektedir. Bu şekilde modern hayatın hukuk, aile gibi farklı kurumsal alanları belirlenmeye çalışılır. Örneğin, oyuncular edebiyat oyununda olup şöhret ve ölümsüzlük ödülü peşinde koşabilir. Oyun iş dünyası olup oyuncular maddi kar peşinde veya siyaset alanında olup güç arayışı içinde olabilir. Farklı oyunlardaki ödüller alanın sınırlandırılması, alanın özerkliğinin korunması gibi yollarla biçimlendirilmektedir (Calhoun, 2014, 80-81).

Oyunlarda baskın güç konumunda olmak için alanın sınırlarını koruma güdüsü her daim karşı bir mücadele ile karşılaşmaktadır. Oyundaki ödüllerin oyuna yeni girenleri veya girmeye çalışanları cezbederken hâkim gücün koltuğu için risk taşımaktadır. Kent yaşamının gerekliliklerine ayak uydurmanın getirdiği manevi haz ve statü algısı geleneksel yaşam tarzına sahip bireyler için cazip gelmektedir. Bu

doğrultuda modern yaşamın gündelik hayatta daha bireysel, mesafeli ilişkileri, gidilen sosyal aktiviteler, giyim tarzı, sitede nasıl yaşanacağına dair bilgiler edinilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda habitus, oyuna dâhil olmak için kendini konumlandırmaması, ayrıştırmaması mümkün değildir ve oyun ruhuna sahip herkes sunulan dayatmalar, olanaklar, yapılacak şeyler, yaratılacak biçimler, icat edilecek yordamlar, var olma iddiasıyla oyunda sergilenmektedir (Bourdieu, 2015b, 67). Yani herkes kendi kozunu kullanmakta ve neyin yapıp yapılmayacağı iktidar grup tarafından belirlenmektedir.

Her oyunun kuralları, oyuncular ve davranışlarını kısıtlamaktadır. Oyuncular çoğunluklar oyun kurallarını sabit ve değişmez olarak görseler de, aslında tarihsel süreçte oluşmakta ve zaman içerisinde tarih tarafından alan değişime uğramaktadır. Edinilen kültürel ve toplumsal pratikler doğrultusunda oyuncunun tutum ve davranışları belirlenmekte ve böylece oyunun daha iyi oynanması, eylemlerin ona göre geliştirilmesi, oyunun ödüllere bağlılığın sürdürülmesi mümkün kılınmaktadır (Calhoun, 2014, 82). Oyun duygusuna sahip olmak oyunun iliklerine kadar işlemesi, oyunun geleceğini denetlemek, oyunun tarihi duygusuna sahip olmak demektir. Kötü oyuncu oyunun dışında kalırken, iyi oyuncu bedeninde katıştırılmış bir şekilde oyunun içkin eğilimlerini bilip oyunla yekvücut olduğu için önden gitmektedir (Arlı, 2014, 148). Örneğin rakibinin sağa gittiğini bildiği için topu sola atıp, önceden sağa konuşlanır. Yani iyi bir tenisçi gibi topun olduğu yerde değil, düşeceği yerde yer almaktadır. Kârın olduğu yerde değil, bulunacağı yere yönelip orada yatırım yapmaktadır (Bourdieu, 2015b, 146-149). Oyunun kurdu haline gelmiş oyun sahipleri veya egemenleri bu açıdan diğer oyunculara fark atmakta, gerekiyorsa yeniden üretmekte ve alanı kendi tahakkümleri altına almaktadır.

Çıkarın oynadığı role bakıldığında ise toplumsal eyleyicilerin kurala uymaktaki çıkarlarının, uymamaktan daha büyük olması gerekmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 103). Oyunun anlamı olarak dayatılmış ve ithal edilmiş çıkar, oyuncuların kafasında bedeninde oyunların önemli ve ilginç olmasını düşündürmeyi sağlamaktadır. Öyle ki oyunda taraf olanlar için değer taşıyan bir değnek için dövüşen insanlar vardır (Bourdieu, 2015b, 143-145). Buna karşılık oyunun motive etmemesinden ötürü oyuna kayıtsız olan bireyler de söz konusudur. Kayıtsızlık değerlere ilişkin bir tercihsizlik, oyunlar arasındaki farkın ayırt edilememesidir. Illusio kendini oyuna kaptırmak olduğu kadar, çıkarı olmasından dolayı oyunun

anlam taşınması, peşinden koşmaya değerkn, kayıtsızlık tam tersi ilgilenmemek, etkilenmemek, çıkarın olmaması durumudur (Bourdieu, Wacquant, 2014, 103-105). Oyunu oynamaya değerk bulmayan bireyler bu mücadele ve rekabetin içersine girmemektedirler. Hatta oyunu anlamsız ve boş bulduklarından bu oyuna oynayanlara karşı da tepki gösterebilmektedirler.

Bu bölümde tez amacı doğrultusunda Bourdieu kavramları değerklendirilmiştir. Teorik arka planını oluşturan Bourdieu kavramları bireyin davranışlarını ve çevresi ile olan ilişkilerini anlamamızı sağlamaktadır. Bu amaçla araştırmanın sahasının değerkleştirildiğı Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesinde elde edilen veriler, dördüncü bölümde Bourdieu kavramları doğrultusunda analiz edilmeye çalışılmıştır.

4. UYGULAMA: ESENLER TURGUT REİS MAHALLESİ KENTSEL DÖNÜŞÜM SİTESİ ÖRNEĞİ



Şekil 2: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinin Dış Görüntüsü

Çalışmanın bu bölümünde, giriş kısmında sunulan amaç ve hipotez doğrultusunda yapılan derinlemesine mülakatların sonuçları analiz edilip tartışılmıştır. Sorulan sorular sonucunda elde edilen veriler başlıklandırılarak çalışmanın daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Kentsel dönüşüm öncesi Esenler Turgut Reis Mahallesi'nde birçok evin dış cephesi boyasız, sıvasız, çoğunluğu depreme karşı dayanıksız, riskli, düzensiz ve bakımsız yapılar söz konusuydu. Buradaki az katlı aile apartmanları ve gecekondular yerine tek tipli, düzenli, küçük yedi bloktan oluşan site inşa edilmiştir. 'Mahalle kültürü' yaşam tarzından 'site yaşam tarzı' alanına geçiş sürecinin, bazı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinin üzerinde nasıl bir değişim meydana getirdiği, bazı bireylerin eski alışkanlıklarını, tutum ve davranışlarını nasıl korumaya çalıştıkları ve bazı bireylerin alandaki hâkimiyetlerini nasıl korudukları çalışmanın inceleme konusudur. Gündelik yaşam pratikleri, bireylerin kültürlerine, yaşadıkları zaman dilimine, sosyo-ekonomik yapısına, mekâna göre değişmekte ve bireyin habitusunu,

sermayesini şekillendirmektedir. Bu doğrultuda bu bölümde bireylerin birbiri ile olan ilişkileri, tutum ve davranışları Bourdieu'nun alan, sermaye ve habitus kavramları doğrultusunda analiz edilmiştir.

Farklı bloklarda yaşayan on görüşmecimiz ile siteye, yaşam tarzlarına ve gündelik yaşam pratiklerine dair bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. 'Yerinde kentsel dönüşüm' uygulamasının gerçekleştirildiği Esenler Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesi'nde 'yerinden edinme' yerine hane sakinleri yine kendi mahalleleri içerisinde kalmışlardır. Bu açıdan herhangi bir soylulaştırma söz konusu değildir.

Kısaca görüşmecilerde bahsetmek gerekirse, ilk görüşmeci bulunduğu bloğun kapıcılığını yaparak 900 TL olan kirasının 500 TL'sini bu şekilde karşılamaktadır. Eğitim durumu ilkokul olan 36 yaşındaki birinci görüşmeci, on katlı dairenin merdiven silimi, çöplerin toplanması, blok çevresinin düzenli ve temiz tutulması ile ilgilenmektedir. Bu işlerin yanı sıra evlere temizliğe giderek hane gelirine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Görüşmecinin eşi konfeksiyonda 1200-1400 TL maaş aralığı ile çalışmakta ve dört, sekiz, on üç ve on dört yaşlarında dört çocuğu vardır. Kentsel dönüşüm öncesi Turgut Reis Mahallesi'nde üç sene yaşayan birinci görüşmecimiz, sitede ise üç senedir yaşamaktadır.

İkinci görüşmeci Pendik'teki gecekondusunu kentsel dönüşüme verip Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesi'nden ev satın alan bir çifttir. Bu sitenin tercih edilmesinin sebebi kadın görüşmecinin kız kardeşinin burada yaşamasıdır. Kadın görüşmeci 52 yaşındayken, erkek görüşmeci 60 yaşında ve çiftin iki çocuğu vardır. Kadın ev hanımıyken, erkek görüşmeci sigorta işinden emeklidir. Hane gelirleri 1350 TL emekli maaşı ve Pendik'teki kentsel dönüşümden gelen kiradır. Pendik'te 1980'den beri -otuz altı senedir- yaşayan görüşmeci bir senedir Esenler'de yaşamaktadır. Çiftin eğitim durumu ise ilkokuldur.

Üçüncü görüşmeci on sekiz senedir Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört senedir sitede yaşamaktadır. Kırk dört yaşındaki üçüncü kadın görüşmecinin yirmi beş yaşında oğlu ve on sekiz yaşında kızı vardır. İlkokul mezunu olup, hane gelirine katkı amaçlı başka bir siteye merdiven silmeye ve ev temizliğine gitmektedir. Eşinin inşaata çalışmasından ötürü net bir maaşa sahip olmamakla birlikte 3000 TL'ye kadar maaşı çıkmaktadır. Ayrıca eşi yöneticilik yapmasından ötürü sitedeki kurallar ve düzen konusunda oldukça hassastır. Site öncesi mahallede annesinin evinde 250

TL kira karşılığında oturmaktayken, site yapınca taksit ile daire satın almış ve taksitleri halen devam etmektedir.

Dördüncü görüşmeci on yedi yıldır Turgut Reis Mahallesi'nde ve üç senedir sitede yaşamaktadır. İlkokul mezunu ve ev hanımı olan kırk yaşındaki kadın görüşmecinin dört çocuğu vardır. Eski mahallesindeki evine karşılık sitede daha yüksek değer biçilen bir daire verilmiş ve üzeri taksitlendirilerek borçlandırılmıştır. Mülakat yapıldığı esnada dördüncü görüşmecinin eşi bir süredir çalışmamaktaydı ve konfeksiyonda yeni iş başı yapmıştı. Bu sebeple görüşmeci maaş aralığını belirtmemiştir.

Beşinci görüşmeci yirmi dört yıldır Turgut Reis Mahallesi'nde ve sitede üç aydır yaşamaktadır. Öğretmen olan kadın görüşmeci tayin sebebi ile beş seneliğine mahallesinden ayrılmış ve İstanbul Esenler'e tayini verilince sitelerden taksitle ev olarak siteye yerleşmiştir. Üç aydır sitelerde yaşayan görüşmecinin iki aylık bebeği vardır. Hane geliri 5000 TL civarı olan görüşmecinin eşi restoran işletmeciliği yapmaktadır.

Altıncı görüşmeci on iki yıldır yıldır Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört senedir sitede yaşamaktadır. Ev hanımı olan, ilkokul mezunu, otuz üç yaşındaki kadın görüşmecinin dört çocuğu vardır. Kentsel dönüşümde eski evine 90 Bin TL değer biçilmiş ve sitedeki evine 100 Bin TL değer biçilerek aradaki 10 Bin TL taksitlendirilerek satın alınmıştır. Hane gelirleri 2000 TL ila 3000 TL arasında olup başka bir semtteki evlerinden kira parası gelmektedir.

Yedinci görüşmeci yedi yıldır Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört yıldır sitede yaşamaktadır. Tekstil sektöründen emekli, ilkokul mezunu, kırk yedi yaşındaki kadın görüşmecinin yirmi yedi yaşında oğlu, yirmi altı yaşında kızı ve on bir yaşında oğlu vardır. Eski mahallesindeki daire karşılığı verilerek sitede daire sahibi olmuştur. Çalışmaya devam eden eşi İGDAŞ Şirketinde doğalgaz tesisatçısı olarak çalışmaktadır. Hane gelirleri görüşmecinin emekli maaşı ile birlikte 4000 TL civarındır.

Sekizinci görüşmeci yirmi bir senedir Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört senedir sitede yaşamaktadır. Ev hanımı olan, ilkokul mezunu, elli üç yaşındaki görüşmecinin iki oğlu vardır. Eşi yakın zamanda vefat eden görüşmecinin hane geliri ise eşinden kalan aylık 700 TL olan emekli maaşı ve oğlunun aldığı 1300 TL'lik

maastır. Eski evi karşılığında siteden üstünü taksitle tamamlayarak ev alması mümkün olmuş. İki aydır taksitlerini ödeyemeyen görüşmecinin maddi açıdan epeyce zorlandığı gözlemlenmiştir.

Dokuzuncu görüşmeci yirmi üç senedir Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört senedir sitede yaşamaktadır. Ev hanımı olan, ilkokul mezunu, kırk yaşındaki görüşmecinin iki çocuğu vardır. Görüşmecinin eşi deri işinde çalışmakta ve hane gelirleri yaklaşık 2000 TL'dir. Turgut Reis Mahallesi'ndeki eski evinin karşılığında siteden, eski evinin değerinin üzerinde bir daire satın alıp bir kısmını peşin bir kısmını taksit ile borcunu yapılandırmıştır.

Onuncu görüşmeci beş yıldır Turgut Reis Mahallesi'nde ve dört buçuk aydır sitede yaşamaktadır. Ailesi Malatya'da yaşayan, kirada oturan görüşmecimiz otuz üç yaşında evli bir öğretmendir. Eşi polis ve çocukları henüz yok. Hane gelirleri 3000 TL ila 4000 TL arasındadır. Yaşam standartları diğer görüşmecilere göre daha yüksektir.

Görüşmeciler hakkında kısaca bilgiler verildikten sonra derinlemesine mülakatta sorduğumuz bireyin 'yaşam tarzını' gösteren soruların yanıtları, Bourdieu'nun sermaye, alan ve habitus kavramları ve diğer literatür kılavuzluğunda analiz edilmiştir.

4.1. Bourdieu Kavramları Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Sitesi Yaşam Tarzının Değerlendirilmesi

Alanın kurulması esnasında etkili olacak sermaye biçimlerini tanımak ve özgül sermaye biçimlerini kurmak için alanın özgül mantığını tanımak gerekmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 94). Her alanda ezenleri-ezilenleri, dışlama ve elde etme stratejileri, koruma ya da yıkma mücadeleleri, yeniden-üretim ve değişim mekanizmaları bulunmaktadır (Kaya, 2014, 411). Bu sebeple alan sadece anlam ilişkilerinin değil, güç ilişkilerinin ve bu ilişkileri değiştirmeyi hedefleyen çatışmanın ve rekabetin ürünü ve mücadele edenlerin yeridir. Bu alanda eyleyiciler oyunda kazanılması gereken özgül faydaları ele geçirmek için dolayısıyla farklı kazanma şanslarıyla bu oyun alanının oluşturan kurallara ve düzenliliklere uyarak mücadele ederler. Alana hâkim olanlar, alanda kendi çıkarları doğrultusunda işletecek konumdadırlar; ama ezilenlerin direnişi, muhalefetini, hak iddialarını, "siyasal" olan

ya da olmayan iddialarını her zaman hesaba katmak zorundadırlar. Egemen güç ezilenin tepkilerini ve direnişlerini yok etmeyi başardığında alanı oluşturan mücadele ve diyalektik ilişki de yok olmaya başlar. Tarih sadece insanlar başkaldırdıkları, direndikleri, tepki gösterdikleri zaman varlığını devam ettirir. O halde aygıtlar alanların bir sınır durumu, hastalıklı bir yapı olarak kabul edilebilecek şeyler olarak temsil etmeye çalışlar (Bourdieu, Wacquant, 2014, 87-89).

Çalışmada Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesi ‘site yaşam tarzı’ alanı olarak ve site öncesi mekân ise ‘mahalle kültürü’ alanı olarak kabul edilerek araştırmanın daha iyi analiz edilmesi öngörülmüştür. ‘Site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grup, kültürel, sembolik ve ekonomik sermayesi zengin olan bireylerdir. Geçmiş deneyimler ile donanmış birey, alandaki mücadelede, tutum, davranışlar ve söylemler yolu ile kendisini göstermektedir. Bu doğrultuda bireylerin konumları, pratikleri, gündelik hayatlarındaki değişimler mercek altına alınmalıdır. Bu sebeple araştırmada yapılacak analiz üç temel adım içermelidir: İlk olarak alanın konumu iktidar alanına göre çözümlenmelidir, ikinci olarak bu alanda mücadele halinde olan eyleyicilerin veya yapıların konumlar arasındaki ilişkilerin nesnel yapısı kurulmalıdır (statü grupları, yaşam tarzları beğeniler, itibar); üçüncü olarak ise eyleyicilerin habitusunu oluşturan toplumsal ve iktisadi koşul sürecinde içselleştirilen yatkınlık sistemleri çözümlenmelidir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 90).

Turgut Reis Mahallesi Sitesi araştırma alanında bireylerin konumları, gündelik yaşamdaki habitusları ve sermayeleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Site alanında bireylerin birbirinden farklı yaşam tarzları, beğenileri, statüleri sahada sorulan beden ve giyim tarzı, ev ve eşya dekorasyonu, sosyal aktivite, yeme alışkanlıkları ve misafir ağırlama gibi soru kategorileri ile anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu veriler aynı zamanda alandaki habitus, sermaye ve alan hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Verilerin sunumundaki ikinci ana başlığımız ‘sitede uyulması gereken kurallar’dır. ‘Site yaşam tarzı’ alanında bireylerin alandaki kurallara ne derece uyum sağladıklarını anlamak adına görüşmecilere çöplerin koyulduğu yer, halı ve yünlerin nasıl yıkıldığı ve çırıldığı, yangın merdiveni, sığınak, koridorların ve asansör kullanım şekli, ayakkabıların nereye koyulduğu, kapı önünde oturulması gibi soru başlıkları yönlendirilmiştir.

Kültür, hem oyuna dâhil edilip toplumsal olarak bahse konan ve hem de kendisini dayatan bir bahistir. Kültür, kendi ürettiği artış ve rekabet tarafından üretilmekte ve oyunda kolektif inanışa dâhil edilerek yaşam bulmaktadır (Bourdieu, 2015a, 368). Sosyal ilişkilerin anlamlandırılmasının altında yatan olgu, topluluğun kimliksel verilerini oluşturan kültür altyapılarıdır. Yerleşim alanlarının yapısı, sosyal hareketliliği, coğrafya, din, gelenek ve diğer tüm sosyal kavramların sonucu kültüre bağlanmaktadır. Bir yerleşimin iyi anlaşılabilmesi için o yerin kültürel arka planının iyi okunması gerekmektedir (Özbek, 2007, 119). Kültürel formların yansıması olan bireylerin yaşadıkları toplumsal yapı ve içinde bulundukları sosyal çevre yaşam tarzlarını, tüketim şekillerini, davranış kalıplarını ve düşünce yapılarını etkilemektedir (Çatı, Bilgin, Çömlekçi, 2015, 1217). Gündelik yaşama bu denli sirayet eden kültür, bireyin beğenisini, yaşam tarzını, sınıfını ve alandaki konumunu etkilemektedir. Bu kültürel formlar ‘bedenselleşmiş kültürel sermaye’ye dönüşerek sosyal alanlarda görünür hale gelmektedir.

Her bir eylem tek başına mikro karardan kaynaklanmamaktadır. Eylemlerin birbirine eklenmesinin üretime bağlı toplumsal bir mekân ve zamanda meydana gelmektedir. İşlevleri hem kapsayan hem de üstünü örten gündelik hayat, belirgin form ve derin yapılar içermektedir. Gündelik yaşamda eylemlere adanmış sayısız uğraş bulunmaktadır: Ev işi, yemek yapma, giyinme, uyuma, cinsellik vb. Bunlarda esas olan şey ise gündelik eylemlerin birbirine bağlanma ve içeriği sayesinde tekrarlanmasıdır. Bu eylemler bireysel, grupsal ve toplumsaldır (Lefebvre, 2013, 8-9). Bu sebeple dayanıklı ve aktarılabilir algı, beğeni ve eylem şeması sistemleri olan habituslar toplumsal bedenlerde inşa edilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 117).

Gündelik yaşamın temelinde yer alan zevk, estetik ve alışkanlıklar farklılaştıran, sınıflandıran, toplumsal ayrımlar oluşturan yapı sistemlerinin ürünü olduğu için zevk görüldüğü gibi masum olmayıp ve ayrıca toplumsal gruplar arasında iktidar ilişkilerinin kurulmasında da etkili olmaktadır (Bourdieu, 1986’dan aktaran Öztimur, 2014, 583). Bu anlamda gündelik yaşam her iktidar ilişkilerinin oluştuğu hem de yeniden-üretildiği yer olup alışkanlık, beğeni ve yatkınlıklardan kaynaklanan eyleme ve diğerlerini yargılama ediminin sonucunda oluşmaktadır (Öztimur, 2014, 584). Örneğin; soylulukta kökensel statü sermayesi meşru kültürü

edinmedeki erkenciliğin beraberinde getirdiği kültürel, sofrada adabı, konuşma sanatı, müzik kültürü, adabımuâşeret, tenis oynama, dilin telaffuzu gibi tutum ve davranışları ikiye katlamaktadır. Önceki kuşaklarla birleşmiş kültürel sermaye, bir tür avans olarak işlemektedir. Bu avans, aile içerisinde yeni gelene kültür örneği gösterilerek, meşru kültürün temel öğelerini en bilinç dışı biçimde ve farkında olmaksızın edinme fırsatı vermektedir. Eski kültürden arındırma, ıslah etme, düzeltme gibi öğrenmenin saf olmadığı zorunlu olan işlerden yararlanması sağlanmaktadır (Bourdieu, 2015a, 114).

El kol hareketleri, yürüme, oturma veya burun silme biçimi, yemek yerken ya da konuşurken ağız hareket ettirme tarzı gibi otantik jestler en önemsiz gibi görünen bedensel hareketler aslında eyleyicileri birbirinden farklılaştırmaktadır. “Bu, yeni zengin havası veriyor” ifadesi nesneler ve gruplar arasındaki ilişki kurarak pratiğine hâkim olup ayrıştırıcı retlerini ortaya koymaktadır. Örneğin, bir saatin iki milyona satıldığını gören ve cerrahın oğlunun nişanda üç milyon harcadığını duyan bir işçi, bunu almak için “deli olmak lazım” cümlesi ile bu meblağa bir saatten daha önemli şeyler yapılacağını düşünerek bu ihtiyaçlar sistemini kabullenmemektedir. “Birilerinin deliliği diğerlerinin birincil zorunluluğudur” ifadesi ile insan kendisini toplumsal dünyanın öbür ucunda yer alanların yerine asla koyamamaktadır. Bireylerin ve grupların, pratikleri aracılığıyla toplumda sundukları temsillerini, üretim ve tüketim (sembolik) ilişkilerindeki konumları ile nasıl ayırt edici işaretler söz konusu olduğu görülmektedir (Bourdieu, 2015a, 95-700). Dolayısıyla toplumsal koşullar doğrultusunda üretilen habituslar veya zevkler sonucunda, sınıfın/kümenin tarzlarının yatkınlığını belirleyip birleşmiş mallar ve özelliklerini sunmaktadır (Bourdieu, 2015b, 22). ‘Site yaşam tarzı’ alanında beğeni kalıpları bireylerin gündelik yaşamlarına, beden ve giyimlerine, davranış kalıplarına yansımaktadır. Sosyal ve fiziksel çevre, kültürel normlar, sermaye çeşitleri, yaşam şartları ve tüketim alışkanlıkları bireyin habitusunu şekillendirmektedir. Bu sebeple yaşam tarzının anlaşılması önem taşımaktadır.

4.1.1. Site Sakinlerinin Ekonomik ve Kültürel Sermayeleri

Sermayenin yapısı, miras alınan kültürel sermayenin büyüklüğü, yaş ve oturulan yerin önemi tercih edilen yapıtlara ve yaşam tarzına göre değişmektedir (Bourdieu, 2015a, 30-32). Esenler kentsel dönüşüm sitesinde beğeni çeşitlerini

ortaya koymak sermaye çeşitlerinin anlaşılmasını sağlayacaktır. Böylece sermayenin sadece maddi ve ekonomik anlamının dışında, kültürel ve sembolik sermayelerin gündelik hayattaki yansımaları daha derin bir şekilde analiz edilmiş olunacak ve toplumsal alanın yapısı net bir şekilde kavranabilecektir.

Sitenin sosyoekonomik yapısına bakıldığında hizmet sektörü, mavi yakalı ve beyaz yakalı sektörlerinde çalışan bireyler yaşamaktadır. Beş okulun siteye yakın olması siteyi cazip hale getirerek memur ve öğretmenlerin siteyi tercih etmesini sağlamaktadır. Ayrıca sitede esnaf, tüccar ve işçi gibi farklı meslek grupları bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde maaş aralığı 900 TL ila 5000 TL arasındaki görüşmecilere ulaşılması ortalama maaş skalasını da göstermektedir. Sitede yeni daire alarak eski evini daha az bir değere satan bireyler ev taksitlerinin borcu ve geçim sıkıntısı ile boğuşmaktadır. Örneğin üçüncü, dördüncü, sekizinci ve dokuzuncu görüşmeciler dört seneden beri ev taksiti ödemektedirler. Yedinci görüşmeci diğer kadın komşuların genelinin ‘fakir’ olduğunu şöyle aktarmaktadır:

“Çalışmadıkları için herhangi bir gelirleri olmadıkları için çok sıkıntılı insanlar var...Buradaki çevreden etkilenecek çocuk, gelir seviyesi normal diyeceğim aile bilmiyorum yani. Görmüyorum. Geneli fakir.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Görüşülen ev sahipleri arasında ekonomik açıdan en zor durumda olanlardan birisi olan sekizinci görüşmeci asgari ücret ve emekli maaşı ile taksitlerini ve geçimini sağlamaktadır. Birinci görüşmeci 900 kira olan kapıcı dairesinin 500’ünü sitedeki bir bloğun temizliği ve kapıcılığından gelen parayla ödeyebilmektedir. Üzerini ise konfeksiyonda çalışan eşinin geliri ile karşılamaktadır. Emekli çiftimiz olan ikinci görüşmecimiz ise yaklaşık bir senedir siteden daire satın almıştır. Pendik’teki gecekondularını satan ikinci görüşmeci Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm sitesinde kardeşinin olmasından ötürü Esenler’i tercih etmiştir. Sitede ekonomik sermayesi güçlü olan grup ise karı-koca çalışan ebeveynler, öğretmenler ve memurlardır. Tek maaşla geçimini sağlayan bireylerin epey zorlandığı gözlemlenmiştir. Öğretmen olan beşinci ve onuncu görüşmeci ve yedinci emekli görüşmeci hane gelirleri 5000 TL’ye yakın maaşı ile ekonomik sermayeleri diğer görüşmecilere göre daha güçlüdür. 2500- 3000 civarı ortalama bir maaş gelirine sahip olan görüşmecilerden altıncısı ise herhangi bir borcu kalmamış ve diğer bir gayrimenkul evinden gelen kira parası ve eşinin iyi geliri ile geçimlerini rahat bir şekilde karşılamaktadır.

Ekonomik sermayesi güçlü olan grupların bulundukları mekândan ve yaşam standartlarından beklentileri, ekonomik sermayesi zayıf olanlara oranın daha üst düzeydedir. Temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yaşam kalitesine yönelen bireyin sermaye ve beğeni çeşitleri, ekonomik durum ve içinde bulundukları sosyal çevre belirlemektedir. Sitede yapılan görüşmelere göre ‘site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grup özellikle kültürel sermayeleri ve bununla birlikte ekonomik sermayeleri güçlü olan bireylerdir. Bu grup hem sitenin yaşam kalitesinin artırmakta hem de siteden beklentiyi yükseltmektedir. Yaşam standartları halk sınıfına göre daha yüksek düzeyde olan bireylerin dile getirdikleri sitedeki eksiklikler gündelik yaşamları için oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca siteden havuz, spor kompleksi, sosyal aktiviteler, güvenlik istemi ve yeşillik alan gibi beklentiler iktidar grubun ‘site yaşam tarzı’ algısını oluşturmaktadır. Bu algı tarihsel süreçte deneyimlenmiş, bedenselleşmiş habitus doğrultusunda oluşmaktadır.

“...En büyük problemi güvenlik eksikliğinden. Böyle güvenliği olan, park alanı olan, yeşilliği olan bir yer hayal ediyorduk. Bizim bildiğimiz sitelerde güvenliği, kapıcısı olur. Çöp atma durumlarını kapıcılar çöpünü alır. Temizliğini, bakımını yapar sitenin. Bahçe düzenlemesini yapar. Sitede oyun alanı olur. Öyle hayal ediyordum. En büyük hayal kırıklığım... Çok eksik var sitede. Güvenlik yok, temizlik yok, çevre düzenlemesi yok. Yani benim için bunlar ciddi problemler zaten. O yüzden bunları %80 eksik olarak görüyorum...” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Bir yanda ekonomik sermayesi zengin olan iktidar grubun siteden beklentisi temel eksikleri oluştururken, ekonomik sermayesi zayıf olan bireylerin siteden pek bir beklentisi yoktur. Halk sınıfı için gündelik yaşamda temel amaç geçimini sağlamak olduğu için sitede maliyete sebep olacak herhangi bir istekte bulunmamaktadırlar. Bu sebeple hane geliri düşük düzeyde olan bazı bireyler siteden beklentisini belirtmemekte ve güvenlik sisteminin maliyetinden dolayı bu konuya mesafeli yaklaşmaktadır. İktidar grup için önem taşıyan, yaşam standartlarını artıran faktör alandaki ekonomik sermayesi zayıf olanlar için pek önem taşımamaktadır.

“Durumum olmadığı için ben (güvenlikçi) isteyemiyorum. Onda yanlış yapayım. İllaki gelsin diyemem. Ama durumum olsa herkes ister.” (Ev hanımı Olan 8. Görüşmeci)

‘Site yaşam tarzı’ alanındaki bazı bireyler, güvenlik sisteminin olmamasını bir eksiklik ve zorunlu bir ihtiyaç olarak görmemektedir. Bunun yerine alternatif yollar geliştirilerek çözüm bulmaya çalışmaktadır. ‘Mahalle kültürü’nün getirdiği güven ilişkisi sitede devam ettirilmeye çalışarak bu sorun aşılma çalışılmaktadır. İktidar grup kendisini güvensiz hissettiği, etrafı benimseyemediği bir mekânda çözümü daha

kurumsal yollara başvurarak çözmeye çalışırken, alandaki ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bireyler eski alışkanlıklarını bir çözüm yolu olarak sunmaktadır. Bu açıdan güvenlik sistemi ile ilgili soru yanıtsız kalabilmekte ve çözüm güvene dayalı komşu ilişkilerinde görülmektedir.

“Bir şey diyemiyorum. Eski evimizde güvenlik yoktu. Burada da yeri geldiğinde veriyorsun komşuya bir yere giderken.” (Ev hanımı Olan 9. Görüşmeci)

Sitede güvenlik sisteminin yapılması maddi açıdan bazı haneleri zorlaması alandaki diğer bireylerin düşüncelerini etkilemektedir. Etkileşim içerisindeki komşular çevresi ile kurduğu bağda çevresinin sosyal, fiziksel ve ekonomik şartlarını göz önünde bulundurarak hareket etmektedir. Maddi durumu el verse de bazı bireyler, güvenlik sisteminin çevresindeki komşularını zorlayabileceğini düşündüğünden böyle bir uygulama istememektedir. Bireyin çevresindeki komşularının bu şekilde zorlanması kendisini bir seçim yapmaya zorlamıştır. Lüks ‘site yaşam tarzı’ alanından beklenen uygulamalar, bir yönü ile alandaki halk sınıfının karşılayabileceği maddiyat ile çatışmaktadır.

“İnsanlar güvenliğin masraflarını karşılamayacakları için, zor durumda kalacakları için komşularım adına ben de istemem. Burada insanlar kendi evlerinin borçlarını zor ödüyorlar. Bazı insanlar gerçekten 1 lira 2 liranın hesabını yapmak zorunda kalıyorlar. Bir sitede güvenlik olsa iyi olur ama çok bir gider olduğu zaman o insana zor geliyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Sitede güvenlik sisteminin olmasını bir zorunluluk ve gereklilik olarak gören iktidar grup ile güvenlik sistemini maddi yükümlülükten ötürü istemeyen bireyler arasındaki bu sorun alanda tartışmaya dönüşerek bloklarda gruplaşmaya sebep olabilmektedir. Modern yaşam, güvende olmayı her şeyin kontrol edildiği, denetim altında tutulduğu ve problemlerin en aza indirildiği mekanik bir yaşamı ön görmektedir. “Site yaşam tarzı” alanı algısında kameralar ile korunan, güvenliğin yirmi dört saat kurumsal şirket tarafından üstlenildiği, gündelik yaşamda bireyin kendisini daha korunaklı cam fanusta hissettiği durum söz konusudur. ‘Mahalle kültürü’nden farklı olarak siteye kimlerin girip giremeyeceği güvenlik sistemi ile belirlenmektedir. Bu sebeple site bir nevi kale görüntüsünü andırmaktadır. Yabancıların siteye girişi ancak izin dahilinde gerçekleştirilmekte şüpheli şahıslar güvenlikçiler tarafından uzaklaştırılmaktadır. İktidar grup kendisini güvende hissetmek için böylesi bir yaşam şeklinin bu yüzyılda olması gerektiği kanısındadır. Bu algı göstermektedir ki birey çevresine gittikçe daha çok yabancılaşmakta ve kabuğuna çekilmektedir.

“Tartışmaya sebep olan şeylerden biri de güvenlik meselesi oldu. Bir isteyenler istemeyenler. İstemeyenler bir para yüzünden istemiyorlar. Masraf, para artacak diye. Ama diğer tarafta getirisini düşünmüyorlar bence. Her blok kamera taktırdı ama olay olduktan sonra kamera olsa ne olur. En azından güvenlikte beni ondan kurtaracak değil ama bir caydırıcılığı var. Giren çıkan belli olur.” (Öğretmen Olan 5.Görüşmeci)

‘Mahalle kültürü’nde güvenlik komşuya ev anahtarının ve evin emanet edilmesi ile gerçekleşmektedir. İnsan eliyle, gözüyle güven ilişkisi üzerinden sağlanan güvenlik, günümüzde yerini teknolojik aletlere bırakmaktadır. Modern yaşamda, güven ilişkilerinin yıpranması ve azalması ile güvensizlik problemi meydana gelmektedir. Sitedeki 270 hanenin dikey yöndeki bloklara yerleştirilmesi ve ‘site’ algısı bireyin habitusunu zamanla etkileyebilmektedir. Mekânsal değişim ve mimari yapıdaki farklılık bireyin gündelik yaşam alışkanlıklarını ve algısını değiştirebilmektedir.

“Eski evimizde güvenlik komşularımızdı. Biz yokken tembih ediyorduk. Burada kamera takip ediyor.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Sitedeki bazı bireyler evlerinin borçlarını hala ödemeye devam etmektedir. Bireylerin eski evlerinin fiziksel durumu değerlendirilerek değer biçilmiş ve siteden alacakları evlerin peşinatına yatırılıp aradaki fark taksitlendirilmiştir. Özellikle sitedeki halk sınıfı bu taksitleri ödemede zorluk çekmektedir. Hatta site yaşamının ne getireceğini kestiremeyen bireyler taşınırken özellikle maddi açıdan çekinmişlerdir. Bu sebeple ekonomik sermayesi zayıf olanların sitede önceliği, taksitlerin bir an önce ödenmesi ve geçim sıkıntısıdır.

“Yeni evime taşınmak istemedim. Annem tarafından borcum olmadı. Evlendim kaynatam koymadı. Koymadığı için tek başıma kalınca ben borcu nasıl ödeyebilirim dedim.” (Ev hanımı Olan 8. Görüşmeci)

“Orada borçsuzduk, Burada hayat şartları biraz sıkı. Çocuklarda okuyunca biraz sıkıntı oluyor. Eski evimizde borcumuz yoktu, aldığımız ile geçiniyorduk. Burada ev taksitlerimiz var. Borçlarımız oldu taşınınca, zorladı ekonomik olarak. Eşim işsiz kaldı 6 ay. Taksitlerimi ödeyemediğim zamanlar oldu. Başkalarından borç alıp ödüyorum.” (Ev hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Apartmanda merdivenlerin temizlenmesi ya dışarıdan birisinin gelmesi ile ya da apartmanda yaşayanlar arasında paylaştırılarak yapılmaktadır. Apartmanda aydınlatma ücreti ve temizlik parası gibi ortak giderler siteye oranın daha düşük düzeydedir. Sitede asansör bakımı, merdiven silme, hasarların ortak ödenmesi ve ısınma sisteminin merkezi sistem olmasından ötürü ortak doğal gaz faturası gibi masraflar özellikle ekonomik sermayesi zayıf olan bireyleri zorlamaktadır. Evin taksit borçlarını ödemekte zorlanan ev sahipleri sitedeki ortak giderlerin ödenmesi

konusunda, site kültürü alanındaki egemen güçlerden farklı algı ve düşünce yapısına sahip olabilmektedir. Eski mahallesinde bu denli aidat ve doğal gaz faturası ödeme alışkanlığına sahip olmayan bu bireyler bunu fuzuli ödeme olarak görüp ödeme konusunda sıkıntı çıkartabilmektedirler. Ödeme konusunda sıkıntı yaşayıp eski alışkanlıklarını devam ettirmek isteyen ve bu yönde faturalarını ödemede yöneticilere güçlük çıkartan daire sakinleri ortamda bir mücadele, tartışma veya çatışma içerisine girebilmektedir. Sitede faturanın dairelere şahsi değil de tüm bloğa gelmesi bazı daire sakinleri tarafından kabul edilmemektedir. Faturalar sebebi ile çıkan tartışmalar tüm bloğu etkilemekte ve tartışmaya sebep olan temel sorun haline gelmektedir.

“Sitede tartışma şu faturalar yüzünden oluyor. Başka bir tartışma yok. Eski evde kendi yöneticiliğimizi kendimiz yapıyorduk. Kendi kendimizi yönetiyorduk. Faturalarımız ayrı ayrı geliyordu...Merkezi sistem olduğu için sıkıntılıyız. Mesela yüklü fatura geliyor. Fatura şahıs üzerine gelmediği için herkes itiraz ediyor. Ben bu kadar yakmadım diye.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

İktidar grup sitedeki kurallara uymayan ve faturaları sürekli sorun haline getiren haneleri eleştirerek bir nevi ‘site yaşam tarzı’ alanının dışında tutmaktadır. İktidar grubun site algısında, ortak giderlerin uyum içerisinde ödendiği, kurallara muntazam bir şekilde uyum sağlayan, disiplinli, sessiz bir ortam yer almaktadır.

“Bir iki tartışma olduğuna şahit oldum. Doğalgaz faturası ödemeleri. Merkezi sistem olduğu için herkesin ellerine ayrı ayrı fatura çıkmıyor. Yönetimden çıkıyor ve ödemeler gecikiyor. Sürekli bir uyarı.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Bazı hane sakinlerinin sitedeki kurallara uymaması ve yöneticinin sözünün dinlenmemesi yöneticinin kendi konumunun meşruluğunu ve kuramsallığını sorgulamaya itebilmektedir. Bazı bireylerin site kurallarını hiçe sayarak eski alışkanlıklarını devam ettirmek istemesi alandaki güç dengelerini olumsuz etkilemektedir. Ödemenin dayatılması komşular ve yönetici arasında bir krize dönüşebilmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanın korunması ve alandaki yapının değişmemesi için iktidar grup tüm kartlarını en etkili bir şekilde oynayarak gücünü gösterirken, alandaki diğer gruplar ise alanın yapısını değiştirme eğilimi içerisine girerek alana direnmektedir. Alandaki egemenliğin sağlanamaması kaosa sebep olacağından kurumsal bir yöneticinin olması ‘site yaşam tarzı’nı koruyacak önemli bir adımdır. Sözü dinlenmeyen yönetici yerine siteye hâkim olabilecek ve ‘site yaşam tarzı’ habitusunu alanda hissettirecek kurumsal yönetici bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanının başıboş olması, belirsizliklerin yer

alması, kural tanımazlığın hâkim olması, kamusal alanda ortak hareket edilmemesi alandaki iktidar grup tarafından eleştirilmekte ve disiplin sağlanmak istenmektedir.

“Yöneticinin resmi olması gerekiyor. İmzalı olmalı, her şey yetkisi altında olması gerekir. Ben dokuzuncu ay petekleri aç dediğim zaman açmicam. Ya onuncu ya on birinci ayın sonun da açılacak. Bunun bir yetkisi olmalı. Bizi tınlamıyor ki kimse. İmzamız yok, bir şeyimiz yok. İnsanlar istedikleri gibi davranıyorlar. Ama biz onların faturalarını yatırıyoruz, ediyoruz, uğraşıyoruz. Asansöre yeşil kart takmaya çalışıyoruz. Bizi tınlamıyorlar. Tek şikâyetimiz yöneticimizin olmaması.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Sitedeki düzenin sağlanması açısından bloklarda yöneticinin olması iktidar grup açısından temel bir ihtiyaca dönüşmektedir. Buna karşı sitede yöneticilik konumu bazı bireyler için ortak ödemelere ekstra para katılması demek olduğu için yönetici istememektedir. İktidar grup ekstra para alınmasına disiplin ve düzenin sağlanması karşılığında kabul edebilmektedir. Belediyeden talep edilecek yönetici yine maddiyat sebebi ile alanda tartışma konusu olabilmektedir.

“Yönetici istemiyorlar. Çünkü başka rantları var buraların. Fatura çıkartırken bazılarının karı var. O yüzden yönetici sokmuyorlar. Yöneticilik yapan bazıları ekstra 200 koyuyor faturaya. O yüzden yöneticilik olsun diye başvurmuyorlar. Benim eşim yönetici. Yönetici derken sadece düzen sağlamak için binada. Yoksa bu iş parayla olacak bir şey değil. 40 kişi ile uğraşılmaz. Siteleri yaptıkları zaman kendileri koymaları lazım. Rızıyız parasına marasına” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Sitede yaşamının getirdiği ortak masraflar apartman yaşantısından daha fazladır. Ekonomik sermayesi güçlü olan iktidar grup bunu doğal ve olması gereken olarak kabul ederken ekonomik sermayesi zayıf gruplar bu ödemeyi gereksiz bulabilmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ndan iktidar grubun beklentisi çitayı yükseltirken alanda buna uyum sağlayamayan gruplar dışlanmaktadır. Bu açıdan alandaki yaşam tarzına uymak yerine alanı dönüştürerek mekânı kendisine uydurmaya çalışan bireylere karşı egemen güçler eleştirel yaklaşmaktadır. ‘Mahalle kültürü’ habitusunun ‘site yaşam tarzı’ alanında devam ettirilmesi alışkanlıkların hala bazı bireyler tarafından devam ettirilmeye çalışıldığının bir göstergesidir.

“Sitede yaşamak daha masraflı. Bizim sitede çok ciddi gider yok, kapıcı yok. Çok giderimiz yok. Toplam 30 TL gider toplanıyor. Normal site de spor, havuz salonu olsa, bahçe düzenlemesi, güvenliği olsa tabi ki daha masraflı olur. Burada tutulmamasının en büyük nedeni o zaten. İçlerinde karşılayamayacak olan var. Ama çoğunluğun da o alışkanlıkları yok. Kabul etmiyorlar, gereksiz görüyorlar. Hepsi birbirini tanıyor. O yüzden güvenliğe ne gerek var. Bahçeyi de mahallesi gibi kullanıyor ona da ne gerek var. O yüzden istemiyor.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

İktidar grubun bazı bireyleri, her ne kadar ekonomik sermayesi zayıf olan bireylerin ödemede zorluk yaşadığını belirtse de site yaşamına ayak uydurması gerektiğini ve alışkanlıklarını değiştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Alandaki

kuralların ihlal edilmesi ve yapısının değiştirilmesi ihtimaline karşın iktidar grup ‘mahalle kültürü’ne sahip bireylerin alışkanlıklarını değiştirmelerini beklemektedir. Alandaki sınırları belirleyen yaşam tarzı bireylerin gündelik yaşamını yakından etkilemektedir. ‘Siteye yakışır’ yaşam şekli alandaki iktidar tarafından söylem yoluyla ifade edilmektedir.

“Gerçekten o 5 liraya o 10 liraya muhtaç olan insan var çünkü. Dolayısı ile onu böyle bir şeye harcamak istemiyor. Fuzuli gibi geliyor. Onlara hak veriyorum ama burada da böyle yaşamak gerekiyor.” (Öğretmen Olan 5.Görüşmeci)

Sitede ekonomik zorluklar yaşayan bazı mekân sakinleri açısından site giderleri eski apartmanlarına göre daha yüksek düzeydedir. Eski mahallede doğal gaz yerine kullanılan sobaların maliyeti, sitedeki fatura kadar bütçeyi zorlamamaktadır. Alandaki ortak masrafların ödenmesi konusunda zorlansa da bununla baş etmeye çalışan bireyler de söz konusudur.

“Site daha masraflı. Gecekonuda asansörün yok. Eski evimde hep konfeksiyon parçası yakardım. Kömürde almazdım idare ederdim. Şimdi burası site olduğu için zorlamak zorundayız.” (Ev hanımı Olan 8. Görüşmeci)

Kültürel sermayenin en önemli göstergelerinden olan eğitim durumu, ekonomik sermaye ve ailenin mirasına göre şekillenmektedir. Okul diploması, kültürel sermayeyi, aileden aktarılmış ya da okulda edinilmiş olmasına göre farklı derecede güvence altına alınmaktadır. Aynı eğitim sermayesine bağlı olmalarına rağmen farklı sınıfları ve farklı sınıf fraksiyonları keskin bir biçimde kademelenmektedir. Plastik sanatla uğraşma, bir müzik aleti çalma, Varyete dinleme, okul dışında edinilmiş ve eğitim düzeyinden bağımsız kültürel sermayeye sahip olmayı öngören sanatsal faaliyetler aynı zamanda toplumsal sınıfla olan bağı da güçlendirmektedir. Bu durum eğitim sermayesinin nasıl farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bourdieu, 2015a, 28-30). Esenler’deki kentsel dönüşüm sitesindeki bireylerin eğitim düzeyi farklılık göstermesinden ötürü kültürel sermayesi heterojen bir yapıya sahiptir. İktidar gruba göre özellikle ekonomik sermayesi zayıf aileler çocuklarını sanatsal, sosyal ve kültürel aktivitelere yönlendirme eğilimi içerisinde olmamaktadır. Öncelikli beklentileri çocuklarını devlet okullarına göndererek en iyi karneyi beklemektir.

“Paraları olsa herhalde çocuklarına yatırım yaparlar.” (Emekli Olan 7.Görüşmeci)

Bedenselleştirilmiş (veya somutlaştırılmış) kültürel sermaye, çocukluktan başlayarak hanenin sosyal konumuna göre öğrenilen dil alışkanlıkları, yazma stili, vücudunu farklı bağlamlarda kullanma tarzları gibi özelliklerle kazanılan ve eşitsizlik etkisini en şiddetli biçimde eğitim alanında üreten sermayedir. Sınıfsal konumlarından ötürü de ödüllendirilmesi daha kolay olan “yüksek miktarda kültürel sermayeyi bedenselleştirmiş çocuklar”, “bozuk aksanlı”, “elyazısı kötü”, hovarda” denilen düşük sermaye yoğunluğuna sahip çocuklara nazaran daha avantajlı olurlar (Bourdieu, 1996, 9-54’den aktaran Göker, 2014, 282).

Çocukların habitusu, ailelerin kültürel sermayeleri doğrultusundaki gündelik hayattaki pratiklerine yansımaktadır. Kültürel sermayeyi şekillendiren eğitim düzeyi ailelerin çocuklarına tutum ve davranışlarını etkilemektedir. İktidar grup ailelerin profili üzerinden çocukların kültürel ve ekonomik sermayeleri hakkında alandaki diğer grupları eleştirebilmektedir. Sitedeki ‘bazı yaşam tarzları’ nı uygun karşılamayan iktidar grup bunu eğitim düzeyi ve kültürel norm ile bağdaştırmaktadır. ‘Site yaşam tarzı’ alanının sınırlarını ve tanımını bu şekilde kurarken sitede kimlerin yaşayacağı böylece belirlenmektedir.

“Annelerinde eğitim yok ki çocuklarında olsun veya onu iyi eğitsin. Mesela çocuk çiş yapmaya ağaçların oraya gönderiyor. İmkân var ama öylesi kolayına geliyor. 20 senede geçse bunlar değişmez. Mesela o 42 evler sitesinde hep Doğulular var. Ama sitede nasıl yaşanır biliyorlar.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Bourdieu’ya göre sosyal yaşamın temel dinamiğinde çatışma yer almasından ötürü toplumsal düzenlemelerin merkezinde de iktidar mücadelesi vardır. Mücadele bazen maddi kaynaklar üzerinden iken, bazen de sembolik kaynaklar üzerinden yapılmaktadır. Kültürel alanlarda yapılan mücadeleler aynı zamanda sosyal ayrımlara yol açmakta ve kendi içinde iyi örgütlenmiş, grup içi dayanışmacı ağlara, düşünce ekollerine ve hayat tarzlarına neden olan mücadele şekillerine dönüşmektedir. Kültürel alanlardaki mücadeleler, sosyal sınıflar arasındaki mücadeleler için örnek teşkil etmekte ve sembolik düzenin devam ettirilmesine olanak sağlamaktadır. Eğitim kariyeri gibi kültürel kaynaklar modern toplumlarda yeni bir farklılaşma parametresi oluşturmaktadır (Kaya, 2014, 413).

Sitedeki kültürel sermayenin göstergelerinden olan eğitim düzeyi alanda prestij ve güç sağlayan fragmanlardandır. Her kesimin eşit eğitim olanaklarına sahip olmadığı günümüzde eğitimin ayrıştırıcı bir kültürel sermaye olarak sunulması ile

alana girişler kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Kültürel sermayelerin şekillendirdiği yaşam tarzları “sitede nasıl yaşanması gerektiğini”n bir nevi temsilcisidir. Alandaki iktidar grup eğitim seviyesinin düşük olmasını aynı zamanda bireylerin sitede nasıl yaşandığını bilmemelerine bağlamaktadır. Maddi sıkıntılar ile boğuşan bazı hane sakinleri ekonomik sermaye yoksunluğundan ötürü kültürel sermayeye de yoğunlaşamamaktadırlar. Hayatın getirdiği zorluklar, aile ve çevre bireylerin alandaki habituslarını da şekillendirmektedir. Site kültürüne alışık olmayan bu kesim alandaki egemen güçler tarafından eğitim yolu ile dışlanmaktadır. Kente ayak uyduramayan, köydeki kültürlerini sitede devam ettiren bireyler iktidar grup tarafından ötekileştirilerek alana girişleri engellenmeye çalışılmaktadır. ‘Site yaşam tarzı’ alanının yapısını bozan bu tutum ve davranışlar iktidarlar tarafından oldukça eleştirilmektedir:

“Burada eğitim yok. Eğitimsiz, kendisini geliştirmeyen insanlar. 20 yıl birada yaşamış köyden memleketten gelmiş ama hâlâ aynı. Kente ayak uyduramıyorlar. Köydeki kültürlerini burada aynı şekilde devam ettiriyorlar.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Kendilerini “köylü” komşularından ayırmak isteyen bireylerin “kentli modernlik” algısında “site yaşamını bilmeyen, ona uyum sağlayamayan ve “cahil” kisvesi altında stigmatize edilen site halkına karşı site yaşamını bistigmatize edilen site halkına karşı site yaşamını bilen modern bireyler” yer almaktadır (Erman, 2016, 232).

Sosyal ilişki olarak tanımlanan, güç ve statüyü karşılaştıran, kültürel bilgileri geliştiren kültürel sermaye bilginin değişik formları, beceriler, eğitim, bireyin toplum içinde daha yüksek statüde yer almasını sağlayan ek avantajdır. Bireyler kültürel sermayeyi aile içerisinde başlayarak ve sonrasında okul eğitimi aracılığıyla sosyalleşerek elde etmektedir. Ebeveynler çocuklarının kültürel sermaye edinmeleri için iyi bir eğitim, bilgi, konfor ve tutumlar aracılığıyla başarılı olmalarını sağlamaktadır (Çekmiş ve diğ., 2007, 152-154). Aileden gelen sermayenin ve alışkanlıkların miras yolu ile kendilerine aynı şekilde aktarılması ve eğitim düzeyinin statikliği kültürel sermayenin güçlendirilmesini ütopyaya dönüştürmektedir. Aileden aktarılan sermaye akışından ötürü, çocuklar aynı eğitimi alsa dahi ailelerin birbirinden farklı sermayeleri çocukların eşit düzeyde hayata katılmalarını engellemektedir.

“Hiç sitede yaşamamışlar, o yüzden de apartmandaki gibi davranıyorlar. Neden mi çünkü ailedeki eğitim aynı şekilde çocuğa yansıyor ve dolayısıyla çocukta değişmiyor.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Ekonomik sermaye ile kültürel sermaye arasındaki ilişkinin gelişmiş toplumlardaki bölünme ve çatışmayı, iki karşıt ama aynı zamanda birbiriyle örtüşen iki farklılaşma ilkesini kapsamaktadır. Dikey bölünmede her iki sermayeye de sahip olan aktörleri (egemen sınıfı), karşısında ise ikisinden de yoksun olan sınıf yer almaktadır (Wacquant, 2014a, 66). Enformel çağı yaşadığımız kapitalist sistemde ekonomik sermaye ve kültürel sermaye ile meydana gelen iyi bir eğitim düzeyi ayrıştırıcı fragmanlardır. Sitedeki ekonomik sermayeleri doğrultusunda kültürel sermayelerini zenginleştiren egemen güçler alanda diğer gruplar üzerinde bir baskı kurmaktadır. Sitedeki eksikleri mekândaki kültürel yapı ve eğitim düzeyi ile bağdaştıran beşinci görüşmeci ötekileştirici söylemini şu şekilde belirtmektedir:

“Kültürel bir değişim yaşanırsa iyi olur. Gerek eğitim düzeyi, başka yerde yaşanmışlıklar bunu etkiliyor. Burada yaşayan insanlar hem eğitim seviyesi açısından hem sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeydedirler.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Burada sorulacak kritik soru kentsel dönüşümde ‘hangi’ kültürel dinamiklerin korunacağı, ‘kimin’ yaşam kalitesini arttırılacağı, ‘neyin’ ya da ‘kimin’ kentle bütünleşmesinin arttırılacağı, ‘kimin’ ekonomik ve iktisadi gelişimin sağlanacağı ve ‘kimin’ yaşam kalitesini arttırılacağıdır (Özdemir, 2011, 322). ‘Site yaşam tarzı’ ile ‘mahalle kültürü’ habitusu arasında sıkışan bireyler alana uyum sağlamada zorluk yaşarken, alandaki iktidar grup ise alanın yapısını ve düzenini bozan bireylere karşı sert söylemlerde bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm projesinde ‘yerinde dönüşüm’ politikası uygulanarak bireylerin kültürleri, komşuluk ve sosyal çevre ilişkileri korunmaya çalışılsa da siteye yerleşen kültürel ve ekonomik sermayeleri zengin iktidar grup tarafından yaşam tarzları eleştirmekte ve hatta site yaşam tarzına yakışmadıkları vurgulanmaktadır.

4.1.2. Giyim Tarzının ve Bedensel Bakımın Sermaye Açısından Değerlendirilmesi



Şekil 3: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinden Bir Kare

Farklı kimlik ve yaşam tarzlarının yer aldığı sitede, alandaki güç mücadelesi ve ilişkiler ağı, tutum ve davranışlar, bedensel bakım ve giyim üzerinden gösterilebilmektedir. Ekonomik ve kültürel sermaye bireylerin yaşam tarzlarını, giyim tarzlarını belirleyen önemli etkenlerdir. Yaşanılan mekân ve aile yapısı bireyin habitusu olan beğenilerini ve tercihlerini, sermaye çeşitliliği ve miktarını şekillendirmektedir.

Toplumsal koşullar sürecinde üretilen beğeni, Bourdieu’da bütünleştirici bir sınıflandırma ilkesi olarak failer açısından anlamlı evrenleri tanımlayan üretken ilkelerin tezahürü olarak ayrıcalıklı sınıflar ile işçi sınıfları arasında hayat tarzlarındaki farklılık analiz edilmektedir. Örneğin bedenin yaşam tarzına göre biçimlendirilmesinde işçi sınıfı kas güçlendirmeye yönelik motiflere spor dallarına yönelirken, alt-orta sınıf üyeleri uzun ömür için jimnastikle, ayrıcalıklı sınıflarsa golf gibi prestijli sporlarla ilgilenmektedir (Tatlıcan, Çeğin, 2014, 324). Belirli bir sınıf içinde farklı sermaye biçimlerine sahip olmanın spor, beslenme, sanat, dekorasyon ve boş zamanları değerlendirme gibi konularda farklı beklentiler içeren “muhtelif beğeni sistemleri”ne göre farklılaşmaktadır (Chaney, 1999, 75’ den aktaran Tatlıcan, Çeğin, 2014, 325). Örneğin hostes yetiştirmede uzmanlaşmış okullar, halk sınıflarından gelen ve ”doğal” güzellikleri için seçilen genç kızları yürüme, oturup

kalkma, gülme, gülümseme, konuşma, giyinme, süslenme biçimlerinde kökten bir dönüşüme tabi tutmaktadırlar. Farklı sınıf ve grupların biçimlere gösterdikleri özen ve bunun sağladığı yarara ilişkin bilinçleri ile bu emele ayırdıkları zaman, çaba, sağlık ve yatırım maddi ve sembolik fayda sağlama ile ilişkilidir. Egemen sınıfın kadınlarına bakıldığında bedenlerinde çifte güvence söz konusudur. Küçük kadınlar gibi güzelleşmenin değerine inandıklarından ve estetik değer ile ahlaki değer bağdaştırılmasından ötürü bedenlerin içkin ve doğal güzelliklerinin yanı sıra süslenme sanatı ve giyim kuşam olarak adlandırdıkları her şey ile kendilerini üstün görmektedirler. Yeterli bedensel sermayeye sahip olmayan küçük burjuva kadınlar ise, kendi bedeninin veya dilinin değerinden emin olmanın sağladığı güven içerisinde olmanın yanı sıra toplumsal uzamda işgal edilen konuma sıkı sıkıya bağlıdır. Kadınların toplumsal uzamda işgal ettikleri statüde yükseldikçe bedenlerine verdikleri notlarda paralel düzeyde artmaktadır (Bourdieu, 2015a, 302-306).

İktidar grup çevresi konusunda gösterdiği özeni, bedenine ve giyimine de göstermektedir. Bedenin toplumsal alandaki gösterimi aynı zamanda bireyin yaşam tarzını ve algı dünyasını yansıtmaktadır. Örneğin; toplumsal dünyanın küçük burjuva deneyimi sıkılğan, kendini bedeninde ve söyleyişinde rahat hissetmeyen, kendisi gibi olanlar ile bütünleştiği mekânda, dışarıdan başkalarının gözleriyle, kendi kendisini denetleyerek, düzelterek, tutarak, kendisini gözetleyen ve yabancılaşmış bir öteki için var olmak için umutsuzca girişimleri sebebiyle, beceriksizliğiyle olduğu kadar dile gösterdiği aşırı itinayla da, kendisini ele vererek temellük edilmeye maruz bırakılan kimsenin sıkıntısıdır. Böylece kendi nesnelleştirmesini üreterek dayatmaya imkân vermesinden ötürü bir nevi kendi iktidarının kurucusu ve iktidar sembolünün dışarıdan bir bakışa muhtaç olmadan mutlak olarak kurmaktadır (Bourdieu, 2015a, 302-306). Ayrıca bedenini toplumsal norm ve düşünce kalıplarından soyutlayarak sadece kendisi olduğu için özen göstermesi ‘bireysel’ tutumunu ortaya koymaktadır.

“Benim için dış görünüş önemli. Ben kendime özen gösteririm. Severim öyle şeyleri. Kendim için önemli. Kendi kendimi beğenmek için önemli.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Belli bir sınıfın nesne ve pratikleri ile yöneldikleri beğeni, mobilya, giysi, dil ve bedensel heksis (habitus) gibi yaşam stillerinin dışı vurumu olarak hem birleştirici hem de ayırt edici şekilde tercihler şemasının temelini oluşturmaktadır. Örneğin ihtiyar bir marangozun dünyaya dair düşünce yapısı, bütçesini, zamanını veya bedenini kullanma biçimi, dili kullanımı ve kıyafet seçimi, onun titiz ve kusursuz

zanaatkârlığındaki itinalı \ incelikli etiğinin yanı sıra sabırla zanaatını icra etmesi ile yaşam stilinin her bir boyutunu simgelemektedir (Bourdieu, 2015a, 259). Sahip olunan meslek grubu ve nasıl icra edildiği, yaşam standardı ve tarzı, sosyal çevre, eğitim düzeyi, kültürel ve ekonomik sermaye bireyin bedenini kullanım tarzını ve giyim tarzını etkilemektedir. Bu doğrultuda sitede iktidar gruba bakıldığında özellikle üniversite mezunu, memur, öğretmen, beyaz yakalı meslek grubunda çalışanların bedenlerine ve giyim tarzlarına gösterdikleri dikkat ve ehemmiyet sitedeki ev hanımlarına oranın daha fazladır. Modernitenin getirdiği nesnelere, görüntüye, gösterişe ve tüketime olan ilgi modern yaşam tarzının önemli özelliklerindendir. ‘Site yaşam tarzı’ alanında dış görünüşüne dikkat eden bireylerin ‘somutlaşmış kültürel sermaye’leri bu şekilde anlaşılabilir. Bedensel özen ve dikkat sadece bireyin kendisini aynada güzel görmesi için değil aynı zamanda toplumda bir saygınlık, statü gösterimine dönüşebilmektedir.

“Benim için dış görünüş önemli. Çünkü ben giyime özen gösteriyorum. Bunun en önemli sebebi kendim. Her gün dışarıda olduğum için. Evde de dikkat ederim. Aynaya baktığım zaman en başta kendimi iyi hissetmek isterim. Ama karşı tarafa da görüntü kirliliğinin olmaması açısından önemli. Karşı tarafa biraz da saygı olarak görüyorum.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Nesnelere verilen fiyatlar arasındaki farklılık, özel bir yaşam tarzı içerisinde bir koşulun ve konumun özelliklerini belirlemede, zorunlulukları ve kolaylıkları, sosyal sermayeyi biriktirerek sosyal yaşama verilen değeri ve ayrılan yeri belirlemede etkisi bulunmaktadır. Örneğin pardösü üst düzey sınıfında diğer sınıflara göre daha yaygındır, gocuk ve mont ise köylüler ve işçiler sınıfında daha yaygındır. Orta düzeydekiler ise hiç kullanılmayan iş giysileri yerine takım elbise almaktadırlar (Bourdieu, 2015a, 297-299). Bu doğrultuda Esenler Turgut Reis Mahallesi kentsel dönüşüm sitesinde giyim tarzı ve tüketim alışkanlıkları beğeni, davranış ve algı kalıplarının anlamamızı sağlayabilmektedir.

Marx’la Engels’in yöntemine bakıldığında insanların kendileri hakkında düşündükleri, istedikleri, söyledikleri ve inandıkları şey ile oldukları şey, yaptıkları şey arasında mevcut bir bağa değinmektedirler (Lefebvre, 2012, 150). Bu bağ toplum ile bireysel düşünce arasında köprü görevi görmektedir. Hem toplumun özelliklerini bilmek hem de kendi istediklerini ‘bireysel’ düşünce yapısından hareketle korumaya çalışmak bireyin kendisini bir noktada toplumdan ayırıştırmasını meydana getirmektedir. Sitede toplum içerisindeki değerlere uyum göstermek yerine kendi

düşünce yapısını ve yaşam tarzını koruma eğilimi içerisine giren birey toplumsal bakış açısı yerine bireysel bakış açısı benimsemektedir. Sitede ağırlıklı olarak muhafazakâr bir yapının olması alanda muhafazakâr olmayanların yadırganmasına sebep olabilmektedir. Özellikle orta yaşlı kadınların örtülü olmaması alanda garip karşılanabilmektedir. Yaşam tarzların da çatışabildiği ‘site yaşam tarzı’ alanında homojen bir yapının olduğunu söylemek güçtür.

“Hiçbir zaman giyim tarzımı çevre için değiştirmiyorum. Genelde kapalı bir çevre olduğu için yadırganıyor, hissediyorum. Bakışlarla fark ediyorum. Kaç yaşındasın kapansan kapanırsın gibi öyle şeyler ima ediyorlar. Ama diyorum benim şeklim böyle bunun yaşla ilgisi yok. Ama beni bu halimle sevdiler. Onların düşüncelerini çok umursamam, ben kendimi bilirim o kadar.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Sitede giyim tarzı konusunda özgür olmak isteyen bireylerin yanı sıra ‘kapalılığın ve açıklığın’ dozunda olmasını isteyen, aşırı açıklığı hoş görmeyen bireyler de mevcuttur. Örtülü olmanın ve açık olmanın sınırları yine toplumsal normlar çerçevesinde belirtilmektedir. Alanda muhafazakâr yapının ağırlıklı olması sebebi ile ‘açık bireylerin aşırı’ derecede açık giyinmesi alandaki diğer bireyleri rahatsız edebilmektedir. Bu sebeple bazı bireyler mekânda ortalama bir giyim tarzının olması açısından ‘açıklık’ ve ‘kapalılığın’ sınırlarını çizmeye çalışmaktadır.

“Herkes kendine yakışanı yapar ama böyle kimi de kapanacağım diye aşırıya gidiyorlar. Kimisi de açılacağım diye aşırıya gidiyorlar. Her şey dozunda olsun. Buradaki insanlar feraceli, türbanlı olurken; askılı, şortlu birisinin balkona çıkması ben kendim rahatsızlığımdan değil de yakıştıramıyorum sanki. Kapalıların oranı daha fazladır. O insanın rahatsız olup kendisine çeki düzen vermesi daha iyi olur gibi düşünüyorum. Burada da yok zaten o kadar.” (Emekli çift olan 2. Görüşmeci)

“Biz kapalıyız ya bazen açıklar dikkatimizi çekiyor açıkçası. Birazda kilolu olduğu zaman keşke bol giyinseydi kendini belli etmeseydi diyoruz.” (Ev hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Para, zaman ve emek harcanarak evin düzeni ve dekorasyonu; konuşmalar, giyim kuşam, bedensel kozmetik lüksün gösterildiği törenler, resepsiyonlar, tüketme pratikleri; gezme, turizm, beden egzersizleri gibi yatkinlıklar sembolik temellüklerin bir göstergesi olup, tutulacak bir saf ya da korunacak bir mesafe olarak toplumsal uzamda işgal edilen konumu sınama ya da olumlama fırsatlarıdır (Bourdieu, 2015a, 88, 93). Alandaki konumunu koruma ‘bedensel heksis’ ile pekiştirilmektedir. Modern yaşamın getirdiği lüks yaşam biçimi, görsel şov saç bakımı ve vücut losyonları gibi tüketim alışkanlıkları ile pratiğe yansımaktadır.

“Kullandığım losyonlarım, saç bakımı var. Beşinci yılım sitelere taşınalı. Maddi olarak rahatlayınca daha çok aldığımız şeyler kalite olarak değişti.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Habitus, bedenselleşmiş toplumsallık olarak dünyayı veya alanı belirli şemalar doğrultusunda sunmaktadır. Pascal'ın, "dünya beni içeriyor, ama ben onu anlıyorum" ifadesi dünya beni içermekte, ama tam da beni içerdiği için, beni ürettiği için, ona dair kullandığım kategorileri ürettiği için onu anlamamanın açıklamasıdır. Bunun üzerine toplumsal gerçeklik şeylerde ve beyinlerde, alanlarda ve habituslarda, eyleyicilerin içinde ve dışında vardır. Habitus, ürünü olduğu bir toplumsal dünyayla ilişkiye girdiğinde sudaki balık misali, suyun ağırlığını hissetmez, etrafındaki dünyayı çok doğal saymaktadır (Bourdieu, Wacquant, 2014, 118). Habitusun bireyin algısında doğal olarak yer edinmesi ile pratikler alışkanlık haline dönüşmektedir. Alandaki farklı aktörler ise sermayeleri doğrultusunda kendi alışkanlıklarını icra ederken, iktidar grup alanın yaşam tarzını kendi habitusları çerçevesinde değerlendirmektedir. Kendi yaşam tarzını bulunduğu habitus alanı içerisinde doğal karşılaşmasından ötürü aksi tutum ve davranışları ötekileştirebilmektedir. Giyim tarzına özen göstermeyen, yaşını daha büyük gösteren, bakımsız kadınlar iktidar grubun bazı bireyleri tarafından hoş karşılanmamaktadır. Beğeni ve zevk doğuştan değil, gruplar arasında statüyü belirleyen, farklılaştıran ve üstünlük sağlayan kültürel sermayenin inşasıdır. Alanda bunun somut görüngüsü söylemler ve bedensel heksis ile ortaya çıkmaktadır.

"Doğal ürünlerimi kendim tespit ederim. Saçıma ne iyi gelir. Öyle bakımsız insan çok var. Yaşından iki katı gösteren insan çok var. Vücutlarına, dış görünüşlerine. Böyle yaşlı insanlar gibi. Kozmetik ürün alışkanlığım hep vardı ama çok az. Bir düğüne giderken, bir arkadaşla oturmaya giderken özen gösteririm. Buradakiler aa düğüne mi gidiyorsun ne var oraya gittiğinde dedikleri oluyor. Sokağa çıkarken bile şapıdık şupuduk çıkmam. Öyle bir alışkanlığım var." (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Habitus temelde "biz" ve "çevremizdeki dünya" arasındaki ilişkileri işaret etmekte ve sadece hareketlerimiz ve komşularımız değil, aynı zamanda düşünce tarzımız, eşyayı betimleme biçimimiz dünya görüşümüzü ve duygularımızı etkilemektedir. Bu tutum ve davranışlar bilinçaltında olarak kabul edildiğinde doğal karşılanmaktadır. Habitus bireyleri aile, sosyal çevre ve eğitim sistemi çerçevesinde şekillendirmektedir. Lakin bireysel tecrübenin habitus üzerinde etkili olduğu için cinsiyet, millet, sınıf ve aile yapısı ile karmaşık bir yapı göstermektedir (Yel, 2014, 565).

'Site yaşam tarzı' alandaki iktidar grubundaki bazı bireyler nasıl giyinileceği, nasıl tutum ve davranışlarda bulunacağı gündelik hayattaki pratiklerden yola çıkarak sınırlandırmaktadır. Bu açıdan köylü-kentli ayrımı yapılarak 'basma etek giyen,

terlikle dışarı çıkan ve düğüne giden’ sitedeki bireyler, ‘köylü’ olarak tanımlanmaktadır. Site yaşam tarzında bedenine ve giyimine özen gösteren bireylerin olması makbul karşılanmaktadır. Görülmektedir ki iktidar grubun bazı bireyleri giyim tarzı açısından diğer bireyleri ötekileştirmekte ve soyut anlamda tahayyül ettiği ‘site yaşam tarzı’ alanının dışında tutmaya çalışmaktadır.

“Ben bazı kişilerin kıyafet tarzlarını yadırgadım. Ben Zeytinburnu’ndan buraya geldiğimde bizim köyden daha köy gibi geldi. Bizim köy yaşantısından biraz daha şey gibi geldi. Ki hala da öyleler. Hepsi zaten basma eteklerle, terliklerle düğüne gidebilen insanlar. Gidebilecek insanlar var. Hala bana değişik geliyor o huyları. Çok özenmiyorlar kendilerine. Siteye geldim diye hiçbir değişiklik yok bu konuda. Aynılar.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Orta yaşlar anne tarzı klasik. Basma etek giyenler, etek bluz giyen var. Daha çok basma etek tarzı üstüne. Daha çok penye tarzı şeyler.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Kültürel sermaye farklılıklarının sınıflar arası farklılıkları meydana getirmesi gibi, egemen sınıf içerisindeki farklılıkları üslupları, meşru kültürle olan ilişkilerinin biçimini mücadele konusu olarak sunmaktadırlar. Kendi konumlarını korumak açısından taraflı olarak karşıt yatkınlığı aşağılayıcı tavır içerisinde olabilmektedir (Bourdieu, 2015a, 110). Kendi konumlarını gösterirken sahip oldukları habituslarından övgüyle bahsedilmekte ve ‘öteki’ üzerinden ‘farklılık’ meşrulaştırılmaktadır. Sitede ekonomik sermayenin kültürel sermayeyi ayırt edici kıldığı gözlemlenirken, ekonomik sermayeye sahip olan ile olmayan iktidar grubun bazı bireyleri tarafından farklılaştırıcı etken olarak sunulmaktadır. Hatta ekonomik sermayeye sahip olursa dahi ‘site yaşam tarzı’ habitusuna sahip olmadıklarından nasıl kullanacaklarını bilmedikleri vurgulanmaktadır. Alandaki bireylerin ‘ihtiyaç’ konusunda öncelikleri sermaye çeşitliliğine ve habitusuna göre değişiklik göstermektedir.

“40 yaşında bir kadını düşündüğümüzde bir ayakkabı, bir elbise nedir bilincinde olan insan yok diyebilecek kadar az. Paraları olsa da bilincinde olmazlar. Yani bunların kendileri için ihtiyaç olabileceğini akıl edemiyorlar. Ekmek paramız olsun da geri kalan önemli değil. O zihniyetteki insanlar çok tanıdım burada.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Maddi durumun gündelik yaşamı etkilediğini belirten iktidar grubun bazı bireyleri yaşam tarzı ve giyim tarzının bundan etkilendiğini vurgulamaktadır. Sitenin genelinde sosyo-ekonomik yapı habitusu gösteren temel belirleyicilerdendir.

“Geneli fakir. Hep zar zor çocuklarına bir lira iki lira harçlık veremeyen, hiçbir yere götüremeyen, hiçbir sosyal yaşantı olmaya insanlar var. Bu durum onların kıyafetlerine de yansıyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Habitus kişinin hareketlerinden giyim tarzına hatta yiyecek zevkine kadar hemen hemen bütün seçeneklerini etkilemektedir. Bourdieu 'ya göre bireyin seçeneklerinin her biri bir habitusa tekabül etmektedir. Yani bizim dışımızdaki gerçekliği yansıtmamakta, tersine oluşturmaktadır. Bu durumda özgür iradeye bir kısıtlama getirilmekte ve habitus içerisinde seçenekler sonsuz olmadığı için belirli yatkınlıklar kabul ettirilmeye zorlanmaktadır. Kişinin içerisinde yer aldığı habitusta milyonlarca seçenek olmasına rağmen, kişi bu kadar seçeneği düşünemediği için, bunların varlığından habersiz gibi hareket ederek, sadece kendine sunulan seçenekleri göz önünde bulundurarak eylemlerini gerçekleştirmektedir (Yel, 2014, 565).

‘Mahalle kültürü’ habitusuna ve yaşam tarzına sahip bireyler bulundukları ortamı doğallaştırdıklarından aksi bir yaşam tarzı algısına sahip olmayabilmektedirler. Siteye taşınıldıktan sonra giyim tarzının değişmediğini belirten bazı bireyler değişmesine de sıcak bakmamaktadır. Bazı yönleri ile ‘mahalle kültürü’ habitusundan vazgeçilse de, giyim tarzı konusunda herhangi bir değişiklik, eski alışkanlıklarına ihanet olarak algılanabilmektedir. Bu açıdan ‘site yaşam tarzı’ habitusunu dayatan iktidar grubun bazı bireylerine karşın, alandaki bazı bireyler bu duruma direnerek bu değişimi kabul etmemektedir.

“Bence insanın iç görünümü önemli çünkü insanın içi nasılsa dış görünümü de aynıdır. Kıyafetime özenmiyorum. Her gün bir şey alayım da güzel görüneyim hayatta yapmam sevmem de. Kimse de görmedim çok şükür.” (Ev hanımı Olan 8. Görüşmeci); “Site veya başka yerde otursam da ben nasılsam o oyum. Olduğum gibi olmayı isterim her zaman. Siteye geldim giyimim değişsin, şuyum olsun, dışarıdan şöyle gözüksün bir şey olmadı. Hayatım boyunca olmadı, gecekonduda da olmadı. Ben neyse o oyum. Kıyafet tarzımda bir değişiklik olmadı. Biz aynı kaldık.” (Emekli çift olan 2. Görüşmeci)

Orta düzey yönetici, ticari işletme ve büro çalışanlarının hanımları modayı izleme konusunda üst düzeyde kaygı taşıırken; en ekonomik ve pratik olanın tercihi ve “kocalarının hoşuna gitme” kaygısı ile hareket edenler çiftçi, zanaatkâr, esnaf ve işçi eşlerinde daha fazladır. Bu durum çalışmayan eşlerde ve yaşın artmasıyla da paralel doğrultudadır (Bourdieu, 2015a, 546). Halk sınıfları, kendilerine özgü (popüler) tüketimlerinde, okuma alışkanlıkların eğlence biçimlerinde ve özellikle de giysi gibi toplumsal konumun sembolize edildiği tüm konularda yaşam tarzlarıyla göstermektedirler (Bourdieu, 2015a, 560). Giyim tarzı algısı bireyden bireye farklılık göstermektedir. Sitedeki bazı bireyler için giyime özen göstermek ‘temizlik’ ile sınırlandırılırken, bazıları için daha gösterişli, lüks ve marka giyinmek olabilmektedir.

Bu tutum bireylerin ekonomik ve kültürel sermayesi ile yakından ilişkili olup yaşam tarzlarına bakış açılarını göstermektedir.

“Kılık kıyafetin düzgün olmasını isterim. Temiz olsun eski olsun. Yeni güzel olur ama kirli olur. Üstüme bir şey sinmişse geleni rahatsız etmemek için değiştiririm. Temiz bir şey giyerim.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

‘Site yaşam tarzı’ alanında giyim tarzı konusunda değişime direnenler, bu konuda tutum ve davranışları değişen bireyleri sert bir dille eleştirmektedir. Alanda bir yanda eski mahalledeki giyim tarzını devam ettirenler öte yandan değiştirme eğilimi içerisinde olanlar mücadele içerisinde olabilmektedir. Öte taraftan sitedeki iktidar grubun bazı bireyleri giyim tarzı konusunda değişimin yetersiz olduğunu belirterek dışlayabilmektedir. Alanı bir oyun olarak kabul edersek ne kadar stratejik olduğu ve her mücadelede rakibin güçlü ve zayıf yanlarını değerlendirildiği (Calhoun, 2014, 79) bir ortam söz konusudur.

“Kimisinin banyo tuvaleti dışarıda bir odada yaşıyorlardı, ama buraya gelince öyle bir havaya uçtular. Giyim farklılaştı. 5 dakika etek giyiyor. Sonra ay bu etek güzel değil bir pantolon giyeyim diyorlar. Öyle bir havaya uçuyorlar. Dün afedersin şeyin içinden çıktın, geldin buraya ne çabuk havaya uçtun. Sonuçta sen de benim gibi insan ben de senin gibi insan. Değişiyor yemekleri de, tarzları da değişiyor, hareketleri de değişiyor, konuşması da değişiyor. Bir gün de havaya uçmayacaksın.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Kültürel tüketim farklılıkları “yüksek beğeni” ile “alçak beğeni” arasındaki bir kutuplaşmadan öte, artan çeşitlilik ve geniş kesimlerin çok farklı (elit ve sıradan gibi kategoriler) kültürel beğenileri aynı anda sahip olunmaktadır. Örneğin sosyoekonomik açıdan heterojen bir skalaya sahip olduğu için hem opera, hem de rock, hem hiphop, hem klasik müzik tüketebilmektedir (Çeğin, Göker, 2015, 11). Eskiden olduğu gibi tek bir burjuva sınıfı üzerinde yüksek beğeni belirtilememektedir. Bu sebeple eskisine göre daha karmaşık bir durum söz konusudur. (Bourdieu, 2015a, 92). Sitede tek bir kültürel formdan bahsetmek mümkün değildir. Örneğin siteye taşındıktan sonra giyim tarzında tutum ve davranışları değişen bireyler olabilmektedir. Ekonomik sermayesi daha iyi bir düzeye gelen bazı bireylerin bazı alışkanlıkları bu doğrultuda değişebilmektedir. Özellikle ekonomik etkinin yok sayılamayacağı tüketim alışkanlığında, kapitalist sistemin pazarlama tekniği ile cezp edici bir hal alabilmektedir.

“4 yılda bile insanın düşünceleri değişiyor. Kıyafet yönünden olsun. O zamanda kapahsın ama şimdiki gibi değildi. O zaman marka takıntım yoktu şimdi marka takıntım var. Üzerime yakışanı güzel olsun bir kere olsun. Kaliteli olsun. Kıyafetime daha çok özendim. O zaman ki maddi durumlarla şu anki maddi durumlarla aynı değil. O zaman belki belirli kısıtta alıyorduk ama şimdi gayet rahat alabiliyoruz.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Sosyal alanlarında (siyaset, ekonomi, din, kültür, eğitim vb.) hareket eden sosyal eyleyiciler bulundukları ortamlara uyum göstermeleri ve karşılaştıkları olaylara tepki göstermeleri o güne kadar edindikleri habitus ile gerçekleşmektedir (Yel, 2014, 563-565). ‘Site yaşam tarzı’ alanında bazı bireyler giyim tarzı konusunda eski alışkanlıklarını bırakarak ‘site yaşam tarzı’na uyum sağlamaya çalışmaktadır. İktidar grup tarafından ‘sitede yaşamının getirdiği giyim tarzı’ algısı, alandaki bazı bireyler tarafından kabul edilmektedir. Lakin bunu da ‘havalı’ olmadan yapmak, orta kararda devam ettirmek önemlidir. Sitede giyim tarzı hassas ve önemli bir konu olmasından ötürü bireyler ortamda yadırganmamak adına oldukça temkinli davranmaya çalışmaktadır. Aksi takdirde ‘kendini beğenmiş’ olarak iktidar grubu dışındaki bazı bireyler tarafından kodlanabilme ihtimali ile karşılaşabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki giyim tarzı konusunda eski habitusun sitede devam ettirilmesi iktidar grup tarafından hoş karşılanmamaktayken, diğer gruplar tarafından desteklenen bir eyleme dönüşebilmektedir. Her ikisinin ortasını bulmaya çalışan kesim ise bu çelişki içerisinde ‘ortayı’ bulmaya veya dengeyi korumaya çalışmaktadır.

“...Benim öyle havam yok ama bazı kişilerin karşısında temiz temiz giyiniyorum. Sonuçta buraya geldim. Eski evimdeki giyim tarzımda bayağı fark oldu. Eski evimde bayağı eski kıyafetler giyirdim. Güzel giyim yoktu. Ama burada bayağı farklı. Temiz, hoş, daha bakımlı, gösterişli. Farklı etek buluz buradaki. Eskiden hep lekeli, hep dikiyordum.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

“Dış görünüş önemli. İnsan kendine çeki düzen verip kendine bakmalı birazda. Hem göze hitap ediyor. Kılığın kıyafetin düzgün olsun hani o da insanların dikkatini çekiyor.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

“Kendini kim sanıyor bu?”, “Bizim gibi insanlar değil” şeklindeki ifadeler başka gruplardan kendini farklılaştırmayı, hem karşı koymayı hem de grubuyla dayanışmayı içermektedir. Farklı sınıfların kültürel pratikleri ile tercihleri arasındaki fark, kültürel deneyimlerin ve bunların yol açtığı söylemlerin değerlerini buldukları pazarları çerçevesinde şekillenmektedir (Bourdieu, 2015a, 549). Çevresindeki bireylerin kültürel normunun ve kendi kültürel kodlarının farkından olan birey, bu doğrultuda edimlerini belirlemektedir. Ekonomik sermayesi zayıf olan bireyler sitede elde edemediği yaşam şeklini en aza indirmeye çalışarak uyum sağlamaya çalışsa da ailesel normlar kendisini sınırlandırmaktadır. Kültürel ve ekonomik farklılıklar çocukların giyim tarzı üzerinden de ortaya konmaktadır. Çocukların giyim tarzının sitede değişmeye başlaması hem büyümeleri hem de sitede çocuklar arasında bir

rekabet unsuru haline gelmeye başlaması ile ilişkilendirilebilmektedir. Çocuklar arasında giyim tarzının ayrıştırıcı ve çatışmacı bir hale dönüşmesi bireyi bu konuda dikkat etmeye yönlendirmektedir. Böylece giyim tarzı ‘farkındalık’ yaratılan bir hal alabilmektedir.

“Sen farklı giyiniyorsun mesela sen yapabilirsin ama ben yapamam. Kocam akşam gelse desem ki şu şöyle giyindi ben de onun ki gibi olayım desem olmuyor. Eşim “karı o öyle giyindi diye sen öyle giyemezsin. Sen kendine göre adım adım atacaksın.” O da haklı sonuçta biz burada kiracıyız...Çocuklar da giyinmesine dikkat ediyor. Arkadaşlarının yanına gidiyor, dikkat ediyor. Çocukta elbise güzel olmadığı zaman pat söylüyor arkadaşları. Senin baban alamıyor. Benim babam alıyor. Çocuk rencide oluyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Tüketicilerin sınıf koşullarına ve konumlarına bağlı olarak ve tatmin etme olanağı sunan farklı kültürel çıkarlara göre eyleyicileri ayırt edici ürünler üretmeye yönelmektedir. Yıllardır tenis sporunu yapan birey, gitmeden önce ne tarz kıyafetin giyilmesi gerektiği konusunda fikir sahibi olup bu sporun değerini diğer herkesten daha fazla bilip hassasiyet gösterirken, belediye veya tatil kulüplerinde yeni başlayanlar ise bu sporun gerekliliğinin başlangıçta farkında olmadan oynamaya başlar. Özenle seçilen bermuda şort, üstte lacoste tişörtle ve edinilen habitus ile yer alan içkin tavırlar ve oyunun verdiği haz bu tenis oyununun diğer tenis oyunlarından başka olduğunu göstermektedir. Eyleyicilerin nesneleri habituslarının algı ve değerlendirme kalıpları doğrultusunda bakıldığında aynı sporu yapanlara aynı anlamı yüklemek safdillik olacaktır. Farklı sınıf ve grupların spor faaliyetinden bekledikleri karlar, zayıflık, zarafet veya kas gibi dış beden üzerindeki etkileri ve bu vesile ile kurulan sosyal ilişkiler veya psişik, sağlık, dengelilik gibi güvence altına aldığı avantaj ve etkileri aynı düzeyde değildir (Bourdieu, 2015a, 308-341).

Farklı kültürel sermayeye sahip bireyler, spor gibi gündelik hayattaki pratikleri değerlendirirken farklı yorum ve algıya sahiptirler. Bu durum spora yüklenen anlamları farklılaştırmakta ve bedensel aktiviteler bu doğrultuda şekillenmektedir. Sitede bedenini formda tutmak isteyen bireyler sporu bunun için temel bir araç olarak görmektedir. Buna karşın bedenine ehemmiyet vermeyen bireyler sadece sonuç odaklı düşünerek ‘nasıl böyle oluyorsun’ şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır. Sporun önemi iktidar grup için beden ile ilişkilendirilirken bazı bireyler için göz önünde bulundurulmayan bir durum olabilmektedir. Hem dış görüntü hem de sağlık için yürüyüş yapan iktidar grubun bazı bireyler, çevresinde bunlara dikkat etmeyen bireylere karşı tepkisel yaklaşmaktadır.

“Şişmanlamam için ne yapmam gerekir? Yürüyüş yaparım. Bir takım insanlar bana uydu yürüyorlar yani. Onlara da söylüyorum yürüyün, kilo kimseye iyi değil. 40 yaşında olan insan yaşlı olur mu. Ama yalburn yulburn yürüyen insanları görüyorum. Onlarda beni görünce soruyorlar . Sen nasıl böyle oluyorsun. Diyorum sağlık için yürüyorum. Sizin de yürümeniz gerekiyor. İnşallah etkilenirler de kendilerini değiştirirler biraz.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Sınıflar arasında farklı spor türlerinin dağılımını anlamak, sınıflar için, sporların kendilerine özgü algı ve değerlendirme kalıpları uyarınca temsil ettikleri ekonomik, kültürel ve fiziksel farklı maliyet ve faydaları dikkate almakla mümkündür. Kısa veya uzun vadeli fiziksel faydalar (sağlık, güzellik ve güç –vücut geliştirmede görünür ya da form korumada görünmez olan-vs.); iktisadi ve toplumsal faydalar (toplumsal statü vs.); sporların her birinin dağılımsal ve konumsal değerlerine (–boks, futbol, rugby veya vücut geliştirmenin halk sınıflarına, tenis ve kayağın burjuvaziye ve de golfün büyük burjuvaziye atfedilmesi gibi) bağlı olan kısa ve uzun vadeli sembolik faydalar; bizatihi beden üzerinde harcanan çabayla yaratılan (örneğin zayıflık, bronzlaşma, az ya da çok belirgin olan kaslanma) ya da bazı sporların (golf, polo vs.) ortaya çıkardığı yüksek derecede seçici gruplara erişim ile yaratılan ayrışma faydasıdır (Bourdieu, 2015a, 32).

Habitusun şekillendirdiği tutum ve davranışlar bireylerin gündelik hayatta spor aktivitesine bakış açısını da şekillendirmektedir. Özellikle kültürel ve ekonomik sermayesi alanda güçlü olan bireyler sitede spor salonlarının olmamasını bir eksiklik olarak belirtirken, diğer bireyler bunu temel bir eksiklik olarak belirtmemektedir. Buna karşın alandaki bazı bireyler için spor yürüyüşten ibaret olabilmektedir.

“Sitede yüzme havuzu, spor salonu aktivitelerinin olmaması eksik.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

“Spora gidebileceğimiz yakın yer yok.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

“...Spor yapıyorum kendi kendime. Dışarı çıkıp bir şeyle oyalanıyorum. Onun dışında bir şey yapmıyorum.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Görülmektedir ki alanda giyim tarzı ve ‘bedensel heksis’ konusunda bireyler birbirlerinden farklı düşünmek ile birlikte iktidar grubun bazı bireyleri bu konuda oldukça hassas davranmaktadır. İktidar grubundaki bazı bireyler ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bireylerin yaşam tarzlarının ‘siteye yakışmadığını’ belirterek soyut anlamda alanın dışında tutmaya çalışmaktadırlar. Alandaki bazı bireyler siteye taşındıktan sonra ekonomik sermayelerinin zenginliği ile doğru orantılı olarak giyim tarzlarının değişmesini olumlu karşılarken, alandaki diğer bireyler ise ‘mahalle kültürü’ habituslarını koruma ve alana direnme eğilimi göstermektedirler. Bu

doğrultuda bu bireyler değişmeyi habituslarına karşı bir ‘ihamet’ olarak görerek eleştirmektedirler. Diğer taraftan iktidar grup sitedeki yaşam tarzının yeterince değişmediğinden şikâyet etmektedir.

4.1.3. Eşya ve Ev Dekorasyonunun Sermaye Açısından Değerlendirilmesi

Tüm grubun yaşam tarzını mobilya ve giyim tarzında okunabiliyorsa, bu durum sadece ekonomik ve kültürel zorunlulukların nesnelleştirilmesinden kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda lüksleri veya fakirlikleri, ayrıcalıkları veya avamlıkları, güzellikleri veya çirkinlikleri nesnelleştirilmiş toplumsal ilişkilerin bedensel deneyimler ile bilinç dışı olarak dayatmaktadır. Bej kadifenin güven vermesi, ihtiyatlı dokunuşu, çamaşır suyunun geniz yakıcı, sert kokusu veya kötü koku olarak algılanmaması gibi bilinç dışı kabul edilen yatkınlık ve pratiklerdir (Bourdieu, 2015a, 122). Bireylerin yeni aldıkları evleri dekore etmek istemeleri, eşyalarını yenilemeleri ve nesneler ile kurdukları ilişki, dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını göstermektedir. Hızlı tüketimin yaşandığı, her şeyin yeni ve şık olmasının kapitalist tüketim sektörü tarafından teşvik edildiği günümüzde bireylerin algı ve davranış kalıplarını da şekillendirmektedir. Özellikle maddi açıdan geçmişte sıkıntı yaşamamasından ötürü istediği gibi evini donatamayan bireyler siteye taşınırken yıpranmış, eskimiş eşyalarını getirmek yerine evini baştan dekore etme ihtiyacı duyabilmektedirler. Yapılan sitedeki bu küçük çaplı araştırmada nerdeyse görüşmecilerin çoğu maddi durumları el verdiğince eşyalarını yeniletmeye çalışmışlardır.

Modern insan, iş yerindeki karmaşayı, düzensizliği ve müdahale edemeyişini evinden uzak tutmaya çalışarak, evini imkânları çerçevesinde kendi zevklerine göre düzenleyip onu mahremi olarak anlamlandırmaktadır (Sevgili, 2015, 1062). Kültür Bakanı olan filozof Lefebvre’nin (2012, 51) aktardığı üzere, Alexandrov’a göre gündelik yaşam insanı çevreleyen evler, mimari yapılar, konut örgütlenmesi, mobilyalar ve ev eşyaları kültürün bir parçasıdır ve zevki etkilemektedir. Bu doğrultuda bireyler zevkleri, kültürel sermayeleri ve ekonomik durumlarına göre evlerini siteye taşınınca yeniden dizayn etme ihtiyacı duymuşlardır. Eski eşya ile paylaşılan uzun yıllar siteye taşılınca terk edilmiştir. Eski eşyalar, temiz ve bakımlı yeni eve yakıştırılmamakta ve yerine yeni eşyalar ile donatılmaktadır. Bu şekilde

yeni evin görünümü yeni eşyalar ile tamamlanmaktadır. Bir nevi geçmişteki nesneler ve anılar sitenin dışında bırakılmıştır.

“Annemde ben de evimizi yeniden dekore ettik. Kartonpiyeriydi. Annem eşyaları değiştirdi. Orada bir fazla odamız vardı. Oradakileri hiç buraya getirmedik. Kendi yatak odası aldı...Yeni eşya algısı da illa ki oluyor. Tertemiz eve geliyorsunuz, boya badanasını yaptırıyorsunuz. İlla ki daha temiz, yeni eşyalar olsun istiyor insan.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Sitede ev dekorasyonunun yenilenmesi ve yeni eşyaların alınması ekonomik sermaye ile yakından ilişkilidir. Ekonomik sermayesi güçlü olan bazı bireyler sitedeki eşyaların yenilenmesi konusunda bu doğrultuda gözlemde bulunmaktadır. Sitede özellikle ev taksiti borcunu ödemeye çalışan bireyler, eşya değiştirilmesi konusunda çekimser davranmaktadır.

“Buraya taşınınca bazı eşyalarımı değiştirdim. Koltuklarım eskiydi onları değiştirdim. Başka bir şey değiştirmedim. Diğer eşyalarım ile idare edebildim yani. Eve de uygun oldu. Maddiyatına bağlı uygun olmasa da evin ortasında yine durur. Herkesin bütçesine göre. Komşularda da yok öyle herkes idareci daha çok evin borcu bitsin. Borçlanıldı ve bazı aileleri de çok zorluyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Evlerin tasarımı kentlerin yapısı ile yakından ilişkilidir. Çalışan bireyler gündelik hayatlarında dinlenmeye ayırdıkları zamanın çoğunluğu evde geçmesinden ötürü kargaşanın, heterojenliğin olmadığı; güvenliğin, temizliğin ve düzenliliğin esas olduğu kent birimlerine, yani uydu kentlere yönelmeyi beraberinde getirmektedir. Uydu kentlerde evler, başkaları ile ilişkilerin kendiliğinden gelişmesi yerine istenildiğinde gerçekleştirilen bir forma dönüşmüştür. Çalışmayan kadınlar için ise uydu kent, kendi alanı olan evini kendisine göre şekillendirdiği komşuları ile sınırlı ilişkilerde bulunduğu ve zamanın çoğunu ev işlerine ayırdığı bir mekân oluşturmaktadır...Kadının zamanının çoğunluğu evde geçmesinden ötürü mekân olarak yalnızca evini şekillendirebilmektedir. Bu durumda kadının evine verdiği önem ile salondaki mobilyaların tarzı bile bir statü göstergesi olarak komşularıyla arasındaki rekabete dönüşmektedir (Sevgili, 2015, 1062). Kişinin kendisini evin dekorasyonu ile yansıtmayı, uydu kent orta sınıfı bireyleri arasında zevk sahibi olduklarını gösteren bir değer taşımaktadır. Evdeki mobilyalar, kadınların yaşam öykülerini, maddi durumlarını ve kimliklerini göstermektedir (Ayata, 2005, 49).

Alanda eşyaların sergilenmesi bireyler arasında rekabet ve gösterişe dönüşebilmektedir. Özellikle ev hanımlarının zamanlarının çoğunu evde geçirmesi varlıklarını nesneler yolu ile meşrulaştırma eğilimini doğurabilmektedir. Ekonomik sermayenin ve gücün gösterisi haline dönüşün mobilyaların seçimi, aynı zamanda

bireyin yaşam tarzını yansıtabilmektedir. Bazı bireyler için eski mobilyaların site yaşam tarzına yakışıp yakışmadığı sorgulanmaktadır. Evin tasarımı, düzeni, mobilyaların kalitesi, fiyatı, şıklığı ve bu doğrultuda aksesuarların özenle seçilmesi ayrı ayrı anlamlar yüklenen seremoniye dönüşebilmektedir.

“Eşyalarımızın hepsini değiştirdik. Orada 12, 13 yıllık evliydik. Köyde ev yaptırdığımız için eşyalarımızı oraya gönderdik. Bu eşyalarımız bu araya uymadığı için onları köye gönderdik ve buradaki evimizin ölçüsüne göre aldık. Hem tarz hem ebat olarak uymuyordu. Onlar 13 yıllık eskinin komidinleri, vitrinleri, eskitme mobilyaları vardı. “Bu evde eşyam mı ben mi oturacak?” dedim. Zaten evlerimiz çok büyük değil. Şimdi aldığım eşyalar odayı daha ferah gösteriyor.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Mekân bireylerin yaşam tarzını simgeleştiren, sessiz bir rekabet içerebilen, sübliminal mesajlar veren anlamlar taşımaktadır. Hem kendisini ‘ötekilerden’ farklılaştıran hem de grup aidiyeti sağlayan meta, sosyal alanda bir statü göstergesi olabilmektedir. Sitede mobilya ve ev dekorasyonu, ekonomik sermayenin gücünü gösteren simgelere dönüşebilmektedir. Lüks tüketime yönlendiren kapitalist pazarlama sistemi bireylerin eski eşyalarından vazgeçmesini teşvik etmektedir. Özellikle metaya tamah eden bireylerin bu vazgeçişini herhangi bir hüznün ve özlem duygusuna yol açmayabilmektedir. Hatta eski mobilyaların değişimi coşkulu ve heyecanla anlatılan bir şölene dönüşebilmektedir. Meta ile birey arasında kurulan vefa dolu, minnet dolu, sevgi dolu ilişki tüketilerek yerine kapitalist sistemin bireyleri sürekli tüketime yönlendirdiği, metaların bireyler için ihtiyaçları gideren bir araç haline dönüştüğü, duygusal bağların koparılarak hızlı bir tüketime yönlendirildiği tüketim kültürüne dönüşmektedir. Günümüzde uzun süre tüketilen metalar yerine sürekli değişen, sıkıldıkça atılıp yerine başka nesnenin alındığı dinamik bir sirkülasyon söz konusudur.

“Bilmem insan artık değişiklik istiyor. 13 sene sürekli aynı eşyaları görmektense değişiklik istiyor insan. Evi de dekore ettik. Kartonpiyer yaptırдық, boyasını yaptırдық. Perdelerini yaptırдық. Bütün yapılması gereken her şeyi yaptık. Özendik kendi evimizdi diye. Eski eşyalarımı özlemiyorum.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

“Eski evimdeki eşyalar hep başkasının vermesiydi. Daha hiç kendime bir şey almamıştım. Buraya gelince oradakileri bıraktım zaten dökülüyordu. Taksitle aldım oradan hiçbir şey getirmedim. Yetersiz geliyordu eşyalar” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Mobilyalar ile uzun süre geçirilen zaman bir yaşanmışlık duygusu vermesinden ötürü bazı bireyler için derin anlamlar taşıyabilmektedir. Meta ile kurulan bu duygusal ilişki tüketim çarkının sürekli tüketime yönlendirme emeline verilen bir cevaptır. Sitede özellikle bazı yaşlı bireyler metaya vererek muhafaza etme eğilimi göstermektedir. Zaruri bir durum yaşanmadığı müddetçe mobilyalarını değiştirme

gereksinimi duymayan bu bireyler, eski eşyaları ile bağlarını koparmayı üzüntü içerisinde anlatmaktadır. Ayrıca ‘tüketim çılgınlığı’ alışkanlığına karşı ihtiyaç oldukça harcayan daha tasarruflu bir yol izlenmektedir. Bu doğrultuda lüks yaşama, gösteriş ve metaya tamah etmek yerine kıymet verilen, sadakatle anılan mobilyalar daha makbuldür.

“Eski eşyalarım ile yeni evime taşındıysam kötü hissetmezdim. Eski eşyalarımda güzeldi. Seviyordum. Su basıp eşyaların yok olması da beni üzdü. Orada da emek vardı. Biz onu bırakmasak ta o bizi bıraktı...Zenginlik olsun diye hiç bir zaman bir şey yapmadım. İhtiyacım neyse onu aldım. Bu bana bir şey katsın diye hiç bir şey yapmadım.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Beslenmeye, giyim-kuşama, kozmetiğe değin tüm tercih uzamları, sermayenin hacmi ve yapısına göre düzenlenmektedir (Bourdieu, 2015a, 306). Paylaşılan ortak habitusta hayat tarzının içerdiği estetik yargı, bireyin kendine özel duyarlılıklarından uzak bir biçimde, sınıfsal ahlak ve eğitimden kaynaklanan toplumsal bir yetiyi kapsamaktadır. Farklı grupların sundukları estetik duyular ve onlarla ilişkili hayat tarzları kendilerini diğerlerinden farklılaştırarak ve bu doğrultuda diğerlerinin beğenilerinden hoşlanmayarak göstermektedir (Wacquant, 2014a, 65). Ekonomik sermaye, beğeni ve tercihleri şekillendiren ve farklılaştıran etki gücünü gündelik hayatta göstermektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanında ekonomik sermayenin güçlü olarak hissedildiği bazı bireylerin tutum ve davranışından anlaşılabilmektedir. Maddi durumdan ötürü mobilyalarını değiştiremeyen bireyler sitede bunu bir eksiklik olarak görebilmektedir. Bu durum yoksulluktan öte ‘yoksunluk’ göstergesi olarak kendisini göstermektedir. Sitedeki ortalama yaşam standardının altında kalan bireyler kendilerini diğerlerinden ‘aşağı’ görebilmektedir.

“Beni diğer komşulardan ayıran fark onlar ev sahibiler, iyiler. Ben öyle değilim. Bazen evlerine gidiyorum onlar farklı benim evim farklı. Eşya konusunda, ev konusunda farklılar. Giyim konusunda hala başkalarının kıyafetlerini çocuklarıma giydiriyorum. Çünkü alamıyorum fazla yani. Komşular gibi alamıyorum.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Yabancılaşma teorisi, meta, para ve sermaye fetişizmi olan fetişizm teorisine dönüşmektedir. Toplumsal ilişkiler, politik ekonominin nesnesi olan iktisadi metalara kapsanmış ve gizlenmiştir. Zamanla toplumsal faaliyetlerin ürünleri, şeyler haline gelerek, fiilen insanlar üzerinde bir iktidar kurmaktadır (Lefebvre, 2012, 85). Metanın ön planda olduğu günümüzde eşyalar bir statünün ve lüks tüketimin aracı haline gelmektedir. Sitede eşya üzerinden bir varoluş mücadelesi bazı bireyler tarafından gösterilirken, özellikle ekonomik sermayesi zayıf olanlar bu durum

karşısında ‘görelî yoksulluk’ hissiyatı içerisine girebilmektedir. Bireyler lüks yaşantıyı arzularak manevî açıdan kendisini eksik ve yetersiz hissedebilmektedir. Hatta Sennett’in (1999, 44) belirttiği gibi yoksul ailelerin gelirlerinde bir artış söz konusu olduğunda evlerinde yapacakları değişikliklerde daha zengin kişileri taklit etme eğilimi göstermektedir. Aynı şekilde sitedeki bazı bireyler maddî durumunun el vermemesinden ötürü yenileyemediği mobilyalarından bahsederken içermekte ve bu konuda nasıl komşularına özendiği görülmektedir.

“Yeni eşya aralarda fark var, hoş bir şey. Başkalarının evine gittiğimde inşallah bir gün benimki de öyle olacak. Ben hep öyleyim. Ben de kendi evimi aynı böyle kendi evimi temizleyeceğim. Gelip taşınacağım. Çok şükür oldu. Sanki bu ev benimdir. Kendi evimde gibiyim. Her şey eşya. Her şey para. Para olduğu zaman her şey oluyor. Sıkıntıda kalmıyor, içini de ferahlatıyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Halk sınıflarına özgü pratikler, ekonomik ve toplumsal zorunluluk dayatması ile “basit ve “mütevazı” beğenilere mahkûm eden bir anlam çerçevesi sunmaktadır. Bu sebeple söylemlerde “bize göre değil”, “fazlası olmaksızın gerektirdiği kadarıyla” (Bourdieu, 2015a, 547) şeklindeki ifadeler aslında kendilerini bu konularda eksik ve yetersiz hissetseler de aza kanaat ettiklerinin ve bu duruma olumlayıcı baktıklarının göstergesidir. Sitedeki bazı bireyler tüm mobilyalarını başkasından almış olsa da eskisinin atılmasının verdiği haz oldukça tatmin edici olabilmektedir. Bu durum göstermektedir ki eşya, bireyin ruh halini ve gündelik yaşamdaki motivasyonunu etkileyebilmektedir. ‘Yeni eve yeni eşyalar’ ile taşınması sitede kabul gören bir edim olduğu söylenebilir. Maddî durumun el verdiği ölçüde bireyler bütçelerine göre mobilyalarını değiştirmektedir.

“Sadece halı ve yatakları vardı. Başka bir şeyim yoktu. Hep millet verdi. Sadece dolap, çamaşır makinesi aldım; baza, perde, yatak örtüleri. Çünkü durum yoktu. Yeni doğum yapmışım. Kocam tek çalışıyordu. Eski eşyaları çok eskilerdi ama bunlar farklı yeni, daha temiz. Aralarında bayağı fark var. O zaman eşyam yoktu sonradan oldu. Sevindim yani. Oturdum resmen ağladım mutluluktan. Eski eşyaları ile gelseydim kendimi çok kötü hissederdim.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

“Eski eşyaları ile çıksaydım buraya üzülürdüm tabi ki de. Yeni eve yeni eşya almak istedim. Güzel duygu tabi ki. Yeni eve eski eşya getirirsen yeni evin yeniliği de gözükmez... Tabi ki eski eşyaları ile taşınan vardır. Ama çoğu değiştirdi. Normalde eşyaları iyi olanlar da çoğu değiştirdi. Durumu olan değiştirdi. Yeni eve eski eşya da olmaz. Maddî durumu olan daha lüksüne kaçtı.” (Ev hanımı Olan 4. Görüşmeci)

‘Site yaşam tarzı’ alanında eşya ve ev dekorasyonu özellik ev hanımları açısından önem teşkil etmektedir. Birçok hane sakini siteye taşınınca temiz ve yeni evlerine, yine temiz, şık ve yeni mobilyalar alma eğilimi göstermektedir. Ev taksiti borcu olan bireyler eşyalarını değiştirmek istemelerine rağmen maddî durumları

sebebi ile gerçekleştirememektedirler. Bu durum bazı bireylerde içerenme ve diğer komşuları özenme gibi tepkisel eylemleri ortaya çıkarmaktadır. Evin yeniden düzenlenmesi bu noktada bireyler arasında statüyü ve ekonomik gücü gösteren bir araç haline dönüşebilmektedir.

4.1.4. Sosyal Aktivitelerin Sermaye Açısından Değerlendirilmesi

Bireylerin zamanlarını ayırdığı etkinlikler, meşgaleler aynı zamanda onların yaşama olan bakış açılarını, yaşam standartlarını ve gündelik hayat pratiklerini yansıtmaktadır. Bu bölümümüzde sitede yaşayan bireylerin kültürel, simgesel ve ekonomik sermayelerine ayna tutan sosyal aktivitelerine ve boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine eğildik. Bu aktiviteler alandaki heterojen yapıyı gösteren, bireyleri ve grupları birbirinden ayıran, farklılaştıran ve yeri geldiğinde bireyler arasında statü mücadelesine dönüşen bir yapıya dönüşebilmektedir.

Boş vakit ile gündelik hayat arasındaki ilişki hem birlik hem de çelişkiyi içermesinden ötürü sanıldığı kadar basit değildir. Boş vakit kavramı çalışmadan ayrılmayacak kadar birbiri ile ilişkilidir. Çünkü insanlar çalışmadan sonra dinlenir, gevşer veya kendince bir şeyler ile meşgul olmaktadır. Her gün aynı saatte işinden çıkan memur veya fabrika işçisi, gündelik çalışmanın getirdiği düzenliliğin sonucunda cumartesi ve pazar günü boş vakitlere aittir. Bir birlik içerisinde olan “çalışma-boş vakit” birliğini düşünmek gerekmektedir; çünkü her bir kişi kullanabileceği zamanın ne kadarının çalışmaya ait olduğunu programlamaya çalışmaktadır. Sanayi çağıyla insanlar toplumsal pratikten ayrılarak kendisini boş vakte –tembellik- vakfetmesine yol açtı. Bu dönemde üretim tarzı gündelik hayat ile karışmaktaydı. Çalışma yeri evin etrafında düzenlenerek, çalışma, ailenin gündelik hayatından ayrılmıyordu. Zamanla birey karmaşık toplumsal ilişkilere gömüldükçe daha çok kendi içerisine kapanıyordu. Bireycilik, uzmanlaşma, faaliyet alanlarının birbirinden ayrılması sonucunda bireysel bilinç ile toplumsal bilinç bölünerek un ufak olmuş ve böylece insan “insan olarak” emekçiden ayrılmıştır. Modern sanayi uygarlığı, parçalı iş bölümü ile genel bir boş vakit ihtiyacı doğurarak bu ihtiyaç doğrultusunda farklılaşmış somut ihtiyaçlar meydana getirmektedir (Lefebvre, 2012, 35-38).

Çalışan bireyler için özellikle boş vakitlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği günümüz sisteminin de planladığı ve bir pazar sektörüne dönüştürdüğü durumu

meydana getirmektedir. Bayram tatillerinde, resmi tatillerde ve yazın kullanılan izinlerde nereye gidileceğinin reklamları tur şirketleri tarafından bir tüketim alanı oluşturulmaktadır. Böylelikle bir yıl boyunca para kazanmak için çalışan birey bütün yorgunluğunu atmak için yine para harcayarak tatillere gitmektedir. Çalışanlar yıllık planlarında dinlenebilecekleri tatile odaklanarak ve aslında bu kapitalist sistemin getirdiği motivasyona bağlanarak kendilerini avutmaktadırlar. Sitede ‘tatile gitmek’ ekonomik sermayesi güçlü olan bazı bireyler tarafından bir gereklilik ve dünyaya bakış açısı olarak gösterilmektedir. Sitede yaşayanların çoğunun ‘tatile gitmek’ gibi yaşam tarzı algısına sahip olmaması, iktidar gruptaki bazı bireyler için eleştirilen noktalar arasındadır. Tatile gitmek gururla sunulan sosyal bir aktiviteye dönüşebilmektedir.

“O zihniyetteki insanlar çok tanıdım burada... Onlar kesinlikle o paraları giyimle, bir yere gitmekle, tatille, şu bu öyle bir zihniyetleri yok. Varsa bir köyü yoksa yok zaten bekliyorlar yani. Başka bir düşünceleri yok.” (Emekli Olana 7. Görüşmeci)

Sinema veya tiyatroya gitmek gibi sanatsal pratikler, biriktirme eğilimi ve yeteneğinin eğitim sermayesine daha yakından bağlı olsa da ikametgâh ve yaşa göre değişen yapı arz etmektedir (Bourdieu, 2015a, 46). Mekânın ekonomik yapısı, fiziksel durumu ve sosyal ortamı bireyin gündelik yaşam pratiğini etkileyen ve belirleyen etki gücüne sahiptir. Site çevresinde spor kompleksi, sinema ve tiyatro gibi aktivitelerin gerçekleştirilebileceği mekânların olmaması özellikle ev hanımlarının sosyalleşme alanlarını kısıtlamaktadır. Bu durumda sitede ekonomik özgürlüğü olmayan ve ekonomik sermayesi zayıf olan bireylerin çevresi, komşuları ve evleri ile sınırlanmaktadır. Bu doğrultuda siteye yakın mesafede yapılacak ‘Hanımlar Lokali’ tarzındaki yapılar bireylerin kendilerini kültürel ve sosyal açıdan geliştirmesini sağlayabilmektedir.

“Çevrede uygun ortam yok. Sinema, tiyatroya gidebileceğimiz yer yok. Hepsi en azından minibüs mesafesinde. Benim açımdan değil ama bir ev hanımı açısından zor oluyor. Pekte gelişmedi.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

‘Site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grubun bazı bireylerin kitap okuma projelerine katılması, sanatsal aktivitelere gitmesi, tiyatro ve sinemaya gitmesi, spor yapması sosyal aktivitelerindeki çeşitliliği göstermektedir. Bu faaliyetler kültürel sermayesi güçlü olan bazı bireylerin motivasyon kaynağı olup beyni dinlendirebilmektedir. Öğretmen olmalarından dolayı bu faaliyetlerini çoğunlukla okulda gerçekleştiren bazı bireyler, sitede komşuları ile bu tarz bir sosyal aktiviteye

ihtiyaç duymayabilmektedir. Okul çevresindeki arkadaşlarının habitusu ile ortak paydada buluşan birey, sitede böyle bir arayışa yönelmemektedir.

“Ama spora gitmeye özen gösteriyorum. Okuldaki projelere katılmaya çalışıyorum; kitap okuma projeleri. Sanatsal aktivitelere gitmeye çalışıyorum. Sinema en büyük şeyimiz. Tiyatroya da aşırı derecede giderdim; ama iş yoğunluğumdan onu çok fazla yapamıyoruz. Okuldaki arkadaşlar ile ortak yaptığımız şeyler. Bunlar benim için motivasyon kaynakları ve beynimi dinlendiriyor. Sitede belki olabilir buradakiler ile yapacağımız aktiviteler, ama hiç yönelmedik. Yoğun olarak bunu okul çevresinde yaptığımız için siteye bunu çok aktaramadım. Okul da bu ihtiyacımı çok fazlasıyla gideriyorum.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Sitede kültürel ve ekonomik sermayesi zayıf bazı bireyler sanatsal ve kültürel aktivitelere iktidar grup kadar ehemmiyet vermemektedir. Sitede bu grup için öncelikli eylem borç ödemek olmasından ötürü bu tarz maddi değeri yüksek olan faaliyetlere katılım düşük düzeyde kalabilmektedir. Ekonomik sermayenin yanı sıra kültürel sermaye açısından eğitim düzeyi düşük olan sitedeki bazı bireyler tiyatro, sinema, sergi ve diğer sanatsal aktivitelere katılım konusunda bir ihtiyaç beyan etmemektedir. Sitedeki ev hanımların çoğunluğu sosyal aktivite olarak daha çok gezmek, piknik yapmak, komşu ve akraba ziyareti, düğünlere katılmak, dini sohbetler, piknik yapmak, parka gitmek gibi eylemlerde bulunmaktadır.

“Orda boş vakitlerimde el işi yapardım burada 4 çocuk olunca hiç boş vaktim olmuyor. Küçüktüler daha. Hepsi hizmet bekliyor. Kültürel aktiviteler yok. Öyle bazen ailecek Forum’a (AVM) gidiyorum, o tür yani. Başka yok. Akraba ziyaretlerine, düğünlere giderdim. Eski evde de aynıydı.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci); “Boş vakitte arkadaşlarıma gidiyorum. Okuldaki kurslar, hocaların verdikleri vaazlar oluyor, dini sohbetlere gidiyorum. Spor, sinemaya gitmiyorum.” (Kapıcı Olana 1. Görüşmeci)

Sitede ‘gezme’ etkinliği zaman zaman bireyler arasında bir mücadele ve cezbedici bir arzuya dönüşebilmektedir. Ekonomik sermayesi zayıf bireylerin yaptıkları aktivitelerden olan ‘gezme’ çocuklar arasında bir statü ve rekabete yol açabilmektedir. Mekândaki ‘gezmeye giden ve gitmeyen’ ayrımı, sitedeki bazı bireylerin çocukları tarafından hissedilmesinden ötürü ebeveynler elinden geldiğince çocuklarını bu konuda tatmin etmeye çalışmaktadır. Bu faaliyete imrenen çocuklar bunu bir eksiklik olarak yaşaması ortamda bunun bir statü göstergesi olduğunu gösterebilmektedir.

“Ailecek gezmeye gideriz, park, piknik, Bağcılar, Eminönü eski evimde maddi durumdan çok gezemedik. Çocuklar da küçüktü. Şimdi çocuklar gidiyoruz. Şahin gezmeyi seviyor da anlıyor diyor anne bizi buraya götür, içinde kalmasın diye, istiyor, arkadaşlarından etkileniyor, benim bir arkadaşım pikniğe gitti biz de gidelim. Hafta sonu babasına söylüyorum gidiyoruz. Bir tavuk alalım gidelim. Çocukların içinde kalmasın.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Ekonomik sermayesi zenginleşmeye başlayan bazı bireylerin sitedeki gündelik hayat pratikleri bundan etkilenebilmektedir. Giyim tarzı, sosyal aktiviteler konusunda olumlu yönde değişim yaşadığını belirten bazı bireylerin algısı, eski mahalle ortamına göre siteden daha memnun olduğunu göstermektedir. Öğretmen olan bireylerden farklı olarak bazı ev hanımları sosyal aktivite açısından yaşadığı değişimi ‘daha fazla gezmek’ olarak vurgulamaktadır. Misafirlğe gidilen yerle olan ilişki, bireyleri sosyal statü açısından ayrıcalıklı kılabilmektedir. Özellikle çevresinde öğretmen komşuları olan ve sürekli diyalog halindeki birey kendisini farklı ve özel hissedebilmektedir.

“Katıldığım spor, sinema gibi kültürel aktivite yok. Ailecek geziyoruz...Burada sosyal aktiviteler biraz daha sanki değişti. Çocuklar eskisi gibi küçük değiller. Aynı okullara gitmiyorlar. Farklı okullarda arkadaşları var. Onların aileleri ile görüşüyoruz. Buradaki yaşantımız daha bir farklılaştı. Daha güzel burası bir. Sosyal aktiviteler yönünden de.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Sitede sosyal aktivite konusunun anlamlandırılması ve algı dünyası bireyden bireye değişirken ortak çıkan bazı görüşler dikkat çekicidir. Özellikle görüşme yapılan öğretmenler ve ekonomik sermayesi ve kültürel sermayesi güçlü bireyler, sosyal aktivite konusunda sanatsal ve kültürel faaliyetleri içeren sinema, tiyatro, sergi, kitap okuma etkinlikleri, spor kompleksleri gibi alanları örnek göstermektedir. Ekonomik ve kültürel sermayeleri zayıf ve orta düzeydeki bazı bireyler, sosyal aktivite konusunda gezmek, misafirlğe gitmek, düğünlere katılmak, dini sohbetlere gitmek gibi eylemleri vurgulamaktadır. Alanda ise ‘gezme etkinliği’ ekonomik sermayeye bağlı olarak zaman zaman mücadele ve statü konusuna dönüşebilmektedir.

alandaki gündelik hayat pratiklerinden olan ‘yeme alışkanlıkları’nın değerlendirilmesi gruplar arasındaki mücadeleyi göstermesi öngörülmektedir.

Yeme ve içme sanatları, üst sınıfların halk sınıflarının yaşam tarzlarına karşı kullandıkları en önemli sahalardandır. Toplumsal hiyerarşi de üst sınıflar zayıf kalmayı hedeflerken, köylüler ve özellikle de işçiler can boğazdan gelir düsturunu ortaya koymaktadırlar (Bourdieu, 2015a, 268). Alandaki iktidar grubunun bazı bireyleri, bedenin dinç ve sağlıklı olmasını beslenme şekline bağlamaktadır. Sitede karbonhidrat ağırlıklı yağlı yemekler yapan bireyler, iktidar grubun bu bireyleri tarafından eleştirilerek yaşam tarzları bir nevi tasvip etmemektedir. Bu konuda bazı bireyler kendisi ve diğerleri arasındaki farkı bu şekilde netleştirmektedir.

“Yaş itibarı ile de daha çok diyet yemekleri yapıyorum. Çocuğuma da ona göre yapıyorum. Eşimde dikkat ediyor. Sağlık için. Burada daha çok doymak için yapıyorlar. Çok yapıyorlar. Görüyorum mesela her şeyde pilav, patates görüyorum şaşıyorum. Diyorum ilk defa siz de görüyorum. Ben az önce gördün hiçbir şekilde pilav yemedim. 4 dolma yedim onlarla duruyorum. Akşama kadar da yemeyi düşünmüyorum. Yağlı yemekler çok sevilip yapılıyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Sağlıklı beslenmeye dikkat ediyorum. Bebekten önce ekmek tüketmemeye, tüketsem de çavdar, kepek ekmeği yemeye özen gösteriyorum. Pilav çok fazla tüketmiyordum öncesinde. Mutlaka yeşil sebze ağırlıklı olmasına özen gösteriyordum. Sebze yemeği yaparım. Yağlı yemeklerden uzak durmaya çalışıyorum.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Burjuvazi halka özgü yemek samimiyetinin karşısına adaba uygun yemek kaygısını koymaktadır. Üst sınıfların yeme pratiklerine bakıldığında balık yeme üslubunda küçük lokmalar halinde, ağzın ön tarafıyla ve kılçıklar yüzünden dişlerin ucunda hafifçe çiğneyerek yemesi gerekmektedir (Bourdieu, 2015a, 282-291). Yeme üslubundaki ve sunumundaki özen bireylerin gündelik yaşamda tutum ve davranışlarına yansımaktadır. Sitedeki iktidar grubun bazı bireyleri yemek adabına ehemmiyet göstermesi gündelik hayatında kendisini diğerlerinden farklılaştıran bir özelliğe dönüşebilmektedir. Yemek adabına dikkat etmeyen kesim iktidar grubun bazı bireyleri tarafından hoş karşılanmamakta ve buna karşın habitus korunmaya çalışılmaktadır.

“Çorbayı höpürdeterek içmem. Dikkat ederim. Dikkat etmeyen komşular var. Duymamaya, görmemeye çalışıyorum. Onları kabullenmeye çalışıyorum öyle durumlarda. Bazen ortak tabak koyuyorlar öyle sulu şeyleri ben yiyemem mesela. Yemiyorum. Bazen az yicem deyip küçük bir kâsede alabiliyorum. Onlar hala farkına varmıyorlar, yesen diyorlar. Ama ben öyle sulu şeylerin ortak yenileceğine karşıyım.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Yemeğin sunum biçimi, yemeklere saldırıyormuş izlenimi vermemek için yeterli bir süre bekleme, gecikme, ölçülülükleri gerektiren ritimler doğrultusunda

tabağın usulca alınması ve yemeklerin usulca konulması gibi pratikler çerçevesinde yemek adabı uygulanmaktadır. Yemekler sırayla yenip yemeklerin bir aradalığı önlenmeye çalışılmaktadır. Tatlılar ikram edilmeden önce sofradaki her şey kaldırılmaktadır. Bu kuralların sıklığı gündelik yaşama öylesine dâhil edilir ki ev ile dışarı (sabahtan giyinilip tıraş olunması), gündelik olan ile olmayan (halk sınıflarındaki karşılığı bayramlıkları giymek olan) arasındaki çizgi daima korunmaya çalışılmaktadır. Bu tutum ve davranışlar sofrayı toplumsal bir törene dönüştürerek, bir etik tutum ve estetik titizlikle tüketimi genel geçer olan birincil anlam ve işlevi bakımından yadsımaktadır. Yiyeceğin takdim ve tüketim şekli, yemeklerin sırası ve manzaranın hoşluğu, sofranın düzeni ve çatal bıçak dizimi bir sanat eseri gibi biçim ve renklerin bileşimini sembolüdür (Bourdieu, 2015a, 291-292).

Görsel şölen havasındaki masaların dizaynı bireylerin bu konudaki düşünce ve algı dünyasını yansıtmaktadır. Örneğin yemek masasının kullanılması her bireyin anlam dünyasında farklı kategorilendirilmektedir. Uzun süredir yemek masası kullanan bazı bireyler yer sofrasını yadırgayabilmektedir. Sitede iktidar grubun bazı bireyleri yer masasını dış görünüş olarak ‘iyi’ karşılamamaktadır. Yer sofrası pratik olmayan ve fiziksel açıdan rahatsız edici bir algı oluştururken, masada yemek sofranın kurulması açısından kolaylık sağlayan, pratik ve işlevsel kabul edilen bir alışkanlığa dönüşmektedir.

“Eski evimde de yemek masam vardı. Aynı şekilde devam ediyor. Yere sofa kurma alışkanlığımız çocuk ufak olduğunda yapıyordum başka türlü masada oturuyoruz. Daha rahat yiyip kalkmak için. Oturunca kalkamama şeyi oluyor. Sofra kurup kaldırmak zor. Bu daha pratik, daha kolay kalkıyorum bir şeye ihtiyaç varsa. Yemek masası dış görünüş olarak da daha iyi.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Alt sınıf yemeyi içmeyi sevmek değil aynı zamanda birlikte yiyip içmenin teşvik edici yanı ile çevredekilere yemesi konusunda karışma, kendisini yemeğe kaptırma, çekincelerin, ihtiyatlılığın olmadığı, cömert ve içli dışlı, yani basit ve serbest ilişkiler kuran bir durumdur. Samimi ilişkilerin olduğu halk sınıfında yemek üslubu ise büyük lokmalarla, ağzın ön tarafı ya da ağzı boğaza kadar doldurup ağız dolusu yeme pratiği şeklinde gerçekleşmektedir (Bourdieu, 2015a, 268-282).

Misafir olunan birinci görüşmecinin yemek esnasındaki tutumuna bakıldığında ekmeği katlayarak, lokmaları büyük büyük ağzına koyarak yemesi Bourdieu’nun tespitini doğrular niteliktedir. Sitede sağlıklı beslenmek yerine ‘doymak’ için yemek algısına sahip bazı bireyler, yenilen şeylerin yağlı ve karbonhidrat ağırlıklı olmasını

pek önemsememektedir. Ev sahibinin beyaz ekmeği birçok şeyle tüketmesi ve ısrarla benim ve çocukların yemesini istemesi öte taraftan samimiyetin, paylaşımın ve habitusunu göstergesidir. Her ne kadar yemek üslubuna, oturmaya ve kalkmaya dikkat edilmeye çalışılsa da bedenselleşmiş kültürel sermaye kendisini göstermektedir. Siteye taşındıktan sonra bazı bireyler ‘çorbayı içerken höpürdetmeden içme’ gibi yemek üsluplarında bulunduğu ortamdan kaynaklı olarak daha çok dikkat etmektedir. Bu konuda aile fertlerinin tutum ve davranışları da kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu durum göstermektedir ki yemek adabının sitede statünün bir göstergesi olması bireylerin bu konuda dikkat etmesini beraberinde getirmektedir.

“Kocama söylüyorum niye ses çıkartıyorsun, yavaş iç dedim. Napiyim böyle içiyorum. O da bir hata mı oldu. İnsan toplumun içine girdiği zaman böyle yapmayacak. Onlara dikkat ediyorum. Eski evimde aklıma gelmezdi. Burada böyle oldu. Siteye geldik farklı olduk.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Yemek üslubunun yanı sıra yemek masası da sitedeki bazı bireyler için ayrıştırıcı veya farklılaştırıcı bir konum anlamına gelebilmektedir. Nesnelere verilen anlam ve konumlandırış bireyin bu konudaki algı dünyasını oluşturmaktan ötürü mekândaki tutum ve davranışları etkilemektedir. Alanda yemek masasına sahip olmayan ekonomik sermayesi zayıf bireyler bunu önemli bir husus olarak kabul ederek en yakın zamanda satın alma eğilimi gösterebilmektedir. Yemek masasına sahip olmamak çocukları açısından üzüntü veren duygusal bir duruma dönüşebilmektedir. Çocuklar arasında bir cezp edici arzu halini alması ebeveynleri de etkileyerek bu doğrultuda hareket etmelerini beraberinde getirmektedir.

“Eski evde de yer sofrasında yiyordum. Ama yemek masası istiyorum. Hatta dün inşallah yaza kadar paramı toplayıp yemek masası alacağım. Çocuklarım hevesleniyor arkadaşlarından. Mutfakta diyor arkadaşlarım hep masada yemek yiyor biz yerde yiyoruz. Onlarda üzülüyorlar. İnşallah o da olacak bir gün. Çocuklar için farklı bir duygu demek ki. Yemek masası farklı.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Yer sofrası ile yemek masası arasındaki farka verilen yanıt bireylerin bu konudaki algı dünyasını gösterebilmektedir. Sitedeki bazı bireyler yemek masasında yemenin ‘özel hissettirdiğini’ belirtmesine karşılık yer sofrasında yemenin de gündelik hayatlarındaki önemli bir pratik olduğunu vurgulamaktadır. Bir yandan ‘yemek masasının genellikle’ kullanıldığının belirtilmesi, bir yandan da ‘çoğunlukla yer sofrasında’ yendiğinin belirtilmesi iki pratiğin algı dünyasında netleşmediğinin

göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu durum bireyin kendisini hangi pratiğe yakın hissettiği ve nasıl konumlandığı konusunda bir muallaklık oluştuğu görülmektedir.

“Yemek masam eski evimde vardı. Burada da var. Yemek masasında yerken insanlar kendini daha bir özel hissediyor gibi geliyor. Şu an genellikle mutfakta masada yiyoruz. Samimi olduğumuz misafir geldiğinde mutfakta ağırlıyoruz...Burada da çoğunlukla yer sofrasında yiyoruz. Öbür türlü yer sofrası seriyoruz. İlla da masa olacak diye bir şey yok.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

İktidar grubun bazı bireyleri tarafından yemek masasının daha rahat olması vurgulanırken, sitedeki bazı bireyler için ise yer sofrasında yemek yeme pratiği daha kolay gelmektedir. Bu açıdan alışkanlık haline gelen yer sofrası bazı bireyler için gündelik yaşamda önemli bir yere sahiptir.

“Yer sofrasını daha çok kullanıyoruz. Yemek masasını kalabalıkta kullanıyoruz. Ama alıştığımız için yer sofrası daha çok hoşumuza gidiyor. Rahatlık bakımından güzel bir şey. Ama ben yer sofrasını daha çok seviyorum. Geçmişten gelen bir alışkanlık.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci).

Sitedeki görüşmecilerden biri yer sofrası konusundaki bağlılığını samimiyet çerçevesinde değerlendirmektedir. Görüşmeci yemek masasına ‘alel acele’ yenip kalkılan bir anlam atfederken, yer sofrasını samimi ve sıcak bir ortam olarak göstermektedir. Samimi misafirlerin yer sofrasında ağırlanması, uzun uzadıya sohbetlerin yapılması hem yemek masasındaki kadar zevk vermemekte hem de karşı taraf ile güven içerisindeki ilişkiyi göstermektedir. Buna karşın çekinilen misafir geldiğinde yemek masasının kullanılması bir mesafenin göstergesi olabilmektedir.

“Yer sofrası kullanıyoruz. Ben de yemek masasında yemeyi hiç sevmem. Sanki orada alel acele yiyip kalkmam gerekiyormuş gibi. Yer sofrası bana göre daha samimi, daha sıcak geliyor...Birisinde yer sofrasında yemek yiyorsam masadan daha samimi bir ortamda yemek yediğimi hissediyorum. Samimi olmadığım misafirlerde yemek masası açarım. Sami olduklarımda çekinmiyorsam rahatsız olmayacağımı biliyorsam kendim gibi yer sofrası kuruyorum ona da. Misafirlerime günlük kullandığım şeyleri kullanmamayı gayret ederim.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Yemek adabı pratiğini gösteren ‘bıçak kullanımı’ bireyler tarafından farklı anlamlandırılmaktadır. Bazı bireyler için bıçak kullanmak estetik bir hava ve yemekte lokmaları küçültmeye yararken bazı bireyler için bu davranış kendini beğenmiş anlamında ‘havalı’ olarak adlandırılmaktadır. Bu doğrultuda ‘bedenselleşmiş kültürel sermaye’ ile farklılaşan davranış ve algı kalıpları bireylerin alanda mücadelesi haline gelebilmektedir. Bıçak kullanılması bazı bireyler için bir statü göstergesi olurken bazıları için bu davranış hoş karşılanmamaktadır.

“Oğlum Şahin söyledi anne senin bıçağın yok abla için. Bir şey olmaz dedim. Bıçakta olmasın dedim. Dedim abla bıçak istediği zaman bıçak verecek ablaya. Kullanmadım ben. Havalı komşulara gidince bıçak veriyorlar. Dedim kusura bakma kullanmayacağım yani.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Yemek çeşitlerinin fazla olması bazı bireyler tarafından alanda bir gösteri haline gelebilmektedir. Komşular arasındaki sohbet ortamında bazı bireylerin ‘dört, beş çeşit’ yemek yapmayı övünç göstergesi olarak sunması, alandaki bazı bireyler tarafından ‘geldiği yeri unutmak’ şeklinde izah edilmektedir. Çeşitli yemekler yapma üzerinden kurulan statü kimi bireyler için anlam ifade ederken, kimi bireyin hoş karşılamadığı bir duruma dönüşmektedir. Siteye taşındıktan sonra tutum ve davranışları değişen bireyler, bu konuda değişmeyi uygun karşılamayan diğer bireyler tarafından eleştirilmektedir.

“Ben yemeklere çok özeniyorum. Kimisi üşeniyor yapamıyor. İşte ben çok yemek yapıyorum. Sen az yapıyorsun...Diyor 4, 5 çeşit yaparım. Börek, çörek falan. Dedim herkes yapıyor. Komşular toplanınca ben şu yemek yapıyorum. Senin şu yemek güzel gelmiyor. Benim ki daha güzel geliyor diyor...Kocam bu şekilde seviyor. Diyorum kocam bir soğan bir ekmek de yer. Öyle havası yok. Farenin içinden çıktın geldin. Ne çabuk değiştin dedim Allah aşkına. Öbürleri de gülüyor sen rap diye yüzüne vuruyon. İnsan unutmıcaksın. Kimisi unutuyor. Ben hiç unutmam gecekonduyu. Biz fare ile birlikte yemek yiyorduk...Yemek çeşidinde ve tarzında bir değişiklik olmadı...” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

“Sitede fazla yemek yapmayı bir farklılık olarak gören insanlar var. Kendini beğenip, yüksekte görüp alçak gönüllü olmayan insanlar var tabi ki de. Çok fazla öyle insanlarla görüşmüyorum.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Okul sınavları veya sohbetler açısından değeri belirlenen bilgilerden hiçbirini elinde bulunduramayan ve bu pazarda değerden yoksun, bazı hünere sahip olamamaktan hoşnut olmayan bu insanlar (en çok maddi olanına, en ağır, en bayağı ve en şişmanlatıcısına patates, yağlı et gibi) ve şarap gibi en avamına harcama yaparken, giyime, vücut bakımına, kozmetik ve estetiğe en az harcamayı yapmaktadırlar (Bourdieu, 2015a, 268). Bedensel bakıma ve kozmetiğe dikkat etmeyen bireyler, alışkanlık haline dönüştürdüğü yağlı yemekleri artık ‘damak zevki’ haline dönüşmüştür. Birey sağlıklı beslenme bilincinde olsa dahi habitus haline gelmiş yemek tarzı, yağsız ve karbonhidratsız yemeklerin yenmesine müsaade etmemektedir. Bu sebeple bazı bireyler için sağlıklı beslenmek söylemde kalmakta ve pratiğe geçirilememektedir.

“Sağlıklı beslenmek için yerim. Az yağlı yaparsam yemezler, eşim güzel olmamış der yemem der. Çocuklarım ıspanak, pırasa yemiyor o yüzden ben pişirsem de onlar yemiyor.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

“Sağlıklı beslenmek gerek ama dikkat etmiyorum. Tereyağ kullanıyoruz.” (Ev Hanımı Olan 8. Görüşmeci)

“Bizim için sağlıklı yemek önemli. Eskiden doymak için yedik. Ama şimdi sağlıklı olalım diye bir şeylerden kısıyoruz. Ekmek, pilav, makarna yememeye çalışıyoruz. Damak zevki için yiyoruz ama yememeye çalışıyoruz. Kilodan dolayı yemek istemiyoruz. Her ne kadar yememeye çalışsak ta önceki olan şeylerden kalma kilo. Daha önceden daha bilinçli olsak böyle olmazdı. Doymak için yiyorduk...Yemek çeşidinde, tariflerinde bir değişiklik olmadı. Köyde ne alıştıysak hala bizim geleneklerimiz devam ediyor. Yaşlandık ya yeni yemekleri biz yesek de içimiz istemiyor artık. Yeter kaç yaşına geldik yeme.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Yemek alışkanlıkları ve adabı konusunda sitedeki bireylerin habitusu farklılaşmaktadır. Bedenine özen gösteren iktidar grubun bazıları sağlıklı beslenmek konusunda oldukça hassas davranmaktadır. Yağsız ve karbonhidrat değeri düşük yiyecekler tercih eden bazı bireyler sağlıklı bir vücuda sahip olma amacı içerisindeyler. Buna karşın sitede bol yağlı ve karbonhidrat düzeyi yüksek olan yiyecekler ‘halk sınıfı’ açısından daha çok tüketildiği söylenebilir. Her ne kadar bazı bireyler tarafından bu şekilde sağlıklı bir beslenmenin olduğu kabul edilse de, pratikte terk edilemeyen alışkanlıklar sebebi ile sağlıklı beslenmek konusu uygulanamamaktadır. Sitede dikkat çekici diğer bir nokta yemek masasını kullanmanın, bıçak kullanmanın ve çok sayıda yemek yapmanın bir statü göstergesi olabilmesidir. Bu tutum bazı bireyler tarafından eleştirilen bir tutumken bazıları için övünç kaynağı olabilmektedir.

4.1.6. Misafir Ağırlama Pratiklerinin Sermaye Açısından Değerlendirilmesi

Yemekleri sunma biçimi, yansıtılmak istenen ve istenmeyen imgenin kuşkusuz bir göstergesidir (Bourdieu, 2015a, 126). Misafir ağırlarken sunulan ikramlar ve sunum biçimi bireylerin habitusları, yaşam tarzları hakkında bilgi sağlamaktadır. Bu bölümde sitede bireylerin habitus ve sermayelerini daha iyi anlamlandırmak için, misafir ağırlama tutum ve davranışları analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Ekonomik, kültürel güzergâh sisteminin bir ifadesi olan yeme yatkınlıkları özellikle küçük burjuvazi içerisinde en iyi biçimde görülmektedir. Üst sınıf kökenli burjuvazi ise daha orijinal, egzotik yemekler seçerken, yeni küçük burjuvazi üyeleri “Allah ne verdiyse” sunmayı tercih etmektedir. Hiçbir zaman üst sınıf mensupları birincil misafirlerine orijinal egzotik yemekler yerine “Allah ne verdiyse” şeklindeki yemekler sunmazlar; ama ikincil misafirlerine yeni küçük burjuvaziye kıyasla daha az sıklıkta sunmaktadırlar (Bourdieu, 2015a, 126).

Misafir ağırlama iktidar grubundaki bazı bireyler için özen gösterilmesi gereken konular arasındadır. Bu sebeple spontane misafir ağırlamak yerine her şeyin

önceden planlandığı, görsel bir şölenin hazırlandığı, titizlikle çalışıldığı sunum gerçekleştirilmektedir. Buna karşın ‘haberli veya habersiz’ gelecek misafire aynı düzeyde önem ve özen gösterilmeye çalışılmaktadır. İkramların sunum biçimi bireylerin nesne ile çevresi arasında kurduğu ilişkiyi gösterebilmektedir. Şık porselenler, özenle yerleştirilmiş ikramlar bir imge ve simgeye dönüşmektedir.

“Misafirim geldiğinde ikram tabağıma özenirim. Misafirim gelmeden önce yoruluyorsun, gelince de gidince de yoruluyorsun ama bu sadece beden yorgunluğu oluyor. Temizlik en önemlisi. Temizlik, düzen ve bir o kadar da ikram. Çat kapı geldiğinde ona dikkat özen gösteririm. Ama haberli gelecekse ona da özenirim fark etmez yani.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Eskiden yer sofrasında ortaya konulan tabaklardan yenilirdi. Daha paylaşımcı, samimi ve güven ilişkilerinin göstergesi olan bu pratik modernite ile yerini bireysel tabaklara bırakmaktadır. Günümüzde bir adım daha ileri gidilerek ‘Amerikan tarzı’ olan ‘self-service’ anlayışı gelişmiştir. Orta sehpa da yer alan ikramlar açık büfe görevini görürken aynı zamanda bireysel seçimlerin hâkim olduğu bir ortama dönüşmektedir. İsteddiği kadar, istediği çeşitten alabilen misafir bu konuda ev sahibinin seçimi ve tahakkümü altında kalmaktadır. Bu durum bireyi ‘özgür’ kılarken aynı zamanda bireyselleştiren bir eyleme dönüştürmektedir.

“Daha çok orta servisten hoşlanıyorum. Salata çeşitleri, ana yemek tatlısı, tuzlusu. Masaya düzuyoruz herkes istediği kadar alsın diye. Okuldaki arkadaşlarda daha çok o tarz yapıyorlar.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Misafir ağırlamada toplumumuzun menüsünde yer alan hamur işleri, sağlıklı beslenmeyi amaç edinmiş bireyler tarafından tercih edilmemektedir. İktidar grubundaki bazı bireyler çevresindeki sağlıksız ikram tercihlerine karşı gün içerisinde ikram edilen çorba, salata çeşitleri ve yoğurtlu aperatifleri tercih etmektedir. Çevresindekileri bu konuda alıştırmaya başlayan görüşmeci ‘haberli veya habersiz’ gelen ve ‘samimi veya samimi olmadığı misafirlerine aynı özeni göstermeye dikkat etmektedir.

“Samimi olmadığınız misafirlerimiz geldiğinde onlara uygun ikramlarda bulunmak isterim. Türk kültüründe olduğu gibi kek, börek, poğaç a yaparım. Ama bazen değişiklik olsun diye onlara birer çorba ikram ettiğim de oluyor. Onların da çok hoşuna gidiyor böyle şeyler. Onlar yemek öncesi bir çorba için diyorum sağlık için. Bazen görüyorum onlarda yapıyorlar. Tabağa özenirim ama sağlıklı olmasına dikkat ediyorum. Salata türü, yoğurtlu bir şeyler yapıyorum. Eski evimde de özenirdim. Samimi olduğum misafir geldiğinde çay içeceğim zaman hazırda varsa sağlıklı yiyecekler onları çıkarabilirim onlara. Onlarda alışıyorlar, onlarda biraz biraz bırakmaya başladılar. Pilav yiyince şöyle oluyoruz demeye başladılar.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Bourdieu'ya göre yerleşmiş küçük burjuvazinin üyeleri misafirlerine doyurucu ve lezzetli ama aynı zamanda güzel de sunulmuş yemekler ikram etmektedirler. Bundan farklı olarak orta sınıf veya halk sınıfı kökenli yeni küçük burjuvazi mensupları da doyurucu ve lezzetli yemekler sunmayı tercih etmektedirler (Bourdieu, 2015a, 126). Sitede yemeklerin lezzetli olmasına odaklanan bazı bireylerin ikram seçmedeki önceliği güzel yemek sunumu yapabilmektir. Bireylerin çekindikleri misafirleri geldiğinde diğer misafirlerine göre daha çok özen gösterebilmektedir. Mesafeli olunan misafire karşı temkinli davranmaya çalışan bireyler evin sunumu dış görünümü ve oluşturulacak portre ciddi bir mesele haline gelebilmektedir. Samimiyetin olduğu misafirlere karşı çok daha rahat ve özenilmeden sunumlar yapılabilmektedir. 'Haberli ve habersiz' gelen komşuya gösterilen özen bazı ev hanımları için aynı düzeyde olmayabilmektedir.

"Çekindiğim biri geldiğinde kek börek yaparım. Samimi misafirim gelse çekinmem. Zamanı varsa çay içeriz, yoksa kahve içeriz. Haberli geldiği zaman daha çok özenirim, daha farklı oluyor. İlk zamanlar oluyor çekiniyordum ama şimdi olmuyor tanıdığım için. Acaba nasıl karşılarım, bir hata olur mu gibilerinde. Yaptığımı beğenir mi, güzel olmuş mudur açısından. Etrafa ve üstüme başıma daha çok özenirim." (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

"İlk misafirim geldiği zaman her şeye dikkat ederim. İlkler her zaman insanın aklında kalır. Doğalıdır ama oturmama kalkmama evdeki misafir ağırlamama biraz daha dikkatli olurum." (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Halk sınıfı yemek sırasında tabak değiştirmek yerine ekmekle temizlenen çorba tabağı yemeğin sonuna kadar kullanılmaktadır. Tabağın değiştirilmek istenmesi durumunda ise "Nasılsa hepsinin gittiği yer aynı değil mi?" şeklindeki itirazlar ile samimiyetin hasar görmemesi açısından tabak değiştirilmez ki bu samimiyetin bir göstergesidir. Misafirle arasına mesafe koymak istediğinde ve ona yabancı muamelesi yapmak istediğinde ev sahibi tabağı değiştirmek istemektedir (Bourdieu, 2015a, 290). Samimiyetin ve güvenin göstergesi olabilen tabak değiştirmemek sitedeki bazı bireylerin eski alışkanlıklarında mevcuttur. Yıllar süren komşuluk ilişkisi ile 'aile gibi' olan bireyler yeme alışkanlıklarında ve sunumunda çekinmeden ortamın habitusunu devam ettirmektedirler. Siteye taşınıldıktan sonra bu pratik anlamını yitirerek yapılmaması gereken bir eyleme dönüşmektedir. 'Başkalı ne der' düşüncesi ile gerçekleştirilen eylemler, sitede de 'mahcup olmamak', ötekileştirilmemek, kınanmamak adına gerçekleştirilen eylemler şeklinde kendisini göstermektedir. Sitedeki çevreyi henüz benimsemeyen ve o samimiyeti kuramayan bireyler eski alışkanlıklarını sitede devam ettirmekte temkinli olmaktadır.

“Samimi olduğum komşularımla bir tabaktan da yedik, öyle çekinme olmazdı. Burada mahcup olmamak adına daha özen gösteriyorsun. Eski komşularımda bir tabağı ortaya koysak ta olur olmazsa da olur. Buradaki insanların sağlığını da bilmiyorsun, ne düşüneceğini de bilmiyorsun. Oradaki insanların sağlık sorunlarını da biliyorsun yani.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Misafirliğe çekinilen birisi geldiğinde çocuklar kıyafet ve davranışlarından ötürü azarlanmaktadır. Böylelerin şakalarına gülünmemektedir. Oysa bu tutum ile karşı taraftan “rahat bırakın, istediğini yapsın çocuk” demesi beklenmekte, ebeveyni ise “artık efendi gibi davranmayı öğrenmenin vakti geldi de geçiyor” şeklinde yanıtladığı bir diyalog geçmektedir. Karşılıklı tanınan bu müsamahaların, serbestliklerin, ortak kökeni özgürlüğün tek sığınağı olan ev yaşamında denetim, baskı ve kısıtlamanın kasten dayatılmayacağı göstergesidir (Bourdieu, 2015a, 290).

Bourdieu’nun yukarıda belirtilen tespiti sitede bazı görüşmecilerin yaptığı pratiklerdendir. Çekinilen misafirin geldiği durumlarda ikrama, sunum biçimine, giyime, evin düzenine, çocuklara gösterilen özen en üst düzeyde olmaktadır. Sürekli gelen misafirlere karşı aynı özen ve tutum sergilenmemektedir.

“Eski evimde komşum geldiğinde üstümü değiştiriyorum da tarz aynı, sadece o kirli bu temiz. Şimdi mesela kirli de olsa yırtık değil, lekeli değil. Çamaşır suylu değil. Daha özenli, daha bakımlı. İlk misafirim geldiğinde özeniyorum değiştiriyorum. Ama komşum beni sürekli dışarıda görüyor. Değiştirmeye gerek kalmıyor. İlk defa gelenler için evi temizliyordum, etrafı topluyordum, üstümü değiştiriyorum, güzel yemeklerimi yapıyordum. Sonuçta yeni gelmiş, ilk geliyor diye özen gösteriyorum. Ama öbürlerinde öyle değildi. Bir poğaça, bir kek yapıyordum. Ama sürekli gelen misafirlerime bir çay, bir kahve yapıyordum. Fazla bir şey yapmıyordum. Güzel tabaklar seçerdim ilk gelenler için. Kendime de çocuklarıma da dikkat ediyordum. Eve gittiğinde misafirim şu kadın böyle, hiç özen göstermedi bana, hiç davranışları iyi değildi, çocukları uslu değil, çok kirli. Öyle anlıyordum. Gidince arkamdan konuşuyorlar. Genellikle insanlar öyle. Belki ben çok temiz değilim ama bir yere gidince çok farklı, özeniyorum ben de.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Samimi ve ortak habitusa sahip bireylerin birbiri ile olan ilişkisi çekinilen misafire kıyasla daha özgür ve rahat gerçekleşmektedir. Bireyler bu ortamda dışarıya gösterilen maskeyi çıkartarak kendileri olabilmektedir.

“Diyorum misafirlerime çekinmeden yeyin diye. Çocuklu misafirlerime diyorum çocukları serbest bırakın oynasınlar, siz de rahatça yeyin.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Sitedeki bazı görüşmeciler ise misafirlerine gayet doğal bir tavır ile “ne bulduysa onu veririm” şeklinde ağırlamaktadır. Modern yaşamın getirdiği planlı, düzenli ve bolca nesnelerin gösterildiği şölen yerine, daha mütevazı ve samimi duygular ile misafirlerini ağırlamaktadır.

“Misafirim olduğunda önce güler yüzümü gösteririm sonra Allah ne verdiyse onu getiririm. Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. Özenirim misafire yani haber verdikten sonra. Misafiri severim.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Sitede misafir ağırlama tarzı ve habitusu bireyden bireye göre değişmektedir. İktidar grubundaki bazı bireyler ‘haberli veya habersiz’ gelen misafirlere aynı özeni göstermeye çalışırken bazı bireyler ise habersiz ve sürekli gelen misafirini aynı düzeyde özen ve önem göstermemektedir. Bu durum bireyler arasındaki samimiyet, güven ve ‘özgür’ olma duyguları ile yakından ilişkilidir. İkramın nasıl sunulduğu ise bireyler arasındaki farklılığı göstermektedir. İktidar grubunun bazı bireyleri sunumu ‘self service’ anlayışı ile orta sehpadan misafirlerin kendisinin almasını isterken, bazıları ortak tabaklardan yenilen ikram şeklini uygun görmektedir. Ortak tabaktan yenmesi alışkanlığını bazı bireyler ise yadırgayarak hoş karşılamamaktadır.

4.2. Bourdieu Kavramları Çerçevesinde Site Kurallarının Değerlendirilmesi

Mekânın yapılanmasında ekonomik ve toplumsal faktörler kadar birey ve onun içerisinde yer aldığı estetik, sosyal çevre ve gündelik yaşam da düşünülmelidir (Özbek, 2002, 175). Bu sebeple “gündelik hayatın eleştirisi”, mevcut değerleri ideolojik diye ortadan kaldırmayı istemek yerine, bunların gündelik hayat içindeki dönüşümlerini ve gündelik hayatın hem gerçek hem de değer olarak ortaya, çıkışını incelemeyi” (Lefebvre, 2013, 21) gerektirmektedir.

Lefebvre’nin *Gündelik Hayatın Eleştirisi* kitabında Hegel, “aşına olunan bilinmez” demektedir. Aşinalık, insanları örter ve onlara tanıdığımız bir maske vererek onları bilmemizi zorlaştırır. Maskeler yüze yapışarak ten maske haline dönüşmektedir. Herkes onlara atfedilen ve onların kendilerine atfettikleri rolü oynamaktadırlar. Kimisi dost, baba, kimisi âşık, koca rolünü oynamaktadır. Oysa gündelik hayatın kategorisi haline gelen muğlaklığın anlaşılması açısından bireylerin pratiklerinin, tercihlerinin anlaşılması için yargılamak gerekir. Çünkü seçmek, harekete geçmek için bir yargı oluşturmaktır. Ancak bu şekilde yaşamın dalgalanmalarına karşın tek kesin tutum ve sabit gereklilik yargılamaktır (Lefebvre, 2012, 20-24).

Gündelik hayatta aşinalık ve sıradanlık ile birleşmiş yaşam sürecinin arka planında yatan anlamlar insanların edimlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda sitede gündelik yaşam üzerinden oluşturulacak bir araştırma mekânın tahlil edilmesini kolaylaştıracaktır. Araştırma alanının sınırlarının aktörler tarafından nasıl kurulduğu ve nasıl tanımlandığı, “mahalle kültürü” ve “site yaşam tarzı” ideal

tiplerlerinden hareketle anlaşılmaya çalışılacaktır. ‘Site yaşam tarzı’ alanın sınırlarının ve içerisindeki mücadelenin kavranması açısından, alandaki iktidar sahipleri ile alana girmeye çalışan grubun site kuralları konusundaki söylemleri değerlendirilecektir.

Kentsel dönüşüm sitesi öncesi ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bazı bireyler, ‘site yaşam tarzı’ alanına adapte olmakta güçlük çekmektedirler. Mahalle apartmanın getirdiği alışkanlıklar, site kurallarından farklı olması sitede gruplaşmaya ve dayanışmaya ve aynı zamanda ayırtırmaya, dışlamaya ve çatışmaya sebep olabilmektedir. Site alanının iktidarlara, site kurallarına titizlikle uyan, sitede düzen, güvenlik, temizlik gibi konularda hassas olan ve sitedeki eksiklikleri dile getirerek “sitenin yaşam tarzı”nı belirleyen gruptur. Önceki bölümlerde belirttiğimiz üzere kültürel ve ekonomik sermayesi daha zengin olan bu grup yaşam tarzı olarak da daha bireysel, bedenine-giyimine özen gösteren yaşam tarzına sahiptir. ‘Mahalle habitusunu sitede devam ettirmek isteyen grup ise sitedeki kurallara uymayarak kendi kültürel formlarını siteye taşımaktadırlar. Birbirine rakip olan bu iki grup alanda söylemsel olarak ve kimi zaman fiziksel olarak çatışma içerisinde olabilmektedir. Bourdieu’nun oyun metaforuna göre oyunu oynamaya değer bulmayan bu grup alandaki kuralları görmemezlikten gelmektedir. Bu grup için site kurallarına uymak için benimsenen bir çıkar söz konusu değildir. Çıkarı olan grup ise mahalledeki habitusları bırakmaya çalışarak sitedeki kural ve normları benimsemeye çalışmaktadır. Her ne kadar kültürel sermayenin uzun yıllar getirdiği bir tortullaşma söz konusu olsa da bu grup olabildiğince sitenin getirdiği yaşam tarzına adapte olmaya çalışmaktadır.

Habitus, genel ve bir yerden bir yere taşınabilir bir yatkınlık oluşturmakta ve doğrudan edinilmiş olanın sınırlarının ötesine geçerek, öğrenmenin temelinde bulunan gerekliliğin, sistemli ve evrensel bir uygulamasını oluşturmaktadır. Eyleyici kendisini diğerlerinden farklılaştıracak vasıfları edinmesi, yorumlaması ve değerlendirmesi için gerekli algı değerlendirme kalıplarını benimsemesi yaşam stillerine yansımaktadır. Yaşam stilleri, karşılıklı ilişkiler içerisinde habitusun kalıplarına göre algılandıkları, toplumsal olarak nitelendirilmiş işaret sistemlerinden oluşan sistematik ürünlerdir (Bourdieu, 2015a, 255-256). Toplumsal failerin toplumsal dünyayı pratik bir şekilde anlamak için kullandıkları bilişsel yapılar

bedene işlemiş toplumsal yapılar olup pratik bilgi, sınıflandırıcı kalıplar, “sınıflandırma biçimleri”, “zihinsel yapılar”, “sembolik biçimler” gibi nesnel şekilde sınıflara bölünmenin sonucu olan tarihsel algı ve değerlendirme kalıplarını hayata geçirmektedir (Bourdieu, 2015a, 677).

Bireylerin bu algı ve davranış kalıplarının yansıtıldığı yaşam tarzları sitede bireyleri birbirinden farklı habituslarını yansıtmaktadır. Özellikle bireysel yaşamın ön planda olduğu, düzen ve kontrol mekanizmasının yönetici tarafından yapıldığı, mahalle kültürüne göre daha az samimi, sosyal ilişkilerin azaldığı, dikey yönlü çok katlı sitelerin getirdiği kural ve normları benimseyen iktidar grubun bazı bireyleri ‘site yaşam tarzı’ habitusuna sahip olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda mekânın özelliklerinin anlaşılması alandaki grupların habitusunun, tutum ve davranışlarının analizi ile anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Alandaki dışlama-sınırlama stratejisi, alana özgü aidiyet tanımı getirerek alana yeni girişleri azaltmaktır. Örneğin, bazılarının iyi bir romancı olmadığını ya da gerçek bir romancı olmadığını söylemek, alanda kimlerin tutunabileceğini belirlemek demektir. Ancak bu tür sınırlama ve dışlama stratejileri sabit değildir, tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmektedir (Kaya, 2014, 409). Her alana katılanlar rekabeti azaltmak için ve yer edinebilmek için kendilerini sürekli en yakın rakiplerinden farklılaştırmaya çalışmaktadırlar. Varılmanın farklı olmak, farklılığını belirtmek olduğunu düşünen insanlar, girişte saf dışı edilmelerini gerektiren özelliklerden kaçınmaktadırlar (Bourdieu, Wacquant, 2014, 85). Örneğin; bağımlı sanatçılar sık sık sanatçı oldukları vurgusunu yaparak, bir reklam yapımcısı sanat direktörü etiketini kullanarak aidiyet belirten sembolik ifadeleri kullanmazlarsa, tamamen alanın dışına çıkacaklarından korkmaktadırlar. Şayet bu durum gerçekleşirse çamaşır makinesi üreten biriyle farklarının kalmayacağını düşünerek ve bu alandaki sembolik sermayelerinin biteceğinin farkında olarak sık sık alana aitliklerine dair vurgular yapmaktadırlar (Kaya, 2014, 405-406).

İktidar grup, farklılıklarını ve aidiyet tanımlarını söylem yolu ile dile getirmektedir. Kendi varlıklarını tanımlarken karşı taraf üzerinden yapılan tanımlamalarda, karşı grubun sahip olduğu “olumsuz” ve sahip olmadığı “olumlu” özellikler vurgulanarak bir sınır koyulmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda ‘site yaşam tarzı’ alanı kurallarının ihlal edilmesi iktidar grubun bazı bireyleri tarafından

sert bir dille eleştirilmektedir. Buna karşın ‘sitenin ne demek olduğunu’ anlamayan bireyler olarak yaftanan kesimin zamanla bu alana uyum sağlayacağı ve eski tutumlarından vazgeçeceği beklenmektedir. Bu iyimser tutum alandaki bireylerin değişeceğine dair umudun varlığını göstermektedir.

“Artık sitenin ne demek olduğunu anlamaları gerekiyor. İnsanlar anlayacakta zamanla...Eski alışkanlıklarını yapanlar var ama onlarda uyarılıyor. Kameralar çekiyor insanları yıldırıyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

İktidar grubun bazı bireyleri çevresindeki hane sakinlerinin ‘site yaşam tarzı’ kurallarına uymamalarını ‘kültürel değişimin’ yaşanmamasına bağlamaktadır. Eski mahalledeki alışkanlıkların sitede devam etmesi, sitenin kurallarının ihlal edilmesini beraberinde getirmektedir. Özellikle sitenin ortak masraflarına (asansör, merdiven temizliği) verilen aidat bazı bireyler tarafından verilmemesi sitede bir krize dönüşebilmektedir. Eski apartmanlarında temizliği kendisi yapan bireyler, sitede bu alışkanlığı devam ettirememektedir. Bu konuda bir görevliye para verilmesi bazı bireyleri huzursuz ve rahatsız etmektedir. Ekonomik nedenden ötürü güvenlik sistemine ve bahçe ışıklarının yanmasına itiraz eden bireyler, alandaki isteyen grup ile çatışmaktadır. Bu durum eski mahallelerdeki alışkanlıkların devam ettirildiği bir tutum ve davranış olarak kabul edilmekte ve bu doğrultuda belediyeden ‘sitede oturma eğitiminin’ verilmesi istenmektedir. Bu kesim ‘sitede oturmanın ne demek olduğunu bilmeyenler’ olarak ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmamakta ve alanın dışında tutulmaya çalışılmaktadır.

“Oradaki alışkanlıklar çok fazla devam ediyor burada. Temizlik konusunda olsun hep problem oluyor. Orada insanlar hep kendi merdivenlerini kendileri siliyorlardı. Ama burada bir temizlikçi şart ve ona para verilecek. İşte ona para verilecek olması insanları rahatsız ediyor. Huzursuz ediyor. Eskiden çok iyi olduğunuz bir komşunuz ile zıt düşebiliyorsunuz bu yüzden. Parasını vermek istemiyor. Ortak alan giderlerimiz var, asansör bakımı, merdiven temizliği gibi onlara itiraz ediyor. Güvenlik gelsin diyoruz ona itiraz ediyor. Sırf 5 lira fazla verecek diye. Bahçe ışıkları yansın diyoruz 10 lira fazla verecek diye ona yakılmasına itiraz ediyor. Oradaki alışkanlıklarını burada devam ettirmek istiyorlar. Buralara da oturmanın getirdiği şeyleri bilmiyor insanlar çok fazla. Hep diyorum belediye buraları yapmadan önce sitede oturma eğitimi vermeleri gerekiyor. Hala çöpler kapının önünde, temizlik çok fazla yok. Çocuklar merdivenlerden bağırarak çağırarak iniyor sanki kendi apartmanlarıymış gibi. Onlar değişmedi ne yazık ki en çok onun değişmesini isterdim...Ayda 50 lira bile olsa temizlikti, bakımdı, güvenlikti gibi şeylere para çıkmalı. İnsanlar bunu kabullenmeli. Ama insanlar bunu kabullenmiyor. Hayır, biz orada rahattık, o zaman niye buraya geldik. Buranın artısını depreme dayanıklı olmasını, daha düzenli olmasını, yeni olmasını görmezden geliyor yani.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Kamusal mekânlarda alınan ortak kararlara riayet edilmesi sitedeki düzen ve disiplinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. İktidar grup site kurallarını esnetmeye yönelik olan birçok tutum ve davranışları eleştirmektedir. Özellikle

temizlik ve gürültü açısından hane sakinlerinden farkındalık ve beklenti sitede artış göstermektedir. Bu şekilde alanın yapısını koruma eğilimi gösterilmektedir. Bu doğrultuda sitedeki yaşam tarzına ayak uydurmaya çalışan bireyler, iktidar grup tarafından tasdik edilmektedir.

“Bazı insanlar kendilerine çeki düzen veriyor. Bunun farkına varıyor. Sonuçta biz de orada sitede oturmuyorduk. Şimdi çocuklar biraz fazla gürültü yaptığında önceden alt katta amcam vardı rahatsız oluyordu. Ama burada çocuğumuzu alt katta yabancı birisi var rahatsız olur diye uyarıyoruz. Ya da temizlik yapılması gerekiyorsa bunun olması gerektiğinin farkına varıyoruz... Daireler çok fazla ses geçiriyor. Biraz daha gürültü açısından dikkat edilmeli diye düşünüyorum. Temizliğe dikkat edilmeli. Bir de ortak karar alındıysa geri kalanın ona uyması gerekiyor diye düşünüyorum.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Birey sadece kamusal alanda değil, aynı zamanda ev içerisindeki tutum ve davranışları konusunda dikkat etmesi gerekmektedir. Yeni dairelerdeki ince duvar yapısı hanedeki mahrem yapıyı ortadan kaldırmaktadır. Bu doğrultuda birey evde olmasına rağmen sürekli gözetleniyormuş ve denetleniyormuş gibi bir tutum sergilemektedir. Alt ve üst komşuyu minimum düzeyde rahatsız etmek adına atılan adım, konuşma sesi, açılan müzik ve çocukları kontrol altında tutmak gibi davranışlar diğer hane sakinlerinden beklenilmektedir. Bu şekilde site yaşamına yakışır bir habitus edinilmesi beklenen ‘site yaşam tarzı’ alanında, iktidar grubun bazı bireyleri bunun karşılığını göremeyince ‘sitede yaşıyormuş havasını’ hissedememektedir.

“Sitede yaşanmışlık yok, sitede yaşıyoruz havası yok. Apartman içerisinde ciddi gürültüler var. Aşırı yüksek sesle konuşma durumu var. Evin içerisinde koşarak yürümeleri var. Apartman içerisinde bağıra bağıra konuşulması. En azından sitede yaşanıldığı bilinmesi gerekiyor. Uykudan müzik sesi ile uyandığımı biliyorum. Çocuk sokakta yaşar gibi sitede devam ediyor.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Uydu kentte gündelik hayatı şekillendiren düzen arzu edilen önemli bir konudur. Bireyler rutinleşmiş yaşam içerisinde bir sürpriz ile karşılaşmak istememekte ve basit, “monoton” bir yaşam arzulamaktadır (Sevgili, 2015, 1063). Bu düzen isteği gündelik yaşamda görülmekte ve site yaşamı bu düzen doğrultusunda kurgulanmaktadır. Haftalık temizliğin yapılması, faturaların düzenli ödenmesi, evde ve bina içerisinde gürültünün minimum düzeyde olduğu, ortak alanlardaki kurallara uyulduğu, kahkahaların kontrollü bir şekilde yapıldığı, düzen içerisinde bir site yaşam alanı öngörülmektedir. Kamusal alandaki tahakküm kurucu bireysel davranışlar hoş karşılanmamaktadır. İktidar grubundaki bazı bireyler ancak düzen ile bir ilerleme kat edebileceğini savunmaktadır.

“Temizlik olan, düzen olan her şey insanlara bir şeyler katıyor aslında. Bunlar insanları geliştirir. Yere çöp atmamayı, tükürmemeyi öğrenmeliler. Her yer kendininmiş gibi hükmeden insanlar buraya gelince vazgeçtiler, herkesin ortak alanı var çöp atamaz, kamera altında bunlar çok güzel şeyler.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Binanın düzgün olmasıydı. Kuralların uygulanabilmesiydi. Olmayınca babam bıraktı. Yönetici açısından da düzen olmalı” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Bourdieu’ya göre, sosyal hayat basit olarak sadece bir mücadele alanı olmayıp sürekli doğaçlamayı gerektirmektedir. Hiçbir oyun basitçe onu tanımlayan kurallarla anlaşılmaz. Oyun kurallarına uymak aynı zamanda oyunun nasıl oynanması gerektiği anlayışına sahip olmayı gerektirmektedir. Oyun toplumsal bir anlayış olup oyuncunun rakibinin hamlesine göre uygun tepkiyi verebilmesidir. Oyunu taraflar ne kadar iyi oynarsa oynasın oyun basit, bilinçli bir kararın sonucu değildir. Fiziksel, güven, konsantrasyon ve uygun fırsatlar yaratma yetenekleri, oyuncunun habitusunun bir parçasını oluşturmaktadır (Calhoun, 2014, 78).

Eski mahalle yaşamındaki bazı alışkanlıklar siteye taşınıldıktan sonra değişmeye başlamaktadır. ‘Site yaşam tarzı’ alanındaki kurallara uymaya çalışan bireyler zamanla alanın habitusunu benimsemektedir. Başka sitelere temizliğe giden görüşmeci ideal bir site olarak orayı örnek almaktadır. Yönetici olmasından kaynaklı olarak sitedeki kuralları itina ile blokta uygulamaya çalışmaktadır. Annesini dahi uyulmayan kurallar hakkında eleştiren ve bazı komşuları ile bu konuda sıkıntılar yaşayan görüşmeci site alanında “nasıl yaşanacağını” blokta benimsetme eğilimi içerisinde.

“Ben sitelere temizliğe gidiyorum. Orada hiç kimse ayakkabısını, çöpünü bırakmıyor. Sessiz, sakın. Sitede sesiz, disiplinli olmalı...Kural olsa burası cennet olurdu. Sitenin bir özelliği olması gerekiyor. Madem siteye geçmişiz onun özelliğini yapmamız gerekiyor. Orada (eski mahalle yaşamında) dikkat etmesek olurdu. Çünkü kimse kimseye bir şey diyemezdi. Çünkü kendi evin.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Eski mahallelerdeki bazı alışkanlıklarını sitede de devam ettirmek isteyen bireyler, ‘site yaşam tarzı’ alanında iktidar grubun bazı bireyleri tarafından hoş karşılanmamaktadır. Sitede uyulması gereken kurallar konusunda habitus edinmeyen bireylerin ‘sitede nasıl yaşanacağına’ dair eğitim almaları ve ‘kültürel değişim’ yaşamaları gerektiği bazı bireyler tarafından vurgulanmaktadır. Temizlik, güvenlik sistemi, gürültü, ortak masrafların zamanında ödenmesi konusunda yöneticilerin yaptığı uyarılar kimi bireylerin alışkanlıklarında değişimi meydana getirirse de bazı bireyler bu kurallara direnme eğilimi göstermektedir.

4.2.1. Yangın Merdivenlerinin Kullanım Amacı

Binalar hakkında konuşurken, sadece nesneler hakkında değil, aynı zamanda mekânsal sistem hakkında da konuşmalıyız. Çünkü mekânsal dönüşümün boyutu, tasarımın hane sakinleri gereksinimlerini ne düzeyde karşıladığına göre şekillenmektedir (Özbek, 2007, 119). Alanın tasarım biçimi hane sakinlerinin kullanım tarzını yakından etkilemektedir. Küçük yapılara yerleştirilen bireyler sığamadıkları durumda alternatif yollar üretme eğilimi gösterebilmektedirler. Bu bölümde bireylerin yangın merdiveni hakkındaki düşünce ve algılarından yola çıkarak alanda nasıl bir etki oluşturduğuna ve mücadele konusu olduğuna bakılacaktır.

Kamu tarafından yapılan tek tip toplu konut alanları, kentsel dönüşümün kentlerdeki yüzü haline gelmektedir. Oysa kentlerin bu şekilde tek tipleştirilmesi kentlerin özgün niteliklerini kaybettirmektedir (Özden, 2006, 12). Bu tekdüzeleştirme aynı zamanda kenti herkes için aynı kent haline getirmekte ve kent merkezini tüm sınıf ve kesimlerin dolaşımına açmış olmaktadır (Özbek, 2007, 199). Bu tekdüze ve standart yapılar mekân sakinlerinin yaşam tarzına göz ardı edilerek işlevselliği olmayan yapıları meydana getirmektedir. Evlerde killerin olmaması ve yapıların küçük olması sorunu bireyi yangın merdivenine eşyaların koyularak çözülmesine yönlendirmektedir. Sitede bu eylemi yapanlar kendilerini ‘koydukları eşyaların azlığı ve pis olmaması’ gibi söylemler ile savunmaktadır. Bu durum yangın merdiveninin amacı dışında kullanılmasına sebep olmaktadır.

“Yangın merdivenini çok pis kullanmadığımız müddetçe ufak tefek şeyler koyuyoruz. Kızıldı yönetici tarafından. Çok bir şey yok ama ufak tefek var.” (Ev Hanımı Olan 9. Görüşmeci)

“Yangın merdiveni mesela dışarıda silkelememek için oraya bir leğen koydum sofra bezlerimi silkeliyorum. Yukarıdan aşağıya silkeleyip de milleti rahatsız edip tartışma ortamı oluşsun istemiyorum. Çünkü benim küçük çocuklarım var kurabiye yiyorlar, ekmek yiyorlar. Benim kızım belki camdan belki balkondan silkeleyebilir. Onları engellemek için bir leğen koydum orada silkeliyoruz. Onlar belki ıvır zıvır koyuyorlar.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Modern kent yapıları çekirdek aile için tasarlanmış küçük yapılardır. Modern yaşamın sunduğu çekirdek aile yapısı bazı bireylerin hayat tarzları ile örtüşmeyebilmektedir. Özellikle kalabalık ve geniş aileler için uygun bir daire niteliği taşımayan site, bireyler için zaman zaman sorun haline gelebilmektedir. Sitedeki küçük bir çocuk odası, orta büyüklükte yatak odası, küçük bir salonun olması ikiden fazla çocuğu olan bireyleri müşkül durumda bırakmaktadır. Eski evi üç

oda bir salondan oluşan dört çocuklu görüşmeci yatılı kalacak olan misafirlerini evde ağırlamakta zorluk çekebilmektedir. Bu durumda eski evinde misafir ağırlamanın verdiği zevk sitede evin küçük olması ile sekteye uğramaktadır. Misafirlerini yatılı ağırlayamamanın verdiği üzüntü geçmişteki alışkanlıktan vazgeçmenin acısı denilebilir. Dairelerin yapısı bireylerin gündelik hayattaki bazı eski alışkanlıklarını terk etmek zorunda bıraktırmaktadır.

“Burada 6 kişi olduğumuz için ev biraz dar geliyor. Kalabalık olduğu için...Buraya misafir geldiği zaman çekine çekine geliyor. Yatmaktan dolayı. Ama orada o yoktu. Orada genişti. Orada koca koridor vardı. Yatmaya oraya bile yatak atıp yatabilirdin. Misafirim geçende nişana geldiler. Yatacak yerim olmadığı için bir kısmı geriye döndüler. Böyle candan olanlar kaldı, kardeşler, yeğenler. Ama biraz daha uzak olanlar başka akrabaya gittiler. Onu istemezdim mesela. Bende kalmalarını isterdim.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitedeki iktidar grubunun bazı bireyler yangın merdivenlerine koyulan küçük çaptaki eşyaları doğru karşılamamakta ve bunu küçük dairelerin bazı haneler için yeterli olmamasına bağlamaktadır. Daire yapıları sitedeki hanelerin gündelik hayat pratiklerini karşılamamaktadır. Hem kentin dokusuna hem de mekân sakinlerinin pratiklerine uymayan bu yapıların işlevselliği oldukça düşük düzeydedir.

“Yangın merdivenleri yük koyma olarak koyuluyor. Tıka basa dolu değil ama koyuluyor. Bir şey diyemiyorum. Evlerde küçük. Ben iki kişi yaşıyorum. Benim için yeterli. Ama evler çok küçük olduğu için eşyalarını, bir merdivenini koyacak yer bulamıyor. Doğru değil ama bir şey de diyemiyorsun. Balkon var ama yeri olmuyor yoksa niye dışarı koyulsun.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Farklı gelir grubundaki ve farklı kültürel geçmişe sahip insanların yer aldığı apartmanlarda hedeflenen homojenlik oluşmamıştır. Modernliğin göstergesi olan on katlı, tek tip ve simetrik çizgileriyle kutucuğu andıran site yapıları, gündelik hayatın tüm damarlarına işlenmiş, kırsal yaşamın idame ettirildiği kentsel anakronizmin yeniden üretildiği bir mekândır (Sevgili, 2015, 1067).

Sitede bazı bireyler, eski mahalle alışkanlığından gelen çuvala alınan patates ve soğan gibi gıdaları evde killer ve yeterli büyüklükte balkonun olmamasından ötürü ya yangın merdivenlerine koymakta ya da bu alışkanlıklarından vazgeçmektedirler. Sitede alınan haftalık patates ise tasarruf amaçlı alınan çuvala patates pratiğine ket vurmaktadır. Gündelik yaşamdaki bu sıkıntıya karşı direnen daire sakinleri ise yangın merdivenlerinde patates, soğan ve küçük çaplı eşyalarını koymaktadırlar. Mekâna ayak uyduramayan, bu yaşam şeklini benimseyemeyen bireyler mekânı kendilerine uydurmaktadırlar. Mekânsal pratiğe direnme eğilimi mekânı zamanla dönüştürebilmektedir.

“Yangın merdiveni insanlar bazen ıvır zıvır şeylerini koyuyorlar. Patates, soğan koyuyorlar. Evler çok sıcak olduğu için evlerde olmuyor. Küçük yerler olmasaydı. Mutfaklarımız çok güneş alıyor ve dolaplar kabardı. O yüzden patates soğanları o tip yerlere koyuyoruz. Yanlış ama bazen koyuyoruz. Görüntü olarak temiz olması daha çok hoşumuza gider. Eşyamızı koyacak yerimiz yok. Küçük bir yere sıkıştık gibi hissediyorum kendimi” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Yangın merdivenlerine koyulan eşyalar sitede yönetici ve buna direnen bazı bireyler arasında güç mücadelesine dönüşebilmektedir. Eşyalarını yangın merdivenine koymayı kendinde bir ‘hak’ olarak gören bireyler, ‘burası benim, benim de hakkım var’ şeklinde kendisini savunmaktadır. Bu durum ile baş etmekte zorlanan bazı yöneticiler ise çözümü yasal bir sınırlama ve yasaklamada görmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmayan ‘yangın merdivenine eşya konulması’ konusu kamusal bir mekânsal krize dönüşmektedir. Kırk hanenin yaşadığı bir blokta ortak alanlara dair kurallara uyulması bazı yöneticiler tarafından özenle üzerinde durulan bir mevzudur.

“Bisikletlerini koyuyorlar, dolaplarını, sandalyelerini koyuyorlar. Kaldır dediğimizde kaldırılmıyor. Burası benim, benim de hakkım var diyor. Ama bunun yasal bir şekilde kullanılması gerekiyor. Yangın merdiveninde bisiklet varken nasıl aşığa inicen. Kırk kişinin hücum ettiğini düşün...Çünkü sitenin bir özelliği var. 40 kişinin burada. Birisi razı olur, birisi razı olmaz. Ama kendi evinde şahsın kimse karışamaz. Burada 40 kişinin hakkı var.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Kullanımı daha önce deneyimlenmemiş pratikler, bazı bireyler tarafından amacının dışında kullanılabilir. Bloklar arasındaki geçişi kısaltma amaçlı kullanılan yangın merdivenleri bireyin pratik zekâsının da bir göstergesidir. Buna karşın iktidar grubunun bazı bireyleri yangın merdiveninin amacı dışında kullanan bireyleri ‘anlamayan’ olarak konumlandırmaktadır.

“Yangın merdivenleri ilk zamanlar insanların daha kolay giriş çıkış yaptıkları için kullanılıyordu. O büyük sıkıntıydı. D bloğa gidecekse yangın merdivenini kullanıyordu. Arka tarafa gidilecekse, şimdi fazla malzemeler kullanılıyor. Eskiye göre daha çok düzene girdi. Anlatıldığında en azından anlayabiliyorlar.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Başlangıçta bloklar arasında geçiş amaçlı kullanılan yangın merdivenleri zamanla yerini eşyaların koyulduğu bir yer haline dönüşmüştür. ‘Yangına merdivenlerine bir şey koyulmaz’ kuralı esnetilerek meşrulaşan bir eylem halini almıştır. Mecburiyetten yangın merdivenlerine bir şeyler koyulduğunu belirten görüşmeciler pratiklerini meşrulaştırarak alanın yapısını etkilemektedirler. Bunun yanı sıra bu tutumun ‘yanlış’ ve görüntü kirliliği oluşturulduğu bazı iktidar grubu bireyleri tarafından kabul edilse de kendilerini bu eylemden alı koyamamaktadırlar. Bunun sebebi ise alanın işlevsiz yapısıdır.

“Belki soğan, patates koyan olabiliyor. Ama yüklü miktarda koyulması görmedim.” (Ev Hanımı Olan 8. Görüşmeci)

“Yanlış ama bazen koyuyoruz. Görüntü olarak temiz olması daha çok hoşumuza gider.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Doğru bir şey değil. Mecburiyetten yapılıyor.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitede ‘yangın merdiveni’ konusu bloktan bloğa değişiklik göstermektedir. Yöneticilerin tutumlarına göre bloklardaki kurallar esnetilmekte veya katı bir kural olarak uygulanmaktadır. Bloklardan birinde yöneticinin yangın merdivenine koyulan eşyaları toplaması ve ciddi tepki göstermesi blokta kuralın esnetilmesini imkânsız kılabilir. Buna karşın bazı bloklarda yöneticinin daha ‘yumuşak’ davranması kuralın ihlal edilmesine kapı aralamaktadır. Bu durum göstermektedir ki bazı bireyler bilinçli olmasından ötürü yangın merdivenine eşya koymamaktadır; aksine yöneticinin tavrına göre tutum takınmaktadır.

“Yangın merdiveni şu an boş yangın olduğunda kullanılıyor. Ayakkabı, eşya koyulduğunda hemen topluyorlar. Kiminse alsın diyorlar. Tepki gösteriyorlar. Haklılar. Sonuçta yangın çıkışı yani. Burada olmuyor ama diğer binalarda var bir şeyler. Yönetici söylüyor, söylüyor dinlemiyorlar. (Eskiden) Gecekondu diye yapıyorlar.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Yöneticinin gündelik yaşamda komşuluk ilişkilerini koruması ve aynı zamanda ‘yöneticilik’ vasfı ile sitedeki kuralları uygulamaya çalışması bireyin parçalanmasına sebep olabilmektedir. Bazı yöneticilerin ‘komşuluk ilişkisi’ adına bazı kuralları esnetmesi, alanda bu konuda tavize sebep olabilmektedir.

“Birisi diyor ki koyucam. Komşusun ya kötü oluyorsun, kötü olmamak adına susuyorsun. Koy diyorsun. O koydu diye diğerleri de koyuyor. Oysa deprem halinde boş olmalı ki sığınasın oraya.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Sitede yangın merdiveninin kullanım habitusu bireyden bireye, bloktan bloğa değişiklik göstermektedir. İktidar grubunun bazı bireyleri yangın merdivenine bir şeylerin konulmasını uygun görmemekteyken, bazı bireyler evlerin küçük olmasından ötürü mecburiyetten bu eylemin gerçekleştirdiklerini savunmaktadır. Bu doğrultuda yöneticilerin takındığı tutum bloklarda yangın merdiveninin ne şekilde kullanılacağını belirler niteliktedir. Kesinlikle yangın merdivenine bir şey konulmasını istemeyen yöneticiler ‘yangın merdivenindeki eşyaları toplarken, bazı yöneticiler komşuluk ilişkisinden kaynaklı olarak bu konuda daha esnek davranabilmektedir.

4.2.2. Sığınakların Kullanım Biçimi

Eskiden ekmek kutsaldı; dil gibi yüzyılların deposu olan, uzun yokluk ve kıtlık dönemlerinden kalma değerler yok olmamıştı. En küçük nesne bile değerli görülebilir, saklanıp hediye edilebilirdi. Biraz dar gelen bu değerlere hem sıkıca sarılır hem de korunurdu (Lefebvre, 2013, 15). Eşyaya verilen değer modern yaşam ile birlikte kutsallığını kaybetmektedir. Özellikle yokluk gören yaşlı bireyler eşyalarını saklamak alışkanlıklarını sitede de devam ettirme eğilimi içerisinde olabilmektedir. Bu sebeple sitede bazı bloklarda atmaya kısılamayan eşyalar, deprem için yapılmış sığınaklarda muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Sığınakların amacı dışında kullanılması hem doğal afetlere karşı alınacak tedbiri kısıtlamakta hem de kullanılmayan eşyaların konulduğu bodrum görevine dönüşmektedir.

“Sığınak savaş halinde, deprem halinde oraya inersin. Sığınakta herkesin istemediği eşyalar var. Belki bir gün lazım olur diye. Orada da çürüyor. Fareler basmaya başlıyor. Oysa deprem halinde boş olmalı ki sığınasın oraya.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Modern yaşamın sunduğu uzun süre bir eşyaya bağlı kalmamak algısı, hızlı tüketimi teşvik etmektedir. Sürekli yenisini ve güzelini alma eğilimi nesneye verilen ‘değeri’ de köreltmektedir. Lüks ve hızlı tüketimin alışkanlığa dönüştüğü kapitalist sistemde halk sınıfı popüler kültürün etkisi ile bu ortamdan etkilenebilmektedir. ‘Nesneye verilen değer’ ve ‘tasarruf alışkanlığı’ siteye taşındıktan sonra değişen bazı bireylerin bazı tutumları bunu göstermektedir.

“Orada bir çorabım yırtıldığı zaman dikiyordum, giyyordum. Burada az bir şey açıldığında rap çöpe. Öyle olmayacaktı da, işte insan değişiyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Bazı bloklarda ise sığınaklar şehriye, hamur ve mantı açma mekânı olarak kullanılmaktadır. Eski mahalle kültüründe çatıda, koridorlarda veya daha büyük evlerin koridorlarında yapılan bu pratikler sitelerde başka formata dönüşerek mekânda devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Eski alışkanlıklarının tümünden vazgeçmeyen bazı bireyler mekânın kurallarını esnetme eğilimi göstererek alanın yapısını etkilemektedir. Birçok kişinin yaptığı eyleme dönüşen bu durum ortamda zamanla meşruluk kazanabilmektedir.

“Bizim binamızın altında sığınak var onu güzelce temizledik ettik, öyle mantı hamur açma işimiz olursa iniyoruz orada açıyoruz.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Site bloklarındaki bazı kurallar yöneticilerin tutumlarına göre değişmektedir. Bazı blokta sığınaklarda mantı açılmasına izin verilirken, bazı bloklarda yöneticinin

tutumundan kaynaklı olarak izin verilmemektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanında bu konuda birlik oluşturulamamıştır.

“Bu binada mantı açma gibi şeyler olmuyor. Ama öbür binalarda oluyor. Sığınaklarda yapıyorlar. Manti, şehriye açanlar var. Ama burada öyle olmuyor. Koridorda yapan yok. Yapacak olurlarsa da kızılıyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Manti açma eylemi kimi zaman bazı bloklarda sığınaklardan koridorlara taşınabilmektedir. Alandaki kurallara direnme eğilimi gösteren bazı bireyler, oyundaki strateji geliştirme taktiği gibi alanda habitusunu bir şekilde devam ettirmeye çalışmaktadır. Yöneticiye gelmeden koridorda açılan mantının toparlanması, bireylerin geliştirdiği taktiğe işaret etmektedir.

“Sığınakta hamur açma hepsi oluyor. Bizim binada yok, diğerlerinde oluyor. Geçen sene koridorlarda açmaya başladılar. Şikâyeti kime etceksin. Eşim işten gelene kadar toparlıyorlar. Kimsenin haberi olmuyor. Bence öyle bir mantı açma koridorda yapılmamalı.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Kapitalist tüketim anlayışının nesne ile birey arasındaki vefa ve sadakat bağını kopardığı günümüzde, meta anlamını yitirebilmektedir. Bazı bireyler için saklanmaya değer ve uzun süre tüketilen bir meta, başka bireyler için değersiz ve hızlı tüketilen meta olabilmektedir. Eşyaların saklanması pratiğini, eski mahalledeki gibi sitede devam ettirmek isteyen bazı bireyler sığınakları ‘bodrum’ olarak kullanma eğilimi göstermektedir. Eski mahallesinde koridorda, çatıda veya balkonlarda yapılan mantı, hamur açma gibi bazı işlevler de sitede bazı blokların sığınaklarında yapılmaktadır. Sığınağın amacının dışında kullanılması ise alandaki iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından ciddi tepki gösterilmektedir.

4.2.3. Asansörün Kullanım Biçimi

Eski evlerinde asansörü olmayan bazı bireyler, siteye taşındıktan sonra asansörün kullanımı konusunda bilinçsiz tutumlar sergilemişlerdir. Sitede asansörün yanlış kullanılması ile ilk zamanlar bazı bloklarda sürekli bir arızalanma meydana gelmiştir. Ev taşınmalarında asansörün taşıyabileceği kapasiteden fazla yüklerin koyulması, çocukların asansörün düğmeleri ile sürekli oynayarak bir yukarı bir aşağı indirmesi asansörde ciddi zedelenmeye sebep olmuştur. Bu durum yönetici ile bazı bireyler arasında krize dönüşerek çatışmaya sebep olabilmektedir. Sitede uyulması istenen kurallara bireylerin uymaması bazı bireylere göre habitusun devam ettirildiği bilinçli bir eylem olarak kabul edilmektedir.

“İlk zamanlar asansörler hor kullanıldı. İlk zamanlar asansör değil de oyuncak, köyde biz motor deriz; motorun almayacağı yükleri koyup tavanını böyle zorluyorlar. Tavan neredeyse düşecek. Zor şey sığdırıyorlar. Şimdi asansöre yüklüyorlar adamda iki büküm bekliyor kapı örtünecek diye bekliyor. Kapıda örtülüyor çünkü çok dolu. Çok karşılaştık bunlarla. Eşim çok tartıştı, eşim çok kavga etti. Ama ne oldu hemen yıprandı. Halatları yıprandı. Hep bizim yüzümüzden. Başkasının suçu yok. Asansörde yazıyor 4 kişilik, 8 kişilik. Bilmemezlikten geliyorlar. Herkes akıllı, bilmezler mi.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Sitede asansörün bilinçli kullanımı bireylerin ortamdaki habitusu edinmesine bağlı olarak zaman alabilmektedir. Başlangıçta bazı yetişkinler tarafından hor kullanılan ve çocuklar tarafından heveslenen oyuna dönüşen asansör, bazı görüşmecilere göre artık yerini bilinçli kullanıma bırakmaktadır.

“Asansör şu an için bilinçli kullanılıyor...Görmemişler ya böyle. Hoş biz de görmedik. Diyelim sizin çocuğunuz beş kere heves ediyor. Benim çocuğum on kere heves ediyor. Hepsi bir araya geldiği zaman orada bir rahatsızlık, bilinçsizlik oldu insanlarda. Başta hor kullanıldı şimdi oturdu.” (Çift Olan 2. Görüşmeci)

Asansörün kullanımının artık bilinçli olduğunu düşünen bazı bireylere karşın, iktidar grubunun bazı bireyleri hala bilinçli kullanımın yeterli seviyede olmadığını belirtmektedir. Site yaşam tarzı alanından beklentisi yüksek olan iktidar grubunun bazı bireyleri bu konuda tatminsizliğini vurgulamaktadır.

“Asansör bilinçsiz kullanılıyor, temiz kullanılmıyor, haldır huldur kullanıyorlar. Eşya taşıma amaçlı kullanılıyor.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Asansörün kullanımında gerekli ehemmiyet ve dikkati göstermeyen bazı bireyler, asansörün kısa zamanda yıpranmasına sebep olmuşlardır. Bazı bireyler göre başlangıçta çocukların heves edip oynadığı ve yetişkinlerin tıka basa eşyaları doldurduğu asansör, zamanla daha bilinçli bir hal almıştır. Buna karşın iktidar grubunun bazı bireyleri yeterli düzeyde bilinçli asansör kullanımının olmadığını vurgulamaktadır.

4.2.4. Ayakkabıların Kapı Önlerinde Durması

Uydu kentlere göç ettirilen kesim mimari yapıyla uyum sağlayamamaları durumunda, mimariyi kendilerine göre dönüştürme tutumunda bulunmaktadır. Kültürel yapının mimari yapı ile uyuşmadığı durumlar kentsel anakronizm meydana getirmektedir. Uydu kentlere taşınan aileler, buradaki kültüre alışmaya zorlanmakta ve kırsal yaşama ait rutinlerini devam ettirme çabası içerisine girmektedir. Gündelik yaşam, modern kent mekânı ile kırsal kültürün bir araya gelmesi sonucunda şekillenerek anakronik bir hâl almaktadır (Sevgili, 2015, 1068). Gündelik yaşamın

bir parçası olan ‘sitedeki kurallar’ bireylerin alandaki tutum ve davranışlarını etkileyen faktörlerdendir.

Modern yapının inşası olan site, bireylerin gündelik yaşamlarını oldukça etkileyen mimari özelliğe sahiptir. Sitedeki dairelerin küçük olması, yeni yapılan site olmasına rağmen portmantoların olmaması bireylerin gündelik yaşamının bir parçası olan ayakkabıların koyulacağı yerler konusunda sıkıntılar meydana getirmektedir. Mekânın işlevsel yapısının yetersiz olması bireylerin alternatif yollar üreterek eve ayakkabılık alınmasına veya kapıda bırakılmasına yönlendirmektedir. Kapı önlerinde bırakılan ayakkabılar iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından sert bir dille eleştirilmektedir. Bazı bireyler, kapıda ayakkabıların bırakılması alışkanlığını sitede nasıl yaşanacağını bilmemeleri ve anlamamaları ile ilişkilendirmektedir. Buradaki “anlamak” eylemi ile pratik (habitusu), kapasite ve yetkinlik eleştirilirken, bir yandan birey kendisini farklılaştırdığı söylenebilir. ‘Site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmayan bu habitus, bazı bloklarda yasakken bazı bloklarda bu konuda esnek davranılmaktadır.

“Ayakkabılar dolapta durmalı. Herhangi bir hırsızlığa karşı bu önlemlerin alınması ve görüntü olarak artık sitenin ne demek olduğunu anlamaları gerekiyor insanların anlayacakta bunları zamanla. Bizimkinde yasak değil ama bazı bloklarda yasak.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Dolapta durmalı ayakkabılar. Ev sahipleri bunun için portmanto yapmalı. Aslında yeni yapılan sitelerde çoğunda kendisi zaten var. Bizim sitelerde o yok. Ev sahibinin yapması gerekiyor. Ama birçoğu yapmadığı için. Bizler ayakkabılıklar aldık ama nereye kadar idare edilecek.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Bazen ayakkabıları kapı önünde bırakan bazı bireyler bu tutumu yanlış kabul etmelerine rağmen yer sıkıntısından ötürü mecburiyetten bıraktığını vurgulamaktadır. Bu durum mekânın bu konuda işlevsizliğini göstermektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanındaki kurala göre kapı önündeki ayakkabılar ‘görüntü kirliliği’ oluşturmaktadır. Eski mahallesinde de ayakkabıların düzenli olmasına dikkat eden görüşmeci, sitede de bu alışkanlığını devam ettirmeye çalışmaktadır.

“Ayakkabılar içeri dolaba alınmalı. Ama ben de almıyorum. Şu yüzden sadece kendi ayakkabım varsa alıyorum ama çok fazla misafir geldiğinde alamıyorum. İçeride yerim olmadığı için. Daha derli toplu olması için içeri alınmalı. O noktada kendimi de eleştiriyorum. Ben imkânsızlıktan dolayı alamıyorum ama normal şartlarda alınmalı. Eski evimizde giriş katta çıkarırdık. Merdivenlerde halılar vardı. Giriş katta ayakkabılığımız vardı. Dikkat ederdik. Babam çok dikkat ederdi. Ayakkabılıkla olmayan ayakkabılara çok kızardı.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Sitede bazı bireyler için kapının önünde ayakkabıların olması veya olmaması fark etmemektedir. Bourdieu'nun oyun metaforunda kastettiği gibi 'oyunu oynamaya değer bulmayanlar' sitede bu konuda çekimser davranmaktadır. Alandaki kuralları ihlal etmemeye özen gösteren bazı görüşmeciler, yöneticinin 'ayakkabıların kapıda durmasını görüntü kirliliği olarak kabul etmesinden' ötürü koyduğu yasağa uyum sağlamaya çalışmaktadır.

"Bizim için kapının önündeki ayakkabılar sorun değil ama yönetim olduğu için. Yönetim diyor birinde var, diğerinde yok. Koku yapıyor diyor. Apartman temiz olsun, içeri alın diyor. Böylece onu da özgür bıraksa. Birinin üç ayakkabısı var içeri almak istemiyor ama yönetim görüntü kirliliği yaratıyor diyor." (Çift Olan 2. Görüşmeci)

"Ayakkabılar dolapta durmalı. Dışarıda bir ayakkabı kalmalı hırsızlar için. Ama kural nasılsa uyacaksın mecbur. Binada böyle bir kural var. Yönetici kapıda ayakkabıları görünce hemen kapıyı çalıp şunları içeri al diyor. Eski evimizde böyle bir şey yoktu. Burası site yani." (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Kapı önüne ayakkabıların bırakılması pratiği bireylerin algı dünyasında farklı anlamlar taşımaktadır. Bazı bireyler hırsızların kendisini evde zannetmesi için bir ayakkabıyı kapı önünde bırakarak evin güvenliğini sağlamaya çalışmaktadır.

"Benim bir tane terliğim oluyor. Bazen bir yere gitmiş oluyorum ayakkabısız bırakamıyorum, tedirgin oluyorum. Diğer ayakkabılarımız hepsi dolabın içinde oluyor. Konulması hoş değil, öyle çirkin dağınık bırakılıyor." (Ev hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Bazı bloklarda başlangıçta uygulanan 'ayakkabıların kapı önlerinde durmaması' kuralı, bireylerin sürekli ihlal etmesi ile meşruluğunu yitirmektedir. Eski mahalle habitusundaki kapıların açık durması ve sürekli giren çıkanın olması durumu sitede bazı bireyler tarafından devam ettirilmekte ve yasağa direnme eğilimi gösterilmektedir. Özellikle kalabalık ve çocuklu haneler kapı önlerinde birkaç çift ayakkabı barındırma tutumu içerisinde olmaktadır. Sitede kurallara uyulması konusu bazı bireylerin bilinçli davranışı ile değil, 'denetleme görevi gören' yöneticilerin uyarması ile mümkün olmaktadır. Bazı bireyler 'ayakkabıları kapı önünde bırakma' tutumlarını doğallaştırmalarından ötürü alandaki bu kurala uyumlamayı yadırgamamaktadırlar.

"Dışarıda ayakkabılar oluyor. Çünkü giren çıkan olduğu için bizim kapılar sürekli açık olduğu için koyuyoruz ister istemez. Bir iki ayakkabımız var. Başta oluyordu sıkıntı ama şimdi ses çıkmıyor artık, herkes koyuyor sıkıntı olmuyor. Yasak kalktı herhalde." (Ev Hanımı Olan 9. Görüşmeci)

Sitede her dairenin portmantosunun olmaması ve evlerin küçük olması bazı bireyleri ayakkabıları bazen dışarıda bırakmasına mecbur bırakmaktadır. İktidar

grubunun bazı bireyleri ‘site yaşam tarzı’ alanına bu tutumu yakıştırmamakta ve bu konuda bazı bireyleri ‘kuralları anlamamak’ olarak değerlendirmektedir. Bazı bloklarda kesinlikle yasak olan ‘ayakkabıların kapı önlerinde bırakılması’ durumu ise bazı sitelerde bireylerin yasağa direnmesi ile zamanla kabul edilen bir pratiğe dönüşmektedir. Bu durum göstermektedir ki kurallara uyulması yöneticinin denetlemesi ile gerçekleşmekte olup bazı bireylerin bilinçli yaptığı bir eylem değildir.

4.2.5. Çöplerin Bırakıldığı Yer



Şekil 5: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesi Çöp Konteynırları

Sitede çöplerin nereye atıldığı alanda sorun haline gelen konulardandır. Bazı daire sakinlerinin çöpleri kapının önünde uzun süre tutması ve çöpleri akıtarak dışarı çıkartması alanda ciddi tartışmalara sebep olabilmektedir. Sitede disiplin sağlamaya çalışan ve aynı zamanda akraba ve komşuluk ilişkilerini gözetmeye çalışan bazı yöneticiler ‘sözünün dinlenmemesi’ konusunda oldukça sıkıntı yaşamaktadır.

“Sitede disiplin olması gerekiyor. Onuncu katta annem var çöp kutusu koydun diye sana ceza yazacağım 5 lira diye, tınlamıyorlar. Kapının önüne çöp koyuyorlar, ayakkabılarını bırakıyorlar. Ayakkabıları kokuyor. Ben cahilim okumamışım, rutubetli yerden gelmişim ama bir kere çöpümü koymam. Kimseye sesimi duyurmam. Hak hukuk gözetlerim. Ama öyle bir şey yok burada... Annem diyor ki sen takmışsın kapıdaki çöplere. Takmadım diyorum. Sen yaparsan o yaparsa bu iş böyle olmaz.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Çöp konteynırın site kapısının hemen yanında olması çöp kokusuna ve görüntü kirliliğine sebep olmaktadır. Çöplerin dolup dışarıya kadar taşması bazı bireyleri

özüm olarak daha fazla konteynırların olmasına yönlendirmektedir. İktidar grubunun bazı bireyleri bu konuda memnuniyetsizliklerini belirterek siteye bunu yakıştırmamaktadır. Bu durum sitenin yaşam kalitesini ve görüntüsünü olumsuz etkilemektedir. İktidar grubunun bazı bireyleri ise geri dönüşüm kutuları ile çöp kutularının karıştırılmasında bireylerin bilinçsiz ve dikkatsiz davranmasını eleştirmektedir.

“öp konteynırları sürekli dolu oluyor. Ne zaman atsam sürekli çöp konteynırındaki çöpler dışarı taşmış oluyor. Çok öp konteynırı var ama yeteli değil sanırım. Yazın koku açısından sıkıntılı. Çok yakın bir de giriş kısmına. Çok sık alınmadığından mı bilmiyorum ama girerken sürekli burnumuza o çöpün kokusunu çekmek zorunda kalıyoruz. Kapiya çok yakın.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

“öp konteynırları olmasına rağmen etrafına çöp atılıyor. Normal öp tenekesi ile geri dönüşüm ayrı olmasına rağmen geri dönüşüme de çöp atılıyor. Ona hiç dikkat edilmiyor.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

İktidar grubunun bazı bireylerinin siteden beklentisi diğer bireylere göre daha yüksektir. öplerin dolup taşıdığından şikayet eden iktidar grubunun bazı bireyelerine karşın, çöplerin sürekli boşaltılıp dezenfekte olduğunu belirten bireyler herhangi bir sıkıntı belirtmemektedir. Sitedeki memnuniyetini her fırsatta belirten görüşmeci eski evlerine göre sitede yaşamayı bir ayrıcalık olarak görmektedir. Site yaşam tarzı alanındaki kurallara uyum sağlamaya çalışan görüşmeci site yaşamının büyüğü altına girmiş gibidir. Örneğin alandaki iktidar için sıkıntılı olan bu durum alana girmek isteyen için çok da büyük bir problem teşkil etmemektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanının kural ve yapısını bilen hâkim grup alandaki en ufak pürüzü fark ederek eleştirmektedir. Bu durum siteden beklentilerin bireyler için nasıl farklılaştığı kültürel ve ekonomik sermayeye göre değişmektedir.

“Eski evde çöpler konusunda sıkıntı oluyordu. Çünkü öpleri yığıyorduk sonra çöpçü gelip alıyordu ama burada konteynırlarımız var, sürekli alınıyor, dezenfekte ediliyor. Çöpleri kapı önüne koyulmuyor. Yasak.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Blokta öpler taşınırken merdivenlerden akıtılarak götürölmesi bazı bireylere göre başlangıçta sıkça yaşanan sorunlardandı. Zamanla bu sorunun aşılması ‘site yaşam tarzı’ alanının habitusuna alışmasından sonra gerçekleşmektedir. Kendisini ‘site yaşam tarzı’na uymayanlardan ayırt eden görüşmeci alt mesaj olarak bir nevi ‘ötekileştirme ve dışlama’ anlamlarını içerdıği söylenebilir.

“Rahatsızlık verici çöpler oluyordu eskiden ama şimdi görmüyorum. Azalmaya başladı. Eskiden döke döke götüröenler oluyordu. İnsanlar sitede yaşamaya alışmaya başladı.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Siteden iktidar grubunun bazı bireylerinin beklentileri diğer bireylere göre daha yüksektir. Çöplerin sitenin kapısını hemen yanında yer alması, koku yapması ve çöplerin dışarı taşması iktidar grubunun bazı bireylerini rahatsız ederken, bazı bireyler için herhangi bir sıkıntı söz konusu değildir. Görüntü kirliliğine sebep olan bu görüntü ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmamaktadır. Bazı bireylere göre çöplerin merdivenlerden akıtılarak götürülmesi başlangıçta sıkça yapılan bir durumken, zamanla bireylerin ‘site yaşam tarzı’ alanının habitusuna alışması ile azalmaya başlamaktadır.

4.2.6. Kapı Önlerinde Oturma

Modern yaşam biçimi kapitalist yaşam şartlarının yorgunluğuna karşılık evleri dinlenecekleri bir mekân olarak sunmaktadır. Çalışan bireylerin zamanlarının çoğu iş mekânlarında geçmesinden ötürü, iş arkadaşları ile daha fazla zaman geçirmektedir. Bu durum çalışan bireylerin iş arkadaşları ile sosyalleşmesini sağlarken komşu ve evi ikinci planda bırakmaktadır. Buna karşı ev mekânları, zamanlarının çoğunu evde geçiren hanımları için gündelik yaşamlarını idame ettirdikleri ve sosyalleşebildikleri bir alandır. Bu durumda ev hanımlarının sosyal sermayesi ev ve evin çevresidir. Bu sebeple evdeki yaşam hayatlarının merkezini oluşturmaktadır. ‘Mahalle kültürü’ndeki komşular ile kapı önlerinde oturma pratiği sitede bazı bireyler tarafından devam ettirilen sosyalleşme aracıdır. Bazı kadınların evlerinde geçirdikleri uzun zaman dilimine karşı, ‘kapı önlerinde oturma’ eylemi motivasyon kaynağı oluşturabilmektedir.

“Komşularımız bina önlerinde oturuyorlar. Sosyalleşebildikleri tek alanlar burası. Mesela benim sosyalleşebildiğim bir ortam var. Çalışan insan için söylüyorum en azından çalıştığı arkadaşları var, iş arkadaşları var...Ama ev hanımlarını sosyalleşebildiği tek alan burası. Ya evinde atacak o enerjiyi veya komşusu ile konuşacak. Nerede hava alacak. Evden eve gitmenin de bir mantığı yok. Hava alabildiği tek alan.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Kapı önünde yapılan muhabbetler bazı bireyler için ‘sıkıntılarını’ paylaşma işlevi görmesinden ötürü derin anlam taşımaktadır. Kapı önlerinde oturmanın ‘güzel’ olmadığı belirtilse de evdeki can sıkıntısının giderilmesinde başat rol oynamaktadır. Bu durum bazı bireyler için yalnızlığı gideren pozitif bir durum oluşturmaktadır.

“Binanın önünde oturuyoruz gece bire kadar. Güzel bir şey değil ama yazdır sıcaktır. İnsan kendini dışarı atıyor. Hak veriyorum. Kapıda içindeki sıkıntıları anlatıyorsun. Paylaşıyorsun ya daha iyi oluyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Modernleşme kuramındaki “ilerlemecilik”, gecekondudan siteye taşınan insanlar için bir ilerleme fırsatına sahip olacakları yönündeki algı “daire türü” üzerinden tanımlanmaktadır. Kadınlar evlerine çekildikçe, komşularından uzaklaştıkça, zamanlarını çekirdek aileler için harcadıkça, evlerinde oturup kendilerini yeni dairelerini temiz ve düzenli tutmaya verdikçe ilerleme olacağı ve orta sınıf kentli algısı söz konusudur (Erman, 2016, 248). Sitede ise eski mahallesinde kapı önünde oturma alışkanlığı olan bazı bireyler siteye taşındıktan sonra bu alışkanlıklarını devam ettirme ihtiyacı duymamaktadır. Bu alışkanlığı ‘site yaşam tarzı’ alanına uygun bulmayan bazı bireyler kendilerini evlerinin ‘güzel olması’ ile tatmin etmeye çalışmaktadır. Bu durum bazı bireylerin kendilerini evlerine kapatması ve bireyselleşmesini beraberinde getirmektedir.

“Sitede kapının önünde oturulmalı mı fazla iyi değil bence. (Diğer siteler) Bizim sitelerimiz gibi değil. Biz o mahalleden buraya gelmişiz ya aynı kişiler bu tarafa geldiği için. (Orası) Sessiz, sakin...Sokakta (eski mahalleye göre) oturmalar azaldı. Şimdi sokakta çıkıp oturmuyoruz. Yazın kapının önünde oturanlar oluyor. Ama çok nadir. Ben oturmuyorum hiç. Eski evimde oturuyordum. Çünkü girişeydim. Burada dışarıda oturma ihtiyacı duymuyoruz. Evimiz güzel çıkmak istemiyoruz.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Dışarda oturmayı ihtiyaç olarak gören ama bir yanda ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmayan bazı bireyler bu konuda ‘arada sıkışmış’ gibidirler. Gecekonduda kapı önlerinde oturmayı alışkanlık haline getiren bazı bireyler, sitede de bu alışkanlığı yapanların olduğunu görmesi kendisini ‘eski mahallesindeki’ algı dünyasına taşımaktadır. Algı dünyasında gecekonduya has olan bu habitusun, sitede olması bazı görüşmeciler tarafından yadırganmaktadır. Kapı önlerinde oturmayı doğru karşılamayan ama bunu aynı zamanda bir ihtiyaç olarak gören bazı bireyler, çözümü site bahçesinde olacak banklarda bulmaktadır.

“İnsan sürekli evde oturamıyor. Gecekondu dönemindeki merdivende oturup mahallecek sohbet ettiğimiz gibi o zamanda yere oturup da sohbet ediyormuş gibi oradan çıkmamış gibi hissettim bu sene yazın. Oturacak yerin olmaması güzel görünmedi bana. Gecekondudaki alışkanlık burada da devam etti gibi görünüyor. İnsan bir merhaba dedin tanıdığina bir bankta sohbet etme imkânın olabilirdi o yok. O kapının önündeki görüntü beni rahatsız etti. Ben şahsen rahatsız oldum. Eve bakıyorsun ev güzel, ama sokağa oturduğum zamanda sanki oradan çıkmamış gibi hissettim. Köyden indim şehre gibi hissettim. Ha oturmam mı mecbur oturdum. İnsan evde otur otur zaman geçmiyor. Mecbur birileri ile kaynaşmak zorundasın. O bir ihtiyaç.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Eski mahallesinde kapı önlerinde oturmalarına aşına olan bazı bireyler bu durumu yadırgamasa da başkalarının yadırgadığını vurgulamaktadır. Kapı önlerinde oturan eski komşularını tanımasından ötürü kendisi için sıkıntı teşkil etmeyen bu pratik başkaları için sorun oluşturabileceği düşüncesi ile görüşmeci sitede çardak,

park veya bankların olmasını bir çözüm olarak sunmaktadır. Her ne kadar kendi adına sıkıntı oluşturmadığını belirtse dahi görüşmeci, ‘site yaşam tarzı’ alnına en uygun tutumun çardaklarda oturulması olarak kastettiği söylenebilir.

“O yüzden diyorum belki bir çardak olsaydı, bir park alanı olsaydı bu insanlar için de en iyisi olacaktı. Eski evimizde de kapı önlerinde oturulurdu. Ben diğer taraftan alışkın olduğum için bana garip gelmiyor Ama benim açımdan bir sıkıntı yok. Ben hepsini tanıyorum. Geçtiğimde bir selam veriyorum. Ama dışarıdan gelen insanlar garip karşılıyor olabilir.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Sitede bank olmasını isteyen bireylerin olmasına karşın güvenlik sisteminin olmamasından ötürü bu talebe çekimser yaklaşan bireyler de söz konusudur. Siteye yerleştirilecek banklara, site dışından gelen gençlerin kullanması ve site sakinleri tarafından kullanılamaması durumu, bazı bireylerin ‘güvenliksiz’ hissederek bankların olmamasını istemeye yönlendirmektedir.

“Çardak olsun isterdim ama bu çevrede olmaz. Gece geldiğimizde buranın güvenlikçisi yok. Gece olduğu zaman oraya başka birileri geliyor. Orada erkek kız okuldan çıkanlar. F blokta görmüşler. Erkek kız bayağı bir muhabbet etmiş. Muhabbetten de ileri de. Öyle şeyler olacak diye korkuyoruz. Çardakta, oturacak yerde yaptırıyoruz. Bize kalmaz ki çünkü. O durum bizi rahatsız eder. Bizim de kızlarımız var. Kıza acıyorum. Kızın annesi kim bilir nerede biliyor. Her şekilde olmaz. Güvenlik olsa orada korkar herif güvenlik.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Çocuğu olan bazı bireyler çocuklarına göz kulak olurken kapı önlerinde oturabilmektedirler. Görüntü açısından desteklenmeyen kapı önlerinde oturma eylemi uzun süre çocuklar beklenirken bir ihtiyaç haline dönüşmektedir. Sitede oturulacak çardak ve bank gibi yapıların eksikliği bireylerin gündelik yaşamındaki pratiğini şekillendirmektedir.

“Komşularla bina önlerinde otururum çocukları gözlemek için. Çocuklarım olmadığı zaman pek nadir. Eğer bir yerden geliyorsam takılırım. Ama çocuklarım aşağıda yoksa ineyim de oturayım dedim. Çocuklar olmadan şey gibi hissediyorum: Niye inmişim mesela, bir sebep yok yani. Dışarıda o muhabbeti yapmaktansa parka falan gideriz. Ama evde olmasını tercih ederim. Kapı önünde oturan var. Yaşlılarımız darlanıyor, sıkılıyor, bir yere çıkmadıkları için, güneş olduğu zaman güneşe çıkıyorlar mesela. Yaşlılar, çocukları olanlar onların peşi sıra çıkıyor. Eski evimizde de çocuklarının peşlerinden iniyordu anneler. Çardakta oturmayı tercih ederdik. Sitenin arkasında bayağı bir boş yer. Onlar orada top oynarken ben orada oturuyordum. Mesela oturma yeri olsa daha rahat oturabilirdim. Direkt kapının önüne oturamam. Siteye bir sürü giren çıkan var. Onların gözünün önünde oturamam. Orada oturmaya utanırım. Çirkin bir görüntü. İçeri girecekler kalkıp oturacaksın, Olmaz bence.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Kapı önlerinde oturmayı bir ‘mesleğe’ dönüştüren bireyler bu durumun çevresi tarafından da yadırganmadığını belirtmesi habitusunu doğal karşılamasından ötürüdür. ‘Kapı önlerinde oturmayı’ doğal karşılayan görüşmeciler ‘site yaşam tarzı’ alanında herhangi bir görüntü açısından sıkıntı olmadığını belirtmektedirler.

“Komşularla bina önlerinde otururuz o bizim mesleğimiz. Ben hiç yadırgayan görmedim” (Ev Hanımı 8. Görüşmeci)

“Merdivende değil de yazın boşluk alanlarda otururuz. Hiçbir Tepki toplamadık, yadırganmadık.” (Ev Hanımı 9. Görüşmeci)

Sitede kapı önlerinde oturma pratiği bazı bireyler için görüntü açısından ‘çirkin’ olmasına rağmen, sitede çardak ve bank gibi oturulacak yerlerin olmaması kendilerini bu pratiğe yönlendirmektedir. Çocuğuna göz kulak olmak amaçlı site bahçesinde uzun süre bekleyen bireyler oturma ihtiyaçlarını site köşelerinde, kapı önlerinde bulmaktadır. Ev ortamından sıkılan bazı bireyler ise ‘hava almak’, ‘sıkıntılarını paylaşmak’ ve ‘komşuları ile muhabbet etmek’ amaçlı kapı önlerinde oturmayı tercih etmektedirler. Bu durum özellikle zamanlarının çoğunu evde geçiren ev hanımları için bir motivasyon ve sosyal sermaye kaynağıdır. Kapı önlerinde oturan bireylerin bazısı bu fiili ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmazken, bazısı bunun sorun teşkil etmediğini belirterek bu eylemi doğallaştırmaktadır. Buna karşın bazı bireyler ise ‘site yaşam tarzı’ alanında kapı önlerinde oturmaları eski mahalle alışkanlığından kalma olarak değerlendirerek bu pratiği hoş karşılamamaktadır. Kapı önlerinde oturma pratiği sitede bazı bireyler için hem ihtiyaç olması hem de görüntü açısından hoş karşılanmamasına karşın sunulan çözüm sitede çardak veya bankların yaptırılmasıdır.

4.2.7. Sitede Düğün Yapılması

İlk yıllarda sitede düğün yapılmasına rağmen zamanla oluşan tepki ve şikâyetler sonucunda sitede bu pratik yasaklanmaktadır. Buna karşın sitede ‘asker uğurlaması’ için yapılan eğlence belediyeden alınan izinler ile meşru zemine oturtularak yapılmaktadır. ‘Mahalle kültürü’nden kalan sokak düğünleri ‘site yaşam tarzı’ alanının dışında tutulmaktadır. ‘Asker uğurlaması’ ise toplumdaki ‘millet’ duygusunu motive etmesinden ve yasal izin sebebi ile düğünlerin yerini almaktadır. Acıyı ve mutluluğu paylaşan toplum artık neye hoşgörülü neye sabırlı olacağını bu pratikler üzerinden göstermektedir.

Eski mahallede günlerce devam edebilen düğünler, kınalar sitede şikâyet edilmesi sonucu ‘polis’ tarafından kaldırılmaktadır. Maddi durumu dernek veya düğün tutmaya yeterli olmayan bireyler için sokak düğünleri ve eğlenceleri alternatif bir seçenek haline gelmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanında gürültü açısından istenmeyen düğünler, polisin müdahalesi ile caydırıcı olmaktadır. Bazı görüşmeciler

bu açıdan maddi durumu el vermese dahi sokakta düğün yapmak istemeyeceğini belirtmektedir. Sitede bu konudaki psikolojik baskı ve yasal müdahale bireylerin bu konudaki tutumunu da etkilemektedir.

“Durumları olmayınca dışarıda kına yapanlar var. Parası yetmeyenler kapıda yapıyorlar. Ben kapı önünde düğün yapmam millet rahatsız oluyor. Dernek salon varsa niye dışarıda yapacaksın diyorlar. Kimse mecbur değil ki gürültüyü dinlemeye. Mesela burada kına yapıldı herkes şikâyet etti. Polisler geldi kaldırdılar. Şimdi yapılmıyor düğünler. Asker uğurlaması yapılıyor ama gelin uğurlaması yapılmıyor. Asker uğurlaması için belediyeden izin alıyorlar. İlk zamanlar bir düğün yapıldı. Sonradan bıraktılar. Eski mahallede bir düğün bir hafta sürerdi. İnsanlar tepki gösterdi şimdi.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Bireysel yaşam tarzını destekleyen ‘site yaşam tarzı’ alanında herkesle paylaşılan düğünler eski anlamını yitirmeye başlamaktadır. Mahalle yolunun kapatılarak yapıldığı düğünlerde tüm mahalle kutlamaya katılmakta ve ortak bir habitus geliştirilmektedir. “Mahallenin aile gibi olması” ortamdaki aidiyeti ve dayanışmayı göstermektedir. Mahalledeki olumlu ve olumsuz tüm tutumlara karşı verilen ortak bilinç ve sorumluluk, alanın nasıl sahiplenildiğini göstermektedir. Artık mutluluğun paylaşıldığı, sahiplenildiği ortak tutum yerine bireyselliğin yaşandığı, “bana ne” algısının geliştiği kent yapıları meydana gelmektedir. Toplumsal anlam taşıyan ve ‘mahalle kültürü’ habitusu olan sokak kutlamaları, kentlerde artık daha küçük alanlara hapsedilmektedir.

“Eskiden kapı önlerinde düğün olurdu. Bahçede kızımın kına gecesini yaptık. Komşular rahatsız olmuyorlar. Mahalle öyle. Mahallede yolu kapatıyor akşam orada düğün yapıyor. Mahallede aile gibi olmuştuk. Komşu ses yaptı da rahatsız oldum diye bir şey olmadı. Polisi arayalım bir şey olmadı. Herkes yapıyor zaten. Komşunun çocuğunun yanlışı "Bana ne annesi düşünsün yoktu” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Siteye taşındıktan sonra ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bireyler bazı alışkanlıklarından ve algı dünyasından vazgeçmektedir. Eski mahallesinde düğün yapılmasını destekleyen bazı bireyler bu tutumu ‘site yaşam tarzı’ alanında uygun karşılamamaktadır. Sitedeki hane sayısının çok olması ve farklı yörelerden bireylerin bir arada yaşaması sitede düğün olması pratiğini olumsuz etkilemektedir.

“Burada düğün olmuyor sokakta. Daha çok asker uğurlama oluyor. Salonlar müsait olduğu için. Burada düğün olsa sıkıntı olur. Gürültüden. Burada aynı yöre olmadığı için burada 3 5 yöre var. Yöreler birbirini tutmuyor. Tutmayınca herkesin çalgıcısı başka oluyor. Düğünde sıkıntı oluyor. Pendik’te çok tanıdığım dediğim bu binanın yarısıdır belki. Burada bir binada 40 kişi var. Burada 7 tane blok var. 280 tane hane oluyor. Bu ilçeye tekabül ediyor. Sokaktaki düğünü ister istemez tepki toplar. 10 kişinin hoşgörüsü 30 kişiyi hoş görmez.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Eski mahallesinde düğünün, kınanın olduğunu belirten görüşmeci ‘birbirlerinin mutluluklarından mutlu olmayı becerebilen’ insanların olmasından ötürü şikâyetin

olmadığını belirtmektedir. Eski mahallesinde birbirini tanıyan insanlar olmasına rağmen son dönemlerde gelen şikâyetler sebebi ile bu pratik orada da yapılmamaya başlanmıştır. Görüşmeci her ne kadar bu konuda eskiye dair bir özlem beslese dahi bulunduğu ‘site yaşam tarzı’ alanında bu pratiği uygun karşılamamaktadır. Bir yandan eskiyi özlemle yâd etmek söz konusuysen, bir yandan bireysel yaşamın getirdiği kimseyi rahatsız etmeme, sessiz, sakin ortamın olması gerektiğine dair tutumu, bireyin arada kaldığını göstermektedir. Günümüzün getirdiği yaşam tarzı ile geçmişteki yaşam tarzının farklılık arz etmesi, bazı bireylerin algı dünyasında çelişkileri meydana getirmektedir.

“Eski evimizde düğünler, kına olurdu genelde. Sık olurdu hem de. İlk zamanlar insanlar hiç şikâyetçi olmazlardı. Bence o dönemde insanlar birbirlerinin mutluluklarından mutlu olmayı becerebiliyorlardı. Şimdi aynı şey yok. Çünkü o son zamanlarda onlarda şikâyet edilmeye başlandı. Orada bile şikâyet edilmeye başlandı. Öncesinde hiç olmazdı. Son zamanda şikâyetler artınca yasaklandı da. Artık kanunla mı belediye ile mi bilmiyorum ama sonra olmadı yani. Burada kapı önünde düğün, nişan olmaz. Aynı tepkiyi toplar. Orada bile herkesin birbirini tanıdığı ortamda bile birbirini şikâyet etme, bu durumdan rahatsız olma hali varsa burada hayli hayli olur. Bence yapılmamalı. Gitmem gerekiyorsa onun salonuna da giderim. Burada belki hani, benim açımdan bir problem yok, hastası olan vardır, yaşlısı olan vardır. Bebeği olan vardır. Bu açıdan bakıldığında yapılmamalı. Sağlıklı bir birey, benim açımdan bir problem yok.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Sitede düğün yapılmasının yasak olması bazı bireyler tarafından desteklenmemektedir. Düğünlerin sitede yapılmasının bir mahsuru olduğunu düşünmeyen bazı bireyler bu kuralı anlamsız bulabilmektedir. Bu da göstermektedir ki sitedeki bazı kurallar benimsenip desteklenmese dahi bazı bireyler tarafından ortak kural olmasından ötürü uyulmaktadır. Bu pratik henüz bazı bireyler için habitus haline dönüşmemektedir.

“Hiç düğün olmadı. Eskiden kapı önünde düğün yapıldığında tepki toplamıyordu. Şimdi şimdi toplamaya başladı. Sitede niye düğün olmasın ki bir iki saatlik bir şey. Geç saatlere kadar olmasın. 12'den önce olur. Zaten çocuk 12 ye kadar dışarıda.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitedeki disiplin ve kurallara uymada hassasiyet gösteren bazı bireyler ise kesinlikle düğünlerin sitede olmasını desteklememektedir. Kendilerine göre dışarıdaki düğün ‘kulak yoran’, ‘beyin yoran’ ve bireyleri rahatsız edebilen bir pratiktir.

“Eskiden kapı önlerinde düğün olurdu. Çünkü kapı önünde düğün nişan bence sadece kulak yoruyor. Beyin yoruyor. Hasta olan, bir acısı olan vardır. Sıkıntısı olan vardır. Onu hiç şey yapmıyorum. Burada kapı önlerinde olmuyor. Olsa iyi olmazdı. İşe giden var. Gece kına yapıyorlar mesela. 240 hane etkileniyor.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Başlangıçta sitede yapılan düğün ve kına pratiği şikâyetler ile gelen polisin müdahalesi ile yasaklanmıştır. Bu konuda sitede hissedilen yoğun tepki, psikolojik baskı ve polisin caydırıcılığı, ‘mahalle kültürü’nün habitusu olan dışarıda düğünlerin yapılması pratiğinin sitede devam etmesini engellemektedir. Sitede düğünün yasak olması bazı bireyler tarafından desteklenirken bazı bireyler tarafından anlamsız bulunmaktadır. Bireysel yaşamın getirdiği disiplinli, sessiz, stabil olan ‘site yaşam tarzı’ algısı, sitede düğünlerin yasaklanmasını beraberinde getirmektedir.

4.2.8. Sitede Halı Yıkama

Kentin sunduğu mimari yapıda kırsallığın mutatlaşmış tutumlarının sürdürülmesi, gündelik hayatta kentsel mekâna göre şekillenmektedir. Bu durum bazen çatışarak, bazen kent kültürüne uyum sağlayarak veya sağlamak zorunda kalarak gerçekleşmektedir (Sevgili, 2015, 1070-1071). ‘Site yaşam tarzı’ alanına uyum sağlamaya çalışan bireyler, eski mahallerinde halı yıkama pratiğinden siteye taşındıktan sonra vazgeçmektedir. Mekânsal mimarinin halı yıkama için uygun olmaması bireylerin bu alışkanlıklarını sitede devam ettirmesini engelleyen faktörlerdendir. Sitenin tüm cephelerinin açık olması ve halı yıkama esnasında ıslanan vücudun gözükmesi mahrem olarak kabul edilmesi, bazı bireyler açısından sitede bu pratiğin gerçekleştirmesini imkânsız hale getirmektedir. Bunun yanı sıra halı yıkama pratiği ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılan bir tutum değildir. Bazı bireyler tarafından hem görüntü hem de koku açısından sitede tasvip edilmemektedir.

“Yer olsa yıkamak isterim. Bizim alışkanlığımız olduğu için. Bu yaştan sonra da zor. Ama ulu orta olduğu için kırk hanenin olduğu yerde. Herkesin eşi evde olacak halı yıkamak öyle özgür olacaksın. Onu yıkamak için ayrı bir yerde olacak. Halı yıkamayı güzel yapmıyorlar ama içimize sinmiyor ama mecbur yıkatıyoruz. Kapıda yıkanan halıyı tasvip etmiyoruz. Kirlilik yaratıyor. O kirli su nereye gidiyor. Hangi içme suyuna karışıyor. Deterjan kokusu, astığında damlaması, güzel bir görüntü değil.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

“Buraya taşınınca yıkamadık. Eskiden yıkıyordum ama burada tercih etmem. Görüntüsü kötü oluyor. Görüntüye çok önem veriyorum. Herkes halı yıkayacağı dese. O hortum çek çek, ayyy virkacık olmaz öyle.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Bedenin toplumda nasıl sergilendiği ve nasıl kullanıldığı toplumsal, dinsel ve bireysel normlar doğrultusunda şekillenmektedir. Halı yıkama alışkanlıklarından sadece sitede uygun mekânın olmamasından ötürü vazgeçen bireyler düşünce dünyalarında “halı illa halı yıkamaya verilir” algısına sahip değillerdir. Bu durum halı yıkamamanın bazı bireylerin habitusu olmasından değil, mekânsal sıkıntıdan ötürü gerçekleştirilememektedir.

“Yazın halı yıkamam dışarıda. Eski evimde çatıda yıkardım. Orada kimse beni görmüyordu. Ama burada kaç kişi seni görecektir. O ıslaklık tenine yapışıyor, beli açılıyor, insanların ona bakış tarzları ben o açıdan düşünürüm.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

“Halı yıkamayı iyi bakmıyorum. Islak üstleri gelen geçen dikkat çeksinsin istemiyorum.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Sitede halı yıkayan birkaç kişiden biri olan görüşmeci maddi açıdan halılarını yıkamaya gönderememektedir. Halı yıkamada yardımlaşan görüşmeci bir yandan yardımlaşmanın kendi tutumundan kaynaklı olmasına bağlamaktadır. Bu durumda sitede genellenebilir yardımlaşma ağı olduğu söylenemez.

“Herkes halılarını yıkamaya veriyor. Çok olmuyor (dışarıda halı yıkayan). Yıkayanlardan biri de benim. Halı yıkamaya komşular yardıma geliyorlar. Başkası değil ama benim için yardıma geliyorlar. Ben de onlara aynı şekilde yardım ediyorum.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

İktidar grubunun bazı bireyleri dışarıda halı yıkanmasına ciddi tepki göstermektedir. Eski mahallelerinde dışarıda halı yıkamaları ile karşılaşan bireyler, sitede bu alışkanlıklarını belediyenin yasaktan ve sitedeki tepkiden ötürü yapılmadığını vurgulamaktadır. Her iki mekânda da halı yıkamayı hoş karşılamayan bireyler, bunu özellikle dünyadaki su sorununa ve görüntü kirliliğine bağlamaktadırlar. Su konusunda daha tasarruflu olmak açısından halı yıkamaya verilecek halılar bazı bireylere göre daha makbuldür. Bazı bireylere göre eski alışkanlıkların sitede devam etmemesinin sebebi bireylerin artık birbirine tahammül etmemesidir. Sitede yapılacak ve yapılamayacak kuralların olması alanın sınırlarını oluşturarak, bireylerin kişisel davranışlarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

“Halı yıkamıyorum. Eski mahallede karşılaştım yıkanıyor. Yıkanmamalı. Hem dünya hem de Türkiye olarak su problemimiz var. Çok dikkat etmeliyiz. Artı görüntü kirliliği. Sadece site olduğu için eski mahallede de görüntü kirliliği.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

“Yazın halı yıkanmaz dışarıda görmüyorum. Eski mahallede yıkayanlar oluyordu. O eski alışkanlıklarından vazgeçtiler. Sebebi herkesin aşağıya yakın evinin olmaması. Aşağıda böyle bir şey olduğu zaman herkesin şikâyetçi olabileceği artık. Hükmü kalmadı kimsenin. Herkes herkese tahammül etmek zorunda değil. Şikâyet ettiği zaman belediye toplar. Eskiden çöp atan, temizlik suyu atan, halı yıkayanları görüyorduk. Bizim çevrede eskiden vardı ve çok yadırgıyordum. Suyun şar şar akması tasarruf anlamında hoş bir şey değil. Halılar belki de kuyu suyu ile yıkanabilir. Tasarruf amaçlı onlar daha güzel yıkar. Halı yıkamak yasak olmalı, normal karşılamıyorum.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

‘Site’ isminin oluşturduğu algı bazı bireylerin algısında eski yaşam tarzından farklı olarak tasvir edilmektedir. Bu sebeple sitenin kural ve normlarına uyma ‘site yaşam tarzı’ alanına yakışıp yakışmadığı ile alakalıdır. Sitede oturmanın kattığı prestij veya statü sitedeki kurallar üzerinden kurgulanmaktadır. Bu doğrultuda sitede

halı yıkamanın site habitusuna kesinlik uymayacağını vurgulayan görüşmeci bunu ‘site yaşam tarzı’na bağlamaktadır.

“İsmi site olduğu için halı yıkanmaz diyorum. Halı çırpılmaz diyorum. Yün çırpılmaz. Uçan her şey çırpılmaz. Derler nerde oturuyorsun sitede. Onu da yaptığımız zaman, bu pisliği de yaptığımız zaman diyecek ki sen nasıl sitede oturuyorsun. Ne biçim site bu. O zaman biz ne cevap vereceğiz hiç. İsmi site olduğu için mecburen farklı olmamız lazım.” (Ev Hanımı Olan 8. Görüşmeci)

Sitede halı yıkamak iktidar grubunun bazı bireylerine göre hem görüntü kirliliği hem de su problemi oluşturmamasından ötürü desteklenmemektedir. Dünyadaki su probleminden ötürü dışarıda tasarruflu olmayan yöntem ile halıların yıkanması ciddi tepki verilmektedir. Bazı bireyler ise sitede halı yıkamak için uygun mekânın olmamasından ötürü bu habituslarından vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Yıkama esnasında vücudun ıslanması ve bedeni gösterebilmesi ihtimalinden ötürü sitede halı yıkanmasını görüntü açısından desteklememektedir. ‘Site yaşam tarzı’na uygun olup olmadığı gözetilmeden sadece bedensel kontrolle alakalı olarak tercih edilmeyen halı yıkama pratiği, ‘site yaşam tarzı’ kuralının bilinçli bir şekilde uygulanması değildir. Bazı bireyler ise halıların yıkanmamasını ‘sitenin ismine’ bağladığından ötürü ‘site yaşam tarzı’ alanına uygun bir pratik olarak görmemektedir. Bazı bireyler ise halı yıkamaya maddi açıdan göndermekte zorlandığı için halılarını sitede yıkamaktadır.

4.2.9. Sitede Halı Çırpma ve Örtü Silkeleme

Eski mahalle alışkanlığından gelen halı çırpma ilk zamanlar sitede yapılan bir pratikken, kırk dairesi blokta herkesin halı çırpması çeşitli sorun ve tartışmalara yol açması ile yasaklanması uygun görülmüştür. Toza alerjisi ve astımı olan bireylerin halı silkenmesinden ciddi rahatsız olmaları ile sitede halı silkenmesi yasaklanmıştır. Buna karşın sitede halı silkenmesini isteyen bireyler yöneticiden belirli bir gün istemelerine rağmen kabul edilmemiştir. Bu sebeple ilk sene halı silkenmesi konusunda mücadele içerisinde olan isteyen ve istemeyen grup arasında ciddi tartışmalar yaşanmıştır.

“Halı çırpma eski evde vardı burada yasaklanmış. Site diye kimse rahatsız olmasın diye, balkonlar pisenmesin diye. İlk sene birkaç kere oldu. Bina toplantı yaptı. İptal ettiler. Sorun çıkaran oldu halı silkeniyor diye. Kimisi astım, toza alerjisi var. Bazı komşularda yöneticinin yanına konuşmaya gittiler. Haftada bir gün silkeleme günü olsun diye. Kimse kabul etmedi. Yapılmasın dedi. Pazartesi günü 40 daire silkelese iki günde bitmez ki. Herkes temizlik yapıyor. Bekliyorum herkes silkelemeyi bitirsin, sonra ben yapıyorum. O gün ben nasıl yapacağım.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Sitede bazı bireyler halı silkelemeyi temel temizlik pratiğinden sayarken, bazı bireyler bu eylemi anlamsız ve halıları yeterince temizlemeyen bir pratik olarak görmektedir.

“Zaten bir kadının gücü yetmez silkelemeyle. Onlar hep başkalarının rahatsız etmek amacı ile yapıldığını düşünüyorum.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Halı çırpma yasak. Kimse yapmadı mı sen de yapamıyorsun. Elektrik süpürgeleri güzelce çekiyor.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Eski mahallesinde ‘halı yıkama’ habitusuna sahip bireyler ‘site yaşam tarzı’ alanından sonra bu alışkanlığını bırakmaktadır. Sitede halı silkeleme pratiğini eleştiren görüşmeci “altımda insan var, hayvan değil” ifadesi, insanın diğer canlılardan farklı olmasından ötürü ince düşünmesi gerektiği kastedilmektedir. İnsanın duygu ve düşüncelerinin olması ve irade doğrultusunda hareket etmesi bireyi hayvandan ayıran önemli kıstaslardandır. Bireyin takındığı tutumu bilinçli bir eylem olarak kabul edilmesinden ötürü daha dikkatli ve daha düşünceli davranmasını beklemektedir.

“Halı çırpma, asla. Bir peçetemi daha atmadım. Yok. Eski evimde girişeydim. Park vardı. Parkın demirinde silkelerdim. O da yanlış. Balkonum olmadığı için ama burada balkonum var her şeyim var; ama altımda insan var, hayvan değil.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Eski mahallede rastgele silkelenen halılardan şikâyet eden bazı bireyler, sitede halı silkelenmesini desteklememektedirler. Buna karşın bazı bireyler sitede bir günde olsa halı silkelenme günü olmasını istemektedir. Eski mahallesinde alışkanlığı olan halı silkeleme pratiği sitede devam ettiremeyen bireyler, bunu benimsediklerinden değil ortak kural olmasından ötürü uyma eğilimi göstermektedirler.

“Halı çırpma yasak. Bence daha iyi bu şekilde. Ben en üst katta oturuyorum ama aşağıdakiler de önemli. Bizim eski sokakta herkes gelişi güzel halı silkeliyordu. Akşam sen oturduğun zaman da silkeliyorlardı. Senin mutfak camı açık olsa da silkeliyorlardı. Burada çok şükür bir sıkıntı yok. En çok 10. katı istememim sebebi oydu. Ara katta oturmamak.” (Ev Hanımı 6. Görüşmeci)

“Halı çırpma yasak. Eski evimde yapardım. Yasak olduğu için. Hafta bir çırpardım. Burada çarşafı bile çırpıyoruz. Ablamda sitede oturuyor ama onarın bir günleri var. O günde çırpıyorlar. Kabul edilmedi burada.” (Ev Hanımı 4. Görüşmeci)

Sitede halı çırpma ilk yıllarda uygulanan bir pratikken astım hastalığı ve toza alerjisi olan bireylerin de yoğun itirazı sebebi ile yasaklanmıştır. Bu durum iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından desteklenerek ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmazken, bazı bireyler için gündelik yaşam pratiklerinden olan temizlik konusunda bir eksikliği meydana getirmektedir. En azından haftada bir kere sitede

halı çırpma gününün olmasını isteyen bireyler bu kurala bilinçli bir uyum sağlamak yerine mecburi ortak kurala uymak zorunda kalmaktadır. Buna karşın iktidar grubunun bazı bireyleri için halı çırpma halıyı daha çok temizleyen bir eylem yerine anlamsız ve boş bir eylem olarak kabul edilmektedir.

4.2.10. Çamaşırların Balkon Dışına Asılması



şekil 6: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde Balkonlara amaşırların Asılması

Sitede bazı bireyler, camlara çamaşırların asılması konusunda oldukça hassas davranmaktadır. Bu eylemi gerçekleştiren bireyler, bir görüşmeci tarafından ‘anlama’ fiili üzerinden ‘algılama’ yetisi sorgulanarak dışsallaştırılmaktadır. Çamaşır asan ile asmayan ayrımının kiracı ve ev sahibi üzerinden ayrıştırılması, mekânın yabancı ve sahibi ayrımına tekabül edebildiği söylenebilir. Çamaşırların camlara asılmasını görüntü kirliliği olarak yorumlayan görüşmeci ‘site yaşam tarzı’ alanına ise yakıştırmamaktadır.

“İnsanlar anlamıyor. Onu daha çok kiracılar yapıyor. Ev sahipleri yapmıyor zaten. Anlattık o kiracıya da ama anlama kıtlığı var. Ben yaparım diyor. Cama amaşır takılır mı burası site balkona tak. Mutfak, salonun önüne hep çamaşır takıyor. Görünümü pis. Eski evlerde balkonlara asılıyordu ama cama takılmıyordu ben ilk defa onda görüyorum. Görüntüyü bozuyor.” (Ev hanımı Olan 9. Görüşmeci)

Site yaşamını modern yaşam tarzı olarak belirten bazı bireyler çamaşırların balkonun dışına asılmasını ‘site yaşam tarzı’ alanına kesinlikle yakıştırmamaktadır.

Bazı görüşmeciler tarafından görüntü kirliliği olarak kabul edilen balkon dışına çamaşır asılması sitenin prestijini zedelediği algısından kaynaklanmaktadır.

“Balkonlara mesela çamaşır asıyorsun. Modern modern diyoruz ya, sadece balkondaki demirlerimize asabiliriz. Böyle dışarı salmanın hiçbir anlamı yok. Dışarı saldığın zaman uzaktan bir bak ooo siteler uçuşuyor. Görüntü kirliliği olarak düşünüyorum.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Balkon dışına çamaşır asan bazı görüşmeciler ise bunu ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmasa dahi çamaşırlarını hızlı kurutmak amaçlı olarak bu edimi gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Siteye dair oluşan algı ile yaşam pratikleri her ne kadar her konuda birbiriyle örtüşmese de, bireyler çelişki içerisinde sitede yaşamlarını idame ettirmektedirler.

“Dışarıdaki balkondaki tellere çamaşır asıyorum. Çarşaf lar uzun olduğu için kuruması için asıyorum. Eski evde de asıyorum. İtiraz gelmedi. Görüntü olarak siteye yakışmıyor ama kurutamadığımız için mecbur kalıyoruz.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitede çamaşırların balkon dışına asılması bazı bireyler tarafından ciddi tartışma konusu haline gelebilmektedir. Çamaşırların balkon dışına asılması sitede görüntü kirliliği ve ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmayan bir pratik olarak kabul edilmektedir. Buna karşın bazı bireyler görüntü kirliliği oluşturduğunu kabul etmesine rağmen çamaşırların hızlı kuruması için bu pratiği gerçekleştirmektedir. Bu durum site yaşam tarzı algısı ile gündelik hayat pratiklerinin birbiriyle örtüşmeden, çelişki içerisinde sitedeki yaşam idame ettirilmeye çalışılmaktadır.

4.2.11. Sitede Yün Yıkma ve Çırpma

Sitede yün çırpılmasına iktidar grubunun bazı bireyleri katiiyetle karşı çıkarken, özellikle evinde yer yatağı kullanan hane sakinleri yün çırpılması konusunda ısrar etmektedirler. Yer yatağı ve yastığı yünlerinin yıkanıp çırpılmaması kirli kalmalarına sebep olmasından ötürü bazı görüşmeciler bunu bir zaruret olarak görmektedir. Bu sebeple başlangıçta site içerisinde yapılması sorun teşkil edince bu pratik tartışmalar sonrası site dışına taşınmıştır.

“Yün çırpıyoruz dışarıda. Bir sene yasaklandı millet birbirine girdi yani. Böyle olmaz. Bu yünlerimizi nereye atalım yazık günah dedi. Sitenin dışında boş arsada yapılıyorlar. Kimse karışmıyor. Destekliyorum.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Bazı bireyler yün çırpılmasını olması gereken ve bir zaruret olarak ifadelendirerek yaptıkları eylemi haklılaştırmaya çalışmaktadırlar. Bazı görüşmeciler bu durumu doğal ve normal olarak karşılayıp yasak olmasını yadırgamaktadır. Bazı

görüşmecilere göre sitede yün çırpmayı sadece site sakinleri yapabilmektedir. Site dışındakilerin kesin bir dille yapamayacağını belirtmesi ise bir nevi “içeridekiler” ile “dışarıdakiler” ayrımının yapıldığını göstermektedir.

“Yün çırparsız mecbur yapacak yerimiz yok. Dışarıda yünü çırpıp akşama kadar havalandırıp alırsız içeriye. O konuda şikâyet yok herkes yapıyor öyle.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

“Yün çırpma yasak gibiydi. Ama çırpanda oldu. Ama ne yapacak millet yünü çırpacak. Herkeste ister istemez oluyor. Normal yani bence herhangi bir alanda yapılabilir. O da yasak olmaması lazım. Sonuçta bu sitenin insanları yapıyor. Başkası gelip yapamaz heralde.” (Ev Hanımı Olan 9. Görüşmeci)

Bir mekândaki pratik birçok kişi tarafından yapılması ile meşrulaşabilmektedir. Bazı bireylerin eski mahallesinde yün çırpma pratiğinin mahallecek yapılan bir habitusa dönüşmesi, o ortamda özgürce bu pratiği yapabilmelerini sağlamaktaydı. Sitede ise bu pratiğin yapılması yadırganmasından ve şikâyet edilmesinden ötürü bireyler kendilerini psikolojik baskı altında hissedebilmektedir. Birçok hane sakini bu sebeple eski mahallede edindikleri bu pratikleri sitelere taşındıktan sonra bu pratiklerinden vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Site kuralları doğrultusunda herkesin bu pratiği yapamaması zamanla yapılmaması habitusunu meydana getirmektedir.

“Eski evimde çatıda yapanlar, kapı önünde yapıyorlardı. Eskiden tepki toplamıyordu. Şimdi burada bir kişi yaptı mı herkesin dikkatini çekiyordu. Orada herkes yaptığı için dikkat çekmiyordu. İnsanlar çekiniyor yapmaya burada ve yasak denildiği için, ceza falana gelir diye korkuyorlar.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitede yün çırpma pratiğini normal karşılayan bireylere karşılık iktidar grubunun bazı bireyleri bu pratiği sert bir dille eleştirmektedir. Sitede yün çırpılması ‘site yaşam tarzı’ alanına hem yakıştırılmamakta hem de çevre kirliliği olarak kabul edilmektedir. Site ve ‘diğerleri’ ayrımını yapan iktidar grubunun bazı bireyleri ise siteyi farklı konumlandırmaktadır. Bireysel yaşamın ön planda olduğu sitede ‘başkalarının rahatsız edilmemesi’ kabul edilen sitenin en önemli ilkelerindendir.

“Yün çırpma var hala vazgeçmiyorlar... Bunları da çevre kirliliği olarak düşünüyorum. Bunların olmaması gerekir.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Yün çırpma yapılıyor. Ama tasvip etmiyorum. Çünkü yün olduğu gibi uçup evlerimize giriyordu.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

“Yün çırpma oluyor sokaklarda, site önlerinde hep yıkanır hem silkelerler. Onu da doğru bulmuyor. Sitelerde hiçbir zaman olmaması gerekir kesinlikle. Ben karşıyım. Hem sitelerde oturuyorsun hem kendine zararı var. Onun pisliği, tozu niye yapılsın ki. Evinde yapıyorsa yapsın kimseyi rahatsız etmeye hakkı yok.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Sitedeki bazı bireyler ise sitede halı çırpılmasını ‘çingenelere’ benzeterek sitede böyle bir pratiğin kesinlikle kabul edilmeyeceğini belirtmektedir. Bu benzetmede bu pratiğe sahip olanlar dışsallaştırılarak alanın dışında tutulmaya çalışılmaktadır. Ötekileştirme, mekân ve kimlik üzerinden yapılarak bireyin pratiği eleştirilmektedir. Böylelikle birey kendisini farklılaştırdığı ve ayrıştırdığı mekânda “ötekiler” ve “biz” ayrımı yapmaktadır.

“Yün çırpanlar hakkında hiç iyi şeyler düşünmüyorum. Yün çırpma deyince ilk aklıma Karabayırdakiler geliyor, çingeneler. Onların her şeyleri dışarıda ya, onların örf adetleri öyle yani.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Başlangıçta yün çırpma pratiği sitede bir pratikken, sitede yoğun itirazlar ve şikâyetler sonucunda yasaklanmıştır. Yün çırpma pratiğini olması gereken bir zaruret olarak karşılayan ve doğal kabul eden bireyler bu alışkanlıklarını site dışındaki boş arazide devam ettirmektedirler. Yün çırpma pratiğini yadırgayarak ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmayan bireyler ise çevre ve görüntü kirliliği olarak kabul etmektedir.

4.2.12. Sitedeki Eksiklikler ve Beklentiler



Şekil 7: Turgut Reis Mahallesi Kentsel Dönüşüm Sitesinde Arabaların Park Edildiği Boş Alan

Eskiden yukarıdan veya dışarıdan gelecek bir güvenliğe ihtiyaç duyulmuyordu. Sosyal güvenlik bir ilerleme olarak sunuluyordu. Oysa bu durum aktif ve sorumlu halkı, bir suç ya da kaza olduğunda hiç kımıldamadan polisi bekleyen, sosyal destek gören pasif insanlar topluluğuna dönüştürmektedir. İçinde taşıdığı dayanıklılığı ve gücü yitiren gündelik hayat, parçalanmış mekânlar gibi un ufak haline gelmektedir. Keyif alınan birçok şey yitirilmektedir (Lefebvre, 2013, 15). “Sosyal güvenliğin” birçok mekânda işlerliğini kaybettiği günümüzde güvenlik sistemi bir ihtiyaç haline

dönüşmektedir. ‘Mahalle kültürü’ndeki güven içerisindeki komşuluk ilişkisiyle, bireyler mekânda kendini daha güvende hissetmekteydiler. Günümüzde ise yönetici ve kapıdaki güvenliğin olmaması birçok daire sakinini rahatsız etmektedir ve telaşlandırmaktadır. Örneğin sitede iktidar grubunun bazı bireyleri güvenlik sisteminin olmamasını ciddi bir eksiklik olarak görmektedirler. Bazı bireylere göre eski mahalleden sitenin farkı sitenin ‘güvenlikli sistemle’ korunmasıdır. Güvenlik sisteminin sitede olmaması bazı bireylerin kendilerini eski mahallelerine göre daha az güvende hissetmelerine sebep olmaktadır. Sitedeki hane sayısının eski mahalledeki hane sayısından daha fazla olması sebebiyle bireylerin birbirlerini tanımamaları sitede tedirginliğe yol açmaktadır.

“Bu sitede eksik olduğunu düşündüğü şey güvenlik. Güvenlik problemimiz var. Ben sokak arasında oturduğum daire ile sitede oturduğum daire arasında bu açıdan bir fark göremiyorum. Hatta burası daha tehlikeli geliyor bana. Çünkü sokak kültüründe birisinin evine birisi girdiğinde yabancı ise görüp uyarabiliyorduk. Bizim sokağımız öyleydi. Uzun yıllar süren bir komşuluk vardı. Herkes birbirine gideni geleni tanırdı. Eğer tanımiyorsak ta uyarırdık. Ama şimdi bir apartmanda kırk daire var. Hangi birini tanıyıp hangisini uyaracaksın.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Tüm dünya geleneksel yerleşmelerde var olan komşuluk ilişkilerinin olabileceği, güvenli bir yaşam sürülebilecek yerleşim modellerinin araştırılmasına odaklanmaktadır. Kentsel düzenlemelerde esas olan bireylerin kendilerini mekânda yabancı, güvensiz hissetmemeleri ve mekâna ait hissetmeleridir (Özbek, 2007,117). Sitede güvenlik sisteminin olmamasından ötürü siteye girişlerin kontrollü bir şekilde yapılmaması iktidar grubunun bazı bireylerinin kendilerini güvensiz hissetmesine sebep olmaktadır. Siteye dair algı ‘site yaşam tarzı’ alanında gerçekleşmemesi bireyleri hayal kırıklığına uğratmaktadır. Siteden beklentinin yüksek olması ve sitenin bunu karşılamaması durumu bir görüşmeci tarafından “site görünümlü apartmanlarda oturuyoruz” ifadesi ile eleştirilmektedir.

"Aslında biz sadece site görünümlü apartmanlarda oturuyoruz. Güvenliği yok gireni çıkanı belli değil. İlk taşındığım yıl her binaya neredeyse 5-6 tane hırsız giriyordu. İstanbul'da yaşadığımız için haliyle siteme girenin çıkanın belli olmasını istiyorum. Misafir gelebilir kime hangi binaya geldiği bilinmeli. Elini kolunu sallayarak buraya gelenlerin çok mantıklı gelmiyor. Apartman dairesinden daha farklı oluyor. Apartman dairesinde az çok girenin çıkanı biliyorsun. 5 daire var, hepsini biliyorsun. Burada 40 daire var. Hiç o kapı kapanmıyor. Kırk dairenin geleni gideni hesaplandığında ciddi güvenlik problemi yaşanıyor.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Sitedeki bazı bireyler güvenlik sisteminin olmamasını eksik olarak görmesinin yanı sıra çevre düzenlenmesinden de tatmin olmamaktadır. Sitede yeşillik alanların çok az olması, çocuk parkının olmaması, oturulacak çardak veya bankın olmaması, otopark alanının olmaması bazı bireylere göre “yarım kalmış” hissini yaratmaktadır.

Dikdörtgen şeklindeki site yapısında ön taraf boşken arka taraflara binalar inşa edilmesi ortaya yarım kalmış algısı çıkarmıştır. Görülmektedir ki iktidar grubunun bazı bireyleri siteden hem fiziksel anlamda hem de sosyo-kültürel anlamda tatmin olmamaktadır.

“Çevre düzenlemesi sanki yarım bırakıldı gibi geliyor bana hep. Normalde sitelerde en azından bir çardak, oturabileceğiniz bir bank, çocuklar için ufakta olsa bir yeşil alan bir park alanı, öyle şeyler görüyoruz. Burada yok sanki hani bir binalar yapıldı bırakıldı gidildi gibi geliyor öyle hissediyorum.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

“Sitenin tam bitip bitmediği ile ilgili (muallaklık var) hani boş alanlar var hala bitmediği ile ilgili ondan (bank) koymamış olabilir.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Sitede otoparkın olmamasından ötürü arabaların site bahçesine park edilmesi çocukların bu alanda rahat top oynamalarını engellemektedir. Topun araba camlarına gelmesi ve komşuların çocuk seslerinden rahatsız olması çocukları da sınırlandırmakta ve baskı altında tutmaktadır. Sitede çocukların oynayabilecekleri alanların olmaması çocukları site dışında oynamaya itmektedir.

“Çocuklara top oynattırılmıyor. Ama arabalardan, şundan bundan çocuklar oynansa bile kızanlar var, toplarını patlatanlar var. Çocuklar daha çok sitenin dışında oynamaya başladılar. Çocukların içeride oynama şansları yok. Sürekli bir baskı altındalar.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Sitede bazı bireyler, güvenlik sistemi, yeşillik alanlar, havuz gibi sosyal etkinlik alanlarını istemesinin yanı sıra belediyeden atanacak bir yöneticiye de ihtiyaç duymaktadır. Görüşmeci sitedeki bakımın ve disiplinin ancak resmiyet kazanan yönetici ile olabileceği düşünmektedir.

“Siteleri yaptıkları zaman sitelere yönetici baştan koymaları gerekiyor. Güvenliğimiz yok. Giren çıkan belli değil. O yüzden biraz tedirginiz. Kapımızı kilitleyip kendimiz kilitleyemiyoruz. Yönetim yok. Hiçbir şeyimiz yok. Başka sitelerde her şey var. Havuzu var, her şey var. Bizim burada nerede. Yeşilliğimiz yok. Olanlar kuruyor. Belediye dikmiş teslim etmiş. Çünkü kimse bakmıyor. Herkes bana ne diyor.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Beklentileri karşılamayan site, bireylerin tahayyül ettiği ‘site yaşam tarzı’ algısı ile uyuşmamaktadır. Siteye taşınmadan önce bireylerin hayal ettiği site, ‘sıradan bir bina’ ve mekân olması bireyleri ciddi hayal kırıklığına uğratmıştır. Beklentinin karşılanmaması her birey için sorun teşkil etmektedir. Sorun kimi grup için güvenlikken, kimi grup için bank ve yeşillik olmaktadır. Sonuç olarak site yaşamı her grubun algı dünyasında farklı şeyler çağrıştırmaktadır. Ortak olan şudur ki görüşmeciler tarafından belirtilen sitedeki tüm eksikler aslında ideal bir sitede olması gereken konulardır.

“Çocuk parkı olsun, kadınlar yazın çıkıyor yerde oturuyor, bir havuzu yok. Kentsel dönüşüm deyince farklı olmalı, sadece buranın adı site. İçi aynı bir bina.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

“Çevremizde yeşillik yok. Taştan başka bir şey yok.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Sitede çocuk parkının, yeterli yeşillik alanının, bahçedeki bankların, otoparkların, spor salonunun ve sosyal aktivitelerin olmaması bazı bireyler tarafından sitedeki eksiklik olarak kabul edilmektedir. Özellikle alandaki iktidar grubun bazı bireyleri güvenlik sistemi, çevre düzenlenmesi ve sosyal aktivite alanları konularında sitedeki memnuniyetsizliklerini diğer bireylere göre daha çok vurgulamaktadır. Yaşam standartları yüksek olan bazı bireyler için sitedeki bu eksiklikler ‘site yaşam tarzı’ alanının prestijini olumsuz etkilemektedir. Yaşam kalitesini artırmak isteyen bireyler sitede bu eksiklerin tamamlanması konusunda beklenti içerisine girmektedirler. Bu grup için sitede eksik olan en temel şey ise güvenlik sisteminin yer almamasıdır. Sitede kendisini güvende hissetmeyen bireyler özellikle bu konudan şikâyet etmektedirler. Buna karşın kültürel ve ekonomik sermayeleri daha zayıf olan grup ise maddi açıdan güvenlik sisteminin getirdiği masrafların ödenmesinde zorluk çekeceğini göz önünde bulundurarak bunu bir eksiklik olarak belirtmemektedir. Daha çok yeşillik, park ve bank gibi sitedeki eksiklikleri bir ihtiyaç olarak belirtmektedirler.

4.3. Sitede Komşuluk İlişkileri

“Gündelik hayat sadece yeme, içme, giyinme, uyumak gibi tüketim eylemlerinin toplamına indirgenmemelidir. Toplumu sadece tüketim ile tanımak yerine eylemlerin gündelik hayatı kapsadığı ve içinde yer aldığı toplumsal ilişkileri dikkate almak gerektiği kavranmıştır” (Lefebvre, 2013, 8-9). Lefebvre’nin belirttiği gibi gündelik yaşam pratiklerinde sosyal ilişkiler önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda komşuluk ilişkilerindeki tutum ve davranışların analiz edilmesi ‘site yaşam tarzı’ mekânının anlamlandırılmasını sağlayacaktır. Eski mahalle yapısından siteye taşınan bazı bireylerin komşuluk ilişkilerinde birtakım değişimler meydana gelmektedir. ‘Mahalle kültürü’ndeki toplumsallığın ön planda olduğu, sıcak, samimi, paylaşımcı, dayanışmacı ve sosyal bağların kuvvetli olduğu ortamdan, ‘site yaşam tarzı’ alanındaki bireysel yaşamın ön planda olduğu, mesafeli, metanın ön planda olduğu ve sosyal bağların zayıfladığı alana geçen bireylerin habitusunun nasıl etkilendiği,

komşuluk ilişkilerinde yaşanan değişim, beklenti, geçmişe özlem veya memnuniyet bu bölümde anlaşılmaya çalışılacaktır.

Mekân aidiyeti, bireyin ve grubun kültürel kimliğini korumasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda mekânsal aidiyet bireylerin ve grupların kültürel benliklerini, benlik saygınlıklarını ve benlik değerlerini teşvik etmektedir (Lewicka, 2005, 381). Ortak mekânlar olan eve ve mahalleye yüklenen kişisel ve kolektif anlam belirli bir kültürel ve etnik grubun ya da sınıfın o mekânda yoğunlaşmasıyla derinleşmektedir. Örneğin, Batı’da işçi sınıfı mahallelerindeki meyhaneler (pub) ve toplanılan sokak köşeleri gibi sosyalleşme mekânları üzerinden oluşturulmaları mahalle sakinleri tarafından yüklenen önemi de artırmaktadır (Young, Willmott, 1957’den aktaran Erman, 2016, 60). Bir yere, eve, mahalleye, şehre, bölgeye ait olduğunu düşünen insan o mekânı daha kolay sahiplenmeyi sağlamaktadır. İnsanların dünyaya ve bulundukları çevreye ait ortak bilinçleri (Çekmiş ve diğ., 2007, 158) bireyi mekâna daha çok bağlamaktadır. Habitus, bir konumun içkin ve bağıntısal özelliklerini insanlar, mekânlar ve pratikler doğrultusunda bütünleşik bir hayat tarzında dile getiren can verici ve birleştirici kökene sahiptir (Bourdieu, 2015b, 22). Ortak bir mekânın paylaşıldığı komşuluk ilişkilerinde, zamanla oluşan habitus tarihsel süreç içerisinde aidiyet duygusu ile ortak pratikleri meydana getirmektedir.

‘Mahalle kültürü’nü deneyimleyen bazı bireyler siteye taşındıktan sonra aynı ortamı bulamamışlardır. Eski mahallede bireylerin uzun yıllar aynı mekânda kalması sosyal sermayeyi ve bireylerin birbirlerini tanımalarını sağlamaktadır. Sık aralıklar ile birbirine gitmeler, birlikte yenen öğlen yemekleri, çayları, muhabbetler, samimiyet, habersiz çat kapı komşuluğu, yardımlaşma ile yapılan kış erzakları gibi pratikler bireyin ‘mahalle kültürü’ndeki alışkanlıklarıdır. Bu durum mekân ve komşuluk ilişkilerinden dolayı bazı bireylere kendisini “aile” ortamında hissettirmektedir. Bireylerin çoğunluğunun birbirini tanıdığı ve dayanışmanın olduğu ortamda insan güvenli ve huzurlu olmaktadır. Sitenin yakınındaki askeri alana birkaç okulun yapılması ile siteye yeni bireylerin taşınması sitede fazla kiracı sirkülasyonunu, eski mahalle kültüründen farklı kültürel ve sosyal sermayeye sahip öğretmenlerin, memurların ve velilerin taşınmasını meydana getirmektedir. Bu sebeple sitede sadece eski mahalleden gelen hane sakinleri değil, ‘yabancı’ yüzler de yerleşmektedir. Böylece ‘site yaşam tarzı’ alanında farklı sermaye çeşidine sahip

bireyler heterojen bir yapı oluşturmaktadır. Eski mahalleden siteye taşınan bireyler aynı ortamı ve aynı ilişki ağını görememesinden ötürü mekânı benimseyememekte ve aidiyetlik kuramamaktadır.

“Eski evimizde komşuluk ilişkileri samimiydi, aile gibiydik. Bir komşu değil de, aileden bir bireymiş gibiydi her bir komşumuz. Kalabalıklaşınca. Öncesinde askeriye vardı onun yerine okullar yapılıncı, gerek öğretmenler, gerek buraya taşınan veliler okula yakın olmak için sürekli taşınma sürekli sirkülasyon, insan değişimi attıkça o ilişkiler biraz zedelendi. Eski komşularımızda görüştüğümüz, samimi olduğumuz ilişkiler devam ediyor... Manevi açıdan (eski mahallede) insan kendini daha rahat hissediyor daha huzurlu hissediyor. Aile gibi hissediyorsun çünkü. Burada çalıştığım yer için ayrılıp sonrasında ilk döndüğümde mahalleye girdiğimde bile kendimi eve gelmiş gibi hissediyorum. Ne yazık ki o hisse şimdi kapılamıyorum. Evime girmediğim sürece o his yok yani...“Çay içtiğimiz, yemek yediğimiz, gülüp eğlendiğimiz, muhabbetli zamanlar geliyor... Ya yengemlerden birinde ya biz de toplanıp yemeğimizi yiyip, çayımızı içiyorduk. Akşam babamlar, amcamlar geliyordu. Öyle bir gün hep sohbetli muhabbetli bitiyordu. Hep ailecek bir arada oluyorduk. Burada öyle değil ne yazık ki. Burada daha çok yalnızsınız. Yalnızlığı daha çok hissediyorsunuz. Orada biri gelmese diğeri mutlaka geliyordu. Hep bir arada oluyorsunuz. Ama burada sabah kalkıyorsunuz, temizlik, toparlanmaydı sonra yalnız kalıyorsunuz. Daha bireysel oluyorsun. Yabancılar ile oturuyormuş gibi oluyorsun. Burada çok fazla gelen iden olmuyor mesela.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Kente gelen göçmenler, kentte kendi habituslarını oluşturmakta ve kültürlerini yeniden üretip, kentle mekânsal bir aidiyet kurmaktadır. Kent elitleri, kent kültürlerine sahip olmamakla göçmenleri eleştirip gecekondu halkının şehri köylüleştirme ile suçlamaktadır. Lakin kent kültürü politikaları bir türlü üretilmemekte ve bunda sanayicilerin çıkarları kadar siyasilerin popülist kaygıları da rol oynamaktadır. Günümüzde gecekonducular hızla yıkılmakta köylü göçmenin kendisi için oluşturduğu habitusta yok olmaktadır. Meşruiyet kaynaklarından birisi olan kentsel dönüşüm ise kentten dışlanmış olduğu belirtilen gecekondu halkını kente dahil ederek entegrasyon sağlamaya çalışmaktadır (Erman, 2016, 234). Kentsel dönüşüm projelerinin tepeden dayattığı bu habitus hem belediyeler hem de alandaki iktidar sahipleri tarafından desteklenmektedir. “Sitelerde yaşamının kuralları var ve buna ayak uydurabilen yaşamalı” algısı alanda hâkimken, diğer taraftan mahalle kültürü pratiğine sahip daire sakinleri ise “mahalle kültürü” ile “site yaşam tarzı” arasında sıkışabilmektedir.

Mekân kurgusu, sosyal katmanda ve gündelik yaşamda insanların birbirleriyle karşılaşmasını etkilemektedir. Gündelik yaşamı oluşturan her olay, yakın çevresinin bir ürününü oluşturmaktan dolayı her olay mekânsal ve zamansal olarak bulunduğu coğrafyanın özelliklerini taşımaktadır (Kalaycıoğlu ve diğ., 2009, 899). Fiziksel yapı arasındaki farklılık bireylerin ilişkilerini kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz etkilemektedir. Eski mahalledeki mimari yapı ile komşuların

birbirlerini görmeleri daha kolay olmasından dolayı sürekli iletişim halinde olmaları mümkün olmaktaydı. Balkondan balkona selamlaşarak kurulan etkileşim dahi bireylerin sosyalleşmesini ve komşuluk ilişkilerini olumlu etkileyen bir araçtır. Sitede ise bloklar arasındaki mesafe ve alandaki ‘yabancılar’ bireylerin eski komşuluk ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Fiziksel farklılık ve mekândaki nüfusun eskiye oranının çok olması eski mahalledeki ilişkilerin sitede devam ettirilmesini sınırlandırmakta ve bireyleri birbirinden uzaklaştırmaktadır.

“Orada cama balkona baktığında bile karşı komşu ile sohbet ediyordunuz. O bile sosyalleşmek açısından özellikle ev hanımlarının sosyalleşmesi açısından ki başka hiçbir sosyal ortamları yok o bile çok önemliydi. Orada yapılan oturmalar, kapıda bir karşılaşıp bir selamlaşma bile önemliydi. Alan büyüdükçe o sohbetler azalmaya başlıyor. Çok sık karşılaşmıyor insanlar. Orada balkona çıktığımızda on adım ötenizde bir daire vardı ve karşı balkondan bile sohbet edebiliyordunuz. Burada öyle imkânlar yok. Hem mesafe fazla hem de burada çok fazla insan olduğu için birbirinden uzaklaştı...Her birimiz ayrı bloklardayız. Biri 10. katta ise biri birinci katta vs. Mesafe de arttı. A blokta oturan amcam var. Biz E blokta. Ne kadar istesiniz de aynı binada oturduğunu gibi olmuyor. Gidiş geliş daha azalıyor dolayısıyla...Uzaklaşmış değiliz birbirimizden ama oradaki gibi olmuyor. Her birimiz ayrı bloklardayız. Biri 10. katta ise biri birinci katta vs. Mesafe de arttı. A blokta oturan amcam var. Biz E blokta. Ne kadar istesiniz de aynı binada oturduğunu gibi olmuyor. Gidiş geliş daha azalıyor dolayısıyla.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Geleneksel mahallelere bakıldığında modern kentlere adapte olmalarını sağlayan şey topoğrafyayla kurulan ilişki, binaların özgünlüğü ve sosyal ilişkilerin odaklandığı başarılı kamusal mekânların oluşmasıdır. Bu yapısı ile geleneksel yerleşmeler modern ile köprüyü kurmada ve sosyal ferde başarılı bir ara yüz sağlamaktadır (Özbek, 2007, 120).

Eski mahallede hane sakinlerinin çoğunun ev sahibi olması ve en az 20 senelik mahalle geçmişine sahip olmaları mahalledeki sosyal ilişkileri kuvvetlendirmektedir. Bu zaman zarfında bireyler arasındaki samimiyet artmakta ve insanlar birbirilerine teklifsizce gitmektedir. Komşular arasında kalkan ‘mesafe’ bireylerin birbirlerinin evlerini sahiplenerek ortak kullanmalarını sağlamaktadır. Sitede ise sürekli kiralık evlere taşınan komşuların değişmesi uzun süreli komşulukların devam etmesini engellemektedir. Bireylerin yeni geleni ‘yabancı’ olarak kabul etmesi, komşuluk ilişkileri arasında mesafeyi artırmaktadır.

“Orada çok fazla yabancı yoktu. Gelen insan hep ev sahibiydi. Gelen insan en az 20, 30 yıl oturuyordu. 20 yıldır orada olan doğumundan tanıdığım insanlar var yani. Yaklaşık olarak 30 yıldır tanıyoruz. Birbirimizin evini biliyoruz. Birbirimizin evine teklifsizce gidiyorduk. Kendi evimiz gibi gidiyorduk. Burada aynı şeyi yaşayamıyorsun. Kiracı çok fazla, dışarıdan gelen çok fazla. Gelen bir yıl kalıyor ertesi yıl gidiyor. Sürekli bir sirkülasyon var. Dairelerden birinde aynı yıl içinde iki farklı aile görebiliyoruz. Öyle bir durum olduğu için sosyallik daha az diyorum.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

Eski mahalledeki hane sakinlerinin farklı bloklara yerleştirilmesi daireler arasında mesafe oluşturmamasından ötürü, bireylerin eski evlerinde yanı başlarındaki komşusuyla olan ilişkilerini zayıflatmaktadır. Sitede eski komşusu ile daha az karşılaşan bireyler daha az komşusunu görmesinden dolayı ister istemez uzaklaşmaktadır. Bazı bireylere göre eski samimiyet sitede devam ettirilememektedir. Eski komşuluklarını sitede devam ettiremeyen bazı bireyler ise sitede yeni komşuluk ilişkilerini geliştirme eğilimi göstermektedir. Yeni komşuluk ilişkilerinin ise kısa sürede kazanılamamakta ve zaman içerisinde oluşmaktadır.

“Yeni evlerde uzaklaştık. Belki insanlar birbirlerine aynı duyguları hissediyorlar, aynı samimiyet, muhabbetle bakıyor ama uzaklaştık. İstesek de istemesek de, uzaklaşmak zorunda kaldık. Bir mesafe oluyor.” (Öğretmen Olan 5. Görüşmeci)

“Diğer eltilerimin gidiş gelişleri vardı. Onların da gidiş gelişleri azaldı. Herkesin arasında bir mesafe oldu. Neden oldu bilmiyorum. Eskiden olsa oturduğu yer belliydi ama burada hangi blokta bilemiyor. Mekânı belliydi eskiden. Daha az karşılaşıyorsun.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

“Eski oturduğumuz yerde olanları daha az görüyoruz. Çünkü eskisi gibi değil geçerken ederken uğruyoruz, bir merhaba diyoruz. Eskisi gibi değil, gözden uzak gönülden uzak denilmez de işte eskisi gibi gidemiyorsun. Çok az bir şey var. Eskisi gibi gidemiyorsun...İlk zamanlar herkes birbirini çok tanıyamadığı için öyle gidip gelme olmuyordu. Şimdi şimdi oluşmaya başladı. Epey zaman alıyor.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

“Eski evimde çay içmeye yemek yemeye, konuşmaya gidiyorduk. Haftada bir kere falan gidiyorduk. Eski mahallede daha çok gittiğim komşularım vardı. Eski evimizdeki iki, üç komşumla gitmelerimiz fazlaydı. Burada azalmış mesela.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Mekân kullanıcıları ve mekândaki nesneler bulundukları ortamda mekân aracılığıyla etkileşmektedirler (Özbek, 2007, 119). Mekânın fiziksel ve sosyal yapısı mekân sakinlerinin gündelik yaşamdaki tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Örneğin üçüncü görüşmecinin eski evinin sokağa yakın olması ve kapısının önünde parkın olması oradan geçen komşularının ve çocuğunu parka götüren komşularının sürekli kendisine uğramasını ve selam vermesini sağlamaktaydı. Bu durum bireyin sokakla iç içe olmasını ve mahalledeki sosyal sermayesini arttırmasını sağlayan avantajlı bir konum meydana getirmektedir. Bazı bireylere göre sitede insanların evlerine çekildiği, samimiyetin azaldığı, ayaküstü sohbetlerin dahi azaldığı, insanların sitede daha az karşılaştığı bir ortam söz konusudur. Sitede sokağa yakın olamamak bazı bireylerin sosyal sermayesini zedelemektedir. Komşu ilişkileri ile motive olan bireyler sitede bunu sağlayamadıklarından yalnızlaşarak psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler.

“Eski komşuluk sitede olmuyor. Çünkü orada sokaktın ya çıktığın zaman bir bakkala gitsen onlan beraber, bunla beraber konuşuyon sohbetin oluyor o samimiyetlik var. Siteye geldiğin zaman öyle görmüyorsun ki. Asansörde in çık, o şey. Ben komşulara uğrayamıyordum komşular bana uğruyordu evim giriş katta olduğu için. En çok özlediğim şey komşularımın ben de çay içmesi. Bir şeyler ikram etmem. Şimdi Allahtan komşularım bana fatura vermeye geliyor. O şekilde görebiliyorum. Öyle olmamış olsa çok sıkılırım. Ama aşağıda komşularım devamlı kapımdaydı. Çünkü kapının önünde park vardı. Çocuklarını paraka götürüyorlardı. Biz de orada konuşuyorduk daha iyiydi tabi. Motivasyon oluyordu. Oradan gelince daha çok psikolojim bozuldu.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Bireysel yaşamın ön planda olduğu ve kolektif duygunun daha geri planda kaldığı metropol yaşamda, herkesin kendinden sorumlu olduğu komşunun ‘ne yaptığının ve nasıl olduğunun’ öneminin olmadığı bir ortam meydana getirmektedir. Sitede yalnızlık duygusunu yoğun olarak hisseden bireyler geçmişteki komşu ilişkilerini bu sebeple özlemle yad etmektedir. Birlikte içilen çaylar, birlikte yapılan kahvaltılar, yemekler, sohbetler bireyi psikolojik olarak iyi hissettirmektedir. Kalaycıoğlu’nun ve diğerlerinin (2009, 905) ifade ettiği gibi “gidilebilecek mesafe, merhaba ya da günaydın denilecek insan, beraber kahvaltı, yemek, çay, kahve ortamları yaratılabilecek insanlar, çalınacak olan zil, çıkılacak olan merdiven, açık havaya açılan mekân” pratikleri bireyleri birbirine yakınlaştırmaktadır. Sitede ise eskisi gibi çat kapı gidilen ‘habersiz komşuluk’ yerini haber verilmeden gidilmeyen ‘haberli komşuluğa’ bırakmaktadır.

“Eski evimde kardeşlerimle aynı binadaydım. Altlı üstlü. Hep kahvaltıya giderdik, çaya giderdik. Ama burada öyle değil. Bir binadayız ama oradaki gibi bir şey yok. Orada her an beraberdik şimdi buraya geldik sanki ne değişti bilmiyorum. Asansörden iniyoruz asansörden çıkıyoruz yukarı. Demiyoruz ki şu 5 e de basayım da kardeşime uğrayım. Öyle bir şey yok. Kapıda görürsen işte öyle. Orada daha çat kapı ziyaret ediyordum. Ya da ben girişte olduğum içindi. Burada anca hasta olursak birbirimize uğruyoruz. Ziyaretler azaldı. Komşularda bayağı birbirinden uzaklaştı.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

Modernitenin getirdiği avantaj ve dezavantajlar düşünüldüğünde gündelik yaşamda nasıl bir değişim meydana geldiği daha iyi anlaşılmaktadır. Mesela eskiden TV yoktu. Dünyadan haber almak sıkıntı oluşturmaktaydı. Ama medya, iletişim, enformasyon insanları birleştirmek yerine ayırmaktadır. İletişim çağı ile birlikte toplumsal hayat çok şey kazanmakta ve zenginleşmektedir; ama aynı zamanda çok şey kaybetmektedir. Örneğin eskiden Fransa’da mahallelerde herkes birbirini tanımakta, sevmekte ya da nefret etmekteydi. Mahalleler, geniş ve güzel bir topluluk olarak algılanan şehrin içinde küçük bir topluluk oluşturmaktaydılar (Lefebvre, 2013, 15). Oysa yirmi birinci yüzyılda bilgi ve teknoloji veya enformasyon çağında bunlardan neredeyse eser kalmamakta ve hatta var olan mahalle kültürleri yerine gökdelenler, büyük siteler gibi yapılar inşa edilmektedir. Akrabalar, komşular ile

yaşanılan iç içe yaşam modern yaşam ile birlikte hem zamanı hem de mekânı parçalamaktadır. Gündelik yaşamda zaman bölünmekte, parçalanmakta ve her şey planlı, programlı, haberli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Spontane gelişen misafirlikler, olay ve durumlar hoş karşılanmamakta ve bunlar modernitenin düzenliliği, rutinliği ve sabitliğine ket vurmaktadır.

“Artık insanların birbirine gidiş geliş sorunu, trafik sorunu (var). Ben kendi ailem için diyorum daha sık giderdik. İnsanların anlayış tarzı da değişti. Telefon etmeden gelmesin diyorsun. Onlarda da aynı şeyi hissettim. Böyle şeyler araya mesafe koyuyor ister istemez. Bir neden geldi acabadır. Ben hoşlanıyorum gidiş gelişten ama çocuklarımız artık hoşlanmadığı için götürmüyorsun. Çocuk evde yalnız kaldı deyip geri geliyorsun. Çocuklarım gitmediği için ben de gitmiyorum. Yakınlarda oturanlar ile daha iyi iletişim kuruluyor.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Günümüzde gündelik yaşamın buyuran dayatan yapısı; homojenliğe (aynılığa), denklığe, tekrara ve bunların düzenine yönlendirmektedir. Parçalanma özelliği ile zaman, mekân, çalışma ve boş zaman ufulanmakta ve giderek daha da gelişerek uzmanlaşmaktadır (Lefebvre, 2013, 91). Modern yaşamın getirdiği uzmanlaşma ile ve farklı mekânlardaki iş kolları ile insanlar, eskisi gibi akrabaları ile aynı mekânda değil farklı mekânlarda ikamet etmek zorunda kalmaktadır. Zamanla bireyler para kazanmak ve kapitalist eğlence sektörüne uyum sağlayarak akraba gibi geçmişle olan bağlarını en aza indirmekte ve zamanla bu açıdan yabancılaşmaya başlamaktadır. Bu doğrultuda akrabaların uzakta olması bireyleri, etkileşimin mümkün olduğu, mesafenin yakın olduğu ve sosyal ilişkilerin geliştirilebildiği alan olan yaşanılan mekâna ve çevresindeki komşuluk ilişkilerine yönlendirmektedir.

“Akrabalık ilişkileri falan da koptu gibi hissediyorum. Onlara üzüliyorum. (Çocuklara) Teyzelerin, amcalarınla konuşun. Herkes düşmüş kendi telaşına. Geleneksel yaşamda bunlar vardı. Ama şimdi yok, azaldı.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Eski dönemlerde Fransa Lyon kasabasında çalışkan ve neşeli bir halk vardı ve her tarafta sürekli şarkılar söyleniyordu. Sokak yaşam doluydu. Jestler, toplumsal kurallar, nezaket ve görgü kuralları, selam verme –şapka çıkarma örneğin- tarzı, bütün bunlar gelenekseldi...Fakat o nasıl bir güvenlik duygusudur! Kişi kendini hem desteklenmiş hem de dışlanmamış hissediyordu. Komşuluk ilişkileri güçlü kalıyordu; herkes birbirine yardım ediyordu. Önemli olaylar ve şölenler birlikte kutlanıyordu (Lefebvre, 2013, 15). Yardımlaşan, paylaşımcı, ilişkilerin bugüne kıyasla daha güçlü, temiz, güven, samimiyet içerisinde olduğu mahalle kültürü hala bazı gecekondu mahallelerinde devam etmektedir. Evlerini birbirine emanet eden komşular, birbirinin misafirini ağırlayan komşuluk ilişkileri, komşu ile ‘kardeş’ gibi olunan,

komşuya çat kapı ve zamanı fark etmeksizin gidilebilen, mahalle boyunca selamlaşmadan geçilemeyen ve mahallenin hep birbirini tanıdığı mahalle ortamını sitede görmek pek mümkün görünmemektedir. Sitede ise en çok vakit geçirilen mekân ev olup, uzun süre alt ve üst komşunun tanınmama ihtimalinin olduğu, selamlaşmanın asgari düzeyde olduğu durum söz konusudur. Pendik’te gecekondular mahallesinden Turgut Reis Kentsel Dönüşüm Sitelerine taşınan ikinci görüşmeci gecekondular yapısındaki o sıcak, samimi, güven dolu ilişkileri şöyle aktarmaktadır:

“Eski mahallede bahçeye gireni komşular tanır. Diyelim bir hafta evde olmadığımızda misafirler gelse komşular bize anlatırlar, falan kişi şu tip girdi diye. Biz giderken onlara emanet ederdik evi, bahçeyi. Akrabalarımızdan misafirlğe gelmiş olsa, habersiz şekilde. Onu misafir ederlerdi. Kız kardeşten daha ötede bir ilişkimiz vardı komşularımızla. Aileden öte olmuşuz yani. Buraya geldiğimizde onu fark ettik...Eski evimizde neredeyse her gün, çat kapı giderdik. Gitmesen de gitme özgürlüğün var ya, gece de ikide de olsa ihtiyacım varsa kapısını da çalabileceğim insanlardı. Hani onların eşi olmuş veya olmamış eşim yokken komşumun eşi ile onların arabasına binip de bir yere gitsem eşimin de yanlış düşünmeyeceğini bilirim, onların da eşlerinin düşünmeyeceğini bilirim. O özgürlüğümüz olduğu için gitmesek te gitmiş gibi hissediyorduk...Pendik’teyken eşimi herkes tanıyordu. Yolda giderken selamlaşmaktan gittiğimiz yere çabuk ulaşamıyorduk. Kahveye gittiğin zaman tanıdık yüz var. Burada kime güvenirsin, ne yaparsın. Biz buraya geldik hep evin içini biliyoruz, dışında hiçbir şey yok. Daha üstümüzdeki oturanı bilmiyorum mesela, yanımdaki, altımdakini tanımıyorum. Karşımdakini bir iki kere gördüm. Onu tanıyorum başka da kimseyi tanımıyorum. Diyelim ki bir üstümdekenden veya altımdakenden rahatsız olsam, kapısını çalıp da, komşum arkadaşım ben sizin şu şeyinizden rahatsızım ya da şundan çok memnunum sağ olun diyecek konumum olmadı biriyle.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Sosyal ilişkilerin gelişmesi çoğu zaman uzun zaman sonra mümkün olabilmektedir. Siteye başka ilçeden gelen bazı bireyler kendilerini mekânda yalnız hissedebilmektedir. Birey eski mahallesindeki komşuluklarını bırakarak yeni mekâna yerleşmesi ve bu mekâna alışması epey zaman alabilmektedir. Hem site sakinleri hem de ‘siteye yeni gelenler’ birbirlerine karşılıklı olarak ilk etapta mesafeli yaklaşmaktadır. Bu durum bireyin ortama yabancılaşmasına, sosyal ilişkilerinin zayıf kalmasına ve yalnızlaşmasına sebep olabilmektedir.

“Burada kardeşim olduğu için onunla teselli olmaya çalıştım. Tabi ki yalnız hissettim. Ben buraya geldiğimde komşularım toplanıp gelmişlerdi. O kadar çok mutlu oldum ki anlatamam. Çok duygulandım. Biz bir yıldır buradayız ki iki üç kişi geldi. Onlarda kardeşimin tanıdıkları...Beni içlerine aldılar. Bazı komşuların beni sevdiklerini biliyorum, hissediyorum. Bunu hissetmem ve onların hissettirmesi, daha o seviyeye gelmedi. Bir çat kapı yapamadık. O samimiyet daha oluşmadı...” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

Sitede bazı bireyler komşularına ‘çat kapı’ gitmekten çekinmesinden ötürü haber etmeden gitmemektedir. Bu durum ‘mahalle kültürü’ndeki ‘çat kapı’ komşuluğun sitede devam ettirilmesini engellemektedir. “Acaba kapısını çaldığımda bir şey der mi? Başka bir şey aklına gelir mi?”, “Aman bu da fırt fırt geliyor kapıma” şeklindeki düşünceler bireyleri ‘haberli komşuluğa’ yönlendirmektedir. Sitede böyle

bir algının olması bireylerin eski komşuları ile eski samimiyetlerini devam ettirmesini olumsuz etkilemektedir.

“Burada çat kapı yerine randevu alcan, telefon etcen, gelebilir miyim diye, evde misin diye, Burada habersiz komşuluk yok. Yapanda binde bir.” (Emekli Çift Olan 2. Görüşmeci)

“Herkes birbirine gitmek istiyor ama şöyle bir çekintisi var: “Aman bu da fırt fırt geliyor kapıma.” Öyle bir çekintisi var herkesin.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

“Karşı komşumla muhabbet ediyoruz kapıda ama daha evine gitmedim. O geliyor ama ben gitmiyorum. Çekiniyorum. Acaba kapısını çaldığımda bir şey der mi? Başka bir şey aklına gelir mi? O yüzden gitmek istemiyorum.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

İş hayatındaki arkadaşlığı sosyal sermayesi olan bazı bireylerin sitede komşuluk ilişkilerinden beklentisi diğer bireylere oranın daha düşük düzeydedir. Çoğu insan kendisine yakın hissettiği, ortak noktaları daha çok olan, saatlerce muhabbet edebildiği ve sermaye çeşitleri benzer olan insanlarla sosyal bir ilişki içerisine girmektedir. Sitede düşünce ve yaşam tarzına göre kendisine yakın hissettiği pek komşu bulamayan bazı bireyler diğer komşularına daha mesafeli yaklaşmaktadır. İş hayatındaki sosyal bağları güçlü olan ve bundan tatmin olan bazı bireyler sitedeki komşuluk bağlarının güçlü olmasına ehemmiyet vermemektedir. Bazı bireyler için tatmin etmeyen komşuluk ilişkisi, diğer bazı bireylerin için yaşam tarzından ötürü yeterli olabilmektedir.

“Samimi olduğum iki komşum var. Çok gidip gelen olmadığım için iki tane yeterli oluyor bana... Komşuluklar kendi aralarında iyiydi. Bir sıkıntı yoktu. Gidip gelmeler oluyordu. Bizleri de çağırıyordu ama yaş itibari ile de çok uygun yaşlar değildi. Muhabbet uzun uzadıya kuramıyorsun. O yüzden çok gidemiyorum. Ortak noktalarım yok.” (Öğretmen Olan 10. Görüşmeci)

Bireysel yaşamı prensip edinmiş bazı bireyler komşular ile sınırlı mesafe içerisinde olmayı kendisine ilke edinmektedir. Sitede özel yaşamına müdahale edilmesinden hoşlanmayan bazı bireyler komşuları ile arasında bu anlamda bir sınır koymaktadır. ‘Mahalle kültürü’ndeki çat kapı gitmek, sürekli komşu ziyaretleri ve fazla samimiyet yerine seviyeli bir ilişki düzeyini koruma eğilimi içerisinde olmaktadır. Bireysel yaşam tarzını benimseyen, evini komşuları ile sınırlı düzeyde paylaşan, özel alan- kamusal alan ayrımını gözetken, herkesten de bunu bekleyerek sitede oturmanın getirdiği birtakım sorumlulukların farkında olan yaşam tarzını benimsemektedirler. Denetlenmeyi ve sürekli özel yaşamına dair sorular sorulmasını doğru bulmayan sitedeki bazı bireyler çözümü az sayıda komşu edinmekte bulmaktadır.

“Mahallede bir iki kişi tanıdığım vardı. Ama onlarla çok gidip gelmiyorum ama kendimden kaynaklı istesem yaparım.” (Emekli Olan 7. Görüşmeci)

Komşuluk ilişkilerinde hem aynı tarzdaki bireylerin birbiri ile etkileşimi hem de farklı yaşam tarzlarına sahip bireylerin sosyal ilişkileri söz konusudur. Sitede kesin çizgiler ile birbirinden ayrılmış gruplar söz konusu değildir. Kültürel ve ekonomik sermayesi sitede diğerlerine oranın daha güçlü olan öğretmen ve memur grup, ekonomik sermayesi güçlü olup kültürel sermayesi zayıf olan bireyler ile de iletişime geçebilmektedir. Bireyler genellikle kendilerine yakın olan alt ve üst komşuları ile iletişim içerisinde olmaktadır. Örneğin altıncı görüşmeci, öğretmen komşuları ile olan ilişkisini kaynak göstererek sosyal ve kültürel sermaye açısından sitenin kendisini daha çok geliştirdiğini belirtmektedir. Ekonomik sermaye açısından her ne kadar bu gruba daha yakın olsa da kültürel sermaye açısından farklılıklar arz etmesine rağmen bu komşuluk ilişkilerini gururla anlatmaktadır. Sermayeleri farklı komşular edinmeyi bir avantaj olarak anlatan görüşmeci eski komşuluk ilişkilerini devam ettirmeye çalışsa da, öğretmen olan yeni komşularının dairesine yakın olması onlarla olan etkileşimini artırmaktadır. Eski mahalle yaşamındaki aynılığı dezavantaj olarak sunan görüşmeci aslında kültürel açıdan öğretmenler ile ilişki içerisinde olmasını olumlu durum olarak nitelendirmektedir. Çevresindeki öğretmenler ile iletişimde olan birey, kendisini sosyal statü açısından farklı hissedebilmekte ve sunabilmektedir.

“Burada misafir ağırlama daha çok arttı. Burada değişik komşularımız var. Mesela gidiyorsun. Orada her zaman aynıydı, burada farklı adetleri görüyorsun. Çok sevdiğin insanlar oluyor ve onlarla görüşmek istiyorsun. Orada da aynıydı ama burada daha farklı. Düşünsenize bir binada kırk kişiyiz. Kırk ile komşuluk yapmıyoruz ama genellikle eski komşularımız ile bir aradayız ama yeni olan komşularımızın çoğu da öğretmen. Öğretmen olması ayrıca bilgi yönünden her bakımdan onlar daha bir farklı geliyorlar. Okulla ilgili bir şey olduğu zaman direk kapısını çalıp sorabileceğim bir insan. O anlattıktan sonra gerçekten onu öyle düşünmüyormuşum farklı düşünüyormuşum dediğim şeyler yani. En azından kapıyı çalıp kahve içebiliyoruz. Muhabbet edebiliyoruz.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Orta sınıf anlayışındaki “kişisel yaşam” gecekonduda hiç olmamakla birlikte herkes hem yardımcı hem de denetleyici olarak mahallede yer almaktadır. İhtiyaçlarını birbirinden sağlayan, adeta “sosyal devletlin yokluğunda” birbiri için böyle bir rol yüklenen topluluklar meydana gelmektedir. Dayanışma ve karşılıklı ihtiyaç duyma ortamında gelişen komşuluk ilişkileri, “orta sınıf komşuluk”tan farklı olarak daha kapsamlı ve katmanlı sosyal bağlar biçiminde inşa edilmektedir (Erman, 2016, 63). ‘Mahalle kültürü’nde bireyler acılarını ve mutluluklarını birbirleri ile paylaşmaktadırlar. Sitede bazı bireylerin eski evlerinin çatısında yaptıkları kakhaha

dolu şakalaşmalar, sularla birbirini ıslatmaca oynamalar sitede sessiz olunması gerektiğinden ötürü, bireyler bu pratikleri sitede devam ettirememektedir. Bu konuda ‘site yaşam tarzı’ alanının kurallarına uyum sağlamaya çalışan birey, kendisini sitede sınırlandırmak zorunda kalmaktadır. Sitede komşulara karşı sorumluluk eski mahalleye göre daha fazla olması bireyin, sitedeki kural olan ‘gürültü yapılmaması’na dikkat etmeye zorlamaktadır. ‘Site yaşam tarzı’ bireyin eski mahallesindeki bazı pratiklerini sınırlandırmaktadır.

“Orada çatıda komşularla toplanırdık. Orada bir şeyler yapardık gırgır, şamata, oyun. Zahide ablalara geçerdik çatıdan çatıya. Diğer komşuya geçerdik. Onları unutamıyorum. Çocuk gibi sularla oynardık. Hortumla ıslatırdık... Burada da var öyle komşuluk ama orada gürültüde seste olsa aile binası olduğu için burda ses gürültü yapamıyon çekiniyorsun. Acaba alt komşu rahatsız olacak mı, üst komşu rahatsız oldu mu? Ama orada öyle bir şey yoktu. Orada hepimiz bir olduğumuz için. Buradaki bütün komşuları tanımıyorum. Üst komşumu tanımıyorum, bilmiyorum. Acaba benden rahatsız oluyor mu gibilerinden. Sesim çok gidiyor mu?” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Komşuluk ilişkilerinin kısa sürede oluşmaması ve var olan mesafe, güvensizlik bireylerin hızlı komşu edinmesini engellemektedir. Bu sebeple sitede kurulan yeni komşuluk ilişkilerinde güvensizlik ön plandadır. Bireyler tanımadıkları komşularına karşı temkinli davrandıkları için epey bir zaman sonra samimiyeti kurabilmektedirler. Komşulukta öncelik eski komşuluk olurken zamanla yeni komşularla aynı samimiyet kurulabilmektedir. Başlangıçta komşuların birbirini eve davet etmemeleri samimiyet ve güven ilişkisinin kurulmasını geciktiren etkenlerdendir. Apartman yaşamına göre sitede mesafe ve güven daha fazla hissedilebilmektedir. Apartmanda yeni gelen komşu sürekli olmamasından ötürü gelen yeni komşu ile özellikle kamusal alan olan sokakta, parkta veya kapıda hemen tanışılarak iletişime geçilebilmektedir. Sitenin nüfusunun fazla olması tanışmak ve güven sağlamak zaman alabilmektedir.

“Buraya gelince farklı sokaklardan geldi komşularımız. Huyunu suyunu bilemiyorsun, karma oldu. Sen eski komşularını biliyorsun. Aaa bu komşum laf taşıyor bundan uzak durayım diyorsun. Onu tanıma sürecin oluyor. Onu tanıyana kadar zorluk çekiyorsun. İlk zamanlar çekiniyorsun, herkesin evine kapısına gidemiyorsun. Laf olur, söz olur diye. Bazen komşuların kapılarını çaldığımda azıcık aralayıp cevap veriyorlar. Benim kapım çalındığında ardına kadar açıyorum. Gelin buyrun, bir şey mi oldu demek lazım.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

“Bir de her insanla da görüşülmüyor uzaktan merhaba merhaba. Her insanın evine de gidilmiyor, eve de kabul edemiyorsun.” (Ev Hanımı Olan 6. Görüşmeci)

Ne kadar içlerine girmeye de çalışsam ya da beni de aralarına almalarını sağlamaya da çalışsalar bir güvensizlik var insanlarda. Ben de güvenemiyorum onlarda güvenemezler. Zahide hanım benim bir üstümün bir üstünde oturuyor. Daha hiç evini görmedim. E Bloкта. Bir sene oldu mesela.” (Emekli Çift Olan 3. Görüşmeci)

Üst komşum yeni taşındı. Öyle kapıda karşılaşip selamlaşıyoruz ama girip çıkmamız yok. Zamanla olur. Gönüm eski komşularımdan yana.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Eskiden aile apartmanında yaşayan bazı bireyler siteye taşındıktan sonra akrabalarının farklı bloklara dağılması bireylerin eski ilişkilerini korumasını olumsuz etkilemektedir. Eski akrabaları ile eskisi kadar görüşemeyen birey, çevresindeki komşuları ile ilişkilerini kuvvetli tutmaya çalışmaktadır. Bu durum bireyin eskiden akraba fertleri ile geçirdiği zamanı komşularına ayırmasını beraberinde getirmektedir. Kentlileşmenin özelliklerinden olan bireyselleşmeden ziyade, dayanışma ağının kendisini koruduğu, komşuluk ilişkilerinin çelik kapılar ardında daha az yaygın olsa da bir dayanışma ilişkisini gösterdiği durum söz konusudur (Sevgili, 2015, 1062).

“Aile bağlarımızda kopukluk olmadı ama daha bir mesafe oldu. Mesela eski evde masamı bırakıp aşağı (kayınvalidesine) inebiliyordum, ama burada o şansım yok çocuğu okula bırakayım, onu yapayım bunu yapayım. Mesela bazen oluyor ki bir hafta oluyor inmiyorum aşağıya (kayınvalidesinin yanına). Orada yetiştiremediğim yerde o (kayınvalide) bana yardımcı oluyordu...Burada komşularla daha çok sıklığımız oldu. Orası aile binası olduğu için başkasına gerek duymuyorduk. Ama burda bir şey olduğu zaman komşu. Burada elti, kayınvalide devreye sokmuyoruz. Onları çıkardık. Komşularla daha bağlı olduk. Şimdi komşuyu devreye soktuk. Eskiden o kadar kimseye de gitmiyorduk, yetiyorduk kendimize. Ama o yok burada mecbur komşu. İhtiyacım olduğunda o var mı sende diye arıyorum.” (Ev Hanımı Olan 4. Görüşmeci)

Benzer şekildeki aynı sınıflara ait habitusların yapısal yatkınlığı, her tür ortak niyetin, ortak bilincin dışında nesnel olarak düzenlenen ve aynı noktada birleşen pratikleri üretebilmektedir (Bourdieu, Wacquant, 2014, 116). Örneğin, komşuların tercih edilmesinde ortak ekonomik sınıfa sahip olmak uygun bir komşuluk çevresi sağlamaktadır. Komşuluk düzeyinde kültürel kapitalin iç dinamikleri, sosyal ve ekonomik kapitalle etkileşimini anlamak açısından önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, kültürel sermaye düzeyi ve mekâna aidiyetin yarattığı komşuluklardaki sürdürülebilir ve çevreyle ilgili davranışlar oluşmaktadır (Çekmiş ve diğ., 2007, 155). Ortak habitusa sahip bireyler komşuluk ilişkilerinde karşılıklı birbirlerini anlamaları diğerlerine göre daha mümkündür ve güven içerisinde ilişki kurulmaktadır. Sitede farklı habituslar birbiri ile iletişime geçerken daha dikkatli davranmaktadır. Aidiyet duyulan grup içerisinde birey kendisi olarak konuşurken, bazı gruplar ile daha mesafeli ve düşünceli davranmaktadır. Habitus ise sermaye çeşitlerine ve buna bağlı olarak tüketim alışkanlıklarına, sosyal aktivitelere, çocukların gönderildiği sosyal faaliyetlere, giyim-kuşama göre oluşmaktadır. Bu sebeple bazı bireyler komşu ziyaretlerinde bulundukları ortama uyum sağlamak ve

ortamdaki habitusu bozmamak adına, sürekli denetleniyormuş gibi, yadırganacakmış gibi hissederek tutum ve davranışlarına dikkat etmeye çalışmaktadır. Eski mahalledeki samimiyet, sıcaklık, içli-dışlı olmak, her şeyi paylaşmak ve çevresindekiler ile çekinmeden diyalog kurmak her ortamda sağlanamamaktadır.

“Sitelere taşınınca farklı oluyor, soğuk biri oluyor. Selamünaleyküm, aleykümselem. Önceki gibi değil. Önceden konuşuyordu, gülüyordu. Mesela benim komşum 24 saat geliyordu. Geçen senede geliyordu. Ama bu sene rahatsızlandı gelemedi. O gelemedi diye öbürleri de gelmiyor. O komşum arkadaşları da topluyordu geliyordu bana. Oturuyorduk, Şakalaşıyorduk, paylaşıyorduk. O gelmediği için diğerleri de gelmiyor...Çocuk orada bir yaramazlık yaptığı zaman rahat değilim. Utanıyorum. Komşunun bir şeyine zarar verse, çocuktur belki komşunun aklına bir şey gelmiyor ama benim aklıma geliyor. Acaba bu niye çocuğunu getirdi, ne kadar yaramaz. Bir daha beni ister mi istemez mi. Rahat rahat gittiğim komşularımda var mesela. Gittiğim zaman çok rahatım. Onun da çocuğu var, çocuk şeylerini biliyor. O da rahat ben de rahatım. Çocuklar oynuyor, döküyor, atıyor, dağıtıyor. Gidince beş dakika topluyoruz temizliyoruz oturuyoruz. Ama herkeste aynı şey olmuyor.” (Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Mekânsal değişim bazı bireylerin duygu ve düşüncelerini etkileyerek tutum ve davranışlarına sirayet etmektedir. Sitede bazı bireyler siteye taşındıktan sonra selamı sabahı kesen kişileri “kendini beğenmiş” ve “havalı” olarak adlandırmaktadır. Yoldan geçerken verilmeyen selam karşıdaki bireye yok sayılma duygusunu yaşatmasından ötürü bu tutum tasvip edilmemektedir. Hatta sert bir dille eleştirilerek doğru karşılanmamaktadır. Bazı bireylere göre bu insanların selam vermemesi ekonomik sermayelerinde yaşadıkları artış düzeyinden kaynaklanmaktadır. Bu kişilerin tutum ve davranışlarının değişmesi sitede “zengin” olmaya başlamasına bağlanmaktadır. Bazı bireylere göre ise bazı insanlar siteye taşınmayı ‘prestij ve statü’ olarak düşünmesinden ötürü eski mahalledeki komşuları ile selamlaşmanın bırakıldığı düşünülmektedir. Ekonomik sermayenin getirdiği duygusal değişim ve mekânın fiziksel koşullarının iyileştirilmesi “statü” atlanması algısını oluşturabilmektedir. Ekonomik düzeyin sosyal ilişkileri etkilediğini düşünen bazı bireyler sosyal ilişkilerinin zayıf olmasını bu sebebe bağlamaktadır.

“Bazıları kendilerini beğenmiş oluyor. Sen yüksektesin, sen alçaktasın. O mesafeleri koruyor. Bazı havalanan komşularımız oldu. Eski mahalleye indiğimde eski komşularım diyor ki bu mahalleden bir tek sen değişmedin. Daha hala konuşuyorsun. Hiç kimse bizimle konuşmuyor direk gidiyor. O şekilde diyenler var. Ben herkesle konuşurum. Bazısı yanından doğru geçer hiç konuşmaz. Eskiden olsa selam verirdi. Kapımın önünden geçse selam verirdi. Bir yerde görünce selam verirdi. Ama şimdi öyle değil. Ama çok nadir var bu tarz insanlar.” (Yönetici Eşi Olan 3. Görüşmeci)

“Buraya gelince farklı oluyorlar. Sanki böyle havalara uçtular. Sanki çok iyi yerlere gelmişler. Ben senle takılmam havaları oldu. Zenginlik insanı değiştiriyor. Bir gün konuşuyor. Ertesi gün beni görmüyor, sanki kaçıyor. Kendini beğenmiş gibi. Sen böyle yaparsan kimse sana selam vermez. Dün öyleydin bugün niye böyle oldun...Mesela bazen düşünüyorum benim param olsaydı herkes bana gelirdi. Her şey para. Paran olunca gelirler sana. Senin paran olmadığı

zaman kimse selam vermez sana. O zengin ben fakir ondan dolayı mı öyle davranıyor.”
(Kapıcı Olan 1. Görüşmeci)

Eski mahalledeki samimiyet içerisindeki, güven dolu, ‘çat kapı’ gidilen komşuluk ilişkilerini, sitede bazı bireyler devam ettirememektedirler. Eski mahalle yapısında komşuluk ilişkileri uzun yıllara dayanması ve mahallede bireylerin birbirlerini tanımaları ortak bir habitus oluşturmaktadır. Birlikte yapılan kahvaltılar, yemekler, sohbetler ve çaylar bazı bireylerin hala özlemle yad ettiği ve sitede karşılığını artık göremediği pratiklerdir. Ayrıca evlerin mimari yapısının kamusal alan ile iç içe olması, bireylerin balkona çıkarken komşusunu görüp sohbet edebilmesi, sokakta kapı önünde oturabilmeleri, parkta zaman geçirebilmesi fiziksel yapının bireyin gündelik yaşamını yakından etkilediğini göstermektedir. Ayrıca ev sahiplerinin çoğu uzun yıllar orada bulunmaları ve kiracı değişiminin minimum düzeyde olması mahallenin ikinci ‘aile’ olmasını sağlamaktadır. Sitede ise blokların birbirinden uzak olması, bir blokta kırk hanenin olması, bireysel yaşamın daha ön planda olması bireyleri birbirinden uzaklaştırmaktadır. Siteye taşınan eski mahalledeki bireylerin dağınık yerleştirilmeleri, bireylerin birbirleri arasındaki fiziksel mesafeyi artırmasından ötürü bireylerin eski komşularını daha az görmesine sebep olmaktadır. Bu durum ise eski mahalledeki komşuluk ilişkilerinin devam ettirilmesini engelleyebilmektedir. Siteye taşındıktan sonra selam vermeyen bireyler ise sitedeki diğer bireyler tarafından ‘havalı’, ‘kendini beğenmiş’ denilerek tutum ve davranışları değiştirilmektedir. Bireyin bu tutumu ise bazı bireylere göre ekonomik sermayesindeki artıştan, bazı bireylere göre ise sitede yaşamının bir ‘statü’ olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır.

5. SONUÇ

Türkiye’de 1950’li yıllar ile artan sanayileşme kentlerdeki göçü hızlandırmıştır (Tüfekçioğlu, 2015, 16-18). Kentteki nüfusun artması, alt yapısı henüz hazır olmayan büyük kentlerimizi olumsuz etkilemiş ve kent merkezine yakın olmak isteyen göçmenler burada harabe evlerde kalarak yaşamlarını idame ettirmeye çalışmışlardır. Bunun yanı sıra kent çevresinde baraka şeklinde yapılmaya başlanan evler, zamanla ‘gecekondu’ denilen tek katlı, düzensiz, harabe, bakımsız, boyasız ve sıvasız yapıları meydana getirmiştir. Kontrolsüz bir şekilde artan ‘gecekondu’lar, elektriği, suyu olmayan ve alt yapıdan yoksun mahallerin sayısında artışa sebep olmaktadır. Kentteki göçmen nüfusunu kaldıramayan mimari yapılar sebebiyle kent çevresinde ‘ruhsatsız yapılar’ inşa edilmeye başlanmış ve bu durum çarpık kentleşmeyi meydana getirmiştir. Kentin düzensiz ve bakımsız yapısına müdahale edilmesine 1950’lerde kentsel dönüşüm uygulamaları ile başlanmış, 2000’li yıllarda bu uygulama yaygınlaşmış ve birçok ilde gecekondu mahalleleri ve depreme karşı dayanıksız binalar yıkılarak yerine kentle daha uyumlu yapılar inşa edilmiştir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile bireylerin yasal hakları, kentsel dönüşümün fiziksel, ekonomik ve sosyal boyutları son dönemlerde ciddi tartışma konusu haline gelmiştir. Bu doğrultuda kentsel dönüşümün sosyal boyutu olan kentsel dönüşümün bireylerin gündelik hayat pratikleri üzerindeki etkisi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği Esenler Turgut Reis Mahallesi’ndeki kentsel dönüşüm sitesinde ‘yerinde kentsel dönüşüm’ uygulaması ile yıkılan evler yerine, yedi bloktan ve her bir bloğu on kattan, kırk daireden oluşan site inşa edilmiştir. Eski mahallesinden siteye taşınan bazı bireyler ilk defa tecrübe ettiği site yaşam tarzı alanına alışması ve mekânın pratiklerine uyum sağlaması beraberinde birtakım zorlukları getirmektedir. Bu doğrultuda sitedeki aktörlerin yaşam tarzları, sitedeki bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri, sitedeki kurallara bakış açıları ve eski mahalledeki pratiklerin sitede devam ettirilip ettirilmediği Bourdieu’nun sermaye, habitus, alan kavramları üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

‘Site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grubunun bazı bireyleri, kültürel sermayesi zayıf bazı bireyleri sert dille eleştirmektedir. Bu bireylerin ‘site yaşam tarzı’ alanındaki bazı tutumları ‘kente ayak uyduramamaları’, ‘kültürel değişim yaşamamaları’, ‘eğitimsiz ve kültürsüz’ olmaları şeklinde değerlendirilerek alanın dışında tutulmaya çalışılmaktadır. Alandaki ortak masrafları ödeme alışkanlığına sahip olmayan ve sitedeki eksikleri yaptırmayı ekonomik açıdan kabul etmeyen bireyler, sitedeki iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından ‘sitede yaşama pratiğine sahip olmamaları’ şeklinde değerlendirilmektedir. Buna karşın, ekonomik ve kültürel sermayesi düşük düzeyde olan bazı bireylerin önceliği ev taksitlerini ödemek olmasından ötürü ‘sitede nasıl yaşanması gerektiği’ konusuyla ilgilenmemektedir.

Bedensel bakım, giyim tarzı, sosyal ve sanatsal aktivitelere katılma, yemek alışkanlıkları ve misafir ağırlama konusunda iktidar grubunun bazı bireyleri oldukça özen ve ehemmiyet gösterirken, alandaki kültürel ve ekonomik sermayesi zayıf olan bazı bireyler aynı düzeyde dikkat etmemektedirler. Bu durum iktidar grubu bireyleri tarafından ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmamakta ve söylem yolu ile ‘ötekileştirilmektedir’. Farklı habituslara sahip olan bireyler arasında bu pratikler alanda mücadeleye sebep olabilmekte ve bireylerin alanda kendilerini meşrulaştırmak adına diğerlerinden ayrıştırabilmektedir. Siteye taşındıktan sonra ekonomik sermayesi artan bireylerin giyim tarzına, yemek alışkanlıklarına ve misafir ağırlama pratiğine daha çok dikkat etmesi, alanda bu konularda değişime direnen bazı bireyler tarafından ‘havalı’, ‘kendini beğenmiş’ olarak yargılanarak tasvip edilmemektedir. Buna karşın bazı bireyler, bu pratikler konusunda yaşanacak herhangi bir değişimi, eski habituslarına karşı ‘ihnet’ olarak algılamaktadır. ‘Site yaşam tarzı’ iktidar grubunun bazı bireyleri ise sitedeki bireylerin yaşam tarzlarının yetirince değişmediğini belirterek bu konuda tatminsizliğini göstermektedir.

Sitede sosyal aktivitelere katılım konusunda farklı algı ve düşünce kalıpları söz konusudur. Alandaki iktidar grubunu oluşturan bazı öğretmenler ve ekonomik sermayesi, kültürel sermayesi güçlü olan bazı bireyler, sanatsal ve kültürel faaliyetleri içeren sinema, tiyatro, sergi, kitap okuma etkinliklerine katılma ve spor aktivitelerini yapma eğilimi göstermektedirler. Buna karşın ekonomik ve kültürel sermayeleri zayıf ve orta düzeydeki bazı bireylerin, sosyal aktivite algıları gezmek, misafirliğe gitmek, düğünlere katılmak ve dini sohbetlere gitmek gibi pratiklerdir. Sosyal ve kültürel aktiviteleri bu şekilde olan bazı bireyler, alandaki iktidar grubunun

bazı bireyleri tarafından sert söylemler ile eleştirilmektedir. Bu durumda siteye yakın bir mekânda ‘hanımlar lokali’ tarzında bir kültür merkezinin inşa edilmesi sitedeki bireylerin kültürel aktivitelerinin artırmasını ve kendilerini geliştirmesini sağlayacak bir öneri olarak sunulabilir.

Sitede ev ve eşya dekorasyonu özellikle ev hanımları açısından önem taşımaktadır. Birçok birey siteye taşındıktan sonra yeni evlerine yeni aldıkları eşyaları ile dekore etmişlerdir. Yeni evin şık ve kaliteli eşyalar ile düzenlenmesi alanda bazı bireyler arasında ekonomik gücü gösteren bir ‘statü’ haline dönüşebilmektedir. Ekonomik sıkıntıdan dolayı ev eşyalarını yenileyemeyen bazı bireyler ise bu konuda ‘göreceli yoksunluk’ hissetmekte ve diğer komşulara bu konuda özenebilmektedir.

Eski mahallesindeki bazı alışkanlıkları sitede devam ettirmek isteyen bireyler, ‘site yaşam tarzı’ alanındaki iktidar grubun bazı bireyleri tarafından sert bir üslupla eleştirilmektedir. Sitede kurallara uymayan bireyler, ‘sitede nasıl yaşanacağını’ bilmeyenler olarak değerlendirilmekte ve belediyeden ‘eğitim semineri’ düzenlenmesi istenerek kültürel değişimin gerçekleşmesi beklenmektedir. Sitede temizlik, güvenlik sistemi, gürültü, ortak masrafların zamanında ödenmesi konusunda yöneticilerin yoğun uyarıları ve düzenli takipleri ile bu konuda bazı bireylerin alışkanlıkları değişse de, alandaki bazı bireyler bu kurallara hala direnmektedir. Bu durum tüm bireylerin site yaşam tarzına uyum sağlamadığını göstermektedir.

Kapıda ayakkabıların bırakılmaması, yangın merdivenlerine ve sığınaklara eşya koyulmaması gerekmesine rağmen sitede hala bazı bireyler tarafından bu alışkanlıklar terk edilememektedir. Yangın merdiveninin ve sığınakların asıl amacı dışında kullanılması ve ayakkabıların kapı önlerinde bırakılması iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmamakta ve görüntü kirliliği olarak kabul edilmektedir. Bu konuda bazı bireyler ‘kuralları anlamamak’ olarak değerlendirilerek ötekileştirilmektedir. Eşyaların saklanması ve kapıda ayakkabıların bırakılması ‘mahalle kültürü’nden kalma bir alışkanlık olup bireylerin kolay kolay vazgeçeceği bir pratik değildir. Sitede bazı bloklarda bireylerin yasağa direnmesi ile zamanla ayakkabıların kapı önlerinde bırakılması kabul edilen bir pratiğe dönüşebilmektedir. Bu durum göstermektedir ki alandaki bazı kurallar, alana

yeni girenler tarafından değiştirilmeye çalışılmıştır. Bazı bloklarda delinemeyen bu yasak ‘mahalle kültürü’ habitusuna sahip bazı bireylerin eşya saklama gibi bazı gündelik yaşam pratiklerini sitede devam ettirmelerini engellemektedir. Buna karşın bazı bireylerin bu tutum içerisinde olmalarının sebebi evlerde kilerin, portmantonun olmaması ve evlerin fiziksel büyüklüğünün küçük olmasıdır. Evlerin küçük olmasından ötürü bazı kalabalık ailelerin ayakkabıları içeri alamamaları, sadece bireylerin habitusuna değil fiziksel şartlara da bağlıdır. Bu doğrultuda denebilir ki sitenin iyi bir mimari yapısının olmaması bireylerin gündelik yaşam pratiklerini yakından etkilemektedir.

Sitedeki bazı bireyler komşular ile sohbet etmeyi kapı önlerinde gerçekleştirmektedir. Özellikle zamanının çoğunu evde geçiren ev hanımları için dertlerini paylaşabildikleri, can sıkıntısını giderdikleri, sosyal sermaye ve isteklendirme kaynağı olan bir mekândır. Çocuğunu site bahçesine çıkaran anneler çocuklarına göz kulak olurken uzun süre ayakta bekleyememesinden ötürü oturma ihtiyaçlarını site köşelerinde veya kapı önlerinde oturarak gidermektedir. Kapı önlerinde oturulmasını habitusları gereği doğal karşılayan bazı bireylere karşın, ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmayan iktidar grubunun bazı bireyleri, bu tutumu eski mahalleden kalma alışkanlık olarak görmekte ve hoş karşılamamaktadır. Sitede kapı önlerinde oturma pratiği bazı bireyler tarafından görüntü açısından ‘çirkin’ olarak kabul edilmesine rağmen, dışarda oturmayı bir ihtiyaç olarak görmelerinden ötürü bu tutumu gerçekleştirmektedir. Bu konuda sunulacak en ideal çözüm ise sitelerde çardak ve bank gibi oturulacak yerlerin yapılarak her iki grubun memnuniyetini sağlamaktır.

Sitede iktidar grubunun bazı bireyleri, halı yıkama pratiğine su problemi ve görüntü kirliliği oluşturmamasından ötürü ciddi tepki göstermektedir. Sitede halı yıkamak için uygun mekânın olmamasından ötürü bazı bireyler, halı yıkanırken vücudun ıslanması ve bedenin gözükmesi ihtimalinden ötürü sitede halı yıkanmasını görüntü açısından hoş karşılamamaktadır. Bireyin eski mahallesinde devam ettiği habitusuna sitenin fiziksel şartlarından dolayı vazgeçmesi göstermektedir ki sitede bazı kurallar benimsenmeden uygulanmaktadır. Bireylerin site algısı ise hangi pratiğin sitede yapılıp yapılamayacağını belirlemektedir. Bu doğrultuda bazı bireyler

dışarıda halı yıkama pratiğini ‘sitenin adına’ bağlayarak ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmamaktadır.

Halı çırpma pratiği sitede yasak olan kurallardan biridir. İlk zamanlar yapılan bu alışkanlık, tepki gösterilmesi, toza alerjisi ve astım hastalığı olan bireylerin de göz önünde bulundurulması ile yasaklanmıştır. Bu pratik iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından anlamsız kabul edilip ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmazken, bazı bireyler için gündelik yaşam pratiklerinden olan temizlik konusunda ciddi bir eksiklik olarak kabul edilmektedir. Bazı bireyler için eski mahallesinden kalma bir alışkanlık olan halı çırpma pratiği, bilinçli olarak uyulan bir kuraldan öte ortak karar olmasından ötürü uyulması mecburi olan bir kuralı temsil etmektedir.

Yün çırpma pratiği ilk zamanlar sitede devam ettirilen bir pratikken yoğun tepki ve şikâyet üzerine yasaklanmıştır. Özellikle kalabalık ailelerin kullandığı yer yataklarının ve yastıklarının temizlenmesi açısından yıkanarak dövülmesi işlemini doğal bir zaruret olarak gören bireyler, bu pratiklerini site dışındaki boş alanlarda gerçekleştirebilmektedirler. Bu pratiği ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştıramayan alandaki iktidar grubunun bazı bireyleri bunu çevre ve görüntü kirliliği olarak değerlendirmektedir.

Sitede çamaşırların balkonun dışına asılması bazı bireyler tarafından sitede görüntü kirliliği ve ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırılmayan bir pratik olarak görülmektedir. Bu şekilde düşünmesine rağmen çamaşırlarının hızlı kuruması için bu pratiği gerçekleştiren bireylerin, site yaşam tarzı algısı ile gündelik yaşam pratikleri birbiriyle örtüşmediği görülmektedir. Bu durum bireyin sitedeki yaşam tarzını tam olarak benimseyememesinden ötürü bireyin çelişki içerisinde sitede yaşamasını beraberinde getirmektedir.

Dikdörtgen şeklindeki sitenin bir köşesine blokların sıralı bir şekilde inşa edilmesi ve ön taraflarının boş bırakılması, yeterli düzeyde yeşillik alanının olmaması, çocuk parkının yer almaması, oturma yerleri olan bankların ve otoparkın olmaması sitenin ‘hala bitmemiş’ veya ‘yarım kalmış’ algısını oluşturmaktadır. Bu durum hem sitenin mimari yapısından hem sitedeki eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Bunlara ek olarak ‘site yaşam tarzı’ alanındaki memnuniyetsizliğini çok defa dile getiren iktidar grubunu bazı bireyleri, sosyal aktivite

ve spor salonu kompleksini, güvenlik sistemini büyük eksiklik olarak görmektedir. Yaşam standartları yüksek olan bireyler için bu eksiklikler hem bir ihtiyaç hem de ‘site yaşam tarzı’ alanında prestij olarak kabul edilmektedir. Özellikle güvenlik sisteminin olmaması iktidar grubunun bazı bireyleri için ciddi sorun oluşturmakta ve ‘site’nin özgünlüğünü kaybettiği iddia edilmektedir. Buna karşın maddi açıdan güvenlik sisteminin getirdiği masrafların ödenmesinde zorluk çekeceğini göz önünde bulunduran bireyler bunu bir eksiklik olarak görmemektedir. Bu bireyler daha çok yeşillik, park ve bank gibi sitedeki eksiklikleri bir ihtiyaç olarak belirtmektedirler. Sitenin yaşam kalitesinin artırılması açısından site sakinlerinin taleplerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sitede en azından bir çardağın, ışıklıdırmanın, peyzaj mimarının, çocuk parkının, güvenlik sisteminin olması bireyin yaşam kalitesini artırması açısından çözüm olarak sunulabilir.

‘Mahalle kültürü’ habitusundan olan düğünlerin dışarıda yapılması mutluluğun paylaşılmasını simgelerken, günümüzde tasvip edilmeyen, tepki gösterilerek polis çağırılan bir duruma dönüşmüştür. Sitede ilk yıl yapılan bir pratik olup sonrasında yoğun şikâyet ve itirazlar ile bu ‘mahalle kültürü’ habitusunun sitede devam ettirilmesi engellenmiştir. Bireysel bakış açısının getirdiği disiplinli ve sessiz ‘site yaşam tarzı’ alanı düğünlerin sitede devam ettirilmesine ket vurmaktadır.

Komşuluk ilişkilerine bakıldığında ise eski mahallesinden siteye taşınan bireylere göre sitede komşular arasında ister istemez bir mesafe oluşmuştur. Eski mahalledeki evlerin iç içeliği, balkondan balkona konuşulması, sokakta oturularak veya parkta kurulan etkileşim bireylerin fiziksel olarak kamusal alanda daha görünür kılmakta ve komşuluk ilişkilerini pekiştirmektedir. Site yerleştirilmesinde hanelerin kura ile belirlenmesi ile komşuların dağıtılması ve sitedeki blokların fiziksel açıdan birbirinden uzak olması, eski mahallesinde yan yana olan hane sakinlerini birbirinden uzaklaştıran önemli etkenlerdendir. Eski mahallesinde yanındaki komşusuna sürekli giden bazı bireyler birlikte geçirilen kahvaltılar, yemekleri, çayları, sohbetleri ve yardımlaşmaları özlemle yâd etmektedir. Yeni mekânda bir blokta kırk dairenin olması bireylerin birbirini tanımasını engelleyen faktörlerdendir. Mekâna yeni gelen kiracıların sürekli değişmesi alandaki ‘yabancı’ sayısını artırmaktadır. Bu açıdan bireylerin birbirlerine duydukları güvensizlik komşuluk ilişkilerinin kurulmasını ve gelişmesini geciktirmektedir. Bu açıdan birçok birey yeni komşusunun kapısını

çalmaktan çekinmesinden ötürü komşuluk ilişkileri dışarıda görülen ‘selam’ ile sınırlı kalmakta ve bireyler uzun geçmişe dayanan eski komşulara yönelmektedir. İktidar grubunun bazı bireyleri ise bazı ev hanımları kadar komşuluğa ihtiyaç duymamakta ve bireysel yaşam bakış açısından ötürü komşuları ile mesafelerini korumaktadır.

Mahalle kültürü habitusuna sahip bazı bireyler ‘site yaşam tarzı’ alanındaki bazı kuralları yapmaya ‘değer’ bulmamasından ötürü bunlara direnmektedir. Eski mahallesindeki bazı alışkanlıklarını sitede devam ettirme eğilimi göstererek ‘site yaşam tarzı’ alanındaki yapıyı değiştirmeye çalışmaktadır. Eski mahallesinden siteye taşınan bazı bireylerin sitedeki gündelik hayat pratiklerinin değiştiği varsayımı, sitedeki bulgular karşılığında teyit edilmektedir. ‘Site yaşam tarzı’ alanına girmek isteyen bireyler sitedeki habitusa adapte olmaya çalışarak sitedeki kuralları uygulama eğilimi göstermektedir. Sitedeki kurallara uyum sağlamaya çalışan bazı bireyler ise ‘site yaşam tarzı’ ile ‘mahalle kültürü’ habitusu arasında sıkışarak uyum sağlamakta zorluk yaşayabilmektedir. Bu kesim ‘site yaşam tarzı’ alanını tümünden benimsememektedir. Buna karşın iktidar grubunun bazı bireyleri, ‘site yaşam tarzı’ alanının norm ve kurallarına uymayan bireyleri ‘site yaşam tarzı’ alanına yakıştırmayarak alanın dışında tutmaya çalışmaktadır. Alandaki kuralları ihlal ederek eski alışkanlıklarını devam ettiren bireyler alanın yapısını değiştirmeye başlamasından ötürü, iktidar grubunun bazı bireyleri tarafından ‘eğitimsiz’, ‘kente ayak uyduramayan’, ‘sitede nasıl yaşanacağına dair eğitim almaları gereken’ ve ‘kültürel değişim yaşamaları gereken’ bireyler olarak nitelendirilerek söylemler yoluyla öteki’leştirilmektedir. Görülmektedir ki heterojen yapıya sahip sitede bireyler arasında sitedeki kurallar ve kültürel normlar konusunda mücadele yaşanmaktadır.

Araştırma sonucunda görülmektedir ki kentsel dönüşüm sürecinde halkın katılımının göz ardı edilmesi bireylerin taleplerinin gerçekleştirilememesine sebep olmaktadır. ‘Mahalle kültürü’ü habitusuna sahip bireylerin, yeni mekân olan ‘site yaşam tarzı’ alanına alışmaları ve benimsemeleri kısa bir süreçte meydana gelmemesinden ötürü bireylerin iki mekân arasında sıkışmasına sebep olabilmektedir. Oysa bireylerin yaşam tarzlarını değiştirmesini beklemek yerine, mekânın bireylerin yaşam tarzları doğrultusunda inşa edilmesi bireylerin gündelik

yaşam pratiklerinden vazgeçmelerini önleyebilmektedir. Bireylerin eski mahalle alışkanlığından olan fazla eşyaların muhafaza edilmesi alışkanlığı, sitede uygun mekânın olmamasından ve evlerin küçük olmasından ötürü bu pratiğe ket vurmaktadır. Alternatif çözüm olarak bu amaçla yangın merdivenini kullanan bireyler mekânı yaşam tarzlarına uydurmaya çalışmaktadır. Bu durum mekânda soruna dönüşerek bireyler arasında tartışma konusu olabilmektedir. Aslında bireylerin yaşam tarzları göz önünde bulundurularak site inşasından önce, eşyaların muhafaza edilebildiği bir yapının inşa edilmesi öngörülmeliydi. Bu durumda çözüm olarak sunulabilecek öneri önceden yapılması gereken eşyaların muhafaza edilebildiği bir yapının inşasının geçte olsa günümüzde yapılmasıdır.

Site inşası sürecinde kalabalık ailelerin ve habituslarının dikkate alınmaması, sitede sonrasında birtakım sıkıntılara sebep olabilmektedir. Örneğin site inşasında iç mimarlar tarafından portmantonun yapılmasının öngörülmemesi, bireylerin küçük olan evlerine ayakkabılarını sığdıramamasına ve kapı önlerinde bırakmalarına sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda çözüm olarak sunulacak en etkin yol evlere portmantoların yaptırılmasıdır. Aynı şekilde mekândaki bireylerin yaşam tarzları göz önünde bulundurularak halı yıkama, yün çırpma ve ortak yapılan hamur işleri gibi pratikler için sitede bir yapının inşa edilmesi bir nokta zarurete dönüşmektedir. Bunların yanı sıra siteden beklentileri daha üst düzeyde olan bireyler açısından da güvenlik sisteminin, çocuk parkının, sitenin peyzaj mimarisinin düzenlenmesinin, spor kompleksinin ve sosyal aktivite merkezinin yapılması sitenin yaşam kalitesini artıracak önemli bir öneri olarak sunulabilir. Sonuç olarak bireyin kentsel dönüşüm sürecine katılımı sağlanarak bireyin gelecekte gündelik hayat pratikleri konusunda meydana gelecek sorunları minimum düzeye indirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (6306 S. K.). 2012. **Resmi Gazete**. 28309, Mayıs.
- Akkar, Z. Müge. 2006. Kentsel Dönüşüm üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, **Planlama Dergisi**. 29-38.
- Aktay, Yasin. 2014. Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları: 473-499.
- Anadol, Çağatay. 1993. **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı.
- Arlı, Alim. 2014. Klasik Sosyolojide Derin Revizyon: Pierre Bourdieu Sosyolojisi. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 131-161.
- Ataöv, Anlı, Sevin Osmay. 2007. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, **Mimarlık Fakültesi Dergisi** (Metu Jfa). c. 24. s. 2: 57-82
- Aydın, Emrullah. 2013. Kentsel Düşünce Merkezinin Kuruluşu Ve Bir Uygulama Örneği Olarak Esenler Belediyesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Ayata, Sencer. 2005. Yeni orta sınıf ve uydu kent yaşamı. **Kültür Fragmanları**. ed. Deniz Kandiyoti, Ayşe Saktanber. çev. Zeynep Yelçe. İstanbul: Metis: 37-56.
- Balamir, Murat. 2002. Türkiye'de Kentsel İyileştirme Girişimlerinin Gündeme Alınması ve Planlama Sisteminde Gereken Değişiklikler. **Yapı Dergisi**. s. 253: 66-70 (aktaran Ataöv, Anlı, Sevin Osmay. 2007. Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, **Mimarlık Fakültesi Dergisi** (Metu Jfa). c. 24. s. 2: 57-82)
- Belediye Kanunu (5393 S. K.). 2005. **Resmi Gazete**. 25874, Temmuz.
- Bennett, Savage. 2004. Introduction: Cultural Capital and Cultural Policy, **Cultural Trends**, Vol. 13 (2). June, No. 50: 7-14 (aktaran Çekmiş, Aslı, Fatma Pelin Öztürk, Orhan Hacıhasanoğlu, Işıl Hacıhasanoğlu. 2007. Sürdürülebilir Konut ve Kent için Kültürel Kapital. **IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân Toplantıları Ulusal Sempozyum Bildiri Kitabı**. 14-16 Aralık 2007. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi: 152-158)
- Bourdieu, Pierre. 1986. **Distinctions, A Social Critique of the Judgement of Taste**. Londra: Routledge (aktaran Öztimur, Neşe. 2014. Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 581-605)

- Bourdieu, Pierre. 1996. **State Nobility: Elite Schools in the Field of Power**. Cambridge: Polity Press (*aktaran* Göker, Emrah. 2014. Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları:187-227)
- Bourdieu, Pierre. 1997. *Méditations Pascaliennes*, Paris: Editions du Seuil (*aktaran* Wacquant, Loïc. 2014. Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 53-77)
- Bourdieu, Pierre. 2015a. **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**. çev. Derya Fırat, Ayşe Günce Berkkurt. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, Pierre. 2015b. **Pratik Nedenler**. çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Hil Yayınevi.
- Bourdieu, Pierre. Loïc Wacquant. 2014. **Düşünsel Bir Antropoloji için Cevaplar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bridge, Gary. 2006. Perspectives On Theory Cultural Capital and the Neighbourhood, **Urban Studies**, April, 2006. c. 43. s. 4: 719-730 (*aktaran* Çekmiş, Aslı, Fatma Pelin Öztürk, Orhan Hacıhasanoğlu, Işıl Hacıhasanoğlu. 2007. Sürdürülebilir Konut ve Kent için Kültürel Kapital. **IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân Toplantıları Ulusal Sempozyum Bildiri Kitabı**. 14-16 Aralık 2007. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi: 152-158)
- Buğra, Ayşe. 2000. Türkiye'nin Ahlsız Konut Ekonomisi, **Devlet ve Piyasa Karşıtlığının Ötesinde**, İstanbul: İletişim Yayınları: 97-128 (*aktaran* Kurtuluş, Hatice. 2006. Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. **Planlama Dergisi**. Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 7-12)
- Calhoun, Craig. 2014. Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 77-131.
- Chaney, David. 1999. **Yaşam Tarzları**. çev. İrem Kutluk, Ankara: Dost Yayınevi (*aktaran* Tatlıcan, Ümit, Güney Çeğin. 2014. Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 303-367)
- Çatı, Kahraman, Yusuf Bilgin, Serap Çakır Çömlekçi. 2015. Kentsel Yaşam Kalitesinde Toplumsal Yapı ve Sosyal Çevrenin Rolü: Düzce İli Örneği, **I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi-Günümüz Kentinde Sorunlar- 16-17 Nisan 2015 Bildiriler Kitabı**. ed. Mustafa Altunoğlu, Şerife Geniş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. c. 4: 1200-1220.
- Çeğin, Güney. 2014. Muhalif Bir Entelektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu Ve Entelektüel Sorunsallaştırmak, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 499-525.
- Çeğin, Güney, Emrah Göker. 2015. Takdim, **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**. çev. Derya Fırat, Ayşe Günce Berkkurt. Ankara: Heretik Yayınları.

- Çekmiş, Aslı, Fatma Pelin Öztürk, Orhan Hacıhasanoğlu, Işıl Hacıhasanoğlu. 2007. Sürdürülebilir Konut ve Kent için Kültürel Kapital. **IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân Toplantıları Ulusal Sempozyum Bildiri Kitabı**. 14-16 Aralık 2007. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi: 152-158)
- Çolak, Yunus. 2013. Adil Kent Yaklaşımı ve Kentsel Dönüşüm: İstanbul Esenler Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Elias, Norbert. 1986. Figuration. **Collected Works**. Dublin: UCD. c. 15 (aktaran Kasapoğlu, Aytül. 2016. Türkiye’de Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji Yapacakları İçin Bir Yolculuk Haritası. **Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji**. ed. Aytül Kasapoğlu. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi: 17-86)
- Emür, Semih Halil, Dilşen Onsekiz. 2007. Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık Ve Yeşil Alanların Önemi-Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. s. 22(1): 367-396.
- Erman, Tahire. 2004. Gecekondu Çalışmalarında ‘Öteki’ Olarak Gecekondu Kurguları, **European Journal of Turkish Studies**.
- Erman, Tahire. 2016. “Mış Gibi Site”: Ankara’da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ertaş, Mehmet. 2011. Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara Ve Londra Örnekleri, **Teknik-Online Dergi**. c. 10. s.1.
- Es, Muharrem. 2012. Kentsel Dönüşüm. **Büyüteç**. Temmuz/ Ağustos, 2012. Ankara: Sanayi Odası Yayın Organı.
- Esenler Belediyesi. [14.02.2016]. Esenler Belediyesi Resmi Sitesi. <http://www.esenler.bel.tr>
- Esenler. [12.03.2016]. Esenler Belediyesi Resmi Sitesi. www.esenler.gov.tr
- Esenler Tarihi. [14.02.2016]. Esenler Belediyesi Resmi Sitesi. <http://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/107/1694/esenler-tarihi.aspx>
- Freyer, Hans. 2015. Max Weber. **Sosyoloji Kuramları Tarihi**. çev. Tahir Çağatay. haz. Mehmet Rami Ayas. İstanbul: Doğu Batı Yayınları: 165-190.
- Galdini, Rossana. 2005. Urban Regeneration Process: The Case Of Genoa, An Example Of Integrated Urban Development Approach. **ERSA Conference Papers**. European Regional Science Association.
- Genç, Fatma Neval. 2008. Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat Ve Uygulamaların Genel Görünümü, Yönetim ve Ekonomi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi. C.15. s.1.
- Göker, Emrah. 2014. Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 187-227.
- Görgülü, Tülin. 2007. Türkiye’de İlk Apartmandan Günümüze; Çok Katlı Konutlarda Yaşanan Dönüşümler. **IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân**

- Toplantıları Ulusal Sempozyum Bildiri Kitabı.** 14-16 Aralık 2007. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi: 90-99.
- Güldal, Fatih, Ahmet Uçar. 2013. **Esenler'in Tarihi.** İstanbul: Esenler Belediyesi.
- İçduygu, Ahmet. İbrahim Sirkeci. 1999. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. **75 yılda Köylerden Şehirlere.** İstanbul: Tarih Vakfı Yayını: 249-259.
- İnal, Kemal. 2016. Sunuş, **Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji.** ed. Aytül Kasapoğlu. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi: 11-13.
- Kalaycıoğlu, Sibel, Başak Duduhacıoğlu, Halil Karaçalı, Dilek Beyaz. 2009. Mekânda Değişimin Algılanması: Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşümü. **VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi.** Ekim, 2009. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Karpat, Kemal. 2003. **Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm: Kırsal Göç, Gecekondu Ve Kentleşme.** Ankara: İmge Kitabevi.
- Kasapoğlu, Aytül. 2016. Türkiye'de Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji Yapacakları için Bir Yolculuk Haritası. **Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji.** ed. Aytül Kasapoğlu. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi: 17-86.
- Kaya, Ali. 2014. Pierre Bourdieu'nun Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı. **Ocak ve Zanaat.** ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 397-421.
- Kaypak, Şafak. 2010. Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik Ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım. **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,** c. 3.s. 2: 84-105.
- Keleş, Ruşen. 2013. **Kentleşme Politikası.** Ankara: İmge Yayınları.
- Keleş, Ruşen. 1998. **Kentbilim Terimleri Sözlüğü.** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kıray, Mübeccel. 1998. Kentleşme yazıları. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kurtuluş, Hatice. 2006. Kentsel Dönüşüm Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak. **Planlama Dergisi.** Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 7-12.
- Lefebvre, Henri. 1998. **Modern Dünyada Gündelik Hayat.** İstanbul: Metis Yayınları
- Lefebvre, Henri. 2012. **Gündelik Hayatın Eleştirisi I.** çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri. 2013. **Gündelik Hayatın Eleştirisi II.** çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Löfgren, Kent. 2014. Pierre Bourdieu, Mütakabiliyet Analizi ve İstatistik Eğitimi. **Ocak ve Zanaat.** ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 227-303.

- Lewicka, Maria. 2005. Ways To Make People Active: The Role Of Place Attachment, Cultural Capital, And Neighborhood Ties. **Journal of Environmental Psychology**. 27 December, 2005. c. 25: 381–395.
- Mouzeliş, Nicos. 2014. Katılımcı-Toplumsal Bütün Sorunu: Parsons, Bourdieu, Giddens. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 187-227.
- Mutlu, Selen. 2007. Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci Ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Öktem, Binnur. 2006. Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP’nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul’un Kentsel Dönüşüm Projeleri. **Planlama Dergisi**. Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 53-63.
- Özbek, Meral. 2002. Kentsel Mekân, Toplum, Bilişsel Harita ve Planlama. **Çevre Tümdür: Çok Boyutlu Bir Olguya Bütüncül Bir Bakış**, ed. Deniz İncedayı. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Özbek, Müge Özkan. 2007. Geleneksel ve Modern Yerleşmeler Bağlamında, Mekân Olgusu ve Barındırdıkları Kültürel Altyapılar. **IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân Toplantıları Ulusal Sempozyum Bildiri Kitabı**. 14-16 Aralık 2007. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi: 116-122.
- Özdemir, Dilek. 2011. **Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama**. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özden, P. Pınar. 2006. Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Politikaları ve Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakışı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. <http://www.academia.edu> [14.02.2016].
- Özden, Pelin Pınar. 2001. Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler Ve İstanbul Örneği. **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Ekim, 2001. s. 23-24
- Özden, Pelin Pınar. 2006. Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim, 2006. s. 35
- Öztimur, Neşe. 2014. Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 581-605
- Pirenne, Henri. 2014. **Ortaçağ Kentleri**. İstanbul: İletişim Yayınları
- Seidman, Steven . 2004. Critical Sociology: Anthony Giddens and Pierre Bourdieu. **Contested Knowledge: Social Theory Today**. Blackwell Publishing: 142-154 (aktaran Çeğin, Güney, Emrah Göker. 2015. Takdim, **Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**. çev. Derya Fırat, Ayşe Günce Berkurt. Ankara: Heretik Yayınları)
- Sennett, Richard. 1999. **Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı Ve Toplumsal Yaşam**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

- Sevgili, Şerafettin. 2015. Kentsel Anokranizm ve Gündelik Hayat: Uydu Kentlerdeki Zaman, Mekân ve Kültürel Uyumsuzluk Üzerine Bir İnceleme. **I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi –Günümüz Kentinde Sorunlar- 16-17 Nisan 2015 Bildiriler Kitabı**. ed. Mustafa Altunoğlu, Şerife Geniş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. c. 4: 1054- 1072.
- Smith, Philip. 2005. Kültür, Yapı ve Faillik: Üç Sentez Girişimi. **Kültürel Kuram**. İstanbul: Babil Yayınları.
- Sönmez, Nihan Özdemir. 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme. **Planlama Dergisi**. Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 121-128.
- Şahin, S. Zafer. 2006. Kentsel Dönüşümün Kentsel Planlamadan Bağımsızlaştırılması/ Ayrılması Sürecinde Ankara. **Planlama Dergisi**. Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 111–120.
- Şeker, Murat. 2011. **İstanbul’da Kentsel Yaşam Kalitesi**. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Şen, Besime. 2005. Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi. **İstanbul’da Kentsel Ayrışma Mekânsal Dönüşümde Farklı Boyutlar**. haz. Hatice Kurtuluş. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Şen, Besime. 2006. Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması. **Planlama Dergisi**. Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 65-76.
- Şen, Besime. 2013. Kentsel Dönüşüm. **Kent Sosyolojisi**. ed. Fatime Güneş. İstanbul: Anadolu Üniversitesi.
- Şenyapılı, Tansı. 2004. **Barakadan Gecekonduya: Ankara’da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tatlıcan, Ümit, Güney Çeğin. 2014. Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 303-367.
- Tekeli, İlhan. 2008. **Göç Ve Ötesi**. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tüfekçioğlu, Hayati. 2015. **Gecekonduyanın Varoşa Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği: Bayramtepe**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- TÜİK. [14.02.2016]. <http://www.tuik.gov.tr>
- Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı. 1996. **B.M. İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II**. İstanbul
- Türksever, E. Nilay. 2001. Türkiye’de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi (Basılmamış Doktora Tezi). İstanbul: İTÜ.
- Türkün, Asuman. Zuhale Ulusoy. 2006. Kentsel SİT Alanlarında Turizm Amaçlı Dönüşüm ve Sorunlar: Ankara Kalesi Örneği. **Planlama Dergisi**, Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 129-138

- Ulaşım. [14.02.2016]. Esenler Belediyesi Resmi Sitesi.
<http://www.esenler.bel.tr/tr/icerik/106/1695/ulasim.aspx>
- Uzun, C. Nil. 2006. Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri. **Planlama Dergisi**, Ankara: TMMOB ŞPO Yayını. Ekim, 2006. s. 36: 49-52.
- Van Depremi Hakkında. [12.03.2016]. www.afad.gov.tr/tr/2385/Van-Depremi-Hakkında
- Van Depremi. [12.03.2016]. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekim_2011_Van_depremi
- Yel, A. Murat. 2014. Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik. **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 559-581
- Yılmaz, Onur. 2015. İstanbul’da Yerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Ve Kentsel Yaşam Kalitesi “6306 Sayılı Kanun’a Göre”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Young, Micheal. Peter Willmott. 1957. Family and Kinship in the East End of London. Londra: Routledge, Kegan Paul (*aktaran* Erman, Tahire. 2016. “**Mış Gibi Site**” **Ankara’da Bir TOKİ-Gecekondü Dönüşüm Sitesi**, İstanbul: İletişim Yayınları)
- Weber, Max. 1946. From Max Weber: Essays İn Sociology. çev. H. Gerth, C.W. Mills) New York: Oxford University Press (*aktaran* Kasapoğlu, Aytül. 2016. Türkiye’de Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji Yapacakları için Bir Yolculuk Haritası. **Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji**. ed. Aytül Kasapoğlu. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi: 17-86)
- Wacquant, Loïc. 2014a. Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 53-77
- Wacquant, Loïc. 2014b. Pierre Bourdieu ve Demokratik Siyaset Hakkında Göstergeler, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 439-459
- Wolfreys, Jim. 2014. Bourdieu, Politika ve Marksist Teori, **Ocak ve Zanaat**. ed. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan. İstanbul: İletişim Yayınları: 459-473

EKLER

Ek 1. Anket Formu

DERİNLEMESİNE MÜLAKAT

Görüşmemizi Belediye Yardımcısı Hasan Taşçı ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Şerif Esendemir'in bilgisi dâhilinde gerçekleştirilecektir. Tezimde isminize, oturduğunuz daireye ait bilgi olmayacaktır. Bilgileriniz ikinci bir kişi veya kurum ile paylaşılmayıp, sadece yüksek lisans tezim için kullanılacaktır. Ses kaydımızın çözümlemesini bizzat kendim yapıp, başka kimsenin ses kaydınızı dinlemesine izin verilmeyecektir.

Kaçıncı Görüşmeci:

Doğum Yılı:

Cinsiyet:

Evli / Bekâr/ Dul/ Boşanmış:

Eğitim durumu:

Meslek:

Gelir durumu?

Kaç çocuğunuz var?

Eski eviniz ne kadara satıldı?

Yeni evinizi ne kadara satın aldınız?

Yeni ev alırken borçlandınız mı?

Eski evinizde ekonomik olarak ne durumdaydınız?

Sizce eski evinizin mi ortak giderleri daha fazla yeni evinizin mi?

Kaç senedir Esenler Turgut Reis Mahallesinde yaşıyorsunuz?

Kaç senedir kentsel dönüşüm sitesinde yaşıyorsunuz?

Eski evinizin fiziksel durumundan bahseder misiniz?

Yeni evinizin fiziksel durumundan bahseder misiniz?

Eski eviniz ile yeni eviniz arasındaki farklar nelerdir?

Nasıl bir site hayal etmiştiniz?

Sitede eksik olduğunu düşündüğünüz şeyler nelerdir?

Yeni evinize taşındığınızda ne hissettiniz?

Eski evinizden taşındığınızda ne hissettiniz?

Eski evinizi düşündüğünüzde aklınıza ilk ne geliyor?

Eski evinizi düşündüğünüzde özlediğiniz şeyler var mı?

Yeni eviniz aklınıza geldiğinde ilk ne geliyor aklınıza?

Yeni evinizde en çok neyi seviyorsunuz?

Eski evinize geri dönme fırsatı verilseydi döner miydiniz?

Eski evinizde bir günün nasıl geçtiğini anlatır mısınız?

Yeni evinizde bir günün nasıl geçtiğini anlatır mısınız?

Yeni evinizle değişen alışkanlıklarınız var mı?

Eski komşularınızda değişen belirgin alışkanlık veya davranışlar var mı?

Komşularınız hangi yaşam tarzına sahip?

Eski evinizde kapını önlerinde düğün olur muydu?
Sitede kapı önünde düğün oluyor mu? Siz kapı önünde düğün yapar mısınız?
Eski evinizde komşuluk ilişkileri nasıldı?
Yeni evinizde komşuluk ilişkileri nasıl?
Komşuluk ilişkilerinde bir değişim meydana geldi mi?
Ne kadar sıklıkla eski evinizde komşu ziyareti yapardınız?
Ne kadar sıklıkla yeni evinizde komşuları ziyarete gidiyorsunuz?
Sitede hiç tartıştığınız komşunuz var mı?
Komşularla kapı önünde oturur musunuz?
Kapı önünde oturan komşularınız var mı?
Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?
Sitede tartışmaya sebep olan en önemli şey nedir sizce?
Çöplerin atıldığı yer neresi?
Binada yangın merdiveni ne amaçlı kullanılıyor?
Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
Ayakkabılar sizce içeride dolapta mı durmalı, dışarıda mı olmalı?
Bu konuda ne düşünüyorsunuz?
Binanın temizliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
Binadaki koridorlar ne amaçlı kullanılmaktadır? (mantı açma, hamur açma, toplu turşu yapma, pamuk didiklemek gibi)
Sizce dairede uyulması gereken kurallar nelerdir?
Yöneticinin bina sakinlerinden beklentisi nelerdir?
Asansör kullanımı nasıl?
Yazın dışarıda halı yıkar mısınız?
Eski evinizde dışarıda halı yıkar mısınız?
Sitede halı çırpır mısınız?
Eski evinizde hangi günler halı çırpardınız?
Yün çırpır mısınız?
Çocuklarınızın evdeki davranışlarından beklentileriniz nelerdir?
Eski evinizde çocuklarınız ses çıkarınca çocuklarınıza ne derdiniz?
Yeni evinizde gürültü olduğunda çocuklarınıza neler dersiniz?
Çocuklarınız hangi evinizde daha rahat dışarı çıkıyor?
Evinizin dekorasyonu için neler yaptınız?
Eski evinizden yeni evinize geçerken değiştirdiğiniz eşyalarınız var mı?
Eski eşyalarınız olsaydı ne hissederdiniz?
Eski evinizdeki giyim tarzınız nasıldı?
Eskiden komşunuz gelince kıyafetinize özenir miydiniz?
Yeni evinizde komşunuz misafirlğe geldiğinde kıyafetinize özenir misiniz?
Çocuklarınızın giyim tarzında bir değişiklik oldu mu?
Kıyafet konusunda tarzı değişen komşularınız var mı?
Sitedeki giyim tarzı konusunda ne düşünüyorsunuz?
Sizin için dış görünüş önemli midir?
Belli başlı kullandığınız kremler, saç bakımı ve vücut bakımı losyonlar var mı?
Kozmetik ürün kullanıyor musunuz?
Eski evinizde yemek masanız var mıydı?
Yerde yeme alışkanlığınızı nasıl değerlendirirsiniz?
Yeni evinizde yemek masanız var mı?
Yemek masasında yemek size kendinizi nasıl hissettiriyor?
Eski evinizde kaç çeşit yemek yapardınız?
Yeni evinizde kaç çeşit yemek yapıyorsunuz?

Yeni evinize geçtikten sonra değişen yemek tarifleriniz oldu mu?
Yeni evinizle ekmek çeşidinde değişim meydana geldi mi?
Yemekteki amacınız doymak mı sağlıklı beslenmek mi?
Misafirleriniz gelince ne tarz hazırlıklar yaparsınız?
İkramda tabağının sunumuna dikkat eder misiniz?
Samimi olduğunuz misafirleriniz geldiğinde yemek sunumuna dikkat eder misiniz?
Yemeklerde bıçak kullanır mısınız?
Boş vakitlerinizde neler yaparsınız?
Kültürel ve sosyal aktivite olarak yaptığınız herhangi bir etkinlik var mı?
Sinemaya gider misiniz?
Spor yapar mısınız?
Eski evinizde bahçeniz var mıydı?
Burada bahçenizin olmasını ister miydiniz? Neden?
Sitede güvenlik var mı?
Güvenlik kameraları var mı?
Eski mahallenizde güvenlik nasıl sağlanıyordu?
Eski mahallenizde güvenlik açısından sıkıntı oluyor muydu?

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Esra ASLAN
e-mail: esraslan2012@gmail.com
Doğum Tarih: 15/01/1990

EĞİTİM BİLGİLERİ

LİSE	: AHMET BUHAN (YDL Ağırlıklı)	2004-2008
LİSANS	: SAKARYA Üniversitesi (Sosyoloji)	2008-2009
LİSANS	: MİMAR SİNAN GSÜ. (Sosyoloji)	2009-2012
YÜKSEK LİSANS:	YILDIZ TEKNİK Ü. (Sosyoloji)	2014-2017

BİLDİRİLER

III. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu’unda “Kentsel Dönüşüm Sürecinin Bireylerin Gündelik Hayat Pratikleri Üzerindeki Etkisi: Esenler Turgut Reis Mahallesi Örneği” başlıklı bildiri metni sunuldu (22.12.2016)

SEMİNER

MSGSÜ’de “Emek ve Mekân Günleri” seminerinde “Tezgahtarlıktan Satış Danışmanlığına Değişen Vasıflar ve Pratikler” başlıklı sunumu gerçekleştirdim. (27-29 Aralık, 2011)

PROJELER

1. Emeğin Kenti İstanbul

TÜBİTAK’ın kabul etmiş olduğu EMEĞİN KENTİ İSTANBUL: Metropolde Çalışma Hayatının Toplumsal ve Mekânsal Pratikleri İstanbul’da Emek Mekân adlı Projede 2 sene boyunca (2010-2012) aktif olarak yer aldım. ‘İstanbul’daki mesleklerin yaklaşık 100 tanesinin zamanla nasıl değiştiğini ve işlerinde zorlandıklarında nasıl alternatifler ürettiklerini inceleyerek derinlemesine görüşmelerle sosyolojik araştırma yaptık.

Bizim yaptığımız görüşmeleri ise Dr. Berna Ucarol, Erkan Karabıyık ve Dr. Mustafa Eren hocalarımız analiz edip eksik kalan noktaları bize söyleyerek tekrardan devam etmemize sahaya eklenmiş sorularla veya üzerine daha çok düşünülmüş sorularla görüşmelere yardımcı oldular. Bizim raporladığımız meslekleri Beyaz yakalı, Mavi yakalı ve Hizmet sektörü olarak kendileri de analiz edip Yrd. Doç.Dr. Yıldırım Şentürk hocaya sunuyorlardı. Yıldırım hocada hem bu raporları hem de bizim raporları inceleyip TUBİTAK’a sunabilecek şekilde hazırlayıp çalışmayı çerçeveliyordu.

Başlangıçta 35 kişi ile başladık fakat bu sayı zamanla düştü. Son sene yaklaşık 10 kişi kaldık bu çalışmada. Daha sonra bu çalışmamızı 27-29 Aralık 2011 tarihinde

“Emek ve Mekân Günleri” adı ile seminer şeklinde sunumlarını yaptık. Bende “Tezgahtarlıktan Satış Danışmanlığına Değişen Vasıflar ve Pratikler” adlı çalışmamın sunumunu yaptım. Bunun yanı sıra incelediğim diğer meslekler ise Pazarlama mesleğini Doğrudan Satış, Tele pazarlama, İnternette Satış olmak üzere 3 bölümde inceledim. Daha sonra Öğretmenlik mesleğini devlette, dersanede ve kolejlerde inceledim. Son olarak da Elektrik Mühendisliğini devlette, taşeron firmalarda ve kurumsal şirketlerde inceledim.

Bu proje, saha deneyimi ve pratiğini kazanmamı sağlamanın yanı sıra derinlemesine görüşme tekniklerini ve raporlama pratiğini edinmemi sağladı. Ayrıca bu çalışma sayesinde sosyolojinin hem sahayı hem de teoriyi kapsadığını anlamamı sağladı.

2.SOMDER’in (Sosyoloji Mezunlar Derneği) Sosyal Hizmet Projesi

Bu projenin amacı İstanbul'da fakir ve zengin kesimin Sosyal Hizmetlere olan algısını anket araştırma yöntemi ile anlamaktır. 10 kişilik grubun 5 kişisi fakir, 5 kişisi zengin muhitlerde saha araştırması yaptığı bir çalışmadır. 5 kişilik bir grubumuzda her birimize düşen 125 kişilik anketlerle güvenilir ve titiz bir çalışma yaptık. Bizi yönlendiren ve takip eden Hülya Mete ile çeşitli zengin muhitleri gezip değerlendirip raporlandık.